ان وقت اسان ٻنهي جون اکيون چمڪي رهيون هيون
جن ۾ آئنده اجلون لي ماريون . ٻ جل ڌارائون جي کهٽي
عرصي کان رلنديون چلنديون ٿڪنديون رهيون هيون ،
آخر ٻالاڪ ۾ ملي الست ٻرير ساگر ۾ سمائجي هڪ ٿي ويون .

سوري مٿي ڪيو ۽ منهنجي اکين ۾ پنهنجي سرخ اکين سان نهاريو ۽ وري پنهنجو منهن منهنجي سيني ۾ لڪائي ڇڏيو. انهي جي دلين جي تار هڪ ئي سر ۾ وڄي رهي هئي. انهي جي دلين ۾ هڪ ئي سڪ جو سور هو ۽ هڪ ئي ٻور. منهنجي دل ۾ پيار جي هڪ مٺڙي پيڙ پيدا ٿي ويئي. منهنجو سرير پيار جي، لشي ۾ لسو ٿيندو ٿي ويو. مون سندس چهرو اٿاري اکن ۾ جهاڪي سندس لبن چميا. پوءِ کيس آهستي پلنگ تي ليٽائي ۽ سندس پاسي ۾ ويهي چيم،

"روءِ نه، جهرڻا! روءِ نه. تنهنجي ڏکن جا ڏينهن پورا ٿي چڪا. مان توکي وري ڪڏهن به جدا نه ڪندس. ڪڏهن به نه. زمين تي يا آسمان ۾ ڪوبه زور توکي مونکان الڳ ڪري نه سگهندو."

جهرڻا ڪجهه سامت ۾ آئي. هن ٻئي هٿ مٿي کڻي منهنجي ڳلن تي رکيا ۽ پنهنجون اکيون منهنجي اکين ۾ کپايون - لڙڪ ڀريل اکيون جن ۾ غم جا غبار هئا ۽ ساڳئي وقت خوشيءَ جي چمڪ به هئي. هن جي مکڙين وانگر چپن تي هلڪي مرڪ ۽ مهڪ هئي ۽ هوءَ چئي رهي هئي،

"منهنجا، هميشه منهنجا .... جنم جنم کان منهنجا، منهنجي مرضيءَ جي مطابق، منهنجي ارادي موجب ۽ ايشور جي قاعدي موجب. منهنجا پريتم!"

ائين چئي هن پنهنجي ٻانهن جو هار منهنجي ڳچيءَ ۾ وجهي ڇڏيو ۽ پنهنجو منهن منهنجي ڇاتيءَ ۾ لڪائي ڇڏيو ۽ چيو،

"آخر......آخر منزل تي پهچي ويس. منهنجي پيار جيت پاتي. ايشور مونکي پيار بخشيو ۽ مونکي منهنجو پريتم ملايو. هميشه لاءِ......هميشه لاءِ."

جهرڻا پلنگ تي ليٽي پيئي هئي. پلنگ جي پاسي ۾ رکيل ٽيبل لئمپ جو شعاع سندس چهري اسي پئجي رهيو هو. سندس ڪارا ڪارا ڊگها ڊگها وار سندس روشن رخ تي ٽڙيا پکڙيا پيا هئا ۽ انهن پٺيءَ پاسو جهڙ نه ڪارن ڪڪرن جي وچ ۾ چوڏهينءَ جو چنڊ چمڪي رهيو هجي. سندس ڪومل اکيون سڄيل ۽ آليون هيون ڄڻ مان لڙ جون لڙيون وهي رهيون هيون. هن جي کاٻيءَ ٻانهن ۾ اڪيل کاڙهن دانهن وار و هار ۽ ڏشنيءَ ۾ چلڪات چڙهي رهيو هو.

جهرڻا مولڪي ڏسڻ سان ئي اُٿي ۽ اُٿي ٻانهون ڊگهيري منهنجي طرف ڊوڙي آئي ۽ منهنجي ڪُڇيءَ ۾ ٻانهون وجهي مولڪي ليٽي پئي. هن پنهنجو سر منهنجي سيني تي رکي ڇڏيو. مون هن کي پنهنجن ٻانهن ۾ جڪڙي ڇڏيو. جهرڻا جي دل اُمنگ ۾ ٻڏي آئي ۽ هوءَ سڏڪا ڀري روئڻ لڳي. مان خاموش سندس اشڪن جي روانيءَ محسوس ڪندو رهيس- سندس گرم گرم ڳوڙها جي منهنجي سيني تي ڪري منهنجي دل کي گرمي پهچائي رهيا هئا ۽ ان کي ٽڙڪائي رهيا هئا- پيار جا ڳوڙها، اهو پيار جا ڳوڙها جي سندس اکين ۾ اهو پيار جو پرڪاش پيدا ڪري رهيا هئا.

مون پنهنجي ڪاڏي جهرڻا جي مٿي ٽان ڪئي ۽ سندس وارن ۾ آڱريون گهمائيندي آهستي آهستي ڊٻل ۽ گهٽيل آواز ۾ چيم،

"جهرڻا........ڙا"

جهرڻا جي دل جي ڌڪ ڌڪ ڌڪن واڱر منهنجي سيني ۾ وڄي رهي هئي. هوءَ سڏڪا ڀري رهي هئي. منهنجي آواز تي هڪ لمحي لاءِ هن پنهنجو سر منهنجي سيني ٽان

جنهن جــي جهنڪار جو اثر ڪندي ئي روح ۾ ل
مچي ٿي وڃي • جنهن جي جهنڪار مان مڌر گيت جا
اڪرن • ڪڏهن اسين ٻه اڌ ملي هڪ ٿي وينداسين جن
سنگم مان هڪ ايشوري جوت اڀري ٿيندي - هڪ پيار
جوت جا اسان ۾ سندرتا، سوجهه ۽ ساهس پيدا ڪندي
ڇو جو اسان جو اهوئي ٻوشه آهي • پر ڪڏهن ؟ مـول
ٻڌاءِ منهنجا پريتم! ڪڏهن اهين ٿيندو؟ مـون توکي ڪم
الله آهي، مان مچان ٿي پر ان جي سرا ڪمشتالين ٻوڳي
پولدي ؟ مان پنهنجو پاڻ توکي ٿي سوپيان. تون ئي آهين
جنهنکي مان صدين کان ڳولهيندي آئي آهيان. تون ئي آهين
صرف تون ئي آهين منهنجو پريتم. واعدو ڪر ته تون وري
ڪڏهن به مونکي پاڻ کان پل به جدا نه ڪندين •

تنهنجي، صرف تنهنجي،

جهرنا.

چني پڙهي منهنجي زندگيءَ ۾ ٿون بهار اچي ويو. اکين
الله لوڻ لـڳو. چني پيار جي چوان يا هڪ روح جـي
جا! ساريءَ دنيا جي سلطنت ملي وڃي ته اها به ان چٺيءَ
گهوري ڇڏيان. ڪجهه ساعتون اکيون بوتي ڇڏيم ۽ هڪ
ب جي دنيا ۾ پهچي ويس. جهرنا، منهنجي جهرنا مون
ڪاري رهي هئي • منهنجي رڳ رڳ رباب والڳر وڄڻ
جنهن منهنجي جسم ۾ هڪ لرزش پيدا ڪري ڇڏي.
الاڻي پنهنجو ڪهڙو حال ڪيو هو. مان سمجهي اسـ
ن، سڄي نه سگهيس ۽ ترسي نه سگهيس ۽ موٽـر ۾
سڌو جهرنا جي هوٽل ۾ وڃي پهتس •

رهي آهيان ته توسان ترت اچي ملان. تون موٽي ايندين يا
مان اوڏ ت اچان؟ اڪ جنم جي ورن وڪڙن مان زندگي
پيندي اسان آخر هڪ ٻئي کي ڳولهي لڌو آهي. رات جي
سنساني ۾ توکي "پريتم، پريتم" ڪري ڪاري رهي
آهيان ۽ ان پريتم جي آواز جي گونج ۾ مان گم ٿي ويئي آهيان.
مان ان گهڙيءَ جي انتظار ۾ آهيان جڏهن توسان هيڪالدي
لي توکي "منهنجا پريتم" چئي سگهنديس. تون منهنجي جنم
جنم جو پريتم آهين. منهنجي زندگيءَ جو مرڪز، منهنجي
جيءَ جان جو مرڪز، منهنجي روح جو مرڪز. مون زندگيءَ
جو رستو ڳولهي لڌو آهي ۽ منزل به. منهنجي منزل تون
آهين ۽ توکان سواءِ منهنجي هستي اڌ پوري آهي، اڌ مري،
ڏکي ۽ ٿوڪي، سڃي ۽ سنسان آهي. منهنجي ساري ڪائنات
تو ۾ سمايل آهي، جنهن مان الله ۽ آڪاش جا سدا وهندڙ
ڌارا ڦاٽي رهيا آهن. هڪ ٿي آس ڪٺي لي لڳان ته وري
مان توکي ڪڏهن نه ڇڏينديس ۽ ڪلهه وهي دل جا اورانگا اوريندس.
دل چاهي ٿي ته تون مونکي پنهنجن ٻانهن ۾ هميشه لاءِ جڪڙي
ڇڏين، جيئن هڪ ٻکي ڏيهن جي پرواز کان پوءِ هيٺ لهي
آکيڙي ۾ آلند ۾ اچي پنهنجا پر بند ڪري ڇڏيندو آهي تيئن
تون به مونکي پنهنجي ٻانهن جي پرن ۾ لڪي ڇڏين. ڪڏهن
مان اهڙي امولي شانتي پائينديس ۽ سمجهنديس ته پيار جي
پوتر ميلاپ ۾ مان مرادن ۽ خواهشن جي چوٽيءَ تي پهچي
ويئي آهيان. ڪڏهن تون مونکي جيءُ مان جڪڙي سيني
۾ سمائي ڇڏيندين جيئن ڪنول جو پيپ ٻاڪل ڀونئري کي
پنهنجي دل ۾ وهاري پنهنجون پنکڙيون سميٽي ڇڏيندو
آهي. ڪڏهن اسان پيار جي زنجير ۾ جڪڙجي ويندا سين

کالو کالي مان ليلڪ ۾ وڃي ويٺس. ساول ۽ شيام جو پاڻهڄو ۾ ويٺا هئا. مون هن کان ولايت جي خبر چار پڇي. ڪيس شيام جي ڪيل وصيت نامي بابت ٻڌايو ۽ پوءِ وڪيل جنهن وصيت لکيو ناهيو هو تنهنکي ٽيليفون ڪري گهرايم. هو ٿوري وقت ۾ اچي ويو ۽ شيام جي پاڻهڄي سان وصيت جي باري ۾ ڳالهه ٻولهه ۾ لڳي ويو.

ايستري ۾ چندو هڪ لفافو کڻي اچي مونکي ڏنو. مون ويٺل کي چيو،

"ٿوري دير لاءِ مونکي معاف ڪجو. مان اجهو ٿو اچان."

۽ پوءِ پنهنجي ڪمري ۾ اچي لفافو کوليم. چٺي جهرنا جي هئي. مون وڏي آتوريائي ۽ اتڪنٺا سان چٺي پڙهڻ شروع ڪئي.

منهنجا پريتم،

تنهنجي پيار ڀري چٺي ملي. مون چٺيءَ لاءِ ايتري سوچ ڪيو آهي. منهنجي رڳ رڳ روئي رهي آهي. منهنجي اس لس هڪ ساز جي تار وانگر وڄي رهي آهي ۽ ان ساز جي تار مان هڪ ئي آواز ٿو نڪري، هڪ ئي ڌن آهي ان ساز ۾ - تنهنجي پيار جو آواز ۽ ڌن. منهنجو تن، منهنجو من ۽ منهنجي آتما توسان هڪ ٿي وڃڻ جو ئي آلاپ ڪندي رهيا آهن. منهنجي اُره مان اهوئي آلاپ نڪري منهنجي جيون کي سنگيت ميه ڪري رهيو آهي. منهنجو ساهس ٽٽي چڪو آهي. تنهنجو روح منهنجي روح مٿان بار بار حملو ٿو ڪري ۽ منهنجو روح جسم مان اُڏامي وڃڻ جا يتن ٿو ڪري. منهن جا پريتم! مون فيصلو ڪري ڇڏيو آهي ۽ اهوئي سوچي

هو نه سائنس ڪري ٿو، نه ڪلا جي."

"ڇو؟"

"مونکي ڪهڙي سڌ. مون سندس ڪمري ۾ ٽيليفون ۾ ڪئي پر جواب نه آيو."

مان ٿورو پريشان ٿيڻ لڳس.

"مونکي ته ڊپ لڳي رهيو آهي." سانول گهٻرائجي چيو.

مون سندس گهٻراهٽ جو ڪارڻ سمجهي ورتو ۽ کيس چيم، "نه، نه، سانول. ائين نه آهي جيئن تون سوچي رهيو آهين. هوءَ اهڙي موڙ تي نه آهي جو خودڪشي ڪري."

"پر ان روش جو مطلب؟"

"سانول! هوءَ ڪنهن مانسڪ پيڙا مان لنگهي رهي آهي. هوءَ ذهني حالت ۾ مبتلا آهي. کيس سوچڻ ڏي."

"مانسڪ پيڙا!" سانول ڳالهه نه سمجهندي چيو.

"ها، اها هڪ روحاني ڪشمڪش آهي جا لوڪي سمجهه ۾ نه ايندي. سندس سوچ ۾ لوڇ آهي، آتمڪ لوڇ. سندس روح ۾ مانڌاڻ مچي رهيو آهي. هڪ الوڪي ولوڙ پيدا ٿي وئي آهي."

"ڀلي تون هن غريب جي زندگي ڇو ٿو خراب ڪرين. هن تنهنجو ڇا بگاڙيو آهي."

"مان هن جي زندگي ناحق ٿو چاهيان پر هوءَ پاڻ ڪسي دکي ڪرڻ لئي سنبري بيٺي آهي."

"خدا جي واسطي اهي روحن جون ڳالهيون هن سان نه ڪر. ائين وهمن ۽ ڀرمن ۾ ورڪي وقت نه وڃاءِ."

مون مرڪي ڏٺو ۽ چيو،

"پر سانول، هوءَ نه انهن ڳالهين کان اڳ ئي واقف آهي."

سانول خاموش رهيو ۽ ٿوري وقت کان پوءِ هليو ويو.

اچي ڪمري ۾ ليٽي پيس. مونکي پنهنجا ئي خيال وڪوڙي ويا هئا. مونکي جيرتا جي آئينده جي باري ۾ سوچڻو هو. هوءَ ضدي سڀاءَ واري هئي. سڀ ڪجهه سوچيندي به هن ٻالڪ کي ڏکي ڪرڻ جو فيصلو ڪيو هو ۽ مان ڏيوڪ قالون ۽ پنهنجي آتما جي شڪتيءَ لئي ٻاڙي وينو هوس. مونکي خبر هئي نه مگر ڪهڙي وقت لئي جيرتا پنهنجو ٻالڪ اچي مون سان ملندي. هن کي پنهنجي باري ۾ سوچڻ ۽ سمجهڻ جو اڌڪار هو. انسان جي جذبات ۾ روحاني جهلڪ هئي جا لافنا هئي جنهن جذبات جي ڏل ڪڏهن به اچي نه جهي.

سوچيندي سوچيندي شام ٿي ويئي. ڏر لئي ڪنهن "ٺڪ ٺڪ" جو آواز ڪيو ۽ منهنجي ويچار جي ڌارا ٽٽي پيئي.

"مان اندر اچي سگهان ٿي؟" آواز سانول جو هو.

"اچ....اچ سانول."

"اڙي....اڙي....لسون انهن اوندهي منجهي ٻاني ڇو سمجهيو پيو آهين."

"ڪنهن سوچ ۾ غلطان هوس."

سانول ويجهي رکيو ۽ مان اٿي ويٺس.

"ڪڏهن وڃي رهيو آهين؟"

"سياڻي رات جو."

"مان هوٽيل ۾ جيرتا سان ملڻ ويو هوس. پر ساڻس ملاقات نه ٿي سگهي."

"ملاقات نه ٿي سگهي؟" مون عجب وچان پڇيو.

"نه."

"ڇو؟ هوءَ واپس بمبئيءَ هلي وئي ڇا؟"

"نه. هيٺ هوٽل جي ڪلارڪ ٻڌايو ته جيرتا جو حڪم

کي پيار جي مقدار ۾ يا پيار جي دنيا ۾ جا پيار پيدا ٿو ڪري شڪ آڻڻ نه کپي. مونکي پنهنجي پيار ۾ ڪوبه شڪ نه آهي. منهنجي من ۾ گمان کي ڪا جڳهه نه آهي. منهنجي شڪن جو زمانو گذري چڪو. سورن مونکي سياڻو ڪري ڇڏيو آهي ۽ تلخ تجربن جي ڇهبوڪن مونکي ماري مس صورت ۾ آندو آهي ۽ مون۾ شڪتي ڀري آهي. پر تون اڃا هٻڪي ۽ ٿڙڪي رهي آهين ڇو جو شڪائن توکي ڪمزور ڪري ڇڏيو آهي. خير، مون تو اڳيان حقيقت پيش ڪئي آهي ۽ ان مان ئي مونکي آٿت ملي رهيو آهي. مان محسوس ٿو ڪريان نه توکي پنهنجي حالن تي غلط جو اڌڪار آهي. مان اهين ٿو چوان نه، "مان توکي پيار ٿو ڪريان." ائين چوڻ سراسر موورکتا آهي جڏهن مونکي خبر آهي نه تون ضرور منهنجي ٿيندين ۽ اڄ نه ته سڀاڻي. تنهنجي آتما منهنجي آتما واسطي اڃ ۽ اڪر آهي ۽ اها شڪتي جا اسان کي جيون تي بخشي ۽ اسان جو پيار پريپورڻ ٿي ڪري، هڪ ديوڪ شڪتي آهي جا ابناسي آهي جيئن ايشور ابناسي آهي. ان شڪتيءَ جي آڌار تي جو آنند جڏهن ته اسان چاهيون پراپت ڪري سگهون ٿا. اها شڪتي اکنڊ ۽ اسيم آهي. باقي سڀڪجهه مان تنهنجي فيصلي تي ٿو ڇڏيان.

منهنجي پريتما! مان پنهنجيءَ پريم ڪٿا آتما سان توکي پرماتما جي حوالي ٿو ڪريان.

ٽئين ڏينهن تي شيام جو ناٽڪ ا ڀيڙي ويو. اڄ سان ٿئي هماز ورلڊ لکيو. ساڻول ڪيس پرچاڻ لکيو. ڪجهه دير کان پوءِ هن کي آس آيو. هن سان ڪجهه وقت ڳالهائي مان

ٻنهي ڏانهن هڪ غيبي طاقت جي زور سان ڌڪي ويئون.
جيڪڏهن اسان ان جدائي جي اڳيان پيش پئون ها ته پڻ
جيئن وانگر ملي هڪ لاٽ ٻنجي پئون ها. جيڪڏهن توهان
پنهنجي الٿهه ڪرڻ سان سچي آهين جيئن مان آهيان، ته توهان
سمجهندين ۽ محسوس ڪندين ته جنهن امنگ جي زور اسان ٻنهي
کي بي اختيار جڪڙي ڇڏيو سو اڳم ۽ نرآڪار هو. ان شڪتيءَ
کي سمجهڻ ڏکيو آهي. پر تڏهن به اهو سراسر سچ آهي ته
ان امنگ اسان ٻنهي کي هڪ ٻئي سان ملائي هڪ ٿي وڃڻ
جو زور ڏئي ڇڏيو. پر اهي سڀ ثبوت توکي وشواس ڏيئا
ڏياري سگهن؟ تنهنجي جيون جي سالرا جدا جدا جوڙين ۾
جن ۾ تنهنجي آلما منهنجي آلما طرف آهستي آهستي وڌندي
آئي ۽ ڪلهه رات جڏهن تو مون سان گڏ منهنجي ڪمري ۾
ڪجهه ساعتون گذاريون ۽ تنهنجي لس لس آئينده جو اڻجو ڪرڻ
جي الله ۾ گرم ٿي ويٺي، تنهنجو الڳ الڳ ترقي ڪيو ۽
پنهنجي گڏ ريل جيون جا وچتر چتر جي تو ڏنا جن ۾ مڪمل
حصو تنهنجو ۽ منهنجو هو، اهي سڀ توکي ڪافي ثبوت ڏيئا
ڏين! توهان چاهين ٿي ته توهان گهرن گهڻن ڪيئي چاهين ۽ مون
والکر سگهن، سمجهن ۽ سهين. جيڪڏهن اهو ضروري آهي
ته اٿين اوس ڪر. مان پنهنجي شڪتيءَ ۽ قدرت جي
شڪتيءَ ٿي پارٿيندس جي توکي آپدائن کان بچائيندين ۽
وري توکي مون سان ملائيندين. ڇو جو توکان سواءِ مان ڪجهه
به نٿو ڪري سگهان. جيڪڏهن مون کي زندگيءَ ۾ ڪامياب
ليکو آهي ته منهنجي ڪاميابي توهان آهين. جيڪڏهن منهنجي
اڀلاشا پورڻتا پائڻ ٿي چاهي ته منهنجي پورڻتا توهان آهين.
اسان کي هن جيون ۾ سمجهو ۽ سياڻو ٿيڻ گهرجي، جهرنا! اسان

هن جي اڱڻ اڱڻ ۾ پيار جي ملڙيءَ ۾ پڻ جو احساس لئي رهيو هو. هن جي وڳ وڳ پيار جي درد کان دکي رهي هئي. سندس چاليهه دکہ ۽ غم کان ڇڪي رهي هئي. آخر هن منهنجو هٿ آهستي آهستي ڍلو ڪري ڇڏي ڏاو ۽ لڙڪن ڀرل اکين سان مولڏالهن لهار پنڌي در لاٿين وجي پهتي ۽ آخرين نظر منهنجي مٿان اڇلي ٻاڻ موڙي ٻاهر اڪري ويئي.

مان بت وانگر ڪمري ۾ بيٺو هوس. جهرنا وهي هلي هزارين شڪ ۽ شڪايتون ان ڳالهه کان سواءِ، هزارين پيار جون ڳالهيون ڳالهه کان سواءِ.

ان رات مون جهرنا کي چٺي لکي.

منهنجي پريتما،

مان لوکي پريتما جي نالي سان پڪاري رهيو آهيان. جيئن مون لوکي هميشه پريتما ڪري لي سمجهيو آهي. ايڪ آواگون جي چڪرن مان لنگهندي مان لوکي الين لي پڪاريندو آيو آهيان. اهو پريتما جو شبد ڪيڏو نه مٺو آهي. اهو شبد اج ان لنهنجي ڪنن ۾ مدر سنگيت وانگر گونجي گهرجي جيئن پونترى جي گن گن مکڙيءَ جي ڪنن ۾ گونجندي آهي. اهو شبد هميشه منهنجي اسرآتما جي ستار جي سنگيت جي همدرديءَ ۾ وڄندو ٿو رهي. جو لبوس لوکي لنهنجي اندر جي سوجهه اڳ ئي ڏاو آهي لنهن مان لوکي تسلي نٿي لکي؟ لبوس جو لوکي هڪ اڻ ٽرلڊ حقيقت او بڏائي ته ٽون ۽ مان هڪ آهيون ۽ هڪ هئاسين ۽ هڪ ٿئي جي ورڏ اسان لسمس سان ڪيڏالدا آيا آهيون، پر سڀ ولرمه واو آهي. ڇا لنهنجي سمجهه لاءِ اهو سڀ ڪافي نه آهي؟ جنهن وقت اسان جون نگاهون مليون ان وقت اسان جون آتمائون هڪ

وقت اسان جي ملڻ ۾ دير پيئي ته مان صبر سان سهندس،
جيئن سهندو آيو آهيان. آخر ۾ ٿيندو اهو ئي جو ٿيڻو آهي.
مولکي ته اڄ ئي خبر آهي، جهرڻا!"

جهرڻا جو ڪنڌ منهنجي ڪلهي تي ليٽيل هو. هوءَ اڃا
سڏڪا ۽ سڏڪيون ڀري رهي هئي. مون ڪيس چيو،

"تون به مون وانگر سڪڻ ۽ سهڻ ٿي چاهين، ائين ٿي ڪر.
توکي پنهنجي فيصلي تي صبر سان عمل ڪرڻو آهي. ڪمزوريءَ
مان ڪجهه نه ورندو."

جهرڻا پاڻ سنڀالي ورتو ۽ منهنجي سيني تان سرڪي الڳ
ٿي بيٺي. پنهنجا اماڻا ۽ آلا نيڻ مٿي ڪري منهنجي منهن ۾
نهاري چيائين،

"مان ته توهان جي مالڪين ۾ ٿي وسان. مولکي ڇورن
سان ڇهائي ڇڏيو جيئن دنيا مولکي نه ڏسي ۽ توهان پيو ڪي نه
نه ڏسو. دنيا کان بلڪل اهڙو ئي وڃو. اهو سڀاڳو ڏينهن نه
ايندو جو مان اڄ توهان جي دل جي سنگهاسن تي شهزاديءَ
مان راڻي بڻجي راڄ ڪنديس. اهو ڏينهن اوس ايندو ۽ ڀت.
مولکي وشواس آهي."

هوءَ وري منهنجو هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهلي اکين ۾ آب
آڻي موڪلائڻ لڳي. سندس چپ ڦڙڪڻ لڳا. سندس من
پرچي آيو ۽ اکر نه اُکليس. هن جون اکيون لڙسي رهيون
هيون ۽ سندس دل پيار جي درد کان تڙپي رهي هئي. هن
منهنجو هٿ ڇڏڻ ٿي چاهيو. هن مولکي پنهنجي جيءَ سان
جڪڙي ڇڏڻ ٿي چاهيو جو ڪيس اهو الڪو هو ته متان ڪالهس
وڇڙي نه وڃان ۽ هوءَ بي سهاري نه ٿي پوي. جهرڻا جي
حالت رحم جوڳي هئي. هن جي نس نس تڙپي رهي هئي

منهنجي اکين ۾ نهاري جهرڪا شرمائجي وئي ۽ مرڪي
ڪمرو عيمت ڪري چلي وئين.

رسمي ۽ وڌيڪ ڪا به گفتگو نه ٿي ۽ اسين خاموش هئاسين.
آوري ۽ دير ۾ گهر اچي پهتاسين. ساڳيو اندر ويٺو هو ۽ جهرڪا
کي ڏسي اٿي بيٺو ۽ کيس وڏو وڏو مٺا پيار ڪري ٻالي
چوڻ لڳو،

"ڪيئن آهين جهرڪا؟ ڪيترا ڏينهن ٿيا آهن توکي ڏٺي."

ٻئي ڳالهين ۾ مشغول ٿي ويا ۽ مان پنهنجي ڪمري ۾
اچي ويٺس. آوري ۽ دير کان پوءِ جهرڪا اندر آئي ۽ چيائين،

"چڱو، مان هينئر وڃان ٿي."

"وڃڻ وارن کي پالا ڪير روڪي سگهندو."

جهرڪا منهنجو هٿ جهليو ۽ دردناڪ ۽ ڏکائيل آواز ۾ چيو،

"ائين نه چئو."

هوءَ بيحد دکي ٿي نظر آئي. دل ٿي پئي ته روڪي موڪلائڻ
موڪلائڻ آئي هئي. مون هن ڏانهن نهاريو. سندس نيڻن ۾ نير
اُڪيو پيو هو. هن جي دل ڀرجي آئي. وڌيڪ روڪي نه
سگهي ۽ سندس نيڻن مان نير جي ڌارا برسات ۾ پرنالي
والگر چوڻ جهلي وهڻ لڳي. مون کيس ڇڪي پنهنجي
سيني سان لڳايو ۽ کيس حيءَ سان جڪڙي ڇڏيم جڻڪ هڪ
ڪارو ڪڪر پنهنجي پريم جنهن کي پنهنجي سيني ۾ جهالي
چلهندو آهي. جهرڪا زار زار روئي رهي هئي. مان سندس
ريشمي وارن ۾ آڱريون ڦيرڻ لڳس ۽ کيس آٿت ڏيندي
چيم، "جهرڪا! توکي انڪار آهي نه پنهنجي سمجهه سارو
ڪنهن فيصلي تي اچين. مونکي ڏور نه وڃ نه ٿيندو
جڏهن توکي فيصلي ڪرڻ ۾ دير لڳي ۽ جڏهن ڪجهه

"اڇو نه ڪول هو. هنن اوچتو اچڻ جو ڪارڻ؟"

"مون ڪيس شيام جي باري ۾ لکيو هو شايد ان ڪري آيو آهي. ڪيس ڪو پنهنجو ڪم به هو."

"ڪٿي آهي؟"

"ٻاهر نڪتو آهي. شام ڌاران واپس اچي ويندو."

ٿوري وقت کانپوءِ ماني کائي اسين ڪناٽ پليس وياسين. چنڊوءَ لاءِ ڪجهه گرم ڪپڙا وٺڻا هئا ۽ ڪجهه ٻي به خريداري ڪرڻي هئي. ڪجهه وقت اسين دهليءَ جي فيشنيبل مارڪيٽ ۾ دڪانن جون سجايل دريون واجهائيندا رهياسين. پوءِ اسان هڪ سازن جي دڪان تي چڙهياسين. مون ستار، دلربا، پياو ۽ ڪي ٻيا ساز ورتا. مئنيجر کي گهر جي ائڊريس ڏيئي تاڪيد ڪيم ته ساز ڪوکن ۾ خبرداريءَ سان بند ڪري موڪلي ڏئي. جڏهن دڪان کان ٻاهر نڪتاسين ته شام ٿي وئي هئي ۽ سڌو گهر جو رستو ورتوسين.

موٽر ۾ ويهندي جهرڻا پڇيو،

"هيءُ ساز ڪنهن لاءِ ورتا اٿو؟ توهان ڳائيندا آهيو.

"هيءُ ساز هڪ شهزاديءَ لاءِ آهن." مون مرڪندي چيو.

"ڪهڙي آهي اها شهزادي؟"

"چئو جهرڻا! تون ته ڪيس چڱيءَ طرح سڃاڻين. ڪيترا دفعا تو ڪيس ڏٺو به آهي." مون جهرڻا ڏانهن نهاريندي چيو.

"مون ڪيس ڏٺو آهي!" جهرڻا عجب وچان چيو.

"ها، تو ڪيس ڏٺو آهي. جيڪڏهن وري ڏسڻ چاهين ته مان توکي ڏيکاري ٿو سگهان."

"ته ڏيکاريو ته پڪ ٿئي." جهرڻا مشڪندي چيو.

"منهنجي اکين ۾ نهار جهرڻا. ڪجهه نظر اچئي ٿو."

منزلون طيءِ نه ڪندا سون. ڪڏهن به نه، جي مان روڪي سگهيس نه. ۽ مان روڪيندس ۽ روڪي سگهان ٿو. ڇو جو هن جيون ۾ مان توکان پلوان آهيان. پلوان هميشه ڪٿي لــو. تنهنجون اکيون ۾ چندرما جا نقش آهن. ڪومل اکيون آهن ۽ نه غصي سان تمتار. مون الهن ۾ غصو پرپل ا... ڏٺو آهي. اهڙو غصو جنهن منهنجي دل جو خـــون ٿي ڪيو. پر اهو ڪنهن ڪهڻي زماني جي ڳالهه آهي. ان زماني ۾ مان توکان ڪمزور هـوس."

جهرنا مرڪي ڏٺو ۽ چيائين،

"مان ڪالهاري توهان جي قابل نه آهيان. جڏهن مان پاڻ کي توهان جي لائق سمجهندس نه پنهنجو پاڻهي اچي توهان سان ملندس."

"جهرنا! زندگيءَ جو فيصلو توکي پاڻ ٿي ڪرڻو آهي. مان صرف توکي حقيقت کان واقف ڪري رهيو هوس. وقت اچي ويو آهي اسان ٻنهي کي ملڻ جو. زمانا جدائيءَ ۾ تڙپيا آهيون. زمانا! اياس کان پنهنجي مورکتا ڪارڻ هڪ ٻئي کان الڳ ٿيندا رهيا آهيون. جهرنا! تون سمجهدگيءَ سان واهـي هاڻي سوچ مان نه ان ڏينهن کان پوءِ دهليءَ مان روانو ٿي ويندس."

جهرنا ڪنهن خوض خيال ۾ عرق ٿي وئي. مون به چاهيو ٿي نه هوءِ سوچي ۽ پنهنجي جيون جو اهم فيصلو ڪري. ٿوري دير ڪالپوءِ سندس خيالن جو سلسلو ٽوڙيندي چيم،

"اڄ ساول آيو آهي."

"ساول آيو آهي؟" جهرنا عجب وچان پڇيو.

مون ڪنڌ سان "ها" ڪئي.

ڪيون. ٿن هڪ ٻئي لاءِ پنهنجي اکين ۾ اکيون وجهي نهاريو ۽ پوءِ هڪدم سنجيده ٿي وئي. هوءَ ڪمس چيو،

"پيارا! تو ڪڏهن ياد ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي ته ننڍڙين ننڍڙين ڳالهين جو خيال ڪري اسان ڪيئن نه پنهنجي خوشي وڃائيندا رهيا آهيون. بس، هن وقت اسان ٻئي اڪيلا هڪ ٻئي جي ويجهو ويٺي هڪ ٻئي کي سمجهڻ جي الڪل ڪناري تي اچي پهتا آهيون ۽ سائنٽي ولست هڪ ٻئي کي نه سمجهڻ جو ارادو ڪري ويٺا آهيون. ڪيترا دفعا ائين ٿيندو رهيو آهي. دنيا ۾ اسان وانگر ٻيا به روح آهن جن پاڻ کي پنهنجي جسم جي سانگيءَ ۾ بند ڪري ڇڏيو آهي ۽ ان جي دَر کولڻ کان انڪار ٿا ڪن. هو ديوارن جي بنياد ٻيءَ هڪ ٻئي سان ڳالهائين ٿا ۽ دروازن جي ولين مان واجهه ٿا وجهن پر در نٿا کولين. اڄ مان ڪهڙو نه خوش نصيب آهيان جو تون منهنجي ڀر سان ويٺي آهين ۽ تنهنجو هٿ منهنجي هٿ ۾ آهي."

جهرنا کجهه سوچڻ کان پوءِ چيو، "جيڪڏهن اهو سچ آهي ته اسان جو ناتو پراڻو ۽ انوکو آهي ته اسان جي هڪ ٻئي کان وڇڙي ۽ واسين ته اهو وڇوڙو ڪن گهڙين لاءِ ٿيندو."

"ڇا ان ڳالهه جو توکي وشواس آهي؟"

"اهڙو وشواس جهڙو هڪ امر روح کي هڪ امر سچ جو هئڻ کپي."

"توکي خبر آهي ته اسان هڪ ٻئي کان ڪيتري وقت کان جدا ڪيا ويا آهيون؟ مان توکي نه ٻڌائيندس. تون ڏڪلجي ويندين. پر هاڻي جيڪڏهن زمين ۽ آسمان به پنهنجي طاقت آزمائين، اسان [illegible] الڳ الڳ رهي

"ڇو؟" مون پڇيو. جهرنا چپ رهي. مون وري چيو،

"تنهنجي هستي مونکان سواءِ نا مڪمل آهي، جهرنا! اسان ٻه اهڙا روح آهيون جن جي ملڻ سان هڪ پيار جو روح پيدا ٿيندو. پر ان ان ٻوڙ هڪ جهڙي ميلاپ جي ڪوشش لئي ڪرڻ. هڪ ٻئي ميلاپ جو تنهنجي ئي سمت ۾ آهي. قدرت هميشه اسان کي ملائڻ جي ڪوشش ڪئي ڪئي آهي ۽ اسان سندس زور کي ٽوڙڻ جي لئي ڪوشش ڪئي ڪئي آهي. آخرڪار اسان ڄاڻي ٿا ته هڪ ٿي وڃڻو آهي پوءِ دير وجهڻ جو ڪهڙو مطلب؟ توهان اسٽرلن کي لٽ فرشتن جو لقب ڏنل آهي جي هميشه ان آنالن کي ملائيندا نا رهن ۽ تو پنهنجي آدرشن جي لباهي ٻانهي آندي آهي."

جهرنا جون نظرون زمين ۾ کتل هيون. هوءَ چپ رهي هئي، "ندي ساگر ۾ سمائجي وڃڻ جي اڻاڪاڻي رکي. پاڻ جي لاٽ مٿي سورج سان ملڻ لاءِ آلي لي رهي. اهڙيءَ طرح مان به پريتم سان ملي هڪ ٿي وڃڻ ٿي چاهيان. پر...."

مون ڪيس وچ ۾ روڪيندي چيو،

"پر اهالي تنهنجي خواهش آهي؟ تو زمانا اڳ اهين چوڻ محسوس ڪيو؟ هيڏو ته مولکي سالڪ ڏيڻ لاءِ دل ۾ هٺي رهي آهين. اون موارشڪ لسي ڪرڻ جنتو ٿڪ تنهنجو الڪ الڪ لوڪي انهن او ٻڌائي ته تنهنجي آتما جو سالي مان ٿي آهيان. تنهنجي دل منهنجي طرف انهن ٿي لڙي جنهن هڪ پڪي آزادي حاصل ڪرڻ لاءِ بيتاب ٿي پڃري جي سيخن کي پنهنجن پرن سان ٽڪيندو ار رهي."

مون جهرنا جو هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهليو ۽ ٻئي هٿ سان سندس ناڙيءَ کي جهلي سندس جهڪيل نگاهون مٿي

"ڪھڙو نہ سٺو ڇوڪرو ھو."

"دنيا ۾ خراب ڪم آھي؟ ڇڏ انھن ڳالھين کي. اڄ تہ لمڻ ڪراون ؟"

ليرڻ ڪري سائول ٻاھر نڪري ويو. کيس ڪنھن سان گڏجڻو ھو ۽ چئي ويو تہ شام ڌاري واپس اچي ويندو. جلد ئي جھرنا بہ آئي ۽ اچي منھنجي ڀرسان ويٺي.

جھرنا جي چھري تان ھميشہ غم جا ٻادل ھٽي ويا ھئا. ڪالھ ھوءَ عجيب نظارا ڏسي دکي ٿي ھئي. پر ھاڻي ھوءَ اوھي ۽ تازي توالي ٿي لڳي. مون خمار ڀريل اکين سان کيس ڏٺو. ھوءَ مرڪي شرمائجي ويئي.

"شڪ جو شڪار نہ ٿيءُ، جھرنا." مون سندس دل جو راز پرکيندي چيو. ھوءَ اڃان گھبرايل ھئي. اڃان ڪو بہ فيصلو ڪري نہ سگھي ھئي. مون کيس سمجھائيندي چيو،

"پيار ۽ سچي پيار ۾ ڪڏھن بہ تبديلي ٿي اچي. تنھنجي پنھنجي پريتم جي پيار ۾ وشواس آھي؟ اڃا تون ان پيار ۾ شڪ ٿي ڪرين؟ اھو سڀ لوڪن ٿي سوچڻو آھي. پيار ۾، جيڪڏھن پيار پيار آھي، شڪ ۽ وشواس ٻئي ھڪ جھڙيون طاقتون ٿي ٿيون سگھن. جيڪڏھن تنھنجي اندر ۾ مون ۾ شڪ ڪرڻ جو ڪو بہ خيال پيدا ٿي رھيو آھي تہ لوڪن پاڻ لئي ٿي وشواس ڪرڻ کپي. تو جيون کي صحيح روپ ۾ سڃاتو آھي. جيون کي کليءَ دل سان سمجھڻ جي ڪوشش ڪئي آھي پر اھا دل ھميشہ تنھا رھي آھي. اھڙي تنھا جھڙي منھنجي دل."

جھرنا آھستي ڌيمي آواز ۾ جواب ڏنو،

"مونکي پيار ۾ ۽ اوھان ۾ ڪو بہ شڪ ڪونھي. مونکي حقيقت معلوم آھي."

”نه ڄاڻان، وري سياڻي مولوت اچي. وڌيڪ ڳالهيون ڪيون.“

اسان مرڪي هڪ ٻئي کان موڪلايو. جهرڻا کي ڇڏي مان اچي گهر پهتس ۽ رات جو ڀوڄن ڪري وڃي آرامي ٿيس.

ساڻول شايد صبح جو سوير ئي آيو هو. مان جنهن ٽيرڻ ڪرڻ جي خيال کان ٻيلڪ ۾ گهڙيس ته ڏٺم هو سامهون ڪوچ تي ويٺو هو ۽ اخبار پڙهي رهيو هو. مونکي ڏسي هن اٿي مونکي ڀاڪر پاتو ۽ پوءِ پنهنجي پاسي ۾ وهاري چوڻ لڳو، ”مان شرمسار آهيان جو توکي تڪليف ۾ وڌو اٿم.“

”جيڪي گذريو سو گذريو. ليڪن حقيقت اها آهي ته مان جهرڻا جي زور ڀرڻ تي هتي آيس. پنهنجي چوڻ لئي اصل نه اچان ها.“

ساڻول وري مونکي ڀاڪر پائي چيو،

”ادو مان ڄاڻان ٿو. مونکي خبر آهي ته توهين هميشه سڌي ۽ ٺر ۽ سچي ڳالهه ڪندڙ آهيو. مان اهو به ڄاڻان ٿو ته تو جهرڻا جو چوڻ جو مڃيو.“

”اهو ڀلا ڪيئن؟“

”ارڏان پهتي جي آلمان جو ڪو گهر و سنهڻ تو ڏسجي. ان ڏينهن توهان جي ڳالهائڻ مان مون پاڻهي ورتو.“

”ائين؟ ها، اسان جو پاڻ ۾ هڪ پراڻو ۽ پڪو ناتو آهي جو اٽوٽ آهي.“

پوءِ مون شيام بابت هن کي سموري خبر چار ڏني. ڳالهين ڳالهين ۾ هو ڏاڍا شوڪارا ڀري رهيو هو ۽ چئي رهيو هو، ”شيام جو موت ته تمام دردناڪ نموني ۾ ٿيو.“

”تمام سولو ٿيو. مون لئي سمجهو ته هن کي اندر و چاڙ ۽ آرام سان نجات ملندي.“

"هون...." مون آواز ڏنو. جهرنا ڳالهائي رهي هئي.
"اسين ٻه حيوان سماج ونرت وڃائي ڇڏيون. ڇا رواجي
۽ عارضي سماج جي رسمن ۽ رواجن جا ٻنڌڻ هن ٻنهي کي
الڳ ڪري ٿي سگهيا؟ يا ان ٻه پريمن کي جدا ڪرڻ سماج
لاءِ واجب هو؟ ان مان ڀلا سنگدل سماج کي ڇا لڀي مليو.
اسان کي اهو ياد رکڻ گهرجي ته هيءَ هڪ ديوي قانون آهي
جو ان روحن کي ملائڻ جي هميشه ڪوشش ڪندو ٿو رهي.
جيڪڏهن اسان ان قانون کي ڀنگ ڪرڻ جي ڪوشش
ڪنداسين ته دک ڀائينداسين. پر ديوي قانون ته پنهنجو ڪم
ڪندو رهندو ۽ وري انهن روحن کي ويجهو آڻي هڪ
ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو. پوءِ چاهي ان ميلاپ کي صديون
لڳي وڃن. اسين ڏينهن رات پرڪرتيءَ جي ٻڌيءَ ۽ وويڪ
کي ته سمجهڻ جي ڪوشش ڇو نه ڪريون؟ جيون جو ڪيم
جڏهن اسان جي ڪنن ۾ گونجندو ٿو رهي تڏهن ائين واجب
نه ٿيندو ته اسين ان جي اڳيان پيش پئون ۽ ان جي دستيءَ
۾ ٻڌي اولين ٿي وڃون؟ ڇو جو سڀ ڳالهه قدرت جي
قاعدي جي اندر پوري ضرور ٿيندي پوءِ ان قاعدي جي
دائري مان ٻاهر نڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ بيسود آهي. قدرت
جو قانون ايشوري قانون آهي ۽ ايشوري قانون سچو آهي."
"اهو تنهنجو صرف ويچار آهي يا ان تي عمل ڪرڻ چاهين ٿي؟"
"منهنجي خيال موجب اهوئي نيڪ رستو آهي. سماج
جي ته مون پرواهه ڪئي آهي ۽ نه ڪرڻ جو خيال ئي آهي.
باقي رهيو عمل ڪرڻ جو سوال سو........"
ايتري ۾ موٽر هوٽل جي اندر اچي پهتي. جهرنا چيو،
"الله رکار. ڪجهه وقت هلي وهو."

مون جهرنا کي ڪلهن کان جهلي مٿي سوري پنهنجي آغوش ۾ ليٽايو ۽ ڪيس جيءَ سان ڀڪوڙي ڇڏيو ۽ عمر جي لڙيءَ سان سندس اکين مان وهندڙ آلسون اگهي ڇڏيا ۽ پاڻ ساڻ پڪاريو،

”جهرنا! صرف منهنجي جهرنا! جنم جنم جي ساٿي جهرنا! تون هاڻ منزل لئي اڃا اٿي آهين. باقي ڪن قدمن جو فاصلو آهي- صرف ڪن قدمن جو.“

جهرنا جواب نه ڏنو. سج جو پاڇو ڪافي لڙي آيو هو. توريءَ دير ۾ سنجها ٿيڻ واري هئي. مان جهرنا کي ورتي اچي پيڙيءَ ۾ وهاريو ۽ پوءِ پيڙي واپس اوڪلا طرف هلائڻ لڳس. جهرنا خاموش هئي. شايد ڪجهه سوچي رهي هئي.

جهرنا موٽر ڦيرائي رکڻ لئي آندي ۽ اسان گهر طرف هلڻ لڳاسين. جهرنا اڃا به خاموش هئي. مون کانئس پڇيو،

”ڪهڙا پور پيئي پچائين، جهرنا؟“

جهرنا جڻ نه خواب مان جاڳي اٿي. چئي رهي هئي،

”برف جي پهاڙن جو سوچي رهي هئس. سندن ڏهون حصو سمنڊ جي پاڻيءَ مٿان هوندو آهي ۽ ڪجهه نه شوهندو لڳندو آهي. باقي برپادي برپا ڪندڙ او حصا پاڻيءَ جي اندر ئي رهندا آهن.“

”مون نه سمجهيو. مطلب؟“ مون پڇيو،

”سماج به ان شوهنڪ برف جي پهاڙن وانگر آهي جا اهڙي برباديءَ جو ڪارڻ بڻي آهي. هوءَ جتر واري عورت جنهنکي سماج جي رسمن ۽ رواجن جي پرواهه نه ڪري سچائيءَ رات جو پنهنجي پريتم سان ملي ها نه ايندڙ جنمن ۾ ڏوءَ ڏک نه ڏسي ها.“

پاري طوفان اچي رهيو هو ۽ غضب جي گوڙ ڪري رهي هئي. اسان سمجهيو ته طوفان آيو ڪي آيو. جيئن ئي ٻيڙي ڪناري جي قريب آئي ته اسان صاف ڏٺو ته ان استري ۽ جي شڪل جهرڻا جهڙي هئي ۽ پرش جي شڪل مون جهڙي. ٻئي گڏ گڏ ٿي ڪلي رهيا هئا. اسان جي واٽ مان هڪ آواز نڪتو يا اسان سمجهيو ته اهي چئي رهيا هئا سين، "اي ايشور! هين ڏاڍا ڏکي ڏٺا آهن، جيئن تون امر آهين تيئن هن جوڙي ۽ جو پيار به امر آهي. مٿن ديا ڪر، ڪين پنهنجو پيار بخش. هنن کي پيار جي خوشي بخش. پنهنجن ٻارڙن تي ديا ڪر پرميشور."

ايتري ۾ طوفان ذرسان اچي مٿان ڪڙڪيو. ٻيڙي الٽڻ لڳي ۽ ملاح ٻيڙي ۽ کي بچائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. طوفان جو زور وڌي ويو. چنهن ڇوليون ٻيڙي ۽ ۾ ڌوڪي پيئون. اسان ڏٺو ته پرش استري ۽ کي پنهنجي آغوش ۾ ڇپائي ڇڏيو. ٻنهي جي چپن تي هڪ الوکي مرڪ هئي. آهستي آهستي ٻيڙي ڇولين ۾ ڇڪجي وئي ۽ سمنڊ ۾ غرق ٿي وئي. اسان محسوس ڪيو ته طوفان اسان کي به گهلي رهيو هو ۽ سمنڊ جو پاڻي ڪنارو پار ڪري اسان جي مٿان لنگهي ويو. جهرڻا جي واٽ مان رڙ ڪري وئي. منهنجون اکيون کلي پيئون ۽ پاڻ کي الديءَ جي ڪناري تي وڻ جي هيٺان ويٺل ڏٺم. جهلڪون پوريون ٿي ويون.

مون جهرڻا جي وارن ۾ آڱريون ڦيريون. سندس اکين مان گرم آنسون ٿي ٽپڪيا ۽ هوءَ سڏڪا ڀري چئي رهي هئي، "اي ايشور! هن اياڳيءَ کي پنهنجو وڇڙيل پيار موٽاءِ— ڪين پيار بخش. پيار جي خاطر هن بيحد سٺو آهي ......"

اهڙيءَ طرح اسان ڪمترالي پنهنجي گذاريل زندگين جا چتر ڏٺا. ڪڏهن مولڪي ماريو ٿي ويو ۽ جهرڻا خودڪشي ڪري ٿي ڇڏي. ڪڏهن جهرڻا کي ماريو ٿي ويو. دنيا ۾ ٻنهي دلين کي ملڻ ٿي ڪٿي ٿي ڏني!

ڪڏهن جهرڻا سماج جي ٻنڌڻ ۾ ٻڌجي مولڪي جي ڏي ئي ڏاو ۽ ڪڏهن دنيا جي الڻ هيمت اڇي مون جهرڻا کان ڪنارو ڪيو. اسان ڪڏهن قسمت سان جنگ جوٽيندا رهياسين ۽ ڪڏهن قسمت اسان سان کيڏيندي رهي ۽ اسان ۾ جدائيءَ جا گهرا گهاءُ وجهندي رهي. آخر اسان هڪ جهالڪي ڏٺي جا تمام ويجهي زماني جي ٿي لڳي جو جو ڏسڻ سان اسان کي سڀ ڪجهه ياد اچي ويو.

* * * * *

ڏلوسمن نه سمنڊ جي ڪناري تي وينا هئاسين. لهرون ڪناري کي لڳي وري واپس موٽي ٿي وڃون. ٻري ٻري اوچيون اوچيون گهريون ڪاريون لهرون ٻاهرن واڪر الي الي وري هيمت ڪري ٿي ٻنٿون ۽ سنڌن دهشتناڪ گهگوڙ جي گونج اسان جي ڪنن ٿي اچي پئي. ڪناري تي ڏکيا ڏکيا ناريل جا وڻ لڳل هئا. هوا بلڪل بند هئي ۽ طوفان اچڻ جا آثار ٿي ٻکيا. چوڌاري بلڪل خاموشي ڇانيل هئي. سواءِ لهرن جي گهگوڙ جي ٻيو ڪوبه آواز ٻڌڻ ۾ نٿي آيو. اهڙي سمي ۾ ٻري کان هڪ وڏي ٻيڙي ايندي نظر آئي. جيئن ٻيڙي ويجهو ايندي ويئي ته ڏلوسمن نه مونکان ٻه ماڻهو وينا هئا ۽ ٻليان چار ملاح ٻيڙي هلائي رهيا هئا. جيئن ٻيڙي ڪناري جي اوڏو آئي ته ڏلوسمن نه موڙ ۾ هڪ پرش ۽ اسي وينا هئا ۽ خوشيءَ ۾ ٽهڪ ڏيئي ڳلي رهيا هئا. ٻرنهن

لڳي جي مسڪراهٽ کيلي رهي هئي. سندس پريان مهمت روئي رهيو هو. ڪڏهن هن استريءَ جي ٻانهن کي ٿي چميو ڪڏهن سندس لاش کي پنهنجي ڇاتيءَ سان لڳايو. ڪڏهن عورت جي ڳلن کي ٿي چميائين ڪڏهن سڏڪا ڀري ڪيس سڏ ٿي ڪيائين. اسان سمجهيو ته هن استريءَ پنهنجو خيال نه ڪري مهمت جي عزت بچائڻ خاطر پنهنجو بليدان ڏنو هو. هن جو پيار سوارٿي نه هو. هن مهمت کي لوڪ نندا کان بچائڻ لاءِ پنهنجو خاتمو آندو هو. ٻئي ڄڻا سياڻا هئا يا پاڳل؟ مون سمجهيو ته اهي سوال جهرڻا جي دماغ ۾ گهمي رهيا هئا. هن استريءَ سماج جي قاعدي کي نه ڀڃڻ خاطر پنهنجي زندگي ڏني هئي. هوءَ سماج جي عارضي قاعدن اڳيان جهڪي هئي. سماج جا انسان جي تعميل هئي. خود غرض سماج! ۽ پرماتما اهي انسان جي تعميل قاعدن کان مٿي هو. قاعدا جي انسان پنهنجن گهرجن پورائڻ ڪرڻ لاءِ لاهيا هئا. پيار ايشور کي سڀني چيزن کان وڌيڪ نه هو؟ جيڪڏهن اهي ٻئي روح هڪ ٻئي جا جنم جنم جا ساٿي هئا ته پوءِ پنهنجيءَ غلطيءَ ڪري هرگز جدا نٿي ٿي سگهيا. جيئن جهرڻا ان استريءَ جي زمين تي پيل لاش ڏانهن نهاري رهي هئي ته سندس دماغ ۾ اهي ئي خيال ڀوڙي رهيا هئا. مهمت ماٺ ميڻ رهيو هو ۽ جيئن سندس ڳوڙهن سان ڀريل چهري تي چنڊ جي روشني پيئي ته اسان ڏٺو ته سندس چهرو مون جهڙو هو. آهستي آهستي هن روئندڙ مهمت ۽ استريءَ جي لاش جا چٽ اسان جي اکين کان اوجهل ٿي ويا ۽ ڳجهه جي پردي حقيقت جي روشنيءَ کي ڇپائي ڇڏيو.

* * * * *

وڃڻ جي هيلان لنهنجو اوسڙو ڪيلديس، اهو وڃڻ هن وقت
اسان جا انجام ۽ اقرار پـڌي رهيو آهي، جو اسان جي اولر
پيار جو ساکي آهي ۽ مان آخري دم تائين تنهنجي لاءِ رهنديس،
پر هاڻي مولکي چڏ نه وڃان“

استريءَ پنهنجو سر پرش جي سيني تان سوري مٿي ڪيو
۽ پيار ڀريل اکين سان هن ڏانهن نهاريو ۽ پنهنجي هٿ اکين
سان پوڇاريءَ جو مکڙو جهلي سندس چپن جي چاشني ڳڃمڻ
ڪري ويٺي - جڏهن نه پيار جي پرم ل ڪيس بيوس ڪري
چڏيو هو. جڏهن نه اها سندس آخرين ملاقات هئي. پوءِ هٿ
جدا ٿي ويا. پرش ٻاهر اچي وڃي ۽ پوئين پر ڪر ٿي ويو. استري
ديوتا جي مورتيءَ اڳيان ٻاڪ ڪي ڪمرائي چـڏيو. سندس
ليڪ پر لبر جي لذي تر بر ڪري وهڻ لڳي. چوڻ لڳي،

”منهنجا ديوتا! مولکي اهنڪار رهمت پرابر ڪرڻ جي
همت ڏي. مولکي شڪتي ڏي نه پيا ڪنهن ڪرڪڻ
جي سڀ دک سڙر سهي وڃان. منهنجي روح پر جو طوفان
اٿيو آهي تنهنکي سانت ڪرڻ پر سهايتا ڪر. منهنجي پرتي
جي خطا بخش. پيار ڪرڻ جي خطا جا هن جي ڪولهي پر
منهنجي هي چو جو مان هن دنيا پر زنده آهيان ۽ هن مولکي
ڳولهي لڌو آهي. هن کي معاف ڪر ۽ مولکي دک سهڻ جي
شڪتي ڏي، منهنجا ڀڳوان!“

هن جو آواز بند ٿي ويو ۽ اسان جي سامهون ڏنڌ اچي
ويو. جڏهن ڏنڌ ختم ٿيو نه اسان کي آسمان پر چند نظر آيو
۽ هوءَ استري جنهنجي شڪل جهرڻا جهوڙي هئي وڃڻ جـي
پيٺي هئي. سندس همت جاليءَ لي رکيل هئا ۽

. سندس چپ اچا پر تارا ۽ لر پٺي لڳا هن

كي پنهنجي ارادي موجب موڙي نه سگهي؟ پريتما! ج
پيار آهي اُلي زندگي آهي. اُلي موت جو پاڇو نه. تو پنهن
سگهي. منهنجي رڳ رڳ ۾ پيار ڀريل آهي. منهنجي خون ج
هڪ هڪ ڦڙي سان لس لس ۾ پيار اڇلون ڏئي رهيو آهي
هن قدرت جي سچي-پيار-سان سماج جي قاعدن جو ڇا مقابلو.
هيءَ سامهون ڀڳوان جو بت پاڻ پرم پياسي نه آهي؟ ڇا تون
ڀڳوان جي ليمن جي ورق مولكي ڇڏي ڏيندين؟ ... لـ
منهنجي پريتما! منهنجي واجهو آءٌ. منهنجي آتما جي آتما،
منهنجي دل جي ڌڙڪن، اڄ اڇج جڏهن سارو جڳ ستل
هجي، جڏهن چوڌاري سانت هجي تڏهن لوكن كان لكي
اڇج.''

استريءَ اوچتو مركيو ۽ هوءَ سانت ٿي ويو. هڪ الوكي
خيال روشنيءَ جي لهر والكر استريءَ جا سڀ شڪ دور
گري ڇڏيا ۽ ڇپالين،
''ائين ئي ٿيندو. مان اوكي سڀ كجهه سولهي ئي ڇڏيان.
ن ايندس.''

پرش خوشيءَ ۾ ڦوليو نٿي سمايو. هن استريءَ کي پنهنجي
ـ چڪيو. استريءَ جو سر هن جي سيني تي سرڪي آيو
ندس وار پرش جي ٻانهن ئي ڦوهاري والكر ٻكڙ جي ويا.
چيو،
ـسو ليت منهنجي ٿي وڃين ـ صرف منهنجي. هن كومل
امڱن ڀريءَ دل ئي صرف منهنجو حق آهي. منهنجي
ـجي جوت كڏهن ايندين؟ اون موادت؟
يءَ وشواس ڀرئي آواز ۾ اُتر ڏنو،
راحت.... اڄ راحت جڏهن چنڊ كڙي مان ٻاهر ...

۽ مان ۽ مرليو جو مولکي حاصل ٿيو آهي، سڀ مان تنهنجي
چرڻن ۾ نڇاور ڪندس. منهنجي پريتما! مان تنهنجي خوشيءَ
خاطر دنيا جي ڪاد اهوڪ جو آڻي تنهنجي اڳيان رکندس.
سڀ ڪجهه تنهنجي خاطر، تنهنجي پيار خاطر. پيار، جو تنهنجي
مرڪ سان اڀرندو ٿو رهي. مولکي پنهنجي ٻانهن ۾ قابو ڪر.
منهنجي روح کي پنهنجي سيني ۾ جذب ڪر. انڪار نه ڪر
منهنجي پريتما! مولکي پاڻ کان پري هڪ پل به نه ڪر. پيار
جو اهو جيون ۾ صرف هڪ دفعو ئي ٿو اچي، اهو پيار جو
تنهنجو ۽ منهنجو آهي.“

استريءَ مهيش ڏانهن اکين ۾ هڪ ڪومل امنگ ڀري
نهاريو. هڪ نظر ڪنهائين جنهن ۾ نه غرور هو نه غصو. ان نظر
۾ پيار جي اڇل هئي، دنيا هئي، ٻاجهه هئي. اسان ڏٺو ساه
ڪنيو. اسان جي جان ۾ جان آئي.

”منهنجا پريتم.“ استري جواب ڏنو. سندس آواز ساڳيو.
ساگر ۾ لهري رهيو هو. انهن ٻاجهه ۾ آيو جڏهن نه سندس آواز ۾
سوز پيدا ٿيو ڪو هو. ”تون مون جهڙيءَ غريب ۽ اڇوت لاءِ
پاڻ کي ڇو ٿو برباد ڪرين. توکي خبر نه آهي ته تو جهڙي
مهيش لاءِ هڪ استريءَ کي پيار ڪرڻ پاپ ٿو سمجهيو وڃي
۽ ان پاپ جو ڏنڊ موت آهي. ماڻهن کي اکين ٿي ته ۾ شڪانون
آهن ۽ مولکي حقارت جي نظر سان ٿا ڏسن. سڀئي وچ پيار
جو وڇوڙو منهنجا پيارا، دلبر ۽ سورما روح! ضبط کان ڪم
وٺ. دل تي جبر ڪر، منهنجا پريتم!“

پوءِ ش استريءَ کي پاڻ ڏانهن ڇڪيندي چيو،
”ڇا پيار ڪرڻ خود ۾ هڪ دليري نه آهي؟ پيار هڪ
تي آهي. اها شڪتي گهڙي ڪر جي جا استريءَ

سان ٿي گسيون. منڊر ۾ ڪمرن ٿي رهيو هو. گهنڊن ۽ سنکن جا مڌر آلاپ اچي رهيا هئا. دروازي مان ڌوپ جي سڳند سان هيڪار ۾ دونهون لڪري رهيو هو. اسان دروازي مان اندر واجهائي ڏٺو ته هڪ پٿر جو بت براجمان هو، جنهنجي چوڌاري پرش ۽ استريون آرتي ڪري رهيا هئا. هڪ استري جا دکي ۽ اڪيلي ٿي لڳي بت جي پرسان پاسيري بيٺي هئي. آرتيءَ ڪاٿوءَ پڇڻ شروع ٿيو. اها استري آهستي آهستي ڪسڪي گم ٿي ويئي. باهر سج مٿي چڙهندو ٿي ويو ۽ چوڌاري روشني ڦهلجي ويئي هئي. اندر مهنت اٿي ايندو ۽ پٿي هٿ مٿي کڻي چوڻ لڳو،

”تنهنجو پاڇو ۽ تنهنجي روشنيءَ جو هڪ حصو آهي. دک هڪ لڳهندڙ پاڇندڙ خوشيءَ جو پاڇو آهي ۽ موت هڪ رات آهي جنهن مان هستيءَ جي پرڦلت پرڀات ڦٽي ٿي اڪري. اي پڳولس اسين تنهنجي اڳيان لمولا ٿا......اوم.... شانتي، شانتي، شانتي.“

منڊر ۾ ڪمرن ٿوري وقت ڪاٿوءَ بند ٿي ويو. آهستي آهستي سڀ استريون ۽ پرش ويندا رهيا ۽ باقي هڪ مهنت رهجي ويو. اڳين ٿي ڏسڻ ۾ آيو ته ڪنهن جي انتظار ۾ ويٺو هو. منڊر سڄو خالي ٿي ويو. انتري ۾ اها استري جا سهڻي ڪان الڳ بيٺي هئي اندر آئي. هن جو رنگ پيلو ٿي ويو هو ۽ سندس لپڻ ۾ اڙڪ ٿي لرياءِ مون چهرڙا جو چهرو ان استريءَ ۾ ڏٺو. مهنت هن جي طرف وڌيو سندس هٿ پنهنجي هٿ هٿ ۾ جهلي چوڻ لڳو،

”هن ۽ بيءَ دنيا جي هرڪا چيز مان تياڳ ڪندس، فقط تنهنجي پيار جي خاطر. عرس، اوج ۽ اڀمبر ۽ هن دنيا ۾ شان

ماڻهوءَ جي مٽي ۾ ڪهي ويئي. اسان ڏپ وچان منهن ڦيري ڇڏيو پر هڪ غيبي زور وري نظاري ڏسڻ لاءِ اسان کي مجبور ڪيو. پرش خون جي ڪلاهه ۾ ڦٿڪي رهيو هو. راڻيءَ جنهن صرف هٿ جي اشاري سان هڪ انسان جي حياتي پوري ڪري ڇڏي، منهن تان پردو هٽايو ۽ اسان ڏٺو ته سندس چهرو هوبهو جهرڻا جهڙو هو. ڪمس ڪڇيءَ ۾ ٻه ڳاڙهن داڻن وارو ساڳيو نئون هار روشنيءَ ۾ چمڪي رهيو هو. ”او پاپي روح!“ جهرڻا جي اهڙي دانهن ڪرڻ جو ٻولڪي احساس ٿيو. ”او پاپي راڻي!“ پوءِ جمن هن لاش کي ڪيو ۽ اسان ڏٺو ته ان پرش جي شڪل ممون جهڙي هئي ان وقت مون پاڻ کي گولڪو ۽ نااميد سمجهيو. ڪجهه ڪڇي نه سگهيس. اسان پوءِ اوچتو هڪ آواز ٻڌو. هڪ پر سوز آواز- هڪ دردبلو آواز جو چئي رهيو هو:

”خون جو بدلو خون آهي. اهو هڪ قدرتي قانون آهي. اهو هڪ ابهوري ليمر آهي. اها چيز ورلي ئي ويٺي آهي جا واپس نئي ڏجي، ڪجهه ۾ غائب ئي ٿيو آهي جو ڳولهي لڌو لهجي. خون جو بدلو خون.“

پوءِ خاموشي ۽ گهور اندڪار ڇانئجي ويو.

* * * * * *

آهستي آهستي هڪ پيلي رنگ جو سوجهرو چمڪندو ڪلندو ويو جنهنجي روشنيءَ ۾ اسان جون اکيون جهالورجڻ لڳيون. اسان ڏٺو ته هڪ ميري پاڻيءَ جو ڦرڦرڪڙ دريا وهندو ٿي ويو ۽ ڪناري تي لال پٿر جو لهيل هڪ مندر هو جنهنجي چوڌاري نيري ۽ پيلي رنگ جي گلن جا اوڙا لڳل هئا. دکڻ اساوبل جي وڻن جون چوٽيون آسمان

۽ مرد جي شڪل ۾ جهڙي هئي. اسان ٻنهي جي واسطي مان داڻهن ڪري وڌي يا اسان سمجهيو ته اسان کي اهڙو احساس ٿيو. اسان جي آس پاس الڪار ڇانئجي ويو ۽ چتر گم ٿي ويا.

* * * * * *

اسان کي وري هڪ ٻيو چتر نظر آيو جنهن ۾ اسان عاليشان شهر جا ڪشادا رستا ڏٺا. ٽاور ۽ مندر، محلات ۽ پليون اسان جي اکين اڳيان هڪ چمڪندڙ چولي ۾ وانگر هيٺ مٿي ٿيندا نظر آيا. ٿوري وقت کانپوءِ اسان ڏٺو ته اسان هڪ تماشي جا تماشبين هئاسين. اسان پاڻ کي هڪ وڏي محلات ۾ هزارين ماڻهن جي انبوهه ۾ ايندل ڏٺو. شاهي هال جي ڀتين ۽ ٿنڀن تي ديوتائن ۽ ديوتائن جا بت ڪڙا هئا. چوڌاري اسالها ٿري رهيا هئا. سامهون هڪ راڻي تخت نشين هئي جنهن جي چهري تي ڪاري ۽ جاري جو پردو هو. اوڪر سهڻين پوشاڪن سان سندس ٻنهي پاسي بيٺا هئا. اسان نقارن ۽ توتارن جا آواز ٻڌا جي لڙائي ۽ وقت وڄايا ويندا آهن. اسان ڏٺو ته هڪ ٻڙش تخت جي پوسان هيٺ ويٺو هو جنهن جا هٿ ۽ پير ٻڌل هئا. سڀني جون نظرون ان پوش ۾ کتل هيون. سندس پرسان هڪ ديو جهڙو ڪارو ماڻهو هٿ ۾ ننگي تلوار جهلي بيٺو هو. اسان کي خيال آيو ته ٻوڙي وڃي ان ٻڌل پوش کي هن دشمن جي چنبن مان ڇڏايون. پر مجبوري ڪارڻ اسان کي اڳي ٿي وڌو پيو. اڃا ۾ هوءَ راڻي اٿي بيٺي. اسان جي رڳ رڳ هڪ درد جي اثر کان ڏڪي اٿي. راڻي ۽ هٿ جي اشاري سان حڪم ڏنو. ڪاري ماڻهو جي ٻانهن هوا ۾ لڏي ۽ تلوار چمڪندي ذم سان وينل

همت ۽ جهليو. منهنجي ٻي ٻالهن جهوٽا جهڙي ٻلي ۽ ٿهرپل هئي. منهنجرن اکيون ڏيري ڏيري ٻند ٿي ويئون ۽ اسان ٻنهي ٻارن کي هڪ عجيب ۽ اوکي دنيا ۾ ڏٺو.

*　　*　　*　　*　　*

هڪ وڏو جهنگل اسان جي سامهون هو. وڏن وڏن درختن جا سايا هيٺ پئجي رهيا هئا. ڪٿي سونهري اس چمڪي رهي هئي ته ڪٿي وڻن ۽ ولين جي گهاٽي هئڻ سبب گهور اونداهه هو. هڪ استري ۽ هڪ پرش گڏ گهمي رهيا هئا. سندن ٻالهون هڪ ٻئي جي ڳچيءَ ۾ ڇڪيل هيون. پرش جو سر استريءَ طرف جهڪيل هو ۽ انهن ٻنهي ڏسڻ ۾ آيو ڄڻ ته هو استريءَ کي ڪا وينتي ڪري رهيو هو. آخر استري پرش کان جدا ٿي ويئي. اسين سندن منهن ڏسي سگهياسين پر ڪين پوشاڪ شاهاڻي پيل هئي. پرش ڪجهه وقت سر جهڪائي بيٺو رهيو. پوءِ گوڏن ڀر ويهي رهيو ۽ استريءَ جو هڪ هٿ جهلي پنهنجي امنگ جو اظهار ڪرڻ لڳو. هن کي انهن ٻڌي ڪجهه وقت ٿيو جو هڪ ٻي استري هنن طرف وڌي آئي. ڪيس اڇي پوشاڪ پيل هئي ۽ وار ڪلهن تي لٽڪي رهيا هئس. هن جي اکين ۾ انتظاري ۽ ڏک جون ونڪيون نظر اچي رهيون هيون. هوءَ ويجهو آئي ته پرش ٿورو ڏٺي آئي پيدو ۽ ڇيله ۾ ٻڌل ميان مان خنجر ڪڍي ان استريءَ جي ڇاتيءَ ۾ کپائي ڇڏيو. اسان استريءَ کي ڪرندو ڏٺو. سندس اڇي پوشاڪ رت سان لال ٿيندي ٿي ويئي. جيئن هن آخرين دفعو پرش کي التجا ڀريل نظر سان نهاريو ته اسان کي ڏسڻ ۾ آيو ته سندس شڪل هوبهو جهوٽا جهڙي هئي ۽ سندس ڳچيءَ ۾ چمڪندڙ ڳاڙهن داڻن جو هار پيل هو

”چٽي لٽي سگهان.“ سرل سپاهه واريءَ جهرڪا چيو.
مون لهي ٻڙيءَ جي رسي وڻ سان ٻڌي. جهرڪا ڪسي
همٿ ڪان ونئي هيٺ لاٿم. پوءِ اسين ٽورو اڳيان وڌي وڻ
جي هيٺان ٻيل ٻن پٿرن جي ڇپن لي ويهي رهياسين. جهرڪا
موجوده ماحول جو رنگ ڏسي خوش ٿي رهي هئي ؛
چٽي رهي هئي ،

”گهڙو نه گهاٽو جهنگل آهي ۽ هيءَ ڪوئل جي ڪوڪو
من ڪسي متوالو ٿي ڪري. گهڙو نه سندر آسمان آهي.“
مولڪي مسوري ياد اچي رهي هئي. واپس وڃڻ لاءِ
دل لڙڦي رهي هئي. اهوئي جهرڪو ۽ سندس مٽر گيت.
اهوئي ٻدڪن جو جوڙو ۽ سندن ”گٽ.......گٽ“ جو آواز.
سر سبز پهاڙ. او چل ۽ ارمل ٻ ليا ۽ حسين ڦول. جهرڪا منهن
جي خيال جو سلسلو ٽوڙي ڇڏيو ۽ چيو،
”مان توهان کي توهان جو ڏلل الجام ياد ٿي ڏيارڻ چاهيان
...اد اٿو نه ؟“

”پر جهرڪا تون دکي ٿمدين؟ ان ڳالهه لي وري سوچ.“
”مون سوچيو آهي.“
انين چٽي منهنجي پاسي ۾ اچي ويٺي. مان سوچ ۾ پئجي
...س. آخر اکيون مٿي کڻي چيم،
”اي منهنجي امر آتما! مولڪي ۽ جهرڪا کي گذريل جيون
...ڪي جهالڪيون ڏيکار. اي منهنجي لٽيءِ الله مين آتما!
...ءَ جي گهراين ۾ گم ٿي وڃ. وقت جي واڳ موڙي ماضيءَ
...ٿي ولي آءٌ نه اسين پنهنجا اڳيان جنم ڏسي سگهون....“
...ستي آهستي جهرڪا جو سر منهنجي گوڏن تي ليٽي پيو.
اکيون بند ٿي ويون. مون سندس هٿ پنهنجي

جهرنا چپ رهي. سندس اکيون زمين ۾ کتل هيون.
مون سندس ڳلن تي ٿڦڪي ماري چيو،
"ڇا هي تنهنجي اها مرضي آهي ته هڪ ڪرڙي چاهين
نه مان اوکي گذريل زندگين جون ڪجهه جهلڪيون ڏيکاريندس
پر اوهان گهٻرائجي ويندينءَ ته دکي ٿيندينءَ."
"نه مان گهٻرائجندس ته نه دکي ٿيندس. منهنجي دل
۽ دک جا ڏينهن گذاري چڪا."
"نه پوءِ اڄ ٻي سهي." مون چيو.
ٿوري وقت کان پوءِ ماني کائي جهرنا واپس هوٽل ۾
وئي. مون کيس صبح جو اچڻ لاءِ چئي ڇڏيو.
ٻئي ڏينهن جهرنا ۽ مان اوکلا وياسين ۽ جمنا نديءَ ۾
ڪشتيءَ ۾ سير ڪيوسين. چڱو پري نڪري وياسين. چوڌاري
شانتيءَ جو راڄ هو. ڪوبه ٻيو نظر نٿي آيو. جمنا پنهنجي
جي اٿل پٿل ۾ ڪجهه ڳائيندي وهندي ٿي وئي. هڪ
ڪناري طرف ساوا ساوا کيت هئا ۽ ٻئي طرف گهاٽو ٻن هو
چوطرف ڄڻ ساري سر زمين سانجهي جي هلڪي سونهري
اُس ۾ سنان ڪري رهي هئي.
"ڪيڏو نه سندر درشيه آهي." جهرنا چيو،
"قدرت جي رچنا ۽ انيڪ نظارن مان هيءَ صرف
هڪ نظارو آهي. تو اڃا پهاڙ ڪونه ڏٺا آهن. پهاڙن ۾ قدرت
جو حسين ۽ ننڍو روپ تو ڪونه ڏٺو آهي. هڪ دلڪش،
دلفريب روپ جنهنکي ڏسڻ سان تنهنجي رڳ رڳ ۾ سرور
ڊوڙندو." مون ٻيڙي جهنگل واري ڪناري تي لڳائيندي چيو.
"پهاڙن ڏسڻ لئي دل نه ڏاڍي آهي." جهرنا چيو.
"تون ضرور ڏسندينءَ."

”توهان جو مطلب آهي ته هيءُ هار اصل منهنجو آهي؟“
جهرنا عجب وچان پڇيو.

”ها، تنهنجو هار توکي ٻيهر واپس مليو آهي.“

”پر مون نه زندگيءَ ۾ اهڙو هار ڪڏهن به نه ڏٺو آهي.“

”تو پنهنجين گذريل زندگين ۾ اهو هار ڏٺو آهي ۽ ڳچيءَ ۾ پاتو به آهي. پر توکي ياد نه آهي.“

جهرنا هار تنهائيءَ لئي رکي منهنجي پرسان اچي ويٺي ۽ منهنجي ٻانهن جهلي، اکين ۾ اکيون پائي پاڻ ورني آواز ۾ چوڻ لڳي،

”مونکي اڄ ڄمڻ جون ڪي جهلڪون ڇو ٿا ڏسائيندا؟ اهو منهنجي لاءِ، منهنجي زندگيءَ لاءِ نهايت ضروري آهي.“
مون کيس سمجهائيندي چيو،

”ڇا توکي پاڻ ۾ وشواس ڪونهي؟ جنهن ڳالهه جي توکي تنهنجو روح، تنهنجي دل وشواس ٿا ڏيارين، ڇا انهن تي توکي اعتبار نٿو اچي؟ تنهنجو پنهنجي اندر جي لڪيل سوکم آواز تي وشواس ڪونهي؟“

جهرنا اکيون هيٺ ڪري ڇڏيون ۽ ڪجهه سوچي چيو،

”وشواس اٿم.“

”پوءِ؟“

”مان ڪن ڳالهين جي پڪ ڪرڻ ٿي چاهيان؟“

مون کلي ڏنو ۽ چيم،

”انهن ڳالهين جي پڪ ڪرڻ ٿي چاهين جن جي توکي
ڳم لئي پڪ آهي. ضد ڪري تو اڄين ڄمڻ ۾ بس ڪافي
ڪ ستو آهي. پر هن زندگيءَ ۾ به تنهنجو اهو ضدي سڀاءُ
قائم رهيو آهي.“

۽ ڇا سوچيو آهي."

"منهنجو فيصلو تنهنجي فيصلي تي آ مدار رکي، جهرڻا!"
مون کيس ڇرڪائيندي چيو.

جهرڻا جي چهري تي لڄ کان لالي اچي ويئي ۽ شرم ڪري والڪر شرمائجڻ لڳي. مون مرڪي ڏٺو جهرڻا جون اکيون زمين ۾ کتل هيون. مون کيس ان ڳالهه ۾ ان وقت وڌيڪ ڇوڙ لوڪ نه سمجهيو. مونکي دٻلي ياد اچي ويئي ۽ کيس چيم،

"هوءَ ساهوڻ رکول دٻلي تنهنجي لاءِ آهي. شمام جي آخرين نشاني، کولي ڏس نه منجهس ڇا پيل آهي."

هن اُتي دٻلي کنئي. مٿان وڏو هيل ريبن کولسي ٻيڻي کوليائين. سندس اکيون ڪشاد ٿيون لسي ويئون. مولائي مٿس ڪري چيائين،

"هي ۽ نه هڪ چمڪندڙ ڳاڙهن داڻن جو هار پيل آهي!"

هن هار دٻليءَ مان ڪڍيو. روشنيءَ ۾ ڳاڙها داڻا چمڪي رهيا هئا. هار کي ڏسي دنگ رهجي ويس. ساڳيو ئي اهو هار هو جو هن خواب واريءَ عورت جي ڳچيءَ ۾ پيل ڏٺو هو جنهنجي شڪل هوبهو جهرڻا جهڙي هئي.

"ڇو اوهان عجب ۾ پئجي ويا؟" جهرڻا پڇيو،

عجب جي ڳالهه هئي. جهرڻا جو هار کيس جڳن کان پوءِ واپس مليو هو.

"جهرڻا! دنيا ۾ ڪابه اهڙي شيءِ ڪانهي جا ڏني وڃي ۽ واپس موٽي نه ملي. ڪابه اهڙي شيءِ ڪانهي جا گم ٿي وڃي: ڪان پوءِ ڳولهي لڌي نه وڃي. اهو هڪ قدرتي
[illegible]"

باب يارهون

شيام وچي هميشه لاء آرامي ٿيو- هن فاني دنيا جي ڏ... کان دور ۽ عذابن کان آجو. هوُ هن دنيا جي صفح هستي... مٽجي ويو. سندس ڪاغذ پٽ جاچڻ مان پتو پيو تہ ڪافي پيسو هو جو هوُ وصيت نامي ۾ پنهنجي ڀاڻيجي ڏيڻ لاء لکي ويو هو. سندس ڀاڻيجو لنڊن ۾ پڙهندو ه... جنهن جي ائڊريس بہ وصيت نامي ۾ ڏال هئي. مون ڪيس... تار ڪٽي ۽ سوچيم تہ اُن چٺي ڏيهن اندر پهچي ويندو... ساول ڪي بہ چٺي لکيم ۽ ڪيس هر حال کان واقف ڪيم... مون سمجهيو تہ مان هفتي کن ۾ سڀ ڪم لاهي مورڳي... وچي سگهندس.

ڪيت ۾ ڪي مٽيا بہ پيا هئا ۽ انهن سان گڏ هڪ ننڍڙي سهڻي دٻلي بہ پيئي هئي جنهن جي مٿان ميناڪاريءَ جو... سنڌر ڪم ٿيل هو. دٻليءَ تي پڻو چنبڙيل هو جنهن جي مٿان لکيل هو، "جهرڻا لاء سڪ ڀري سوکڙي. منهنجي ڏاڏيءَ ڪي سندس ڏاڏيءَ جي ڏال ۽ منهنجي ڏاڏيءَ جي مولکي ڏال ۽ مان جهرڻا کي ٿو پيش ڪريان. اميد تہ قبول پوندي." دٻلي مون ٻاهر ڪڍي رکي ۽ سوچيم تہ جڏهن جهرڻا ايندي تہ کيس ڏيندس.

شام جو جڏهن مان ٻنڪ ۾ اچي ويٺس تہ جهرڻا بہ هوٽل ...ان آئي. رات جو آرام ڪرڻ کان پوءِ هوءَ تازي توانائي پيئي ...ڳي. مون کيس پنهنجي پاسي ۾ وهڻ لاء اشارو ڏنو. هن ...ندي چيو،

"هيهڙو شيام تہ هميشه لاء هليو ويو. توهان پنهنجي ٻاري

اي شباب، اي شادمانيءَ الوداع.... جوانيءَ جا صبح ۽ رات الوداع.... عمر فانيءَ الوداع.... دک، درد، رنج ۽ غم، جانفشاني الوداع.... عشق ۽ جوانيءَ الوداع.... محبت جا دؤر ۽ ڪامراني الوداع.... اي زندگاني الوداع.... الوداع....“

پوءِ شيام جون ڪوڙيون اکيون سندس پلڪن سان بند ڪري ڇڏيون ۽ کيس سڌو ڪوچ تي سمهاري ڇڏيم. ڊاڪٽر کي گهرايم جنهن کيس نباضي رايو ڏنو تہ موت دل جي تنگ ٿيڻ ڪري ٿيو هو. هو سر ٽڪيٽ ڏيئي هليو ويو. ڪافي رات گذري چڪي هئي. ڇهرٽا ڇهرڻ ۽ ڇهڇڙ لڳي. مان کيس ڪلهن کان جهلي ڪمري ۾ سمهاري آيس. هن وقت سندس هوٽل ۾ وڃڻ ٺيڪ نہ هو. مان اچي دريءَ وٽ ويٺس. ٻاهر فضا خاموش هئي. ڪتي اوناڙ بند ڪري ڇڏيو هو. رات ٻڏڪندي ٿي وئي.... لمبي رات ۽ مان صبح جي انتظار ۾ ڪڏهن دريءَ وٽ ٿي ويٺس تہ ڪڏهن اچي وهاڻي تي رهيس. ٻاهر ٿڌي هڳاءَ ڀري هوا هلي رهي هئي. سڀني کي صبح جو انتظار هو جو مقرر ڪيل وقت کان اڳ ڪڏهن ڪو اچي. ڪمري ۾ ڪوچ تي شيام جو سرد لاش پيو هو. ڀتين ۽ ڇت ۾ ڄڻ تہ موت اڪيلو پيو هو. چوڌاري موت جهڙو سناٽو هو، هڪ ڀيانڪ نظارو هو.

ساز گويا سوز جي صورت ۾ ڍلجي ويو. سنتيءَ وري اوئائي شروع ڪيو. فضا ۾ پيڙ جي اجلي ڦهلجي ويئي. هر طرف سوز ئي سوز هو.

شيام اوچتو هڪ سرد آه ڀري ۽ چالي ڪسي هٿ سان ڏيايو. سندس چپ ڦڪوڙجي ويا ۽ سنئين ٿيڻ لڳو هو. مون جهرنا جي هٿ تي هٿ رکيو. ساز جو آواز بند ٿي ويو. چوڌاري خاموشي ڇانئجي ويئي. مون جهرنا کي هٿ ڪسان ولسي اٿاريو. گيت ڳائڻ سبب سندس اکيون ڳوڙهن سان ڳهمل هيون.

مون چيو "شيام جي زندگيءَ جو چراغ اجهامي ويو. هينئر شيام جو روح آزاد ٿي اڏامي ويو. شيام جي زندگيءَ جي جهاز آخراچي ساحل جي شانت سمنڊ تي لنگر هنيو."

"شيام......شيام...." جهرنا دانهن ڪئي. سندس لهڻن ۽ لڙڪيل لڙڪ ڳلن تي لڙي پيا پر شيام ڪٿي هو جو جواب ڏئي ها. مونکي چنبڙي پيئي. مون ڪيس ٻنهي ٻانهن ۾ جڪڙي ڇڏيو. سندس سر منهنجي سيني تي رکيو هو. هوءَ سڏڪ ڀري چئي رهي هئي،

"ويچارو شيام هليو ويو."

"تبرج رک، جهرنا." مون هن کي آٿت ڏيندي چيو "هن کي مقرر ڪيل وقت تي وڃڻو ئي هو. دنيا ۾ سندس وڌيڪ ضرورت ئي محسوس ڪئي ويئي. لاڪ سماپت ٿي چڪو."

مون جهرنا کي پنهنجي ٻيچ مان آزاد ڪيو. منهنجا اڳ هٿ خود بخود مٿي کڄي ويا. مان چئي رهيو هوس:-

الوداع اي زندگاني....الوداع اي زندگيءَ جي بهار......

شيام ڏانهن جهڪ قياس پريءَ نگار سان نهاريو. هوءَ جهرڻا طرف نهاري رهيو هو. مان جهرڻا طرف وڃي سندس سامهون پيالي لي اوليئون رکي ويٺي رهيس. سامهون شيام ڪوچ تي سمهيو پيو هو. جهرڻا منهنجي اکين ۾ اکيون وڌيون. سندس آڱرين ۾ جنبش اچي وئي. پيالي مان سر نڪندا آهندا فضا ۾ گولجڻ لڳا. ساز مان سوز وڌندو ٿي ويو. مون ڪنڌ لوڏائي جهرڻا طرف جهڪي آهستي آهستي چيو،

"ڳاءِ....جهرڻا....ڳاءِ....ساز ۾ انتها سوز آهي."

جهرڻا جو پُر سوز آواز اڀرڻ ۾ اچي رهيو هو،

سر جهڪائي فڪر ۾ بيڪس لي بيداد ٿي
وينو آهي ياد ۾ ڪنهن جي راهه ۾ برباد ٿي
ڏسي رهيو آهي تنهائيءَ ۾ ڪنهن چمن کي
گولهي رهيو آهه شايد زندگيءَ جي روشني.

شهر جي هر شور ۽ گنجان آباديءَ کان دور
دشت جي خاموشين ۾ آهه ڪنهن جي جستجوءَ؟
سج لڏاءِ ساعت فضا ۾ طلب آهه ڪنهن چمن جي؟
ٿي ويو غرق آهين شايد روح جي ڪشمڪش ۾ لون.

ڳائي وڃ ويران رالين ۾ برابر ڳائي وڃ،
موت جا اسرار سربسته ٻڌائي وڃ.

جهرڻا ڳائيندي رهي. رات ڌ هو ۽ ڪوئل جي ڪوڪ هئي. شيام جون اکيون بند ٿي وينون هيون. هوءَ ڏن ۾ مگن هو. گهمس فضا ۾ گولجي رهيو هو.

ڳائي وڃ ويران رالين ۾ برابر ڳائي وڃ
موت جا اسرار سربسته ٻڌائي وڃ.

غريب کي گھڙي خبر نہ اها مرڪ ۽ خوشي عارضي هئي
وچ وانگر هئي جا ڪن لاءِ ڪجهي ڪيس هميشه لاءِ جلائي ڇڏيندي
هن جو مدهن ٽڙي پيو ۽ چوڻ لڳو،

”هڪ التجا ڪري سگهان ٿو ڇهرٽا؟ آخرين التجا. وري
ڪڏهن بہ اهڙي التجا نہ ڪندس.“

”چئہ، شيام، جيڪي چوندين سو ڪندس. مان خود
جاڻان ٿي تہ وري التجا نہ ڪندين.“ ڇهرٽا جي اکين ۾ سوز
سوال هو.

شيام جو چهرو ڦڪي پيو. هن جي ڦڪن لبن تي مسڪراهٽ
ڪيلرڻ لڳي. هڪ ڦڪي مسڪراهٽ. هو چئي رهيو هو،

”منهنجو اهڙو نصيب ڪٿي آهي. ڪاش! تون ان ڏينهن
انهن چئن ها تہ جيئڻ لاءِ ڪو ڀالو ڳڙجي پوي ها. خير، مان
سمجهان ٿو تہ جيئن مان مجبور آهيان تيئن اسين بہ مجبور
آهين، منهنجي هڪ آخرين آرزو آهي. آخرين آرزو. ڇا تون
پوري نہ ڪندين؟“

”چئہ شيام، مان هر ڪا ڪوشش ڪندس.“

شيام پاسو بدلايو. پاڻ کي سوري مٿو ڪوچ جي بالهن
رکيو ۽ پوءِ دردلي آواز ۾ چيو،

”اڄ هڪ گيت ٻڌاءِ جنهن ۾ مٺي مٺي پيڙ پڙ ڀل هجي-
…ن مان ڪي چٽڪون لڳن ۽ منهنجي دکيي دل کي
…ڪ دکائن.“

…هرٽا اٿي پيالي جي سامهون وڃي ويٺي. هوءِ پنهنجي
…نازڪ آڱرين سان پيالي کي ڇيڙڻ لڳي. ڪافي وقت
…ن سوز جا آواز اڀرندا رهيا ۽ ڪمري ۾ ڇانيل سانٽي
… رهيا. ڪٿي وري ٻاهر اولاڻ شروع ڪيو. سون

ڪجهه وقت هوءَ ائين ڳالهائيندا رهيا. مان سوچي رهيو هوس ته جهرڻا شيام وٽ ڇا آئي! هو جهرڻا جي مجازي محبت ۾ ڦاٿل نه مري مٽيو هو. هن ۾ جهرڻا جي ڪابه طاقت نه رهي هئي. مان ان پکيءَ جي باري ۾ سوچي رهيو هوس جو سالن کان پڃري ۾ گرفتار هجي. جيڪڏهن ان کي آزاد به ڪيو وڃي ته به سندس پرن ۾ پرواز جي طاقت ڪٿي ٿي رهي. شيام به ان پکيءَ وانگر محبت ۾ گرفتار هو. جيڪڏهن هن کي جهرڻا جي محبت ان وقت حاصل نه ٿئي ها ته هوءَ ان جو مزو نه ماڻي سگهي ها. ڇو ته هو هاڻ ان وقت ناتوان ۽ عاجز هو. هن جي زندگيءَ جو جهاز دنيا روپي ساگر جي ڇولين جا لڏا ۽ طوفان جا جهٽڪا سهي آخر ساحل جي سڪون ۾ اچي ٽڪيو هو. سندس جيون ڀالڙا پوري ٽٽي چڪي هئي. ايتري ۾ ڪتي ورڻي اوناڻو. مون شيام ڏاهن ڏٺو پريل اکين سان نهاريو. لڳو ٿي ته هو ۽ جهرڻا سان ڳالهائي رهيو هو.

”جهرڻا، پوءِ تو مونکي جواب ڪونه ڏنو. اوهو.......اڄ هي ڇاليءَ ۾ سور ڇو اچي پيو آهي.“

هن جي پيشانيءَ ۾ پيڙا جي اثر کان گهنج پئجي ويا. پوءِ هن آهستي آهستي چيو،

”ڇو، تون هيءَ مٺهڙون لڇ سوکڙيون سوکار ڪندين نه؟“

”ڇو ڪين، شيام.“

ائين چئي هن ٽهڪ ڪرليا ۽ چيو،

”هيءَ سازهڙون لاءِ تمام عمدا ون آهن. مونکي بيحد پسند آهن.“

... اکيون ۽ سندس سر اتر جي پار کان هيٺ جهڪي ... هو. اڄ شيام مدت کان پوءِ مرڪيو هو. هن

ڏسي اڄ پيهه آئند ۾ آهيان .... اڄ منهنجي اڇاڻ اکين کسي دل ڀري ڏسڻ ڏي، جهرڻا! اوه...."

انهن چئي هن چاليءَ لي همٿ رکيو. سندس منهن ۾ گهنڊ پئجي ويا ۽ انهن پاسڻ ۾ آيو ته کيس اندر ۾ ڪا سخت پيڙا هئي. مان وقت وچي سندس پرسان بيٺس ۽ ٻانهن کان جهلي کيس سنڀاريم.

"ڇو شيام، ٺوڪي ڇا ٿيو آهي؟"

جهرڻا ٻه ويجهو اچي بيٺي.

شيام چيو، "هيءَ ڪمبخت سور الائي اڄ ڪٿان اچي پيو آهي."

ٻون سندس چاليءَ مٿان همٿ رکيو. شيام جي دل جي ڌڙڪڻ تيز ٿي وئي هئي ۽ انهن محسوس ڪيم ته سندس دل چاليءَ جو پردو ڦاڙي ٻاهر اچڻ ٿي چاهيو. هن آهستي آهستي جهيڻي آواز ۾ چيو، "جهرڻا، ٺيڪ ته آهين نه؟"

"ها، پر ٺوڪي ڇا ٿيو آهي، شيام؟" جهرڻا هن طرف جهڪي چيو،

شيام ٿڌو ساهه کنيو. هو ٽڪ ٽڪ نظر اچي رهيو هو ۽ چئي رهيو هو،

"چئي ٿو سگهان. پر تنهنجي اڇڻ جي مولڪي اکيو ٿي خبر ملي چڪي هئي ۽ هيءَ ڏس." هن سامهون رکيل ٻنڊلن ڏانهن اشارو ڪندي چيو، "دل چاهيو ته تنهنجي لاءِ ڪي سوکڙيون وٺي اچان. انهن ۾ عمديون ساڙهيون ۽ مٺيا ائٽي تنهنجي لاءِ. صرف تنهنجي لاءِ........ هيءَ لي ٿڪو قبول ڪنديءَ نه جهرڻا؟"

پوءِ شيام جهرڻا کان ٻمبئيءَ جو حال احوال پڇندو رهيو.

لڏهن اوهان جيو هو ۽ هن سان وڌيڪ رهڻ جي اوهان کي ضرورت ئي ڪونه پوندي؟"

مون ڪوبه جواب نه ڏنو جهرنا وري چيو، "سدس لاءِ اهوئي بهتر ٿيندو. غلطفهميءَ ۾ مبتلا ٿي ذليل زندگي گذارڻ کان اهو بهتر آهي. ۽ مون ٿي سمجهيو ته ايترو جلدي کيس آزادي ملي ويندي."

مان خاموش رهيس. جهرنا پڇيو،

"ڪڏهن وڃي رهيو آهي سفر تي."

"چئي نٿو سگهان. ڪڏهن به. واقعي سدس وڃڻ جي گهڙي ويجهو پوندي ٿي وڃي."

سامهون وڻ هيٺان ساڳيو ئي ڪتو ويٺو هو جنهن اوچتو اونائڻ شروع ڪيو. جهرنا ڏڪي ويئي. ڪتي جو اونائڻ بيحد ڏکوئيندڙ هو. هوءَ مونکي جنسي جسڙي پيئي. مون سدس کي جي به ويجهو منهن آڻي چيو،

"چو جهرنا! ڏڪي ويئينءَ؟"

"هن ڪتي جي روئڻ جو آواز تمام دردناڪ آهي."

"آهي. درد جي ڳالهه به آهي. هن ڪتي کي شام جي ٻاري ۾ هير آهي لڏهن ورتي رهيو آهي. ڏج ۽ جهرنا."

"ڏ. ڏ. ڏجان ٿي. ڏپ ته منهنجي زندگيءَ ۾ ٿي نه آهي."

"اسان کي اندر هلڻ کپي، جهرنا."

شام ٻنيڪ واري ڪمري ۾ ڪرچ لسي سمهيو پيو هو. جهرنا کي ڏسندي سدس ناتوان تن ۾ جڻ جان اچي ويئي. هن لاءِ پاسو ورائڻ به مشڪل هو پر جهرنا جي نظرن جي ۽ کيس سکهو ڪري چڏيو: ڏوه مان جهڪو ڏيئي آيو.

جهرنا! اچي ويئينءَ؟ ويه .... منهنجي پرسان ويه. اوکي

غرضيءَ جو روپ اختيار ڪيو آهي. اهڙن حالتن ۾ مان هر
وقت رهي اٿي سگهان."
"ٺيڪ آهي."
"توهان کي نه ڪو اعتراض نه آهي؟"
"نه."

ٿوري ڪجهه وقت خاموش هئاسين. ٽئڪسي ميٽلاس هوٽل
۾ پهچي ويئي ۽ جهرنا جو سامان ڪمري ۾ رکيو ويو.
هن چيو، "جيڪڏهن اجازت هجي ته هت مهين ڌوئي وٺان."
مون کلي ڏنو. جهرنا مشڪندي غسل خاني ۾ هلي ويئي.
"منهنجو خيال آهي ته ماني کائي پوءِ ٿي شيام صاحب جو
درشن ڪرڻ لاءِ نڪرجي." هن ٻاهر ايندي چيو.
"جيئن توهانجي راءِ."
ٽئڪسي شيام جي بنگلي وٽ پهتي ته ڏٺم ته چندو ٻاهرين
دروازي وٽ اوسيئڙي ۾ اڀو بيٺو هو. مون سمجهو ته ڪا
خاص ڳالهه ٿي هوندي ان ڪري اسين اتي لهي پياسين.
"چو چندو، ڇا ٿيو آهي؟" مون پڇيو.
جهرنا کي نمسڪار ڪري چندوءَ ڌيمي آواز ۾ چيو،
"شيام صاحب جي طبيعت نهايت خراب آهي. توهان جي
وڃڻ کان پوءِ جلد ئي هوش آيو. ڪمس چاليءَ ۾ سخت سور اچي
پيو. ڊاڪٽر ٿي ويو آهي. هيئنر شايد ڪجهه فرحت اٿس."
"چڱو، توهان هل." مون چندوءَ کي چيو.
اسين ڪجهه وقت باغ ۾ بيٺاسين. جهرنا کي چيم،
"جهرنا! شيام هڪ لمبي سفر تي وڃي رهيو آهي. هن
توکي ڏسڻ جي خواهش ڏيکاري، انڪري توکي هت گهرايم."
"لمبو سفر...." جهرنا سوچ ۾ پئجي ويئي. "اوه، مون سمجهو.

”توهان کي ڏسي جا خوشي حاصل ڪئي اُهو سا صرف دل ئي ڄاڻي.“ جهرنا منهنجي اکين ۾ اکيون وجهي چيو.
مون اُنهن محسوس ڪيو ڄڻ ته زمانن کان پوءِ جهرنا جو آواز ٻڌو هوم. آها - ڪهڙو نه مڌر آواز هو سندس. ڄڻ ته ڪنهن ساز کي ڇيڙيو ويو هو جنهن مان رُون رُون لڪري رهي هئي. اهائي جهرنا هئي. اهائي مرڪ. اهي ئي ڳلن تي هلڪا هلڪا گلن وارا رنگ. سندس لَس لَس ۽ سرخ چَپَن تي وهمو جنهن سندس جهري جو رنگ به سرخ ڪري ڇڏيو هو. اهيئي وڏيون وڏيون ڪاريون اکيون. اهيئي خمدار زلف ۽ اهائي اڇي اڇي ڪمر جهڙي ڄرلي ۽ ساڙهي جا سندس سولهن کي سوايو ڪري رهي هئي.
اسين وڃي هوائي اڏي جي لائونج ۾ ويهي رهياسين.
جهرنا سامهون کي ڏوڙي چيو، ”اوهان کي ايترو جلدي ڏسڻ جي اميد ڪانه هئي.“
”ڇو؟“
”ڇني لڳي سگهان“
”مون به اهين ئي محسوس ڪيو ۽ الڪري ئي ٽوڪي گهرائي ورتم.“
جهرنا مرڪي ڏاو مون ڪانئس سالول ۽ ٻين جي خمر چار ورلي. ٿوري وقت کان پوءِ جهرنا جو سامان ٻاهر آيو. مون ٽئڪسي گهرائي ۽ ڊرائيور کي برلوي راج روڊ ڏانهن هلڻ لاءِ چيو. جهرنا مونکي وچير ڪاڻي چيو،
”نه ممڊلس هوٽل.“
مون جهرنا ڏانهن نهاريو. هن ڪلندي چيو،
”شيام ۽ منهنجي وچ جو ٻولر مترنا جو نالو هو ننهن خود

”مون هيئر جهرڪا سان ٽيليفون تي ڳالهايو آهي . هـ
سڀاڻي هتي پهچي ويندي .“ مون هـن کي پڪ ڏياري
”توهان ڪيڏو نه ڀالو آهيو .“
انين چئي هن مولڪي پنهنجي ٻانهن ۾ جڪڙي ڇڏيو ۽
پنهنجا ڳل ۽ پيشاني چمڻ لڳو . سندس وات مان شراب جي
بدبو اچي رهي هئي . مون ڪالهه پاڻ ڇڏائيندي چيو ،
”شيام ، هيئر وڃي آرام ڪر . گهڻي رات گذري چڪي
آهي .“

شيام کي ڪمري ۾ سمهاري مان وڃي آرامي ٽيبس . ٻاهر
چاندني رات ڦوهه جوانيءَ ۾ هئي . دريءَ مان رات جي راڻيءَ
جـو مست هڳاءُ اچي ساري ڪمري کي معطر ڪري رهيو
هو . ڪتو رکي رکي سڄي رات اوناڙيندو رهيو ۽ مولڪي
لڳاتار ٿيندي رهي ته شيام اڃا نه زنده آهي .

اـٿي ڏينهن ناشتي کان پوءِ شيام سنڌري ڪمڏانهن هليو
ويو . ان وقت جهرڪا ٽيليفون ڪئي ۽ ٻڌايو ته صبح وارو جهاز
ـس نه ملي سگهيو پر منجهند واري جهاز ۾ ڪيس جاءِ ملي
ي ۽ سانجهيءَ ڌاري پهچي ويندي . ڏينهن جو سڄو وقت
ن آرام ڪيو . سانجهيءَ جو مان جهرڪا کي وٺي اچڻ لاءِ
ي اڏي تي ويس .

سور ـه اسٽ ٿي رهيو هو ته جهاز اڏي تي لٿو . جهرڪا
زي کان ٻاهر نڪتي ۽ مولڪي ڏسي مرڪي . جـڏهن
انڪل ٽن چئن والن جي مفاصلي تي هئي ، هن پنهنجا
ـمت ڊگهيرڙا ۽ ڊوڙندي مون تائين اچي پهتي . مون
اٿي همٿ پڪڙيا ۽ مرڪي چيم ،
هرڪا ! ا .ي ويٽيءَ !“

اوري ۾ ڊير ڪان پوءِ ٽيليفون تي جهرنا جو گهٻرايل آواز ٻڌڻ ۾ آيو.

"هلو.....مان جهرنا آهيان.....سک ته آهي نه ؟"

"گهٻرائڻ جي ڳالهه ڪانهي، جهرنا. مولکي معاف ڪج جو هن اڻالڪي وقت توکي تڪليف ڏني اٿم." مون دلوي رسمن موجب ڳالهائيندي چيو.

"مولکي شرمندو نه ڪريو. جلد ٻڌايو ته سڀ ٺيڪ ته آهي نه؟"

"ڳالهه معمولي آهي. پر من ۾ ڪجهه آنڌ مانڌ ٿئي ٿي. منهنجي مرضي آهي ته اوهين سڀاڻي هتي اچو. ڇا خيال آهي؟"

"منهنجو ڪيڏو نه خيال ٿي سگهي. اوهان جو حڪم ٽري ۽ مان ته مٿان الٽ ڪيئن ٿو ٿي سگهي. پر اهو ٻڌي سگهان ٿي ته اوچتو اها خواهش ڪيئن پيدا ٿي؟"

"جيترو جلد اچي سگهين اچ. توکي سڀ ڪجهه عرض روبرو ٻڌائيندس."

"مان ٻيڙي وٺندس. وشواس رکو."

"چڱو، جهرنا، سڀاڻي ملنداسين."

مون آئس ته شام اچا شراب پي رهيو هو، سڄو ڪمرو سگريٽ جي دونهين سان ڀريو پيو هو. مون کيس چيو،

"شام، جهرنا هتي اچي رهي آهي. سڀاڻي."

"هان......." هن اچانڪ رڙ ڪري چيو. هن جو لهو ٿي جهڙو نئي ويو.

"ناممڪن." هن چيو،

"اها حقيقت آهي."

"ناشدني" هن سر لوڏيندي چيو.

”بلڪل.“

”هن جي ياد نه ستائيندي؟“

”نه.“

”پر ڪيئن؟“

”اهو مان توکي هينئر ٻڌائڻ ٿو چاهيان.“

”ڇو؟“

”ان ۾ ڪو راز آهي.“

”ٻڌايو ته اوهان جي مهرباني ٿيندي....“

ٻاهر ڪتي وري اوناٺو. اندر مولڪي شيام جي حالت تي رحم اچي ويو.

”هي ڪمبخت ڪتو ڪٿان آيو آهي؟“

ائين چئي هو اٿي وڃي سامهون ويٺو ۽ شراب پيئڻ ۾ مشغول ٿي ويو. مان سوچي رهيو هوس ته شيام ڪن گهڙين جو مهمان هو. مرڻ کان اڳ آخرين ڀيرو جهرڪا جو منهن ڏسي وڃي ته سندس دل خوش ٿيندي. سندس آخرين آرزو پوري ڪرڻ گهرجي. مان اٿي ورانڊي ۾ ويس. اڌ رات هئي ۽ اهڙي سمي مون جهرڪا کي ٽيليفون ڪئي. سندس نوڪرياڻي ٿوري دير کان پوءِ جواب ڏنو،

”مالڪڻ کي هن وقت جاڳائڻ لاءِ تيار نه آهيان. هوءَ گهريءَ ننڊ ۾ سمهي پئي آهي.“

مون کيس پنهنجي واقفيت ڏني ۽ کيس ٻڌايو ته دهليءَ مان ڳالهائي رهيو هوس ۽ تمام ضروري ڪم هو. مولڪي سچائي هن لهجي ۾ پاڻ سان چيو،

”اوهان آهيو! اڄ هينئر ئي ٿي مالڪڻ کي اٿاري اوهان جو سنديش ڏيان.“

آهيان. ڇوءِ تون ڇا ٿو چوڻ چاهين؟"

شيام هڪ سرد آهه ڀري چيو، "منهنجي زندگي غم ۾ پوري ٿي چڪي آهي. درد ۽ تڙپ منهنجي زندگيءَ ۾ شامل ٿي چڪا آهن. صرف جيئڻ جو تصور ڪري دم کڻي رهيو آهيان. هن کان سواءِ دل کي آرام ڪونهي. منهنجي دل ۾ هميشه درد ۽ سوز جهڙي آواز کان سواءِ ٻيو ڇا اڀرندو. دل ڌڙڪڻ ٿي چاهي ۽ ڪٿي آڳ لڳائڻ ٿي چاهي. دنيا پهلو بدليو، هر شيءِ ۾ تبديلي آئي پر مون ۾ فرق نه آيو. پياسو اڃا رهيو آهيان. منهنجي پياس بجهائڻ وارو ڪوئي ڪونهي. منهنجي زندگي بيمار آهي. مان وڌيڪ جيئڻ نٿو چاهيان، مان موت جو وڌيڪ انتظار ڪرڻ نٿو چاهيان. منهنجي گلي ۾ ڪا ڇري ڪهائي ڇڏيو. منهنجي سيني کي گوليءَ جو نشانو بڻائي ڇڏيو. مون کي ڪا زهر جهڙي پڙي پيار پر نه وڃي سگهي ٿيان. جي توهان ائين ڪري ٿا سگهو ته مون کي اجازت ڏيو ته مان پنهنجي هٿن سان ئي پنهنجو انت آڻيان. توهان جي چوڻ موجب مرڻ سولو ڪم آهي. زندگيءَ جو بوجو وڌيڪ مون کان اٿو کڻيو وڃي. جو درد پاسو مٿاڻ ٿي لٿو ڏئي ان کي ختم ڪرڻ سياڻپ جو ڪم آهي. منهنجي مدد ڪندا؟"

هن جي ڪلهن تي هٿن رکي کيس آٿت ڏيندي چيم، "غمگين نه ٿيءُ، شيام. تنهنجا ڏک جلد ئي دور ٿي ويندا. مون تي يقين ڪر."

"پر ڪڏهن؟"

"جلد ئي"

"يعني مان هن مرض کان آجو ٿيندس؟"

"بلڪل."

"هن جي ياد نه ستائيندي؟"

"نه."

"پر ڪيئن؟"

"اهو مان توکي هينئر ٻڌائڻ نٿو چاهيان."

"ڇو؟"

"ان ۾ ڪو راز آهي."

"ٻڌايو ته اوهان جي مهرباني ٿيندي..."

ٻاهر ڪتي وري اوناڙو. اندر موٽڪي شام جي حالت تي رحم اچي ويو.

"هيءَ ڪمبخت ڪتو ڪٿان آيو آهي؟"

ايئن چئي هو اٿي وڃي سامهون ويٺو ۽ شراب پيئڻ ۾ مشغول ٿي ويو. مان سوچي رهيو هوس ته شام ڪن گهڙين جو مهمان هو. مرڻ کان اڳ آخرين ڀيرو جهرڪا جو مٿان ڏسي وڃي ته سندس دل خوش ٿيندي. سندس آخرين آرزو پوري ڪرڻ کپي. مان اٿي ورانڊي ۾ ويس. اڌ رات ٿي ۽ اهڙي سمي مون جهرڪا کي ٽيليفون ڪئي. سندس نوڪرياڻيءَ نوريءَ دير کان پوءِ جواب ڏنو.

"مالڪڻ کي هن وقت جاڳائڻ لاءِ تيار نه آهيان. هوءَ گهريءَ ننڊ ۾ سمهي پئي آهي."

مون کيس پنهنجي واقفيت ڏني ۽ کيس ٻڌايو ته دهليءَ مان ڳالهائي رهيو هوس ۽ تمام ضروري ڪم هو. سولڪي سچائي هن لهاءِ وليءَ پاڻ سان ڇڏيو.

"اوهان آهيو! اچو هيٺر ٿي ٿي مالڪڻ کي اٿاري اوهان جو سنديش ڏيان."

آهيان. ٻيو تون ڇا ٿو ڄاڻڻ چاهين؟“

شيام هڪ سرد آھ ڀري چيو، ”منهنجي زندگي غم ۾ جهور ٿي چڪي آهي. درد ۽ ڏک منهنجي زندگيءَ ۾ شامل ٿي چڪا آهن. صرف جيئڻ جو تصور ڪري دم کڻي رهيو آهيان. هن کان سواءِ دل کي آرام ڪونهي. منهنجي دل ۾ هميشه درد ۽ سوز جهڙي آواز کان سواءِ ٻيو ڇا اڀرندو. دل ڏيک ڳالهڻ ٿي چاهي ۽ ڪٿي اڪيلائڻ ٿي چاهي. دنيا پهلو بدلايو، هر شيءِ ۾ تبديلي آئي پر مون ۾ فرق نه آيو. پياسو اڃڻي رهيو آهيان. منهنجي پياس اجهائڻ وارو ڪوئي ڪونهي. منهنجي زندگي بيمار آهي. مان وڌيڪ جيئڻ نٿو چاهيان، مان موت جو وڌيڪ انتظار ڪرڻ نٿو چاهيان. منهنجي ڳلي ۾ ڪا ڇري ڪهالي ڇڏيو. منهنجي سيني کي گوليءَ جو نشانو بڻائي ڇڏيو. مونکي ڪا زهر جهڙي ٻڙي پيار يا. وڃي سڪي ٿيان. جي توهان ائين ڪري ٿا سگهو ته مونکي اجازت ڏيو ته مان پنهنجي هٿن سان ئي پنهنجو انت آڻيان. توهان جي چوڻ موجب مرڻ سولو ڪم آهي. زندگيءَ جو بوجهه وڌيڪ مونکان نٿو کنيو وڃي. جو درد پاسو متاڻ ئي نٿو ڏئي ان کي ختم ڪرڻ سڀالپ جو ڪم آهي. منهنجي مدد ڪندا؟“

هن جي ڪلهن تي ٻانهن رکي کيس آٿت ڏيندي چيو، ”غمگين نه ٿيءُ، شيام. تنهنجا ڏک جلد ئي دور ٿي ويندا. موانتي ائين ڪر.“

”پر ڪڏهن؟“

”جلد ئي“

”يعني مان هن مرض کان آجو ٿيندس؟“

آهي سا ئي اکين جي سامهون آهي. محبت ۾ دل خام...
۽ زبان بند ٿيندي آهي. اڪل اٿڪ طوفان پٽجي ٿا
۽ دٻيل دانهون شعلا بڻجي ٿيون لڳن.”
هو وري اٿي بيٺو. پريشان هو. بيحد پريشان. ڪمر...
۾ اچ وڃ ڪرڻ لڳو ۽ پوءِ منهنجي سامهون اچي چوڻ لڳو
”هن جي ڪرم جي آسري تي ئي گناهه ڪري رهيو...
آهيان. اميد تي دنيا قائم آهي. ڪهڙو عجب ته هن جي
دل ڪڏهن نه ڪڏهن پلٽو کائي ۽ اسان جي مٿان مهربان
ٿئي. افسوس ۾ ناڪام ۽ مجبور انسان ٻيو ڇا ٿو ڪري سگهي.
هاڻي مون کي ڪابه شڪايت نه آهي. ڪابه گلا نه رهي آهي.
منهنجي قسمت ئي اهڙي آهي. منهنجي حصي ۾ ستم ۽ ظلم
ئي لکيل آهي. هوءَ شاد رهي، آباد رهي. مون کي پڻ
جي مٽجڻ جو ڪوبه غم نه آهي.”

شيام ڪجهه وقت مون ۾ نظر کپائي اتي بيٺو رهيو. ڪرهيو
...ڪوهيو، سوچ ۾. آخر هن جي خيال پاسو بدلايو. هو اچي
...منهنجي پريشان وٺي رهيو. سنڌس واتان شراب جي بوءِ
...ي رهي هئي.
منهنجي ٻانهن پڪڙي چيائين، ”هڪ درخواست آهي،
...ل ٿيندي؟ خبر نه آهي ڪيترا ڏينهن جيئرو رهان. اوهان
...احسان زندگيءَ ڀر نه وساريندس.”
...ون سوچيو ته هو چند گهڙين جو مهمان هو. منهنجي احسان
...جو گهڻو وقت ڪٽيندو. مرڻ کان پوءِ انسان احسان جي
...ڪڻ کان آزاد ٿي ٿو وڃي. مون کيس دلداري ڏيندي
...ام جو ڪجهه منهنجي وس ۾ آهي، ڪرڻ لاءِ تيار

نظر اچي."

"ها..." هن ٿڌو ساهه کڻندي چيو، "چنڊ جا ڪرڻا جهڪا ۽ ٿڪا پيا لڳن. ڏٺل ۾ اهو رنگ ۽ بُو ڪٿي آهي."

شيام وري نشي ۾ مخمور ٿيندو ٿي ويو. موهن کيس چيو، "شيام تو جيئو هو ته وري شراب نه پيئندين پوءِ تو ۾ اڄ هيءُ شيطاني شوق ڪيئن جاڳيو؟"

"ٻيئان تو ان ڪري ته جواني جلي وڃي. مان ڪو شوق ڪري ٿو پيئان. شراب ئي ان مسئلي جو حل آهي. مان جهيڙا ڪي وسارڻ ٿو چاهيان. غم غلط ڪرڻ ٿو چاهيان."

"پر شراب نه ان مسئلي جو حل نه آهي؟"

"ڪجهه وقت لاءِ ته منهنجي خيال ڪي هن جي ياد ڇڏي نه ڪندي. جڏهن جڏهن هن جي ياد ٿي اچي ته هنجون هارجي ٿيون پون. اهڙي جهنڊ جو جگر ڪٺل آهيان. خيال ٿو ڪريان ته وڏي جڳهه طرح ڪي درد روئان ته دل جي ڪا آتش اجهي. هڪ ۾ ڳوڙها نه پاڻ وڌيڪ ٿا آگ لڳائي ڇڏين."

هُو وري اچي ڪوچ تي ويٺو. شراب جو جام مٿي ڪئي مخمور نگاهن جي سامهون آڻي چوڻ لڳو، "اڙي، شيام! ڪڏهن ڪڪرن جو ڪيڙو انتظار ڪري رهيو آهين. هن جي سياه زلفن جو تصور ڪري پيءُ."

هن شراب جو ٻيو پيگ پيتو. وري هن تي جنون سوار ٿي ويو. سندس خيال جي پکيءَ تيز اڏامڻ شروع ڪيو.

"محبت جو گناهه سخت گناهه آهي جنهنجي سزا به سخت آهي. محبت جي دنيا ئي اهڙي آهي. محبت جي دنيا ۾ نه ڏينهن آهي ۽ نه رات آهي. جا شيءِ اکين کان لڪل

مان ٻاهر نڪري ويس. اندر وارو موٽڪي ڪجهه
رهيو هو، سندس اشارو ظاهر هو. ٻاغ ۾ وڻ جي هيٺان
ٻلڪ جي ڪمري واري دريءَ ڏانهن منهن ڪري
اوڀائي رهيو هو. مون ڪتي کي ٻچڪاريو ۽ واجهو وجـ…
سندس ڀرسان گوڏن ڀر ويهي رهيس. ڪتي جي مٿي ۽ ٻنـ…
تي هٿ ڦيرڻ لڳس ۽ ڪتو پڇ لوڏڻ لڳو. سندس دم…
۾ جو وهي وابري رهيو هو ان کي چاٽڻ جي مون ڪوشش
ڪئي. سندس جسم تي هٿ ڦيرائيندو رهيس. ڪتي وري
دريءَ طرف منهن ڪري اوڀايو. مونجهي اندران سؤجهه
اٿري ته ڪلي وٺي جو مون ڪتي جي اوڀاڻ جـو سبب
سمجهي ورتو. مان موٽي اچي ٻلڪ ۾ ويهي رهيس. …
هڪ لمبي سفر تي وڃي رهيو هو. کيس نـڪي طوفان تـي
سواري ڪرڻي هئي. تورڻي وقت ڪ ٻوءِ کيس دڪـن ۽
درد مـن هميشه لاءِ آزادي ملڻي هئي. هن وري شراب
جو دور شروع ڪيو هو. پيالي تي پيالو چاڙهيندو ٿي ويو
پڇڻ لڳو،

"ڇو؟ تو هان ڪجهه ڪهڙا ل پيا نظر اچو؟ ٻاهر ڇا هو؟"

"ڪجهه نه هو، شيام."

"ٿي سگهي ٿو مان مشعل آسمان ان ڪري، شايد تو ها…
…ڇهال پيا لڳو."

هو شراب جو گلاس … د ر…

…و، "اڄ ته اماس واري … انداهي ر… ب"

"او انداهي آهي؟" مون پڇيو، "اڄ … ورلماسي آهي.
… ۾ هڙ چيت آيو آهي. چوڏاري … ڪامت آهي. اڄ
…ي اچي وٺي آهي. شيام، توکي او انداهي ڪيئن …

دماغي خلل ٿو. اڄ ڪلهه جا عاشق حقيقت نگار آهن. حالتن جو جائزو وٺي نا قدر ٿين. ڇا جهونن کي اها خبر نه هئي ته مون ڪمس محبت نٿي ڪئي. هن ماضيءَ کي صفا مٽي ڇڏيو، مان ٻڌي سگهيان ٿو ته آخر هيءُ سڀڪجهه ڇو؟ ۽ هوءَ ڇني ڏيندي ته 'مجبور آهيان.' ٻڌائي سگهندي ته پاڻ کي ڪنهن مجبور بڻايو اٿس؟ هتي اچڻ کان ڇو ٿي ڏڄي؟ مون مان ڪمس ڪهڙو خوف خطرو آهي؟ ڇا هن پنهنجي ارادن ۾ ڪا بدل سدل ڏٺي؟ مان هن جي زندگيءَ کي برباد نه ڪندس. هن کان ڪو ٻيو انتظام ڪرڻ وڻو آهي. هڪ عورت...... هڪ ڪمزور عورت سان ڇا مقابلو! اهو عورت سمجهي ٿي ته هن پنهنجي محبت کي ٺڪرايو آهي. آه.... مرد جي زندگيءَ ۾ جذبات جو طوفان آڻي هاڻي ٿي چوي ته 'مان مجبور آهيان.' منهنجي زندگي برباد ڪري عاشق موٽي هڪ نظر وجهڻ ۾ خراب ٿي سمجهي. ڇو ته آئون نه استري پنهنجي پريتم کان دور رهي سگهي ٿي پالي سگهي پوءِ هن جي خيالات ۾ اڄ لرزش ڇو؟ سندس نظرن ۾ اڄ فرق ڇو؟"

"پر هوءَ توکي پنهنجو پريتم ٿي سمجهي." مون چيو.

"نه سمجهي. جيڪڏهن ظاهري الفت ٿي ڏيکاري ته ڇا ٿيو. سندس نظرن جي زبان ته سندس سارو ڪجهه سلي ويٺي...."

اتي ۾ ٻاهر باغ مان ڪتي جي اوناڙ جو دردناڪ آواز آيو. مان اٿي ڏسڻ ويس. شيام منهنجي طرف نهاري رهيو هو. هن ۾ آواز ٻڌو ۽ سگريٽ ڇڪيندو رهيو. ڪتي جي اوناڙ جو دردناڪ آواز وري ڪنن تي پيو.

"باغ ۾ هيءُ ڪتو ڪٿان آيو آهي؟" شيام چيو.

اُٿو ولي؟ مرد ڪڏهن به خاموشيءَ سان پنهنجي آرزن کي
کي دٻائي ڪچلي ٿو ڇڏي. پنهنجي مستقبل جي باري ۾
نٿو سوچي ۽ پنهنجي محبوبا خاطر دنيا ۾ پياري ۾ پياري
چيز کي به ٺڪرائي ٿو ڇڏي. هوءَ چوندي هئي ته اها مرد جي
ناداني آهي، بيوقوفي آهي. خير، جو ڪجهه به آهي.“

اسين ٻئي اٿي اچي بينڪ ۾ ويٺاسين. شيام سگريٽ مان
دونهان ڪڍندي چيو،

”اوهان منهنجي ڳالهه کي سمجهو ٿا ان ڪري اوهان سان
حال اورڻ ۾ تسڪين ٿي ملي. هن مونکي ٺڪرائي ڇڏيو. اها
ڪا عجب جي ڳالهه نه آهي. مان هڪ نه آهيان. مونکان اڳ ۾
هن ڪيترن کي ٺڪرايو هوندو. مون هن سان همدردي ڏيکاري
۽ موٽ ۾ هن هڪ بيگانو جواب ڏنو. هوءَ زماني سان گڏ
بدلجي وئي. اهو نٿي چاهي ته مرد جڏهن محبت ٿو ڪري
ته تمام خاموشيءَ سان ٿو ڪري جو وقت جي رفتار به ان
کي سمجهي نٿي سگهي. هو پنهنجي پريتما کي ڪڏهن نٿو
ڀلجي. دنيا جي ڪشمڪش سندس زندگي بدلي سگهي
ٿي ليڪن محبت جو نقشو نٿي مٽائي سگهي.“

ٿورو وقت هو زور سان سوٽا ڪڍندو رهيو ۽ پوءِ اوچتو
چيائين،

”مجنون ۽ فرهاد جا زمانا گذري ويا.“

مون کيس روڪيندي چيو،

”پر هنن جي نه پاڪ محبت هئي. هنن محبت ۾ پنهنجي
جان به قربان ڪري ڇڏي.“

”اهو زمانو گذري ويو. هي ترقي پسند زمانو آهي.“ شيام
ٿورو مشڪي چيو، ”هنن جي محبت هڪ جنون هو، هڪ

مسڪراهٽ مٺي زهر برابر آهي. هن جون موهيندڙ ڳالهيون خطرناڪ. خواهش جي پوري ڪرڻ جو بهتر ذريعو عورت، وقت گذارڻ جو سامان عورت ...."

هو ٽهڪندو ٿي ويو. مون کيس وچ ۾ روڪي چيو،

"اهو سڀ ٺيڪ آهي پر اسان کي سمجهڻ جو پنهنجو پنهنجو خيال آهي. پر تو ۾ اهڙي تبديلي ڇو؟ شيام تون ته چوندو هئين ته جي هوءَ توکي نفرت ڪري ته پرواهه نه آهي، پر تون کيس هميشه محبت ڪندو رهندين. اڄ تنهنجي خيالن ۾ هيءُ ڦيرو ڇو؟ بيتاب ٿي تو محبت جي ڪنڊائين راهه ۾ قدم ڇو رکيو؟- محبت، جنهن کي تون رڳو فريب ۽ حسن ڌوڪو ٿو سمجهين."

"توهان ٺيڪ ٿا چئو مونکي پنهنجي بيوقوفي جو علم تڏهن ٿيو جڏهن منهنجي تمنائن جو بي قياسيءَ سان قتل ڪيو ويو، منهنجي حسرتن ۽ ارمانن جو گلو گهٽيو ويو. منهنجي احساس تي غم حملو ڪيو، ڪنهن بيوفا عورت منهنجي حساس دل جو نفيس شيشو ڇيهون ڇيهون ڪري ڦٽو ڪيو. تڏهن کان هن منهنجي طبع ۾ به ٿي جو جوش ٿو ٻڙڪي اٿي مان ڇا ڪريان."

"اهڙيءَ طبيعت کي دٻاءِ. اهڙيءَ احساس کي خاموش رک ۽ هن دنيا جي ناخوشگوارين ۽ دشوارين سان مرڪي مقابلو ڪندو رهه."

شيام سر لوڏيو ۽ چيو،

"پر هوءَ منهنجي حالت تي جيڪو سو کلي ٿي. بل کلي. هوءَ هميشه عورت ۽ سندس مجبورين تي روئندي رهندي. ڪڏهن هن مرد جي فطرت جو به خيال ڪيو آهي؟ هوءَ اهو ٿي چاهي ته مرد عورت وانگر مجبورين جو سهارو

هوءَ سوچي ٿـــي ۽ سمجهي ٿي ۽ زماني جي دشوارين
خاموش مقابلو ٿي ڪري. مرد والڪر هوءَ 'هاءِ هاءِ' نٿي م
بس ان ڪري لي هوءَ بيوفا آهـي. خير، اهو هر ڪنهـ
پنهنجو پنهنجو خـيـال آهـي. تون ته عورت کي بيوف
بدمزاج ۽ نفرت جي لائق سمجهندو رهه. ايشور ڪري توکي
ان خيال مان ئي تسڪين ملي. مون کي تو اِلي اچڻ لاءِ لکيو
آهي. اهو منهنجي لاءِ ممڪن نه آهي ۽ نه وري توکي ان
مان ڪو فائدو ئي رسي سگهي ٿو. تنهنجي ۽ منهنجي دنيا
الڳ الڳ آهي. منهنجي توکي صلاح آهي ته تون پنهنجي دل
کي سمجهائي ڪنهن ٻيءَ کي پنهنجو جيون ساٿي بڻائي ڇڏ.
ڪيترو وقت اسين اڪيلو دنيا جو مقابلو ڪندو رهندين.
جيڪڏهن مان تنهنجي سمجهه ۾ مجرم آهيان ته معاف ڪج
۽ سمجهه ڪٿي ته تو هڪ خواب ڏٺو.

— جهرنا.

مون چٺي پڙهي شيام کي واپس ڏني. هن پڇيو،
”توهان جو ڪهڙو خيال آهي؟“
”منهنجو ڪهڙو تو خيال ٿي سگهي.“
حقيقت ۾ جهرنا جيڪي ڪجهه لکيو هو سو بالڪل ٺيڪ
. ڀلا هڪ شريف عورت ٻيو ڇا ٿي لکي سگهي. جيڪڏهن
م ڪنهن غلطفهميءَ جو شڪار ٿيو هوان لاءِ جهرنا ته جوابدار
ه هئي؟
شيام چپ ٿي رهيو هو، ”اف .... ڇا ته عورت جي بيوفائي!
محبت جو جواب محبت ۾ نٿي ڏئي سگهي ته خاموش
ب رهي سگهي؟ عورت جي محبت، فريب، دوکو ۽
جي تبديليءَ کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نه آهي. هن جي

هن جي زور ڀرڻ تي مون جلي ڏني. هن لکيل هو-
منهنجا معصوم ٻوڇاري!

تنهنجي سادگيءَ تي کل به ٿي اچي ته ڏک به ٿو ٿئي.
اهو ٻڌائو آهي ته مان ڪجهه وقت تنهنجي سنگ ۾ رهيس. ٻر
اهو هڪ ٻولڙ دوستاڻو سنگ هو. مان تنهنجي محبت جي
دعوت ۾ ڪڏهن به "ها" نه ڪئي. مون سمجهيو ٿي ته ان
محبت جي ميعاد زياده نه آهي. خبر نه آهي ته ڪٿي ۽ ڪڏهن
ختم ٿئي. ليڪن تون ايتري قدر نه رڳو ۾ مون تي ويٺين جو
مستقبل کي بلڪل وساري ويٺين ۽ منهنجي خيال جو ڏوهه به
اول نه رکيءَ. اها تنهنجي زبردست غلطي هئي. اهوئي سبب
آهي جو تون اڄ ٻاڻ کي خوامخواه پريشان ڪري رهيو آهين.
اها نه ٻهرين سوچڻ جي ڳالهه هئي ته پيار ٻه طرفو ٿيندو آهي.
تنهنجو پيار هڪ طرفو آهي. مان ان کي پيار جو پولو ڳالهو
ڪڏهن به نه ڏيندس. اها نه هڪ انساني خواهش آهي،
جنون آهي. تنهنجي غلطيءَ تي لوڪي مصيبت ۾ وڌو آهي.
هي، زمالو ٻاڻهي لوڪي سنڀالي وٺندو. شايد، تنهنجي پريتما
سچ پچ بيوس ۽ لاچار آهي، هن جي دنيا محدود، هن جو
رستو بلڪل علحده آهي. حتي همدرديءَ جو سوال آهي، مان
تنهنجي جذبات جو قدر ٿي ڪريان. جتي سمجهه جو سوال
آهي، مونکي تنهنجي عقل تي کل ٿي اچي. مگر مان ڇا
ڪريان. تنهنجي ڪنهن به خواهش کي پورو ڪرڻ منهنجي
لاءِ ممڪن نه آهي. مون سان ملڻ جي خواهش نه ڪر. ٻلڪي
وچ ان ڏوڙ کي جنهنجي لئي لوڪي بڏود ڪري ڇڏيو آهي.
تون نه سمجهي رهيو آهين ته عورت سچ پچ محبت جي قابل
نه آهي. ڀلا ان جي لوڪي ڪهڙي خبر؟ ڪهڙي سمجهه؟

جي مورتي بيٺو ڇو ايترو آهين؟"

"اڄ شيام صاحب سخت غصي ۾ آهي. صبح کان وٺي
پهريون سان پيو ٿو وڙهي. چانهه جو پيالو ڪٿي پٽ ۾ اڇلايائين
سمجهه ۾ اتو اچي ته ڪيس اوچتو ڇا ٿي ويو آهي."

"شراب؟"

"سچي ڏيهن ۾ نه ڪوله پيتو اٿس." چندوءَ چيو،

"هون......" مان وري ڪسائڻ ۾ مشغول ٿي ويس. مون
وري پڇيو،

"هيمنٽ ڪٿي آهي؟"

"شايد پنهنجي ڪمري ۾ ٿي آهي."

…جن ڪري مان شيام جي ڪمري ۾ ويس. اندر اونداهه
هئي. مون بتيءَ جو بٽڻ دٻايو. شيام اونڌي منهن پلنگ تي
…يو هو. سامهون پٽ ۾ ٽڪل جهرنا جي تصوير جو شيشو
…ڀهون چيهون ٿي پٽ تي هيٺ پيو هو ۽ تصوير جي وچ ۾
…ڪ وڏو سوراخ هو. شيام تي وري ڪو جنون سوار ٿي ويو
… مان سندس ڀر سان وڃي ويٺس ۽ آهستي چيم،

"شيام!"

…ن جواب نه ڏنو. مون وري چيو،

"شيام، اٿي ويهه."

…ن پاسو ڦيرايو. مون ڪيس چڪي اٿاري وهاريو ۽ چيو،
… پنهنجي هيءَ ڪهڙي حالت بڻائي آهي."

… وهاڻي جي هيٺان هٿ وجهي هڪ ڪاغذ ڪڍيو ۽
… وڌائيندي چيو، "هيءَ پڙهو. جهرنا جي چٺي آهي."
… ني بداهه ڇا لکيو آهي جهرنا."
…وهان پاڻ پڙهي ڏسو."

جي ٻڪرڻ لاءِ طالع کي گڏ ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهي هئي.

مون ساول کي شام جي حالت کان واقف ڪيو. جيتوڻيڪ مون سمجهيو ته ڪيس دڪ ليڊو پر ڊانس ڪجهه نه لڪائڻ لئي چاهيم ۽ نه مونبر ڪجهه لڪائڻ جي ڪا عادت ئي هئي. ڪجهه ڏينهن شام پنهنجي اصلي ڊالي سڀاءَ جي ورڻ خاموش رهيو. هن شراب کي هٿ به ڪونه لڳايو. گهڻو وقت پيئڪ ۾ لنها گذاريندو هو يا پنهنجي ڪمري ۾ سمهيو پيو هوندو هو. رات جو ڪافي وقت ٻنگلي جي باغ ۾ گهمندو ويندو هو. پر سندس چهري تان غم جا بادل نه هٽيا. بيحد غمگين ۽ دکي گذاريندو هو. ڪڏهن ڪڏهن پيالي کي چمڙيندو رهندو هو. مان هميشه وانگر لنديءَ ۾ ويندو هوس ۽ سنجها ڌاران موٽي ايندو هوس. ساول جي چٺيءَ جو انتظار هوم. ڪيس لکيو هوم ته مون واپس مسوريءَ وڃڻ لئي چاهيو ۽ جهرڻا سان صلاح ڪري جواب ڏني. ڪين مون پنهنجي ان راءِ کان به واقف ڪيو هو ته هتي منهنجي رهڻ جي ڪا ضرورت نه هئي ۽ نه مون پنهنجي مرضيءَ جي خلاف رهڻ لي لي چاهيو. ساڳئي وقت مون جهرڻا جو فيصلو به ٻڌڻ لي چاهيو. هن جي زندگيءَ جو فيصلو نه ٿيو. مونسان گڏ هلڻ لاءِ تيار هئي يا نه؟

ان ڏينهن جي سانجهيءَ سڀ ڪجهه ڳالهه جو خود بخود فيصلو ڪري ڇڏيو. جيئن مان سانجهيءَ جو موٽي گهر آيس ۽ پنهنجي ڪمري ۾ اچي ويٺس ته چندو رسوئي کٽي اندر آيو. مان ڪالڻا ۾ مشغول لي ويس پر چندو چپ چاپ بيٺو هيو. مون سمجهيو ته اج ڪا خاص ڳالهه ٿي هتي جا هن ٻڌائڻ چاهي. مون پڇيو، ”چو چندو، چا ڳالهه آهي. الهن پڙ

گهيرانجي پاڻ وڃائي نہ وهي . هڪ دفعو جي کيس
نہ پاڻ کٿي نہ سگهندي . نااميديءَ ۾ کٿي پاڻ کي
ڪري نہ ڇڏي . توکي خبر آهي نہ هوءَ اسان کي
ٻارن وانگر آهي ۽ اسان سڀني جي سائس بيپناه محبت
تون کيس سمجهاءِ . مون سائس شاديءَ جي ڳالهہ ڪئي
ڇپائين ، "مولکي پنهنجي ساٿيءَ جي خبر آهي . منهنجو
روح بيحد طاقت وارو آهي . هوءَ هردم منهنجي ويجهو آهي
۽ مولکي ڇڪي رهيو آهي پر مان اڃا ڪمزور آهيان ۽ ه
کي پاڻ سولڻ جي قابل نہ آهيان . مولکي الهيءَ روح
ڀروسو آهي جو مولکي هر مصيبت مان ڇڏائيندو . جڏهن مان
۽ هن وانگر طاقتور ٿيندس نہ سائس ملي هڪ ٿيندس ،
مون ڪائنس پڇيو تہ اهو روح ڪٿي آهي ڪهڙي آسمان جي
ڪڏ ۾ پيو ڦري نہ ڪلي ڏنائين . مولکي نہ اهي روحاني پيدا
جون ڳالهيون سمجهہ ۾ نہ ٿيون اچن . تون ٻڌائي سگهندين
تہ اهو ڪهڙو روحن جو راز آهي جنهن جهرنا کي پاڳل بڻايو آهي ؟"
سانول جي چٺي پڙهي سدس آيو جهاليءَ ئي ڪل اچي
وئي . ويچارو سانول اوداسيءَ ۾ هٿوراڙيون هڻي رهيو هو .
ٻلا اکين جي سچي سوجهري کان سواءِ کيس ڇا ٿي حاصل ٿي
سگهيو . ويچارو سانول ! هميشہ پنهنجيءَ مستيءَ ۾ پورو .
هميشہ بيپرواه ۽ هميشہ خوش طبعيت . جا شيءِ کيس ملي
ي سا هن خوشيءَ سان ٿي قبول ڪئي ۽ جا شيءِ کيس
ي ملي ان جي هن پرواه نہ ٿي ڪئي .

مولکي خوشي هئي تہ جهرنا پاڻ کي سنڀالو هو ۽ پنهنجي
ولي طاقت همت ڪري جو هن فيصلو ڪيو هو نہ صرف
و ڪيو هو پر پوري ارادي جي زور سان پنهنجي الما

مون هن جي ٻانهن کي هٿ ڪندي چيو، "حوصلو ڪر، شيام، حوصلو ڪر. ڏک جا ڏينهن به گذري ويندا. هميشه جهڙن جا جهڙا ڏينهن نه رهندا آهن. آخر بهار به ايندو ۽ وري مکڙيون مرڪنديون."

ٻئي ڏينهن شيام پنهنجي ڪمري ۾ ئي سمهيو رهيو ۽ ٻاهر نه نڪتو. مان به گهر کان ٻاهر نه نڪتس انهيءَ ئي خيال کان ته هو وري ڪو غلط قدم نه کڻي وجهي. ان ڏينهن سانول جي چٺي آئي. پڇيو هئائين ته شيام ڪيئن آهي. سندس خيالن ۾ ڪا تبديلي آئي يا نه. سندس صحت بهتر ٿيندي. موهنيءَ جي باري ۾ لکيائين ته بيحد خوش ٿئي ۽ سندس گهومڻ کيس بيحد پيار ٿي ڪيو. ٻئي ٻچي دعا وٺائڻ لاءِ ويا هئا. ولکي ڏاڍو ياد ٿي ڪيائون ۽ ٿوري ئي وقت کان پوءِ ڏکڻ هندستان طرف گهمڻ جي خيال کان وڃڻا هئا. آخر ۾ جهرنا بسبب لکيو هئائين "جهرنا اڳ کان صحت ۾ بهتر ٿي وئي آهي. هميشه سندس چهري مان جهلڪ نه وس پيو جهٽي. ڏينهون ڏينهن جوان ٿيندي ٿي وڃي. تو کيس سدا تروکي ۽ جوان رهڻ جو ڪو راز ٻڌايو آهي ڇا؟ پر هن ۾ تبديلي نه ڪافي آئي آهي تمام گهڻو ئي بدلي آهي جوڀن ۾ ته هن جيون کي اڃا چڱيءَ طرح نه سمجهيو آهي. جيون جا سڀ راز سمجهڻ ٿي چاهي جي سندس خيال موجب محسوس ڪرڻ سان ۽ پڪي ارادي جي زور رستي ملي ٿا سگهن. هن پڪو نڪتو ڪيو آهي ته هوءَ به تو وانگر زندگيءَ جا راز ضرور حاصل ڪندي. مان سمجهان ٿو ته هن لاءِ به تو وارو ٻاڪلپٽي جو رستو سوار ٿيو آهي. تون مرد آهين ان ڪري پنهنجي ئي تلاش ۾ ڪامياب ٿيو آهين. هوءَ عورت آهي ۽

ساءَ آهي ليمتائين آس آهي."

هو وري اُتي ڪِرُ و ٿيو ۽ ڪمري ۾ اچ وڃ ڪرڻ لڳو. سندس اکين ۽ چهري مان مايوسي صاف ظاهر هئي. هن هٿ ۾ هٿ ڦيرايو ۽ چوڻ لڳو،

"اُف .... ڪجهه سمجهه ۾ نٿو اچي. ڇا ڪريان، ڪيڏانهن وڃان. نه ڏينهن جو چين آهي نه رات جو آرام آهي. نه روشن صبح آهي نه رنگين رات آهي. هر طرف مايوسيءَ ۽ تنهائيءَ جو راڄ آهي. هن دل ۾ هڪ ئي خواهش آهي. اها آهي مرڻ کان اڳ توکي ڏسڻ جي. اها خواهش ڪڏهن پوري ٿيندي."

مان اهو ضرور چوندس ته شيام جي دل غم ۽ درد ڪري ڦاٽي رهي هئي. غم يا درد جو سبب هو يا نه هو پر هو پريشان هو. ايترو پريشان جو هو موت کي ياد ڪري رهيو هو. پر موت کان جي چوڻ سان نه ڪو نه ايندو آهي. مان اٿي سندس پرسان ويس ۽ کيس چيم، "شيام مان تنهنجي جذبات جو قدر ٿو ڪريان. مونکي تنهنجي دک ۽ درد سان همدردي آهي. وڏي دل رک. اون جلد ئي هن غم جي روڳ مان آزادي پائيندين. دنيا ۾ درد آهي ته ان جي دوا به آهي ۽ دعا به آهي. اجايو پاڻ کي پريشان نه ڪر."

مون هن کي ٻانهن کان جهلي وهاريو. هن جي اکين مان به گرم لڙڪ لڙي آيا ـ دک جا لڙڪ. هو سڏڪا ڀري چوڻ لڳو.

"دکي آهيان، بيحد دکي. زندگيءَ جي ڪشمڪش کان بيزار. منهنجي سهن شڪتيءَ جي ڪافي آزمائش ٿي چڪي. مون ۾ هاڻي زندگيءَ سان مقابلو ڪرڻ جي همت نه رهي آهي. هن زندگيءَ جي عذابن کان آجو ٿيڻ جو هڪ ئي رستو آهي سو آهي موت."

دل جو بار هلڪو ٿو ٿئي.“

هن جي خيال ڪروٽ بدلائي. هو وري اچي ڪوچ تي ويٺو. سگريٽ دکائي مٿــي چس ۾ لهارڻ لڳو ۽ دکها دکها ڪش ڪڍڻ لڳو. ڪنهن گهڙي خيال ۾ غلطان ٿي ويو. پوءِ اوچتو مولاڏاهن نهاري چوڻ لڳو.

”اوهان کي خبر آهي ته مان جهرڻا کي هر گهڙيءَ ياد ڇو ٿو ڪريان؟ ڇو جو مان زندگيءَ جون آخرين گهڙيون هن جي ياد ۾ گذارڻ ٿو چاهيان. هن تنهائيءَ ۾ هن جي ياد مونسان ساٿ آهي ۽ سندس خيال منهنجي تباهه دل کي ڪجهه نه تسڪين ٿو ڏئي. پرماتما ڄاڻي ته هوءَ هن وقت ڪٿي آهي. سمجهان ٿو ته دور آهي، گهڻو دور پر منهنجي دل کان دور نه آهي. منهنجي خوابن جي دنيا کان دور نه آهي. هن مولکي وساري ڇڏيو هوندو. وساري ڇڏي. هزار دفعا وساري ڇڏي پر جتي به هجي خوش هجي. شاد هجي آباد هجي. اهائي منهنجي دعا آهي ۽ منهنجي زبان مان اهائي دعا نڪرندي جيسين موت مولکي پنهنجو شڪار بڻائي.“

هن ٿورو شراب پيتو ۽ اکيون زمين ۾ کپائي سوچڻ لڳو. هو خيالن جي وهڪري ۾ لڙهندو رهيو. خيالي عمارت ٺاهيندو رهيو ۽ ڊاهيندو رهيو. ٿوري وقت کان پوءِ هن ڪنڌ لوڏيو ۽ مولاڏاهن نهاري چوڻ لڳو.

”مان ڄاڻان ٿو ته منهنجي راحت جو رنگ محل ۽ خواهش جو چمن اجڙي چڪو آهي. مان هڪ ان بدنصيب بلبل وانگر آهيان جا سڪل ٽاريءَ تي ويهي مرجهائيندڙ گل کي ڏسي غم جا نغما ٿي ڳائي. بيوقوف اهو ٿي سمجهي ته سندس نغما ٿالتا ٿي چڪا آهن. اُف .... اڃا نه زنده آهيان. جيسيتائين

حاضر نه آهي ان کان نه بمبئيءَ ۾ سکيو هوس"

هن وري شراب جو پيڪ پيتو ۽ هڪ سرد آهه ڀري چيو،
"خير، اسان نه محبت جو شوق ڪيو ۽ شوق جي ديوانگيءَ
جو مزو به ماڻي ڏٺو. هوءَ خوش هجي. اسان جي دل مان
اهائي دعا نڪرندي. اسان نه راحت جي تمنا جو داغ کڻي
خاڪ تي ويندا سين. دل جي هر ٽڪري جي خوشي ان ڳالهه
۾ آهي جو تمنائن جو زخم ڪاري. جگر جي زخم جي لذت ان
۾ آهي جو هميشه لوڻ ۾ ٻڏل رهي. لذت نه محبت جو مزو
وٺندو."

شيـــام هيڏانهن هوڏانهن چڪر ڪاٽڻ لڳو. هو وري وڃي
دريءَ وٽ بيٺو. پريشان هو - ايترو پريشان. رات گذرندي
ٿي ويئي. مان سمهڻ لاءِ بيتاب ٿي رهيو هوس. شيام جي
اکين ۾ ننڊ جو نالو نشان به نه هو. هن پنهنجي چوڻ موجب
سڄي رات شمع وانگر جلڻ ٿي چاهيو. جلي، خوب جلي. منهنجي
سمجهائڻ سان نوروزلــي سمجهي ٿي سگهيو. پر مون کي جو
پريشان ڪري رهيو هو. مون خيال ڪيو نه جهرڻا ۽ ساول کي
شيام جي حال کان واقف ڪندس ۽ عنان وڃڻ جي اجازت
گهرندس. مون هن نمر پاڳل سان رهڻ ٿي چاهيو. شيام وري
ڳالهائي رهيو هو ۽ منهنجي خيال جو سلسلو ٽٽي پيو.
"هيٺر نه مست هوا جا جهونڪا ۽ هڪ هڪ ٿي وڃي رهيا
هن. هن کان پوءِ هوءَ مونتي ڪاوڙ ڪرم ڪندي. مست ۽
وان واليون نه افسوس هڪ هڪ ٿي گذري رهيون آهن.
ر نه اچي. مان نه پنهنجي تصور ۾ هن جا نقش چٽيندو ٿو
هان ۽ جيڪي ڪجهه به دل تــي گذري ٿي تنهنجو اظهار
ند و ٿو رهان. ڪجهه نه دل کي تسلي ملي ٿي. ڪجهه نه

شيام ڳالهه ٻڌ ڪري ٻر ٻيالي کي ذرسان ڇيڙيندو رهيو. مان وچ لاءِ آئي بيٺس. هن مونڏانهن نهاريو ۽ مولوت اچي ڇرڻ لڳو.

"هتي جو ساهه نو لڪري آزار نهندو نو وڃي ۽ ٿوهان مولڪي اڪيلو ڇڏي وڃي رهيا آهيو. اوهان اهڙا ظالم نه آهيو. وهو، ڪجهه رقم نه لڪو. اوهانجا احسان مڃيندس."

ٻوبان اڪر هن ڪجهه اهڙو نه ٻاڌائيندي ڇيا جو مان مجبور ٿي ويهي رهيس. شيام ٻــــ ساموون ڪوچ تي ويهي رهيو ۽ وري شراب جو ٻڪ پري ڇرڻ لڳو.

"مولڪي نه سڄي رات شمع وانگر جلڻو نو پوي ۽ انهن ڪامي وساجي وچيو. انهن تي لٿي. اسان نه ٻالڻ سان ٻيهڄو ڪٿن ڪٿي ٻيا ڪهون........هيءَ شراب ڪجهه لڪو آهي...."

" اهو لهيڄو جگر جلائـــي ڇڏيندو." مون چيو. "اهو لهيڄو خون سڪائيندو."

"خون؟" هو ٺهڪ ڏيئي کلڻ لڳو ۽ پوءِ سگريٽ مـــان دونهون ڪڍي چرڻ لڳو. "اهو خون ڪهڙو جو صرف رڳن ۾ ڦرندو رهي. اسانجو خون اکين مان لڪرندو آهي. اسان جو خون جگر کي جلائيندو آهي."

هو وري ٺهڪ ڏيئـي کلڻ لڳو ۽ پوءِ لورو سڄيده ٿي ڇرڻ لڳو.

"اوهان جيو نه ٻمبئي ڇڏي وڃ. هتي دهليءَ ۾ اچي آيس. ٻر هتي ۾ مصيبت بيچو نه ڇڏيو. جهرڻا ساري ۾ ڏلر وساري ۾ ڏلر. ڪنهن ۾ طرح قرار نٿو اچي. ڪيس نعو ڏسان ۽ سندس ياد ٻاڇي وانگر هميشه ساڻ ٿي رهي. اهڙي ڪا جڳهه نه آهي، اهڙي ڪاهه گهڙي نه آهي جتي ۽ جڏهن هوءَ

تنهايون غم جي بهار جو ٿي اڄو ڪڏي سگهنديون ......
ڳايان......"

هوءَ آهستي آهستي پيالي طرف وڌيو ۽ پوءِ اسٽول ت
ويهي پيالي جي پڙدن کي ڇيڙڻ لڳو. ڪجهه وقت هوءَ ال
ڪندو رهيو ۽ پوءِ هن جي ڳلي مان هڪ پرسوز نغمو اڀر
لڳو،

ڇا خبر هئي ته تنهنجا قول ڪان نه نازڪ لب
زهر ۾ ٻڏل ادا، ڪلندا ۽ مرجهائجي ويندا
ڪنهن کي معلوم هو ته آسون تنهنجي اکين جا
ٻور جي سمهندي نه تاريڪيءَ ۾ گم ٿي ويندا.
تنهنجي خاموش وفائن جو اثر ڇا ٿيندو
منهنجي نه ڪيل گناهن جي سزا جو فيصلو ڇا ٿيندو
ڪٿي ٺهڪ هوندا، ڪٿي اکين جا ڳرم لڙڪ
وحشي دل! تنهنجي جيئڻ جي ادا جو ڇا ٿيندو.
ڪو الجهيل نغمو، ڪو سلجهيل سيمت
ڪير ڄاڻي شاعر جي لب تي ڇا ايندو.
ها، مگر دل آهي جا ڌڙڪندي هلندي ٿي رهي
وڌيڪ اُن ڪان وفا جي لوهين جو ڇا ٿيندو.

...ٻ هيءَ شور گرجندڙ طوفانن جو
...ڪ سيلاب سسڪندڙ انسانن جو،
...ر طرف ٻل کائيندڙ ڊولهي جون لهرون
...ر طرف پير ڏڪندڙ ارمانن جو
...ندگي اڄان نه ڪجهه آزار ٿيندي ٿي وڃي
...و ساه ٿو لڳي آزار ٿيندو ٿو وڃي.

مان بيگانو آهيان. دنيا ۾ محبت ڪرڻ جو گناهه ڪيو اٿم ۽
اهو گناهه منهنجي شان ۽ اوچ جي ڪيرائڻ جو باعث ٿيو آهي.
گناهه، جو معاف نٿو ڪيو وڃي ۽ نه وري ان جي سزا ڀوڳي
ٿي سگهجي. آخر موت ئي اچي گناهه ڀريل زندگيءَ تي
ڪفن جو پردو وجهندو ۽ منهنجي عيبن کي لڪائيندو."

هو وري اچي ڪوچ تي ويٺو ۽ شراب جو دور شروع
ڪيائين.

"هاءِ هاءِ... شراب به ڏاڍو تکو آهي... ڏاڍو تکو... خير،
جگر جلائي ته ڪو مزو اچي. ها، سو مون محبت جي ڳالهه
ٿي ڪئي. اها ڳالهه به نه سچي آهي ته زندگي محبت کان
سواءِ بي معنيٰ ۽ بي سوادي آهي. عشق کان سواءِ زندگي
ڪهڙي؟ ڪاميابي يا ناڪاميابي نه نصيب جي ڳالهه آهي.
منهنجي طبيعت کي نه لطف محبت مان ئي مليو آهي نه نه
محبت کان سواءِ زندگي هڪ لاعلاج درد هئي. ان درد
جي دوا محبت ئي هئي. ۽ اهو نه سوچيم ته محبت هڪ
لادوا درد آهي. هڪ خاموش آتش آهي، اها آگ جا
آهستي آهستي جلندي ٿي رهي ۽ ڀڙڪي ٿي اٿي. ان
اُکل آگ دل جو صبر ۽ خوشي جلائي رک ڪري ڇڏيو
آهي ۽ ڪنهن ڏينهن منهنجو جگر جلائي ڀسم ڪري ڇڏيندي."

هو وري اٿي بيٺو. نشي ۾ ٽامت هو ته به سندس دماغ
ڪجهه قدر بيدار هو. منهنجي رڳهو اچي جوش لڳو، "دل
ٿي چوي ته ڪجهه ڳايان... هان... ڀر ڇا ڳايان. ڪم منهنجي
دل جي لڳي ڀڳل دو. دل ٿي چوي ته هلڪين ۽ سلڪين
سازن ٿي ڳايان ڇو جو هيئر منهنجي مک مان درد جا نغما
ڪري سگهندا. دل جي اندر درد جهون گهرايون ۽

مليل آهي ۽ ڏرڻ ۾ [illegible] [illegible]
اهو آهي نه عورت پنهنجي ڪول ۽ اسر وسري [illegible]
انهن جهڙي ئي شرابه [illegible]
۽ مستيءَ ۾ جهولڻ لڳو.

”انسان جي دل نه ڏسوا تهاءِ دل [illegible]
نه ڇپائي وڃي آهي - [illegible]
حسين عمر، ارمان، [illegible]
للدت سبب ئي لهاءِ دل ۾ سمايل آهن. [illegible]
عجيب لطف آهي جو [illegible]
يا مثل. تنهائيءَ ۽ [illegible]
الانسو [illegible] مصيبت سهي رهيو آهيان. [illegible]
انتها تي اچي لڳي آهي.“

شيام اٿي ڪمري ۾ اچ وڃ ڪرڻ لڳو. [illegible]
ڇرڪ جاڳي رهيو هوس. اڄ هن جي دل ۾ [illegible]
هئي. هو وري وڃي ڏريءَ وٽ آيو. [illegible]
باغ ۾ ڪنول هئا ۽ هو جهڙي رهيو هو.

”عشق جو زمانو هميشه لاءِ گذري چڪو. [illegible]
لي منهنجو دمساز آهي. اداس ٿي رهيو آهي. عشق [illegible]
زمانو ۽ محبت جو خيال هڪ خواب ٿي هو. افسوس! [illegible]
خواب ۽ ڏسان ها نه هيءَ ذليل حالت ۾ [illegible] ها.“

شيام خيالن جي دنيا ۾ [illegible]
[illegible]وجود ڪيءَ جي [illegible]
[illegible]و. سندس دماغ تي شراب جو [illegible] غالب [illegible]
[illegible]ڪو هو. هن هڪ سرد آه ڀري چيو، ”[illegible]
[illegible]و. [illegible] شان جو فرشتا ۽ منهنجي [illegible]

بي وڏي ٻوڙ ٻري وڃي ڏڍيءَ وٽ ٻيٺو. هن ني آهستي آهستي لشو غالب پولدو ٿي ويو. سندس اکيون ڳاڙهيون ٿي ويئون هيون ۽ سسڪي ٿي لظر آيون . هو چئي رهيو هو،

”چوطرف الدڪار ڇانيل آهي . ٻئون ڪسل ٿي ويئون آهن . تارا ۽ سجهي ٻيا آهن . هڪڙا ٻري هسر جو ناز سان لهجڻ چي چنجي . جڏهن نه ڪا ناولس هلڪو هلڪو قدم ڪلندي اچي رهي آهي .“

شيام جا اهي گنيس ۽ شاعراڻا گفتا ٻڌي موليکي عجب لڳو. هن ۾ ايتري سرمت ۽ ٻڌي ڪڻان پرگهمت ٿي هئي . هو چئي رهيو هو ،

”حيف آهي هن دل جي بدنصيبيءَ تي جنهنکي هسن لڏيءَ هوا جا گنيس ۽ سڌ ٻر جهورتا ۽ آثاري لتا سکهن . هاءِ هاءِ....منهنجي شوق جي ناڪامي ۽ ڏسو ، افسوس جو منهنجي بهار جي حدون ۽ باڻ کي کوهي ۽ کيس پالي نه سگهيس .“

شيا خالي ڪري اچي ڪوچ ٿي ويٺو. هن سگريٽ دکائي ام ٻريو. موں ڪجهه سوچڻ جي خيال کان اکيون بند ڏيون ۽ شام کي چولدو ٻڌم ،

اجرا آهي . هتي مان منهنجي غم جو مالم ڪري رهي مان جون اکيون بند ٿي ليون وڃن .“

وليون . ڏٺم نه شيام مون ڏانهن ڏسي رهيو

مليل آهي ۽ درد ۾ ٻي روئي زندگي گذاري • مگر اف
اهو آهي ته هوءَ پنهنجا ٻول ۽ قسم وساري ويٺي."
انهن ڇٽي هن شراب جا ٻه ٻي ڍڪ پيتا • سگريٽ د
۽ مستيءَ ۾ جهولڻ لڳو،

"اسان جي دل ته ڏسو! تباهه دل پنهنجي ڪنهن ۾
ته ڇپائي ويٺي آهي - نگاهن جا نگين جلوا، فراق جـ
حسين غم، ارمان، حسرتون ۽ هلڪو هلڪو مٺو درد، پيڙ جي
لذت سڀ هن تباهه دل ۾ سمايل آهن • محبت ۾ ڪهڙو نـ
عجيب لطف آهي جو اها ته سڌ ڪونه اٿم ته مان جيئرو آهيان
يا مئل • تنهائيءَ ۽ بيڪسيءَ جي دنيا آهي، منهنجي جيئڻ ۾
اڻاسو ٻٽجي مصيبت سهي رهيو آهيان • مصيبت جهڙي ڪا
انتها ئي نظر نٿي اچي."

شيام اٿي ڪمري ۾ اچ وڃ ڪرڻ لڳو • مان سندس هر
چرپر جاچي رهيو هوس. اڄ هنجي دل جي عجيب ڪيفيت
هئي • هو وري وڃي دريءَ وٽ بيٺو • سندس نظرون ٻاهر
باغ ۾ ڪتل هيون ۽ هو چئي رهيو هو،
"عيش جو زمانو هميشه لاءِ گذري چڪو • هينئر ته درد
منهنجو دمساز آهي • اداس ٿي رهڻو آهي • عيش جـو
او ۽ محبت جو خيال هڪ خواب ٿي هو. افسوس! اهـو
ب ته ڏسان ها ته هيءَ ذليل حالت ته ٿئي ها."

شيام خيالن جي دنيا ۾ آڏامندو ٿي ويو ۽ ڪيس منهنجي
دگيءَ جي سڌ ڪا نه رهي• پنهنجو پاڻ سان ڳالهائي رهيو
ندس دماغ تي شراب جو نشو مڪمل طرح غالب ٿيڻجي
هو. هن هڪ سرد آه ڀري چيو، "جا ته منهنجو شان
و شان جو فرشتا ٻه منهنجي اڳيان جهڪندا هئا • هينئر

ٻي وري ٻهر ٻري وڃي ڏريءَ وٽ ويٺو. هن ٻي آهستي
آهستي نظر غالب ٻولندو ٿي ويو. سندس اکيون ڳاڙهيون
ٿي ويئون هيون ۽ سڀ ٿي نظر آيون. هو چئي رهيو هو،

"چوطرف الله ڪار ڇانيل آهي. ٻنهون گل ٿي ويئون
آهن. تارا به سمهي پيا آهن. هڪڙا ٻري هر جو تاڙ سان لهڻ
ڇا چئجي. جڏهن ڪا تارن هلڪو هلڪو قدم کڻندي اچي
رهي آهي."

شمام جا اهي گنڀير ۽ شاعرانا گفتا ٻڌي مونکي عجب
لڳو. هن ۾ ايتري سرمت ۽ ٻڏي ڪتان ٻرگهت ٿي هئي.
هو چئي رهيو هو،

"حيف آهي هن دل جي بدنصيبيءَ تي جنهنکي هن
لذيءَ هوا جا گنڀير ۽ سدير جهونڪا به آلاري ڪئا سگهن. هاء
هاء....منهنجي شوق جي ناڪامي نه ڏسو، افسوس جو منهنجي
پيار جي جدون ۾ پاڪ ڪي ڪوهي به ڪنهن پالي نه سگهيس."

شمام جام خالي ڪري اچي ڪوچ تي ويٺو. هن سگريٽ
دکالي ٻهر جام ڀريو. مون ڪجهه سوچڻ جي خيال کان اکيون
بند ڪري ڇڏيون ۽ شام ڪي چوندو ٻڌم،

"عجيب ماجرا آهي. هتي مان پنهنجي غم جو ماتم ڪري
رهيو آهيان ۽ اوهان جون اکيون بند ٿي لڳون وڃن."

مون اکيون کوليون. ڏٺم ته شيام مون ڏانهن تڪي رهيو
هو ۽ چئي رهيو هو،

"ڏسو، پنهنجي دل چير چير ۽ چاڪ ڪري ڏيو.
رڳن ۾ آهستي شراب جي مستيءَ کي ٻ وڙڻ ڏيو ته ٻوءِ واهي
اوهان ڪي دل جا داستان ٻڌايان. منهنجي تقدير ٿي اهڙي
آهي. منهنجي نصيب ۾ ئي مصيبت لکيل آهي. غم ۽ درد

سڪرات جهڙو ڦوڪيندو هو. سندس دل ۾ آڳ، جو طوفان دٻيل هو. مون سمجهيو ته اها آڳ، هڪ ڏينهن ڀڙڪو ڏئي ٻاهر مچائيندي. مون روز اديءَ لي وڃڻ جو هڪ نيم ڪري ڇڏيو. صبح جو رستي تي ڦل ڦول وٺندو ويندو هوس ۽ سانجهيءَ جو موٽي اچڻ ڪاڻ اچي اِنڪ ۾ ويهندو هوس. شيام گهڻو وقت بلڪ ۾ گذاريندو هو. ڪاهي ڪجهه پڙهندو هو ڪاهي ريڊيو گرامافون ٻڌندو هو.

۽ اهڙيءَ ڏينهن اتي ويس. هميشه واسگر جيئن اِنڪ ۾ اچي ويٺس ته ڏٺم شيام جي سامهون شراب جي بوتل رکي هئي. هو وري شراب جو سهارو وٺڻ لڳو. مون لڪي ڏسي هن ٽهڪ ڏئي ڪلي ڏانهن ڏسي چيو، ”تو اوهان کي عجب ٿو لڳي؟“

”نه. عجب نه ڪونه ٿو لڳي ته تنهنجي وري پيئڻ جي اميد ڪانه هئي.“

شيام وري کليو ۽ چيو،

”اڄ ڪيتين خوشيءَ وچان پي رهيو آهيان. اڄ جهرڻا ڪي هڪ چلي لڳي الم. دوستالي اوع ۾ مون کيس درخواست ڪئي آهي ته زندگيءَ ۾ مان کيس صرف هڪ دفعو ڏسڻ ٿو چاهيان. صرف هڪ دفعو. وري اهڙي تمنا دل ۾ نه رکندس. ڇا هوءَ ميڙيندي؟“

”مان ڪيئن ٿو چئي سگهان.“

”ضرور ميڙيندي. سندس ديدار جي دل ۾ تمنا وري جوان ٿيندي ٿي وڃي. دل ٿي چوي ته هڪ دفعو کيس ضرور ڏسان.“

مون جواب نه ڏنو. شيام هڪ ئي ڍڪ ۾ شراب جو گلاس

شيام ڪجهہ نہ ڪڇيو. مون وري چيو،

”مان سمجهان ٿو تہ تنهنجي دل کي ڪنهن چوٽ جو صدمو رسيو آهي. پر ڇا ٿو ٿي سگهي. ذرا سمجهہ شيام! زندگي هڪ امتحان آهي، آزمائش آهي، هڪ جستجو آهي، تنهنجي آتما جي ڪسوٽي آهي جنهن سان پنهنجيءَ آتما کي پرکي سگهون ٿا. اهڙيءَ امولڪ زندگيءَ کي ختم ڪرڻ ۾ تنهنجو ئي نقصان آهي. وقت تنهنجي دل جي پٽيءَ تان سڀ ڪجهہ مٽاري ڇڏيندو. وقت جهڙو ڪو ويد نہ آهي. ڏيڍ ڏار، ڏيرج ۾ ئي دل جي خوشي لڪل آهي. سهن شڪتيءَ سان ئي توکي دل جو سڪون حاصل ٿيندو. غم ۽ درد جي اونداهين غارن مان نڪري خوشيءَ جي روشن ميدان ۾ قدم رک. سمجهہ نہ ڪجهہ بہ نہ ڊر آهي. لنون ساڳيو شيام ٿيءُ. چلولو ۽ خوش مزاج شيام. سمجهيءَ؟“

شيام ڪنڌ لوڏي ”ها“ ڪئي ۽ چيو،

”توهان سچ ٿا چئو. مونکي سڀ ڪجهہ وسارڻ جي ڪوشش ڪرڻ گهرجي. اهائي منهنجي درد جي دوا آهي.“

”اهو ئي هڪ رستو آهي خوشي حاصل ڪرڻ جو“ مون اُٿندي چيو، ”رات ڪافي گذري چڪي آهي، سمهي پؤ. هر رات آخرين رات سمجهي سمهہ، هر صبح جو نئون صبح سمجهي اُٿ. مان توکي خوش ڏسڻ ٿو چاهيان. پرماتما کي اهائي منهنجي آرادنا آهي تہ هو توکي سنئين دڳہ لڳائي، تنهنجو سچو سوامي ٿئي.“

مان اچي پنهنجي ڪمري ۾ سمهي پيس.

شيام ٻہ ٽي ڏينهن بلڪل خاموش رهيو. ڪنهن سوچ ۾ غلطان هوندو هو. هن شراب بہ ڪونہ پيتو. ڏينهن رات

جني لطيفي ڪري ٿو سگهي. پوءِ پساهه کڻڻ تمام سولي ڳالهه آهي، اهو ڪم هڪ ٻار يا ٻهادر سپاهي به بلڪل آسانيءَ سان ڪري سگهي ٿو. اهڙو آسانيءَ سان جهڙو کائڻ، ويهڻ يا سمهڻ آهي. اُن ۾ ڪا بهادري نه آهي. اها هڪ رواجي ڳالهه آهي. شيام ٻڌ، زندگي بزدليءَ ۽ سورهيائيءَ جو اهو ناٽو آهي ۽ موت جيون جي ڏاڍي جو خاتمو آهي. زندگي هڪ ناٽڪ آهي جنهن ۾ اسين سڀ اداڪار آهيون. جيسين پنهنجو پارٽ پورو نه ٿيو آهي تيسين کان اڳ هن زندگيءَ جي اسٽيج تان هٽي وڃڻ اڻ سهائيندڙ ۽ بي شانائتو آهي. پنهنجو پارٽ ادا ڪر ۽ شان سان ادا ڪر. پرواهه نه آهي، پارٽ ڪهڙو به خراب ڇو نه هجي."

اهين چئي موهن مرڪي ڏنو. موهنڪي شيام تي قياس اچي ويو. موهن هن ڏانهن همٿ وڌائڻ جو هٿ دوستاڻي نموني ۾ وڌائو ۽ چيو،

"توهان ڪڇو، نه آهيو پر مهربان آهيو. پر توهان کي خبر آهي ته موهن پاڻ کي ختم ڪرڻ جي ڇو ڪوشش ڪئي؟"

"نادان ٻالڪ، ڪجهه سمجهڻ جي ڪوشش ڪر. اهڙو ڪو به سبب ڪونهي جو توکي هن دنيا ڇڏڻ لاءِ مجبور ڪري سگهي. سواءِ پاڳلپڻي جي، سواءِ بزدليءَ جي."

"پر جي ڪو پاڳل هجي نه؟"

موهن مرڪندي کيس جواب ڏنو، "تون ايترو پاڳل آهين جيترو مان آهيان. پر مان پاڳل نه آهيان ۽ ان ڪري تون به نه آهين. تون صرف ٿورو نا اميد آهين ۽ جذبات جي همٿ وس ٿي تو دماغ تان ضابطو هٽائي ڇڏيو آهي. ٻيو ڪجهه به نه آهي."

”هيءَ دنيا هڪ بلا جو چڪر آهي. انهيءَ ضرورت جي قاعدي کي بدلائڻ کپي. جيڪڏهن ضرورت منهنجي وجود جو ڪارڻ آهي ته اها ضرورت منهنجو انت به آڻيندي. ضرورت مونکي منهنجي مرضيءَ جي خلاف زنده رهڻ لاءِ مجبور نٿي ڪري سگهي.“

شيام جي دل جي اڄ عجيب ڪيفيت هئي. هُو ڪجهه سنجيده ٿيڻ لڳو. هن آهستي آهستي بنا آواز جي ڪمري جو طاق کوليو ۽ اُن مان هڪ وڏي تيز ڇري ڪڍي ۽ پوءِ جهرڻا جي بلڪل سامهون اچي بيٺو ۽ مخمور نگاهن سان تصوير کي گهورڻ لڳو ۽ پوءِ چوڻ لڳو،

”جيڪڏهن تون چاهين ٿي ته مان زنده نه رهان، نه وڃ.“

اِئين چئي هن ڇريءَ وارو هٿ مٿي ڪيو ۽ ڏم سان پنهنجي سيني طرف وڌائڻ لڳو جو موهن ڊوڙ ڏئي سندس ڪرائي پڪڙي ورتي. هن غصي ۾ موهن ڏانهن نهاريو ۽ پاڻ ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪئي. موهن سندس ڪرائيءَ کي زور سان دٻايو. شيام جي هٿ مان ڇري نڪري وئي ۽ هٿ کلي ويس. ڇري زمين تي ڪري پيئي. موهن کيس ڌڪو ڏئي پلنگ تي ڪيرائي ڇڏيو ۽ ڇري دريءَ کان ٻاهر اڇلائي ڇڏي. موهن شيام طرف نهاريو. سندس اکيون ڦاٽي ويئون هيون ۽ ڪن سرخ هئس. موهن چيو،

”سو تون زندگيءَ مان بيزار آهين. زندگيءَ جي الجهن کان گهٻرائجي ويو آهين. مورک! اهوئي ته سبب آهي جو توکي نهايت وڏيڪ جهٽڻ کپي. مرڻ تمام سولو آهي. ڪمزور به چاهي ته پنهنجي زندگي ختم ڪري سگهي ٿو. هڪ قاتل کي به اخلاقي زور آهي جنهن سان سوريءَ تي چاڙهيندا

مان توکي پيار ڪرڻ کانسواءِ هڪ پل به رهي نه سگهند
مان سمجهان ٿو نه تون منهنجي ٿي نه سگهندينءَ، پوءِ ج
جنجال آهي."

ون پردو پاسي ڪري اندر نهاريو. سامهون ڀت ۾ جهو
جـــي آدم قد جيڏي تصوير لڳل هئي. ڪارن ڪارن
وڪرارن اکيون، اهي ني هندار زلف، اهوئي چندرما جهڙو
هڪندڙ چهرو. شيام جهرنا جي تصوير سان ڳالهائي رهيو هو،
"ڪنهنجي آسري تي جيئان. ڪوئي اميد جو ڪرڻ
ر اڄو اڃي. بهتر ائين ٿيندو نه هن جدائيءَ جي غــم کان
هميشه لاءِ نجات حاصل ڪجي. يقين ڪر، سڪ ۽ سور ٿي
هن جيءَ جا ظالم آهن. هيئنر نه تڪجي چور تي پيو آهيان،
اڪتي وڌڻ جي طاقت نه رهي آهي. منهنجي درد جو پيالو
پر جي چڪو آهي. باقي سهڻ جي شڪتي نه رهي آهي.
بهتر آهي نه هن بيڪار زندگيءَ کي ختم ڪجي."
انين چئي اٿي کڙو ٿيو. ڪجهه گهيمر ٿي لڳو. پوءِ سامهون
ر ڪپل ڪمت طرف وڌيو ۽ پنهنجو پاڻ سان ڳالهائڻ لڳو،
"آخر مان ڇو پيدا ڪيو ويس؟ آخر دنيا کـــي منهنجي
کهڙي ضرورت هئـي. هن وسيع ڪائنات ۾ جي صرف
ن نه هجان ها نه ڇا ٿئي ها؟ اهو ضرورت جو قاعدو ايهور
بڻايو آهي؟ اهو ڪهڙو جهنگلي قاعدو آهي جو انسان کي
ڻ لاءِ مجبور تو ڪري، دنيا ۾ رهڻ لاءِ مجبور تو ڪري،
ڻ لاءِ مجبور تو ڪري جڏهن ٻيا ڪنهن سبب جي آخر
ري نا وڃون."

ڪجهه وقت شيام خاموش ٿي ويو. سوچي رهيو هو پر
ڪيس ڪجهه سمجهه ۾ نه اچي آيو. وري هو ڳالهائڻ لڳو،

ڏلر نه سوره اسمه لپيٽ ۾ هو. سندس گلابي ڪرتا پاڻيءَ
۾ رنگ پيدا ڪري رهيا هئا. انهن ۾ پاسي ۾ آبو جهڙ نه
پاڻيءَ ۾ آگ لڳي وئي هئي ؛ سرلدڙ ڇوليون لديءَ مان
سس ڪندي هڪ ٻئي سان ٽڪرائينديون ڏوڪينديون ٿي
وييون. لدي هڪ اڙو جو دڙهاه ٺهي پئي. هڪ آلما کي
آلند ڏيندڙ اڙو هو. هڪ ٻرٻر جي جدياسہ ۾ جلندڙ جسوالا
هئي جا ڳري ڳري پاڻي ۾ پئي هئي.

قدرت جي نظارن جو مشاهدو ماڻي واپس شهر ۾ اچي
پهتس ؛ ٽئڪسيءَ ۾ چڙهي اچي گهر پهتس. چندو ٻاهرين
باغ وارڍي دروازي وٽ انتظار ۾ بيٺو هو.

اسان ٻئي ڪمري ۾ آياسين. مون ڪالهه پڇيو،

”هو، مهان مجدوءَ جو ڪهڙو حال آهي.“

چندوءَ ڪرتا ۾ ٿي آواز ۾ چيو،

”صبح کان وٺي گم هو. نورو وقت ٿيو السن جو آيسو
آهي. پنهنجي ڪمري ۾ پيو نو شراب جا دڳ لڳائي.“

”هون...اهين آهي؟ چڱو، چندو مان صبح کان ٻکو آهيان.
مونکي ڀوڄن ڪراءِ.“

ڀوڄن ڪائي مان ليٽي پيس. ٻر دل کي آرام ڪونه هو. ٻار
ٻار اهوئي خيال ستائي رهيو هو نه شهام شراب جي اثر هيٺ
ڪو غلط قدم نه کڻي. ٻي عقل اجاڙ پنهنجي زندگي برباد
ڪري رهيو هو ڪنهن نه سبب کان سواءِ. سوچڻ لڳس نه
سندس ڪهڙي مدد ڪريان. هن مونکي سمجهڻ لاءِ ٿي
چاهيو. پاسا ورائيندو رهيس. آخر رهيو نه ٿيو ؛ سڌو شيام
جي ڪمري ڏانهن ويس. اندران آواز آئي،

شرت ۾ ڪرين نه. شرت ۾ سڄهن آ

پرڪرتيءَ جي ۽ مٽيڪ نظارن کي پسڻ لاءِ ۽ شالت وايو
۾ ويهي آنند لٽڻ لاءِ دل تڙڦي رهي هئي.
جمنا جي ڪنٽيءَ کان ڪجهه مفاصلي تي لهي پيس
واپس موڪليم مبادا شيام کي ضرورت پوي. پنڌ ڪندو
ڪناري تي پهتس. ندي اهوئي پراڻو پربت جو گيت
ڳڻڳڻائيندي پنهنجي پريتم ساگر سان ملڻ لاءِ امنگ ۽ اتساهه س
ٽڪرو ٽڪرو وهندي تي وئي. ڪيئي جڳ گذري ويا ه
هن کي ان پريت جي گيت ڳائيندي - ڪيئي جڳ! سندس
چاليءَ ۾ اهائي هڪ آس چوليون ماري رهي هئي ته آخر
هڪ ڏينهن وهندي وهندي وڃي ساگر جي سيني ۾
سمائجندي. ڪيترين صديون گذري ويون هيون پر جمنا
لٽ لٿين هئي. اهوئي ٿوهه جوين، اهوئي ملو سريلو سنگيت
جنهن کي ٻڌي ڪيترين اداس دليون آنند ۾ اچي تي
ويون. چوطرف هلڪي هلڪي ۽ وڻندڙ اس هئي. سورج
جا ڪرڻا جمنا جي سيني تي پئجي ڪيس سون ورنو ڪري
رهيا هئا. نديءَ جي ٻرين هڪ گهاٽو بن هئو ۽ ان کان
پري - تمام پري افق تي آسمان هيٺ جهڪي زمين جي
پيشاني چمي رهيو هو - ڏاڍي امت تي. انساني نظر ڪيترو
دوکي سان ڀرپور آهي - حقيقت کي ڇپائي هڪ ناممڪن
نظر تي ڏيکاري. افق ۾ زمين ۽ آسمان جو ملڻ ڪيترو نه
ڪي سان ڀريل آهي.
ڪجهه وقت ڪناري تي پنڌ ڪرڻ کان پوءِ مان ڪناري
ليٽي پيس. نديءَ جي پياري ۽ مڌر گيت موکي سمهاري
. اهڙيءَ خوشنما فضا ۾ منهنجو روح رقص ڪرڻ لڳو
ت جي دوراهه ۾ اڏامڻ لڳو. جڏهن منهنجي اک کلي ته

سماجڪ رسم موجب مرد کي پنهنجي مردانگي وڃائڻ نہ کپي ۽ پورو سارو پيار ڪرڻ کپي ۽ ڪيس گنڀير رهڻ کپي. اهڙئي قانون آهن جي انسان جي دک جو باعث ٿا بڻجن. اهو انسان جي سمجهہ ۾ نہ ٿو اچي تہ ڪڏهن ڪڏهن ۽ ڪٿي نہ ڪٿي هڪ سچي جا وچڙيل ۽ ان ضرور پاڻ ۾ ملندا. غلط آهن ان جو پاڻ ۾ گڏجي وڃڻ يا گڏيو وڃڻ ۽ صحيح آهن جو هڪ ٻئي کي ڳولهي لهڻ کان پوءِ هڪ ٻئي سان گڏجڻ لاءِ تڙپڻ ۽ پي ڪنڪي هڪ ٻئي ڏانهن ڏوڪي وڃڻ، اهو ئي ڪارڻ آهي جو ڪيترين زندگيون برباد ۽ نااميد ٿين ٿيون. انسان جيڪڏهن ڪجهہ سوچي ۽ سکي تہ پيار، جو ڏرليءَ لي ۽ آڪاس ۾، هڪ مهان ۽ دوئہ زور آهي تنهن ۾ صرف آتما جو سروپ ئي پسڻ کپي ۽ جسم کي ٻنهہ پلاٽي جڏهن تہ هيءُ دک ۽ لباهي ڪڏهن بہ نہ ٿئي.

مان سوچڻ لڳس تہ جهرنا ۽ مان ڪنهن سبب کان جيڪڏهن هڪ ٻئي کان جدا بہ ٿي وڃون تہ ان جو ڪو بہ فرق نہ پوندو جو جو مونکي اهو وشواس هو تہ منهنجي آتما ۾ سندس آتما جو پيار ڪوٽ ڪوٽ ڀريل هو. اسانجي جدائي دنيا جي جدائي کان گهٽو متي هئي. اسان جي پيار جي جدائي ۾ روحاني زور ڀريل هو. جڏهن اسان پرڪرليءَ جي رنا الوسار هڪ ٻئي کي ملنا ضرور آهيون تہ پوءِ ڪجهہ وقت جي وڇوڙي جو ڪهڙو فڪر! جيون ۾ پيار ڏيڻ ۾ مزو آهي ۽ نہ پيار وٺڻ ۾ ڇو جو پيار وٺندڙ کي ايتري خوشي حاصل نٿي ٿئي جيتري پيار ڏيندڙ کي ٿي ٿئي.

مون چندوءَ کي گهرايو ۽ جهو تہ موٽر گهرائي. مون جمنا جي ڪناري لي وڃڻ جو خيال ڪيو هو. ڪيترن ڏينهن کان

روشني جدا جدا حصن ۾ رهندڙ انسانن جي واڌاري
رکي سگهن؟ ڇا سچ ۽ ڪوڙ گڏو گڏ بنا ڪنهن جهڳڙي ۽
رهي نٿا سگهن؟ ائين ٿي نٿو سگهي؟ ڇا هن ۾ تنوي...
سينو ايڏو وڏو ڪونه آهي جو سچ ۽ ڪوڙ کي گڏو گڏ س...
سگهي؟ اناج جو انسان جي خوراڪ لاءِ پيدا ٿو سو پنهن...
اسي ۾ سڙن ۽ ڪنڊن کي جاءِ نٿو ڏئي؟ ته ڇا پيار اي...
ڪار سان ڀريل آهي جو ڌڪار کي پنهنجي پاسي ۾ جڳ...
نٿو ڏئي؟ نه، نه، ائين نه آهي. پوءِ دنيا پاڻ کي ڇو برباد...
ڪري رهي آهي؟ پوءِ انسان ڇو پاڻ کي انسانيت جي اوچيءَ...
چوٽيءَ تان ڪيترائي رهيو آهي؟ انسان دوستيءَ جي آڙ ۾
وشواسگهاتڪ ٿي دوستيءَ جي پيڙه ٿو پٽي ۽ دشمن کان به
وڌيڪ گهرا گهاءُ ٿو ڪري ۽ پيو خوشيءَ سان انهن گهاون جا
عذاب ٿو سهي. ڇا سهن شڪتي ايتري قدر وشال ٿي سگهي
ٿي؟ هڪ انسان پنهنجي صدق کي بچائڻ خاطر قاتل سمجهي
سوريءَ تي لٽڪايو ٿو وڃي ۽ پيو جنهن صدق سان دوکو
ڪيو، عزت سان ٿو رهي. نه .... نه .... دنيا اهڙي سنگدل نه
آهي جو اهڙا ڏوه ۽ دوکا پنهنجي سيني ۾ رکي سگهي.
پيار ۾ اڻ ٺهڪندڙ حصن بنا سمجهه ۽ سوچ جي هڪ ٻئي
...سان گڏجي هڪ ٿي وڃڻ تي چاهيو. جڻ تـ بن ٻي جوڙ
...حصن مان هڪ مڪمل حصو نهي ٿو سگهي! اهوئي سبب
...و جو اخبارن ۾ طلاقن جو خبرون ڏنيون ٿي ويئون. عورت
...ڏ هن پنهنجو پيار تي ڏنو جنهن ان پيار جي ضرورت نٿي
...سوس ڪٿي ويئي ۽ جتي سندس پيار جي موت پيار ۾
...ملي ته ڪيس بيوقوف سڏيو ٿي ويو. مرد لاءِ وري ائين
...ٿي ويو ته هن پيار ۾ پاڳل ٿي پاڻ کي برباد ڪري ڇڏيو.

ڇڪيندا سندس ڪمري ۾ وٺي آياسين. هوءَ پلنگ تي "قان" ئي ڪري پيو. چندوءَ سندس جتي لاهي ڪيس سولو ڪري سمهاريو ۽ مان سندس مٿان رضائي وجهي ٻئي وسالي پنهنجي ڪمري ۾ اچي سمهي پيس.

صبوح جو ضروري حاجتن کان واندو ٿي جڏهن ڪمري ۾ اچي ويٺس ته ڏٺم ڪوتاڙن گلن جو گلدستو ۽ روزاني اخبار ٽيبل تي رکي ويو هو. مان ڪومل هڳاءَ ڀريل گلن کي لرمانيءَ سان ڇهڻ لڳس ۽ گلن تي رکي سندن لئاست ۽ خوشبو جو لطف لٽڻ لڳس. هڪ عجب سڪون منهنجي دل کي مليو. هڪ وڏندڙ راحت جيءَ کي حاصل ٿي. اخبار سان منهنجو خاص شوق نه هو. ڪجهه وقت لاءِ اخبار کڻي پلنگ تي ليٽي پڙهڻ لڳس. لڙائيءَ جون خبرون هيون. جهڳڙي جنگ، فتنہ فساد، ڏين ڏرم، خون ۽ قتل جون خبرون هيون. لوڀ خاطر، دشمنيءَ خاطر، کيل تماشي خاطر، دنيا لباهيءَ ڏاهن گهلجندي ٿي وئي. انسان انسان جو دشمن ٿي پيو هو. پيار جو ٿالو رليءَ ماٺ نه نه هو. مون اخبار ٽپائيءَ تي اڇلي جڏي. منهنجو انهن خبرن سان ڪو واسطو نه هو. سوچي رهيو هوس ته آخر انسان پاڻ کي ايترو قدر ڇو ڪيرايو هو. مذهب جون حيثوٽيڪ صورتون گهڻئي آهن ۽ منجهن سار نه ساڳيو آهي. راهون علحدہ يون آهن ۽ منزل هڪ ئي آهي. پاڻي هڪ ئي آهي ۽ ڪنارا جدا جدا آهن ۽ جدا جدا ڪمن لاءِ ڪلو ڪبو لو وڃي. ڇا دنيا ايتري وسيع نه آهي جو جدا جدا سباءَ جي انسان کي سا ڪنهن جهڳڙي ۽ دشمنيءَ جي پنهن جي جاليءَ ۾ سمائي سگهي؟ آسمان ۾ لکين تارا پنهنجيءَ سوڀ لاءِ هڪ ٻئي سان لٽا وڙهن. نه ڇا جدا جدا ڏرم پنهنجي

روشني جدا جدا حصن ۾ زهندڙ انسان جي واداري لاءِ
رکي سگهن؟ چا سچ ۽ ڪوڙ گڏو گڏ بنا ڪنهن جهيڙي ۽
رهي نٿا سگهن؟ ائين تي لٿو سگهي؟ چا هن پر تويءَ
سينو ايڏو وڏو ڪونہ آهي جو سچ ۽ ڪوڙ کي گڏو گڏ سمائي
سگهي؟ اناج جو انسان جي خوراڪ لاءِ پچي تو سو پنهنجي
پاسي ۾ سڙن ۽ ڪنڊن کي جاءِ نٿو ڏئي؟ نہ چا پيار ايترو
ڏڪار سان پريل آهي جو ڏڪار کي پنهنجي پاسي ۾ جڳهه
لٿو ڏئي؟ نہ، نہ، ائين نہ آهي. پوءِ دنيا پاڻ کي ڇو برباد
ڪري رهي آهي؟ پوءِ انسان ڇو پاڻ کي انسانيت جي اوچيءَ
چوٽيءَ تان ڪيترائي رهيو آهي؟ انسان دوستيءَ جي آڙ ۾
وشواسگهاتڪ تي دوستيءَ جي پيڙه تو پٽي ۽ دشمن کان ٻہ
وڏيڪ گهرا گهاوَ تو ڪري ۽ پيو خوشيءَ سان انهن گهاون جا
عذاب تو سهي. چا سهن شڪتي ايتري قدر وشال تي سگهي
تي؟ هڪ انسان پنهنجي صدق کي ٻچائڻ خاطر قائل سمجهي
سوريءَ تي لٽڪايو ٿو وڃي ۽ پيو جنهن صدق سان دوکو
ڪيو، عزت سان تو رهي. نہ.... نہ.... دنيا اهڙي سنگدل نہ
آهي جو اهڙا ڏوهہ ۽ دوکا پنهنجي سيني ۾ رکي سگهي.
پيار ۾ اڻ نهڪندڙ حصن بنا سمجهہ ۽ سوچ جي هڪ ٻئي
ان گڏجي هڪ تي وڃڻ تي چاهيو. جڻ تہ بن ئي جوڙ
صن مان هڪ مڪمل حصو نهي تو سگهي! اهوئي سبب
جو اخبارن ۾ طلاقن جو خبرون ڏيون تي وڃون. عورت
هن پنهنجو پيار تي ڏنو جتي ان پيار جي ضرورت لٿي
وس ڪئي ويئي ۽ جتي سندس پيار جي موت پيار ۾
ملي نہ ڪيس بيوقوف سڏيو تي ويو. مرد لاءِ وري ائين
تي ويو نہ هن پيار ۾ پاڳل تي پاڻ کي برباد ڪري ڇڏيو.

ڇڪيندا سندس ڪمري ۾ وني آياسين. هُو پلنگ تي ”قان“ ٿي ڪري پيو. چندوءَ سندس جتي لاهي ڪيس سولو ڪري سمهاريو ۽ مان سندس مٿان رضائي وجهي ٻئي وسالي پنهنجي ڪمري ۾ اچي سمهي پيس.

صبوح جو ضروري حاجتن کان واندو ٿي جڏهن ڪمري ۾ اچي ويٺس ته ڏٺم ڪوتاڙن گلن جو گلدستو ۽ روزاني اخبار ٽيبل تي رکي ويو هو. مان ڪومل ڪومل هٻڪاءَ پريل گلن کي نرمائيءَ سان ڇهڻ لڳس ۽ گلن تي رکي سندن لثاسيت ۽ خوشبو جو لطف لٽڻ لڳس. هڪ عجيب سڪون منهنجي دل کي مليو. هڪ وڻندڙ راحت هيءَ کي حاصل ٿي. اخبار سان منهنجو خاص شوق نه هو. ڪجهه وقت لاءِ اخبار کڻي پلنگ تي ليٽي پڙهڻ لڳس. لڙائيءَ جون خبرون هيون. جهڳڙي جنگ، فتنہ فساد، ڌين ڌڙ ۽ خون ۽ قتل جون خبرون هيون. لوڀ خاطر، دشمنيءَ خاطر، ڪيل تماشي خاطر، دنيا تباهيءَ ڏانهن گهلجندي ٿي وڃي. انسان انسان جو دشمن ٿي پيو هو. پيار جو نالو رليءَ مالر نه نه هو. مون اخبار ٽبائيءَ تي اڇلي ڇڏي. منهنجو اهڙين خبرن سان ڪو واسطو نه هو. سوچي رهيو هوس ته آخر انسان پاڻ کي ايتري قدر ڇو ڪيرايو هو. مذهب جون جيتوڻيڪ صورتون گهڻيون آهن پر منجهن سار نه ساڳيو آهي. راهون علحدو يون آهن پر منزل هڪ ئي آهي. پاڻي هڪ ئي آهي پر ڪنارا جدا جدا آهن ۽ جدا جدا ڪمن لاءِ ڪتو ڪيو لو وڃي. ڇا دنيا ايتري وسيع نه آهي جو جدا جدا سڀاءَ جي انسان کي بنا ڪنهن جهڳڙي ۽ دشمنيءَ جي پنهن جي جاليءَ ۾ سمائي سگهي؟ آسمان ۾ لکين تارا پنهنجيءَ [illegible]ڪ ٻئي سان لڳا وڙهن. نه ڇا جدا جدا ڌرم پنهنجي

ٿي ويٺي. شيام جي مستي وڌنديءَ ٿي ويئي ۽ منهنجو آر ڦٽندو رهيو ۽ بستري تي پيچ ۽ خم کائيندو رهيس. ايتري چندو اندر آيو ۽ هن ڪجهه چوڻ ٿي چاهيو پر زبان رڪجي ويس. مان پلنگ تي ويٺي رهيس. چندوءَ جي اچڻ جو مطلب سمجهي ورتم. هن شيام جو آواز ٻڌو هو ۽ سمجهو ته اهڙ غل ۽ شور واري ماحول ۾ مولڪي ڪٿي ٿي آرام اچي سگهندو. هن وفادار چندوءَ کي منهنجو ٿي اولاد ٿيو رهيو هو ۽ چوڻ لڳو،

"صاحب! هن جسم ۾ اڃا ڪافي طاقت آهي. اجازت هجي ته هن لشڪيءَ کي سندس ڪمري ۾ ڇڏي ڪري اچان."

مون ڪنڌ ڌوڻي انڪار ڪيو ۽ چندوءَ کي پنهنجي اچڻ لاءِ چيو. شيام لشي ۾ ٽٻ هو ۽ غشيءَ ۾ پيو هو. سندس دماغ صحيح ۽ سالم نه هو، اکيون لشي ۾ لال ٿيو ويئون هئس مون سندس ڪلهي تي هٿ رکندي چيو،

"اڄ لاءِ ايترو ڪافي آهي. شيام! هاڻي هوش ۾ اچ."

شيام لڙڪندڙ زبان سان چيو، "مان چوان ٿو هڪ جام ٻيو ڀري ڏي.... مدت کان پوءِ پيالي ۾ رنگ پيدا ٿيو آهي.... هو ڏس .... هوءَ طوفان وانگر اچي ٿي .... ۽ اسان کي بالوال بڻائي .... آنڌيءَ وانگر گم ٿي وڃي ٿي."

"اڇا، ورتي ايندي." مون هن کي ٻانهن کان جهلي اٿاريو.

"۽ .... ۽ .... هلون ڪي .... ڏانهن؟" شيام ٿڙندي چيو

"باغِ-فردوس ۾. جتي حورون ٿي حورون آهن."

"۽ .... ۽ .... هوءَ .... منهنجي ملڪ-بينظير؟"

"ها، اها به." مون غصي ۾ چيو.

شيام قدم ڏگمگائيندو هليو. اسان کيس ٻانهن کان جهلي

شيام وٽس وارو چلڪندڙ جام هٿ ۾ کنيو مس نه سندس لب ڇهاري ويا ته جام ۾ دختر-حور پريءَ جو عڪس ڏسي سائس واهي ڳالهيون ڪرڻ لڳو،

"اڙي، مون نه نوڪي پنهنجن مالڪن ۾ جيڪا ڏٺي آهي جتي صرف مان ئي نوڪي ڏسي سگهان......اوهو......دل ئي چاهي ٿي شراب سان گڏ نوڪي به پيس ڪري پي وڃان."

هو پنهنجو پاڻ سان ڳالهيون ڪرڻ ۾ لڳي ويو ته مان ٿي کسڪي وڃڻ چاهيو. هن مرلکي ڏسي ور ٿو ته چيائين:-

"ڇو، وڃي رهيا آهيو؟"

"پنهنجو لاءِ نوڪي مبارڪ هجي، شيام!"

اهو چئي مان پنهنجي ڪمري ۾ اچي ليٽي پيس. سوچيم ته هتي اچڻ نه کپندو هو. ڀلا مان شيام جي ڪهڙي ٿي مدد ڪري سگهيس. هو ڪا ڳالهه سمجهڻ لاءِ تيار نه هو. سندس دماغ ۾ هڪ ئي سوداءُ هو، سندس دل ۾ هڪ ئي تار لئواري رهي هئي جا هئي سندس انشائي خواهش. مون سائول ته جهرنا کي ناراض ڪرڻ ٿي چاهيو. خاص ڪري جهرنا کي جنهنجي اهائي خواهش هئي ته مان هن پاڳل سان ڪجهه ڏينهن گڏ گذاريان. ان ڳالهه واءِ چاهيم ٿي ته جهرنا پاڻ کي سمجهي. سندس نڀلو ڪنهن به امنگ يا جذبات جي اثر هيٺ نه هئڻ کپي. اهو به سوچيم ته جي جهرنا جي سامهون نه هوندس ته ڀوءِ ڪجهه گهرو ٿا سان سوچيندي جنهنجو هن کي پورو حق هو. مون سندس اهو حق کسڻ ٿي چاهيو. منهنجي خيالن جو سلسلو شيام ٽوڙي ڇڏيو. هو شراب جي نشي ۾ چُور هو ۽ پنگل تنل اکرن ۾ آهستي گنگنائي رهيو هو. ڪجهه وقت [illegible] پڙهندو رهيو ۽ گڏو گڏ گنگنائيندو رهيو. رات گذرندي

سمهاري ڇڏيندو. ۾ ڪيستائين؟ هو پنهنجي زندگي برباد
ڪري رهيو هو، بنا ڪنهن سبب جي. صرف جنون هو جنهن
جي تاثير هيٺ پاڻ کي ۽ پنهنجي روح کي رنجائي رهيو هو
تنهن سان گڏ پنهنجي دل ۽ دماغ جو به رخ ڦيري رهيو هو.
هڪ اهو انسان جنهن پاڻ کي اٿي سڃاڻو ۽ نه سڃاڻڻ جي ڪا
ڪوشش ئي ڪئي، صرف جذبات ۾ وهي پنهنجو مستقبل
تاريڪ بڻائي رهيو هو. مون سمجهو ٿي نه هڪ ڏينهن پاڻ به
انهيءَ تاريڪيءَ ۾ گم ٿي ويندو. مون چيو:-
”شيام، تون سمجهين ٿو ته شراب تنهنجي ڪا مدد ڪندو؟
تنهنجي دل جي درد جو درمان ٿيندو؟ تنهن جي حسرتن
کي مسرتن ۾ بدلي ڇڏيندو؟ شراب بري چيز آهي، شيام!
دنيا جي سڀني برائين کان بري. شراب توکي تباهه ڪري
ڇڏيندو.“
شيام کلي ويٺو ۽ چوڻ لڳو، ”زندگي هونءَ ڪهڙي آباد
آهي جنهن کي برباد ڪندو. ناشاد آهيان ناشاد رهندس.
ڪجهه گهڙيون جاڳيل حسرتن ۽ اڻجهل ارمانن کي دبي سمهاري
ڇڏيندو. ڪجهه وقت لاءِ هن جي خيال کان اڳت ڏيندو.
جا گهڙي هن ظالم جي ياد نه اچي سا غنيمت آهي.“
”نه، انهين ڪولاءِ ٿيندو، شراب تنهنجي جذبات کي
ڀڙڪائيندو، تنهنجي امنگن کي چمڙيندو، تنهنجي نفس کي
اڀاريندو، تنهنجي دل ۾ وڌيڪ درد پيدا ڪندو. سور سوايو
ٿي پوندو. شراب شيطان آهي، شيام. ان کان ڪنارو ڪر.“
”پرواهه نه آهي، ڏنو ويندو. ديوان کي پنهنجيءَ ديوانگيءَ
مست رهڻ ڏيو. هن مستيءَ جي عالم ۾ هڪ جام پي
ڻ ڏيو.“

"ٿي سگهي ٿو شايد ڇوڪري ڪنهن ٻئي کي پيار ڪندي
هجي پوءِ تون ڪيئن ٿو ان ٻئي جي دل رنجائڻ چاهين."

شيام کي هڪ جهٽڪو اچي ويو ۽ سندس اکين ۾ ڳوڙهن
لڙي آيو. چوڻ لڳو،

"ٻئي ڪنهن کي پيار ٿي ڪري! ان شخص جي مولڪي
جي خبر پوي ته ختم ڪري ڇڏيانس. سو سندس صرف
پاڇو ڏاو آهي. دغاباز. جهٽ گم ٿي ويو. سڏو منهان مڏهن
لڙڻ لاءِ تيار نه ٿيو"

شيام جي سر تي ڀوت سوار هو. هوءَ پنهنجي سمجهه وڃائي
چڪو هو. مون کيس چيو،

"اوکي خبر آهي ته هوءَ توکان طاقتور آهي. ڪجهه ٻه هجي.
تنهنجي پيار ۾ اها صداقت ۽ سچائي ڪونهي. تنهنجو پيار
سوار ٿي آهي. دل سڀني کي ساڳي آهي. سڀني کي پيار
ڪرڻ جو حق آهي. فراق جو غم ۽ وصل جي لذت سڀني
لاءِ هڪ جهڙي آهي. تون ان جي مسرت ڇني پنهنجي دل
خوش ڪرڻ ٿو چاهين. ڪيترو نه ڪريل آهي اهو خيال. تو
اهو نه سوچيو آهي ته جو ڇوڪرا کي پيار ٿو ڪري سو جي کيس
حاصل نه ڪري سگهيو ته مري ويندو."

"مرڻ ڏينس. منهنجو هن سان واسطو ئي ڪهڙو آهي."
شيام غصي ۾ چيو. شيام اوکر کي اندر گهرايو ۽ کيس چيو،

"چپ ڇڪ ٿي رهيا آهن. پياس وڌندي ٿي وڃي.
ڪو جام جو انتظار ڪر."

مون سمجهيو ته شيام پنهنجو غم شراب جي اٿي ۾ غلط
ڪرڻ ٿو چاهي. هوءَ شراب پيئندڙ هو ۽ شراب جي لشي کان
نه واقف هو. هن سمجهيو ته شراب سندس جماني تماڻن کي

موهن جواب نه ڏنو. هن پنهنجي سوال جو جواب ڏيندي چيو، "ها ها، ائين ٿي سگهي ٿو. پوءِ غمگين ٿيڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. مان هن کي پيار ڪندو رهندس جيستائين روح منهنجي جسم مان آزاد ٿي وڃي. ڇا مرڻ کان پوءِ به پيار ڪندڙ روح پاڻ ۾ ٿا ملن."

موهن جواب نه ڏنو. سمجهي نه سگهيس ته شيام ڪسي اهو روح جو خيال ڪيئن آيو. هن پنهنجو پاڻ کي ئي لٺي سچائو نه پوءِ روح کي سڃاڻڻ هن لاءِ مها مشڪل هو. هو وري چوڻ لڳو، "ڪڏهن نه ڪڏهن ضرور جهرنا کي هم آغوش ڪندس. جان جي بازي لڳائي به هن کي پنهنجو بڻائيندس ۽ پوءِ کيس دل ڀري پيار ڪندس. سندس ريشمي وار ۽ روشن رخسار چمندس ۽ هن گلبدن کي ٻانهن ۾ قابو ڪري ڇڏيندس."

شيام جي ويچار ڌارا کي روڪيندي موهن چيو، "شيام، محبت وصل جي محتاج نه ٿيندي آهي. ڪيتري نه پليد آهي اها محبت جا وصل جي چاهه لئي رکي ۽ وڇوڙي ۾ نه مرڪندي ٿي رهي."

ائين چئي موهن شيام ڏانهن نهاريو. اهي منهنجون ڳالهيون کيس سمجهه ۾ نه آيون ۽ چوڻ لڳو،

"مان ڪو سياسي نه آهيان جو منهنجي محبت وصل جي محتاج نه هجي. مان وصل چاهيان ٿو ۽ ان کان سواءِ زنده رهي نه سگهندس."

موهن مٿانئس نيرو ۽ تند نگاهه اڇلائي. موهن گويا کيس حقيقت کان واقف ڪرڻ ٿي چاهيو ته سندس پيار نفساني پيار هو جنهنجي جهرنا کي ڪابه ضرورت نه هئي. هن کي نفس لاءِ نفرت هئي. موهن چيو،

"ڇا اِها ڪشمڪش سندس روح جي ڪشمڪش نہ هئي؟ اِها ڪشمڪش ڪنهن غير جي محبت جي ڪشمڪش تہ نہ آهي؟ مونکي ٻڌاءِ؟ ايشور جي واسطي مونکي ٻڌاءِ؟"

مان چپ رهيس. ٻہ ڳالهيون بہ ڇا ٻڌائي سگهيس. شيام اهو ڄاڻو ٿي تہ جيڪي ڪيس ٿي چاهيو تہ ڪيس لڪرائي ڇڪي ٿي. شيام چيو،

"مونکي خبر آهي. تون هاڻ نہ ٻڌائيندين. پر حقيقت ڪڏهن بہ ڇپي نٿي سگهي. مونکي هن لڪرائڻ آهي. منهنجي دل ۾ هن اهڙو زخم ڪيو آهي جو ڀرجي نٿو سگهي. منهنجي چاهنا سان ڇا ٿو ٿي سگهي. تقدير هن کي منهنجي دامن ۾ وجهڻ ٿي چاهيو تہ ان تقدير جي فيصلي کي ڪيئن ٿو بدلي سگهيان."

شيام جي اکين مان لڙڪ ڳڙي پيا. هڪ هار ڪسائل جراوي ۽ وانگر ٻچائلي رهيو هو ۽ نهمي آواز ۾ چئي رهيو هو، "پر هاڻي منهنجو ڇا ٿيندو. ڇا مان ناڪام ۽ نااميد ٿي رهندس؟ ڇا هن دنيا مان نامراد هليو ويندس؟ ڪاش! منهنجي هن سان محبت نہ ٿئي ها. ڪاش! مان ٻڌيءَ تہ وڃان ها ۽ منهنجي دل جي وڻا جي تار نہ ڇڙي ها...... هاءِ......هاءِ......اِي مان اڄ ڪيڏا نہ سوز ناڪ ۽ درد ناڪ نغما لڪري رهيو آهيان."

هو درد ڪان روئي رهيو هو. هڪ انسان لئس جي وس ۾ ناڪ کي ڪماد ڪري رهيو هو. هڪ انسان جي نظرئي اکين رستي ٻڌهائي ڪنواريءَ جو راز ظاهر ڪري رهي هئي ۽ مان هڪ ڪوهمل ۽ خالي دماغ سان هن جي دل جي حالت جاچي رهيو هوس. اوچتو هو چوڻ لڳو، "ڇا ڇهرتا ۽ مان هڪ ڪئي ڪر اها هڪري سگهون؟"

پڪي ڦاسي پيو، مان پاڻ کي ٽڙڪائڻ ڇاڏيندو هوس. ڇهرٽا
حسن تي هرڪ هاري ويٺس ۽ ان چاهه جي سرا ۾ پهر
دفعو ٽڙڪيس.”

شيام جو دماغ ڪنهن ٻئي هنڌ وسي رهيو هو. هن ج
دماغ تي وري ساڳيو جنون سوار ٿي ويو- انهوڪي پاڳلپڻ
نوڪر ڪالي ۾ هن نه سمجهيو. هُو چٽي رهيو هو،
”ڪاش! موالوت ساريءَ دنيا جي سلطنت هجي ۽ مان
اها ڇهرٽا جي قدمن ۾ نڇاور ڪري ڇڏيان ۽ چوان نه، ڏاي
منهنجي محبوبا! مان تنهنجي هڪ مسڪراهٽ ۽ نوازش جي
نظر جي موٽ ۾ هيءَ سڄي دنيا جي دولت تنهنجي پاڪ
قدمن تان صدقي ٿو ڪريان ۽ توڻ ان جي موٽ ۾ صرف
پنهنجو پاڻ ڏئي ڇڏ. اچ، منهنجي سامهون ٿي ويهه ته توکي
اکين ۽ اشارن سان شڪن ۽ شڪايتن جو داستان کولي ٻڌايان.
توکي پنهنجي حسن ۽ جوانيءَ تي غرور آهي ۽ موالڪي پنهن
جي نيازمنديءَ تي ناز آهي. تو موکي سمجهڻ جي ڪوشش
نه ڪئي. توڻ موالـڪان دور ڀڄي وئينءَ. تو نه منهنجي پيار
ڪي سمجهيو ۽ نه منهنجي شڪايتن کي ڇاڻو. تو منهنجي ڪهرائي
ي نه ماپيو.”

مون شيام جي دل وٽڻ جي خيال کان چيو،
”پر شيام، ڇهرٽا کي تنهنجي جذبات جو قدر آهي. هوءَ
وان آهي ۽ سياڻي آهي. هوءَ ٻار نه آهي. پر هن وقت
س دل ۽ دماغ ڪنهن اندروني ڪشمڪش ۾ مبتلا آهن.
ن هوءَ ان صدمي کان آزادي حاصل ڪندي ته اچي
ي خدمت ۾ حاضر ٿيندي.”
يام نور و ڇرڪي ويو ۽ آواز تيز ڪندي چيائين،

ڪا ڳالهه ڏاڍ جنهن تنهنجو من ڇڪيو هجي، جا جيون ۾ اختيار ڪئي آهي ان سان تو ڪا عهدوديء ڏيکاري آهي. تنهنجن ۽ هن جي خيالن ۾ ڪا يڪ وجودي ۽ يڪرنگي آهي ؟"

شيام وري چپ ٿي ويو. ٿورو سوچڻ کانپوءِ چوڻ لڳو،

"نه، اهڙي ڪاڳهي. مون سمجهو ٿي نه جيڪڏهن هوء مون سان شادي ڪندي نه سگهي ليندي."

"تنهنجي سمجهه ۾ ٿو ڪي ڪمزايو آهي. شيام! ڇا تون سمجهين ٿو نه هن کي تنهنجي ڌن دولت ۽ مڙس مٿين جي ضرورت آهي. تون سمجهين ٿو نه هوءِ بين عورتن جهڙي زندگي گهاري سگهندي. هوءِ تنهنجي پيار ۾ راضي ۽ خوش رهي سگهندي ؟"

شيام جواب نه ڏنو. مون وري ڪلندي چيو،

"ڏاڍ، هوءِ ڪڏهن نه تو ڪان دامن بچائي ويئي."

شيام ڪجهه دک وچان چيو، "اسان جو باڳ ۾ ڪيترو لسو پرير ۽ سگ هئي. آخر ڪهڙيءَ خطا کان هوءِ مون کان ائين ڪنارو ڪري ويئي."

"اها مترا هئي. پرامر نه هو."

شيام جي دل ۾ ڏاڍيون يادگيريون لري آيون ۽ هوءِ حلاحت جي درياه ۾ لڙهڻ لڳو. هن ڪيئي داستان دهرايا ۽ حال جي آرسيءَ ۾ انهن نقشن کي ڏسڻ جي ڪوشش ڪئي جن کي ماضيءَ سندس دل ۽ دماغ تان ميساري ڇڏيو هو. واسڪدولدي ٿي ويئي- اوندهيءَ ۽ لنمبي رات. شيام جي روداد جاري رکي چئي رهيو هو،

ڪئي آهي- محسن. آزاد فضا ۾ اڏامڻ

... پڇتاءُ نه هو.

مرون غصي ۾ چيو، "بس، اهوئي ڪارڻ آهي ته
پيار جو؟ ڇو جو هن جو جسم خوبصورت آهي؟ ڇو جو
جا چپ سنهڙا ۽ پاڻوٽيءَ والڪر لال لال آهن؟ هن ج
چمڙي نازڪ نفيس ۽ ملائم آهي؟ ڇو جو هن جا ه
عاج جهڙا اڇا ۽ ڳلن والڪر نرم ۽ نازڪ آهن؟ ڇو جو سند
اکيون ڪارن ڪارن ٻرلٽرن والڪر ڏ اڪين لڳيون؟ ڇو ج
سندس چنچل ليڪن تنهنجي دل ۾ هلڪي ۽ مٺي
مٺي ڏڙڪڻ پيدا ڪئي؟ ان کي ئي تون پيار ٿو چوين؟
اهو پيار نه آهي پر هڪ نفساني جذبات آهي جا اسان کي
خراب خوار ٿي ڪري. ان کي اهو ڪو ذليل نالو ڏي. ان
کي پيار جو پوتر نالو نه ڏي. ڇو جو جڏهن جسم تنهنجي دل
۾ هڪ نفساني لرزش پيدا ڪئي آهي تنهنجي ماس ڪي
جيت ڪاليندا آهن. اهو جسم سڙي خاڪ ٿي ويندو. پوءِ
ڏڪي ولين؟ ان جسم جو ڪجهه به نه رهندو، صرف خاڪ
جڏهن ڪي تون پيار ٿو ڪرين. پيا به نه جهرڻا ڪي پيار هڪ
ٿا. سائول، چندرا، موهني. مان ته نه جهرڻا ڪي پيار لـ
ڪريان. جڏهن ڪي اسين پيار ٿا ڪريون سا نه سندس سرلـ
ي الد ر آهي - اها آهي آتما، جا امر آهي ۽ جنهنجو پيار
امر آهي."

شيام خاموش رهيو. ٿوري وقت کان پوءِ هن چيو:-
"مان هن کي انهن پيار ٿو ڪريان جيئن هڪ پرش استري
پيار ٿو ڪري."

ڪهڻا پرش پدوهنجي پيار ۽ ڪار ۾ سوار ٿي ٿيندا آهن
هو، "هو لڪي پڏاءَ ته جهرڻا جي دل ۽ دماغ ۾ اهڙي

نه وڃان، پر سمجهيم نه هوءِ ٽبل ٽاري هئي ۽ ڪري ني چا
لي سگهي. مان نه سندس ڪمزوريءَ لي ڪلي رهيو هوس.
جيئن لي سندس ويجهو ويس نہ هڪ وڏي شڪل ڏٺم.
ڏسڻ سان ني ان کي سڃاڻي ورتم. پر ڏڪي اچڻ کان پوءِ
جڏهن سامهون پر آيس نه اها صورت اوجهل ڏٺم ۽ ٻيهر ٻلا لسي
ويٺس نہ ڪنهنجي هئي. اها صورت مونکي چئي رهي
هئي، 'جهرڻا منهنجي آهي، جسم جهڙي آهي ۽ مؤنث
ڪالهوءِ ۽ هميشه لاءِ منهنجي آهي. تنهنجو هن سان ڪو واسطو
ڪونهي. تنهنجو رستو ڪو ٻيو آهي. تون پنهنجي رستي
لي هل جو تنهنجي لاءِ مقرر ڪيو ويو آهي ۽ منهنجي صبر
کي نہ آزماءِ.' پوءِ اها شاهاڻي شڪل جنهنجي چهري ۾
چمڪ هئي، جنهنجي اکين ۾ نارن جي نمڪ هئي، گم ٿي
وئي. پوءِ جيئن لي مون جهرڻا جي هٿ کي جهلڻ جي
ڪوشش ڪئي نہ مونکي زور سان ڌڪو آيو ۽ زمين تي
ڪري پيس. ائين محسوس ڪيم جڻ نہ منهنجي جسم ۾ بجليءَ
جي لهر ڊوڙي وئي هئي. پر خير، اهو شايد هڪ خواب هو"

"مان ان باري ۾ ڪجهه چوڻ نٿو چاهيان. پر هن وقت
جڏهن تنهنجي سڌ ٻڌ سالم آهي، تون اهو ٻڌائي سگهندين
نہ تو جهرڻا کي ڇو ني پيار ڪيو؟"

"ڇو ني پيار ڪيم!" هن عجب مان چيو، "اجا نہ ڪيس
پيار نو ڪريان. هن کي پيار نہ ڪرڻ ناممڪن آهي."

"اهو ڪو جواب ڪونهي. مان نہ پيار جو سبب ڄاڻڻ نو
چاهيان."

"مون اهڙي پياري صورت ڪڏهن بہ نہ ڏٺي آهي."
شيام جي آواز ۾ خواهش هئي، جذبات هئي ۽ سادگي

باب ڏهون

دهليءَ ۾ پرٿوي راج روڊ تي شيام کي پنهنجو بنگلو
بنگلو نهايت ئي نظير هو جنهنجي چوڌاري سندر باغيچو ه
پرسان ئي اوڏي بادشاهن جا مقبرا هئا جن جي چوڌار
سرسبز ميدان هئا. دهليءَ ۾ ان وقت وڻندڙ ۽ دل ڪش
هئي خشڪ ۽ صاف هوا هئي. هندستان جي راڄڌاني امبئيءَ
والڪر ڳنڀير نه هئي. جتي ڪٿي وڏا وڏا ميدان هئا ۽ ڪجهه
مفاصلي تي جمنا ندي ٿي وهي. اها خوشي هئم نه هوا خوريءَ
لاءِ گهڻائي باغ بوستان ۽ سرسبز ميدان هئا.

شيام کي دل جو روڳ لڳل هو. ويچارن تي ڪيس وڪوڙيو
هو. هن کي اهو ڪو نه جسماني مرض نه هو. هن پيار ۾ هار
کاڌي هئي ۽ ان ڪري هميشه ذهني ڪشمڪش ۾ مبتلا
رهندو هو. دهليءَ ۾ پهچڻ جي ٻئي ڏينهن ٻئي بيٺڪ ۾ ويٺا
هئاسين. ساموڻ بخاري ۾ باه ٻري رهي هئي ان ڪري ڪمرو
گرم هو. شيام سگريٽ پي رهيو رهيو ۽ خوش خيال ۾ نظر ٿي
آيو. هو چپ رهيو هو،

"مان اوهان جو تهدل شڪرگذار آهيان جو اوهان ڪجهه
ت مون سان رهڻ قبوليو آهي. اوهان کي يقين ته ڏيان ٿو ته
الڪي خوش رکڻ جي وس آهر هر ڪا ڪوشش ڪندس."
ون ڪو جواب نه ڏنو. ڳالهين ڳالهين ۾ اچڻ جهرڪا جو
چڙيو. شيام چيو، "اوهان کي خبر آهي ته ان ڏينهن
؟"
ا ٿيو؟" مون پڇيو.
توٽيڪ جهرڪا مولکي چتايو هو ته مان سندس وانجهو

لـي ڪراڙي ڇڏيو ۽ سندس سڪون ۽ سيرانيون صاف
ٻڏي ويون.

اسان هڪ ٻئي کان وڇڙي وياسين. هزارين ڳالهيون هئا
جي دل جو دل ۾ رهجي ويون. هزارين خيال دلين
جي تهاين ۾ گم ٿي ويا. هزارين پيار اڌورا رهجي ويا.
مان جهرنا کي ٻليان اڪيلو ڇڏيندو رهندو ڇڏي موٽيس،
وٽان ٿي گهر اچي پهتس. ان قرب جي ڪٿل ۽ پيار ۾ پاڳل
جهرنا کي آسرو ڏيئي آيس تہ وري ملاقات ٿيندي. اها
مئور ڪثل ملاقات مئور ڪثل وقت لي.

مان جهرنا کي لن من ۾ آڻيا سان لنها ڇڏي آيس، اڪيلو
ره جي ٻاهه ۾ ٻرڻ ۽ سڙڻ لاءِ. اها پيار جي جوالا جا معنون
سمجهو تہ جهرنا کي جلائي خاڪ نہ ڪندي ٻر ٻچائي پڪو
ڪندي. اها پيار جي جوالا جا سدا جلندي رهي ۽ ڪڏهن
نہ وسامي. جو جو هي هڪ دفعو جهرنا جي لن ۽ من ۾ لڳل
آگ وسامي وئي تہ مان ڪيس وڃائي ويندس. ان ڪري
ان آگ کي سدا جلڻ لاءِ جهرنا جي هردي روپي ديپ ۾
ٻهڪجي الست پيار جو تيل پوري آيس. اهو پيار جو تيل جو
اکٽ آهي ۽ ڪڏهن بہ ختم ٿيڻ نٿي.

ڪومل ڪومل، موڪرين موڪرين اکين ۾ لهاري رهيو هوس ۽ پنهنجو پاڻ کي انهن ۾ ٻڏي رهيو هوس سندس نظرن ۾ معصوميت جي جهلڪ هئي. هن جا لبڻ چپ ڄڻ ته هڪ رحم جي درخواست ڪري رهيا هئا. پوء سندس ليڻ آهستي آهستي اونچي ويا. هڪ سوڪهم آنند جو اهڃاڻ ڪري مون پنهنجي اڻ پالتو ۽ جهنگلي آتما کي ڇڙڪ ڇڏي ڏاو لکي. طوفان وانگر هوء پنهنجي جاڙي آتما ڏانهن ڏوڪيندي وئي. منهنجي آتما جهرڻا جي آتما ۾ هڪ چڻنگ لڳائي ڇڏي ۽ انهيء چڻنگ مان هڪ باه جو پنبيت ٻري پيو. ان آگ مان هڪ شعاع اڪتو جنهن ۾ جهرڻا ڏٺو ته هوء ۽ مان ٻئي گڏ هڪ ٻي جوالا ۾ جلي رهيا هئاسين. ان آگ جا الا آسمان سان ٿي لڳا. پوء هن کي احساس ٿيو ته مون ڪيس پنهنجي جسيء سان جڪڙي ڇڏيو هو ۽ اسين ٻئي آهستي مٿي دور دور آسمان طرف اڏامندا ٿي وياسين ۽ جلد ئي نيلي آسمان جي گهرن انهن ۾ گم ٿي وياسين. مون جهرڻا جو هٿ ڇڏي ڏاو هوء ڇرڪي وئي. سندس ڏرن ڏڪي وئي. سندس اکيون کلي ويون ۽ "ڇڳو" چئي مان دروازي طرف وڌڻ لڳس.

جهرڻا پڪاري اٿي ۽ التجائون ڪرڻ لڳي،

"نه وڃ....نه وڃ....هتي مونکي اڪيلو ڇڏي نه وڃ. مونکي پاڄھ ڪر منهنجا پاڄهارا سائين....نه وڃ."

مان در تائين پهچي چڪو هوس. جهڄندي ۽ جهرلدي جهرڻا کي آلس ڏينيدي چيم،

"وري ملاقات ٿيندي."

مان ٻاهر نڪري آيس، پليان ڏٺم ته جهرڻا پاڻ کي ڪوچ

ايندي."

جھرڻا ۾ ڪجھ سنتوش آيو. ساڻس ھن جي لفظن کي پڪو ڪري رھيو ھو ۽ مان خوش ھوس. جھرڻا، اصلي جھرڻا پنھنجو پاڻ سڃاڻو ھو.

مون چيو، "جھرڻا، تون دلير آھين. تنھنجو پيار ۽ وشواس آھي ان ڪري تنھنجي ارادي جو زور تنھنجي ھٿي حصي کي، تنھنجيءَ جاڙيءَ آتما کي. توسان ضرور ملائيندو "

"مونکي وشواس آھي، پورڻ وشواس. مان صرف پڪ ڪرڻ لئي چاھيان ٿي منھنجي جاڙي آتما ڪٿي آھي؟ مان ھن کي سڃاڻڻ لئي چاھيان. مان ڪا غلطي ڪرڻ نٿي چاھيان جو جو منھنجي غلطي منھنجو انت آڻيندي."

مان وچ لاءِ آئي ۽ چيم،

"تون ٺيڪ ٿي چوين. مونکي موھنيءَ وٽ وڃڻو آھي ۽ رستي جو مسافري ۾ ڪرڻي اٿم."

اسين ھڪ ٻئي جي سامھون ويٺا ھئاسين. مان اکين ۽ دل آئي جھرڻا طرف نھاري رھيو ھوس ھن جون نظرون ھيٺ جھڪيل ھيون. ھوءَ سوچي رھي ھئي ته شايد مان ٿي ھئس سندس اھو ساٿي. سندس جاڙو روح. سندس دل ۽ آتما کيس اھائي گواھي ڏئي رھيا ھئا. مون ھن ڏانھن ھٿ ڦھلائيندي چيو، "اجازت آھي وڃڻ جي."

جھرڻا منھنجو ھٿ جھليندي چيو، "ڀلا وڃڻ وارن کي ڪير روڪي سگھندو؟"

اکين جي اھڙي ڪا جر آئي جو مان وھلور وھي ويس. مون سندس ھٿ چڪي پنھنجي چپن سان لڳايو ۽ پوءِ پنھن لئي جھلي رکيو. مان مشڪي رھيو ھوس ۽ سندس

ڏيئي جي لاٽ والـگر آهي جا ڦڙ ڦڙ ڪري رهي آهي
جهرڻا منهنجي ٻانهن کي چنبڙي پيئي پنهنجو منهن منهنج
منهن جي ويجهو آڻي چوڻ لـڳي،
”ا.....ا.....ائين نه آهي. مولسان ناراض نه ٿيو. ايشور جي
واسطي ناراض نه ٿيو. منهنجو وشواس پڪو آهي پر منهنجي
ارادي ۾ زور ڪونهي. ڪاش! منهنجي ارادي ۾ زور
هجي ها ته هيئن ٿڪان ڇو ها. پنهنجي منزل لـي ڪڏهن
جو پهچي وڃان ها. منهنجي رڳ رڳ روئي رهي آهي، ابس
لس هڪ ساز جي تار والـگر وڄي رهي آهي. آتما اچلون
ماري رهي آهي. هڪ پيڙ آهي جا منهنجي سرير کي پيڙيندي
تي رهي.......“

هوءَ چپ ٿي ويئي. سندس اکيون گهمجي ويئون جن
مان ۽ لڙڪ لڙي پيا ۽ پوءِ انهن ليٽڻ مان لهر جهـي لدي
وهي چڪي. لڙڪن جي مالها ٽٽي ۽ ڊهي ٿي ويئي
ڪجهه وقت اهو ڊهڻ ۽ ٽٽڻ جو سلسلو قائم رهيو. مـون
ڪجهه نه چوڻ ٺيڪ چاهيو. مون چاهيو ٿي تـه جهرڻا جنـي
ڪمزوري لڙڪن رستي اکري ته بهتر ٿيندو. مون چاهيو
نه هوءَ روئي، خوب روئي، دل ڀري روئي. جڏهن
س اکين جو پاڻي خشڪ ٿي ويندو ته هوءَ گمڀير ٿيندي
ڀيرتا ۾ سڌو ۽ سولو سوچي سگهندي. منهنجي وڇار
ند ٿي پيئي. جهرڻا سڏڪا ڀري چئي رهي هئي،
ز ڀتر کي اوس پائيندس. اهو منهنجو نشچو آهي ـــ
ڪڏهن نه هٽندس. جيڪڏهن منهنجو پاڻ ۾، پيار ۾،
۾ وشواس آهي ته مولـکي پنهنجو ڀرتر اوس ملندو.
آتما هن کي ڳولهي لهندي ۽ پـاڻ ڏانهن ڇڪي

چاهيو ٿي ته اٿي نه ٿي. ڪيس چيو،

"جيرُٽا، مولکي پنهنجو هٿ ڏي؛ منهنجي اکين ۾ نهار."

جيرُٽا پنهنجو هٿ منهنجي هٿ ۾ رکيو. سندس اکيون آهستي آهستي بند ٿي ويون. ٿوريءَ دير کان پوءِ مون سندس هٿ ڇڏي ڏنو. هوءَ ڇرڪي وئي؛ ٻاٻولين واڪر چوڻ لڳي، "ڪيڏانهن ويو؟ ڪيڏانهن ويو؟"

"ڪير؟"

"هو- جنهن کي هينئر مون ڏٺو."

"تو ڪنهن کي ڏٺو؟"

جيرُٽا ياد ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. ڪجهه وقت سندس اکيون کُليون رهيون. سوچي چوڻ لڳي،

"ڏٺم ته هوا ۾ اُڏامي رهي هُئس. مٿي نيلي نيلي آسمان ۾. پري کان هڪ ٻاچو نظر آيو. مان گهٻرائجي ويس. منهنجي دل ڌڙڪڻ لڳي. مان ٿرڪي اُٿيس. ٻاچي پنهنجون ٻئي ٻانهون ڦهلايون جي مولکي پنهنجي آغوش ۾ آڻڻ لاءِ تڙپي رهيون هيون. مان چئي رهي هُئس، "پرينءَ مولکي سنڀال. مولکي سيڪي ۽ سمائي ڇڏ، مولکي چمي ۽ ڇپائي ڇڏ. دل جي گهرائين ۾ لڪائي ڇڏ، پر منهنجو هٿ ٻاچي تائين نٿي پهتو. اٿين پاسو ته ڄڻ اهو ٻاچو اڳ ۾ ڏٺو هُئم. ڪٿي ؟ ڪٿي، سو مان چئي نٿي سگهان. اُتري ۾ منهنجي اک کلي پئي."

مون ڪنڌ لوڏيو؛ نٽلي غصو ڏيکاريندي چيو،

"هاڻي نه لوڪي پڪ ٿي ته اهو ٻاچو زنده آهي؛ لوڪي ٻالڪ لاءِ پيو ٽڪي. پر اُن جي تائين نٿي پهچي سگهين جو هن ۾ ارادو اڃا پڪو نه آهي. تنهنجو وشواس وسامندڙ

جـو زمانو گذري چڪو • تو ڪافي سور سنا آهـن • وڌ
سورن سهڻ جي توکي ضرورت نہ آهي • تون منزل جـ
بلڪل قريب اچي پهتي آهين • منزل تنهنجي سامهون آهـ
توکي صرف وک وڌائڻي آهي ۽ هڪ وک بہ جي تو غلط کڻي
نہ وري منزل تي پهچڻ لاءِ توکي سوين سال پٺتي پوندو.
تنهنجي دکن جا ڏينهن گذري چڪا آهن • هميشہ سک لـي
سک پائيندين– اوس پائيندين. هينئر تون پريتم کي پائيندين.
تنهنجو پريتم تنهنجي کوج ۾ آهي. توکي هتان وڃڻ نہ ڏيندو.
هن جي صبر ۽ سهن شيلتا جو پيالو ڀرجي چڪو آهي.“
جهرڪا منهنجي اکين ۾ اکيون وجهي پاڻوه ڀري آواز ۾ چيو،
”پر مان پنهنجي پريتم کي پسڻ ٿي چاهيان. پنهنجي وڇڙيل
ساٿي آتما کي ڏسڻ ٿي چاهيان • منهنجي سهايتا ڪريو.“
مان سوچ ۾ پئجي ويس. جهرڪا ۾ اڃا بہ ڪمزوري رهجي
ويئي هئي. مون سندس آتما کي اڃا آزادي ڏيڻ ٿي چاهي
ون چيو،
”جهرڪا جيڪي مون چيو ان ۾ تنهنجو وشواس ڪونهي؟“
”منهنجو اهو مطلب نہ هو.“ هن هٻڪندي گهٻراهٽ وچان
• مان سندس منهن ۾ ٽڪ ٽڪ نهاري رهيو هوس. هـن
ڪجهہ اٿلي غصي ۾ ڳالهايو هوم. هن جو من ڀرجي آيو
ن مان لڙڪ لهڻ لڳي هئس • مون سندس دل دکـائڻ
چاهي • مون نہ صرف سالڪ رچايو هو • چاهيم ٿي تہ
دل ۾ شڪ جاڳي تہ سندس پريتم ڪير ٿو ٿي سگهي
جي ويئي ۽ سندس دل ۾ ڪنهنجي جي قدمن جي
ا ٿي جنهن آهٽ ڪي سندس دل ڪجهہ قدر سڃاڻو
پنهنجو شڪ پڪو ڪرڻ لاءِ الا؟

"مان پنهنجي زندگيءَ کي سمجهڻ ٿي چاهيان. مان مٿي چڙهڻ ٿي چاهيان، مونکي رستو ڏيکاريندا؟"

مون هن ڏانهن نهاريو. سندس چهري مان پاڪيزگي ظاهر هئي ۽ سندس موڪرين اکين ۾ هڪ عجيب - هڪ انوکي جهلڪ هئي. مون کيس چيو،

"اهو رستو تمام اٽانگو آهي. انيڪ ڪلفتون ۽ سختيون لهڻ پون. ڪٿالا ڪڏهن نه پون. آتما کي سرير کان الڳ ڪرڻو ٿو پوي. پاڻ کي وسارڻو ٿو پوي. اهو ڏکن سان ڀريل آهي. تون اهي تڪليفون سهي سگهندينءَ؟" ۽ پوءِ مون مرڪي چيو، "تون نه هڪ ڪومل ڪلي آهين جنهن کي انسان پنهنجي دل ۾ وهاري پوڄڻ ٿو چاهي."

هن ڪلي ڏانهن ۽ پوءِ ٿورو ڪنهي ٿي چيو،

"ڪاش! جيڪي توهان چئو ٿا سو سچ هجي. پر مان سڀ سور سختيون سهڻ لاءِ تيار آهيان."

"نه تون مونسان هلڻ لاءِ تيار آهين."

"خوشيءَ سان. سرشتيءَ جي آخرين سيما پار ڪرڻ لاءِ ۽ تيار آهيان." هن نئين انداز ۾ چيو.

"مونسان ڪڏ لوڪ دنيا کان مٿي چڙهڻو پوندو. تون جاڙهون چڙهي چڙهي ٿڪجي پوندينءَ. مولوت سورن کان سواءِ ٻوڪي ڪجهه نه ملندو. مولوت دل جي ڪمزوري نه هلي سگهندي. اهو سڀئي لاءِ تيار آهين؟ الين نه ٿئي جو توکي ڏالين نه لباهين ۽ پوءِ توکي پڇتائڻو پوي."

"سور جيڪي جو سينگار آهن." جهرڻا عنقدي سان چيو، "سورن سکيا آهي. مان سڀ ڪجهه سهڻ لاءِ تيار آهيان."

ڪلي ڏانهن ۽ چيو، "جهرڻا! تنهنجي سورن سهڻ

”پر منهنجي دل ۾ هن لاءِ نفرت ڇو پيدا ٿي • مونکي هن لاءِ ذرو به پيار نه آهي ۽ نه ٿي سگهي ٿو • مان سمجهان ٿي نه ڪنهن کي به نفرت جي نگاهه سان ڏسڻ پاپ آهي.“

هون زور سان کليو • خود ئي سوال ڪيائين ۽ خود ئي جواب ڏنائين • چيم،

”جهرڻا، توکي اها ئي خبر آهي ته پيار ان آتمائن جو ميل آهي ، جي آتمائون جي هڪ ٻئي کي ڳولهين ۽ ڳولهي لهڻ کان پوءِ به هڪ ٻئي ۾ لڪيون ملن • ڪن غلطين ڪري هڪ ٻئي کان وڇڙيون ٿيون رهن • پيار سرير سان ڪو نه ٿيندو آهي • سرير جو پيار ته هڪ واسنا آهي • ان آتمائن جي ملن کي ئي پيار ٿو سڏجي • پيار ۾ هڪ پياس آهي جا ڪڏهن ڪانه ٿي • هزارين سمنڊ به ان پيار جي اڃ اجهائي نه سگهن • وڏيون اوڏون به ان پيار کي اٿيون اوڙي سگهن • جڏهن به آتمائون پاڻ ۾ ملي ٿيون وڃن تڏهن سرير به پاڻ ۾ ناچي پيٽي والسکر ٿا وڃن • ان آتمائن جي ڳنڍجڻ کان سواءِ صرف سريرن جو ملڻ هڪ جهڳڙو آهي ، وحشيپڻو آهي ، جنون آهي • شهوت جو پيار هڪ طرفو آهي ، انساني آهي جو درحقيقت پيار نه پر پاڳلپڻو آهي ۽ پاڳلپڻو ئي ان پيار جو الٽ آکي ٿو ڇڏي.“

جهرڻا سوچ ۾ ٻڏجي ويئي • مان سندس منهن ۾ ٿي نهاريندو رهيس • هن جا لوڻ بيدار هئا پر نظارو ڪٿي ٻئي هنڌ پئي رهيا هئا. سندس نگاهن ۾ انتظاري هئي، انڪار هو پر ساڳئي وقت اميد جو نور به تاري وانگر ٽمڪي رهيو هو • سندس نگاهن ۾ موج جي جهلڪ هئي ، ساڳئي وقت ڪنهن جي ڪوچ به هئي • هن اوچتو چيو،

مون جهڙا کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ چيو،
”پاپ ڇا آهي ۽ ڪٿي ٿو ملي، اهو پورلي سلڻ ڏکي آهي.
ڪن ٻڌن جي چوڻ موجب خواهش ئي پاپ آهي. ڇو جو
خواهش جيون کي اڳتي ٿي ڪري. پر قدرتي قاعدي موجب
جڏهن به جاڙا روح پاڻ ۾ ملن ٿا تڏهن منجهن اهڙي پيار ٿو
پيدا ٿئي. پوءِ خواهش ٿي پيدا ٿئي جنهن مان انسان ذات جي
اُتپتي ٿي ٿئي. واسنا پرڪرتيءَ جي رچنا آهي. واسنا مان
ئي سرشٽيءَ جو وڪاس ٿو ٿئي. جڏهن قدرت ئي خواهش
ٿي چاهي ته پوءِ ان ۾ پاپ ڪيئن ٿيو. پاپ جا بيشمار پهلو
آهن. جو ڪجهه تنهنجي نظر ۾ پاپ آهي سو منهنجي نظر ۾
پاپ نه به هجي ۽ جو منهنجي نظر ۾ پاپ آهي سو ٻيا پاپ
نه به سمجهن. حقيقت ۾ پاپ جو ڪو خاص مطلب نه آهي.
مارڻ يا ڪنهن جان وٺڻ کي دنيا پاپ ٿي سمجهي.
قدرتي قانون موجب موت جو بدلو موت آهي. مارڻ مارڻ
ٿي آهي. اهو نه پاپ آهي ۽ نه پنو ڪجهه. لوڪي عمر نه آهي
نه هوءَ سرشٽي ڪيترن جي رت سان رڱيل آهي؟ بيابان ۾
رلو پاڻ آهي، انسان جي هستيءَ ۾ خونريزي آهي، ٻڪين
جي اکين ۾ قتل ٿو ٿئي، ننڍڙن جيتن جي سوراخن
۾ رلو پاڻ آهي. زمين تي، آسمان ۾، سمنڊ ۾، جتي ڪٿي
رلو پاڻ آهي ۽ اهو سڀ زاده رهڻ لاءِ، زالد رولد لاءِ،
ادلي جي ڪالڻ لاءِ ڪيو ٿو وڃي. ڇا تون سمجهين ٿي ته
اهو سڀ پاپ آهي؟ اهو سمجهڻ انسان جهڙي مورليءَ تي
منحصر ٿو رکي.“

”ته ڪرڻ جي خيال موجب شمار ڪيو پاپ نه ڪيو آهي؟“

”نه. هن ۾ ڪا غلطي ضرور ٿي آهي، پاپ نه.“

...ھمٿي کھمي ٻوري ڪيو؟"

"ھن شھر مان ھڏھن دل ٻرجي وئي آھي."

"۽ ھتي جي ماڻھن مان؟"

"ڪن مان."

"۽ ڪن مان نه؟"

مون کلي ڏنو ۽ چيو، "جڏھن شيءِ جي مولڪي ڙلڏي...
تلاش ھئي سا آخر ڳولھي لڌي اٿم."

"صرف ڳولھي لڌي اٿو ۽ اڃا حاصل ڪرڻ ٿسي اٿو...
ڇھرٿا مداڪي اوچ ۾ چيو.

"ھرڪا شيءِ مقرر ڪيل وقت تي خود بخود حاصل ٿي...
ي وڃي."

"نه ڄاڻ اھو وقت اڃا نه آيو آھي؟"

"نه، اڃا نه."

"دھليءَ ڪان موني امبٿيءَ ايندا؟"

"اھڙو ويچار نه ڪيو آھي."

"نه پوءِ توھان کي اھا شيءِ ڪيئن حاصل ٿيندي؟"

"الھيءَ مقرر ڪيل وقت تي مواوت پاڻھي ٻڌڻي وينديءَ."

پوءِ ڇھرٿا ڪجھ سوچي چيو، "توھان جي خيال ۾ شيار...
وري سگھي ٿي نه سگھندو؟"

"مان ڪٿو سمجھان."

"ھوءَ پاپي آھي ڪنھن پاپ جي سزا ڀاڳي ڪپي." ڇھرلسا...
ڪجھ سنجيدگيءَ سان چيو.

"ھن کي ڪيل غلطين جو نتيجو ڀوڳڻو پوندو، پاپ ڪا ٻي...
... آھي." مون ڏاڍھس لھارين ي چيو.

"اھو پاپ نه آھي ته ڇا آھي. پاپ اھو ڪه لـــ آھي."

محسوس ڪيو ته، ان ڏس ۾ مولڪي سندس سهائتا ڪري ٿي. سندس آتما پاڻ ۾ رهي ڪافي پڪي هئي، هميشہ ڪمس ساحل جو سڪون حاصل ڪري ٿي. مون ڏٺو ته، سندس آتما کي جاڳرت ڪرڻ ٿي چاهيو. جو جو مون سمجهو ٿي ته هوء آتما جي اوچائي سر ٿي ۽ سوچيو ۽ جڏهن سندس اوچي حملي جو مقابلو نه ڪري سگهندي ۽ نا اميد ٿي ڪو اهڙو قدم نه کڻي وٺي جنهن لاء مولڪي پڇتائڻو پوي. مون ڪافي پڇتايو هو ۽ هاڻي مان جهرنا کي وڃائي وهڻ لاء تيار نه هوس. فيصلو ڪيم ته ٿيسن هن جي آتما کي اڀاسهه ڪندو رهندس جيسين هوء پنهنجي ٿي آلمڪ بل جي آڌار ٿي آهستي آهستي منزل ٿي پهچڻ جي ڪوشش ڪري.

ٻئي ڏينهن صبح جو پنهنجن مشغولين کان فارغ ٿي مان جهرنا وٽ ويس.

جهرنا ٻاهر باغ واري دروازي وٽ بيٺي هئي. مان اچي ٿي لهي پيس. ڊرائيور گاڏي وڃي گئراج ۾ بيهاري ۽ جهرنا ۽ مان بنگلي طرف وڌياسين. جهرنا مشڪي چيو،

"مولڪي پڪ هئي ته توهان ايندا ۽ دل کي اهڙو دلاسو ڏيئي مان اوهان جو اوسيئڙو ڪري رهي هئس."

"پر مون نه اچڻ جو اوچتو خيال ڪيو."

"منهنجي دل جي ڌڙڪن ٻڌائي رهي هئي ته توهان اچي رهيا آهيو. ان ڪري توهان جو سواگت ڪرڻ لاء ٻاهر اچي بيٺس." جهرنا مرڪندي چيو. اسين اندر اچي ويٺاسين. جهرنا منهنجي پاسي ۾ اچي ويٺي ۽ چيائين،

"ڪٿان وڃي رهيا آهيو دهلي؟"

"اڄ."

تو اڃا ضد نہ ڇڏيو آهي.“

جهرنا جون اکيون هيٺ هيون. مان خاموش هوس ۽ وائڙن والگر اسان ڏانهن نهاري رهيو هو. مون سوچ... جهرنا کي پاڻ کي وري سمجهڻ جو وجهه ملڻ کهرجي. ...

”مان شيام سان ڪجهه وقت رهندس. وڌيڪ رهڻ ... ضرورت تي ڳالهه ٻولندي. مولڪي نتيجي جي خبر آهي...

جهرنا ٻڌي ويئي. سندس وات ۾ اکيون ڦاٽي ويون... ساول ڪجهه نہ سمجهيو. هن صرف اهو سمجهيو تہ مان شيام... سان رهڻ لاءِ تيار هوس ۽ هوءَ خوشيءَ ۾ مان ڪرسيءَ تان اٿي... ڏيئي چوڻ لڳو،

”مان تو شيام کي ٽيليفون ڪريان. سفر جو بندوبست هوءَ پاڻهي ڪندو. سڀاڻي رات واري گاڏيءَ ۾ وڃي رهيو آهي. ائين چئي ساول شيام کي ٽيليفون ڪرڻ ۾ مشغول ٿي ويو.

جهرنا وڃڻ لاءِ اٿي بيٺي ۽ مشڪندي چيائين،

”ڪا ٿي اميد نہ وڃڻ ڪان اڳ ضرور گڏبا.“

”اميد تي دنيا قائم آهي، جهرنا!“

هن پنهنجو ڪومل هٿ منهنجي طرف وڌايو ۽ ...ن پنهنجي هٿ ۾ جهلي اکين سان لڳايو. جهرنا هلي ويئي.

جهرنا ۾ ڪافي سمجهه اچي ويئي هئي. هن جيون جي... ...سيه کي کهٽي قدر جاتو ٿي. اڄ مولڪي محسوس ٿيو تہ ...جي آتما سڄاڳ هئي. جيڪڏهن هوءَ ڪوشش ڪري ...ي آتما ۽ سرير کي قاعدي ۾ هلائيندي تہ ڪيس سڀ ... زماني جون ڳالهيون ياد اچي وينديون. مون ائين اس...

ڏسي ٿو هان جي آما جسو ائين ڪري منهنجي آما ٽڙٿي آئي."

مون جهرڻا جي ٻلي۽ ٿي هٿ ڦير يو. منهنجي دل ۾ ڪجهه ٽڙٿي آئي. مون ڪيس چيو،

"ٿون ڪاني سمجهو ٿي ٿي ويئي آهين جهرڻا! افسوس اهو آهي ٿو ۾ اها سمجهه ڪجهه وقت اڳ ۾ آئي. ڪجهه صديون اڳ ٿون اٿين سوچين ها. خير، مان اهو ڄاڻڻ چاهيان ٿو تہ تنهنجو موٽڻي انڪار آهي. ڇو ٿون چا ٿي چاهين ؟"

جهرڻا ڪند اوالميندي چيو، "ٿوهان ڪجهه وقت شمسار سان رهو. شايد هن جي زندگي ٿهي يوي."

"شايد؟ ٿوکي ڪهڙي ڪاله؟" مون پڇيو.

"نہ؟"

"چو؟"

"منهنجي آما، منهنجو الله ڪري اُن جي ساک ٿو ٻري."

"يوءِ موٽڻي زور چو ٿي هلائين؟"

"اُن ۾ ايو بہ ڪو مطلب آهي."

"ڪهڙو؟"

جهرڻا ڪجهه سوچ ۾ ٻئجي ويئي. مسان سندس سهٽي۽ صورت جو مرو ماٺي رهيو هوس؛ سانول هٿن جون آڱريون ڪرسي۽ جي ٻانهن تي ڦري ڪجهه سوچي رهيو هو. ٿوري وقت کان پوءِ جهرڻا چيو،

"اهي۽ وچ مان ٻاڦ کي سمجهڻ ٿي چاهيان. مان محسوس ڪرڻ ٿي چاهيان تہ آخر سچ چا آهي."

"جنهن سچ جي ٿوکي اڳ ٿي خبر آهي. ڏسڻي ٿو ٿي

۽ هڪ قدرتي خواهش پيدا ڪئي جا سندس دل ۾ مدت کان دٻيل هئي. ڇوڪرا گهٻرائڻ لڳي. سندس دل جي ڌڪ ڌڪ وڌي ويئي. سندس سيني ۾ صدين کان سٿل اڀ ڪر موڙي آئي. سندس اکيون لڙڪن سان گهميل ويئون. لڙڪ جن کي هن لڪائڻ جي ڪوشش پئي ڪئي. مون سندس پني لپري ۽ کيس آئمد ڏيندي چيم،

"چيو، ڇوڪرا! ڪجهه نه چئو."

"مان نه انهن تي ئي محسوس ڪريان."

"ڇا ٿي محسوس ڪرين؟"

"توهان جي ۽ منهنجي آتما جو ڪو سمبنڌ اوس آهي."

"سو ڪيئن؟"

"نه هجي ها، نه توهان کي منهنجي لاءِ همدردي نه ٿئي ها، منهنجي جيون جي اُنتيءَ جو خيال نه هجي ها."

"بس؟"

"۽.......۽......"

"۽ ڇا؟"

"۽ منهنجي آتما توهان جي آتما ڏانهن ڇڪجي نه وڃي ها. ۽...."

"۽؟"

"۽ جڏهن مان دکي هئس، ۽ سڀ ڪام هٿ مر نه مولڪي ڇا ٿي ويو هو لڏهن توهان پنهنجي آتما جي اِل سان منهنجي آتما کي دٻايو. مولڪي اُن جو اپڙ ٿيو. مولڪي شانتي ملي ۽ مون سمجهيو........"

"او ڇا سمجهيو؟"

"نه توهان جي آتما وڏيڪ اِل واري آهي. توهان کي

مون کيس معاف ڪري ڇڏيو آهي ۽ سندس لاءِ عالي همدردي جو احساس ٿي رهيو آهي."

"دل ۾ ڪجهه به معاف ٿيو ڪونه رهي. توهان چوڏهن سال هن کي معافي ڪٿي ملي سگهي، جهرڻا! اهو قدرتي قانون آهي. سڀ ڪنهن ايذاءَ جو ڏنل پڙلاءُ ٿي ٻوٽي ٿو. ٻيو اها خوشي جي ڳالهه آهي ته توهان جي دل ۾ ڪاٿي شيام لاءِ ڪجهه همدردي پيدا ٿي آهي."

جهرڻا ٻڌهنجي، هڪهه ان ٿي اچي منهنجي پاسي ۾ ويٺي ۽ چوڻ لڳي،

"مان سمجهان ٿي ته راجي طرح ٻا داوي قانون موجب منهنجو توهان تي ڪوبه حق نه آهي. مان توهان کي ڪجهه چوڻ ٿي چاهيان ٻڌ هڪ متر جي حيثيت ۾......"

مون هن کي وچ ۾ روڪيندي چيو، "مان اهو محسوس ٿو ڪيار آهيان ته دنوي قانون موجب توهان جو مونتي ڪوبه حق ڪونهي ۾ قدرتي قانون ۽ ديوتا جو ڪهڙو اوسارو؟"

"آهي"

"اهو ڪهڙو؟"

"توهان جي چوڻ موجب."

"مون نه سمجهيو؟"

جهرڻا مرڪي ڏٺو ۽ پوءِ چيو "توهان ٿي ته جيو حسو نه اسان ٻنهي جون آتمائون هڪ ٿي ڏاڍيون ۾ آهسته ۽ الويءَ ڪري هڪ ٻئي جي سهائتا ڪري سگهون ٿا."

"اهو ته مون چيو هو. پر توهان جي هلڪي جا ٿي جوي؟"

مون ڏٺي هن جي آتما کي هڪ ٿار والڳر چڙهيو. هن جي دل ۽ آتما ۾ هڪ لهر دوڙي وئي ۽ آهي* لهر سندس اکين

سمجهي ۽ سگهن ٿا."

"اسان طوفان ۽ منجهس لڪل زور ن جي اڙي ۾ ڳالهائي رهيا هئاسين." مون چيو.

"۽ اهو طوفان جو انسان جي دل ۽ آتما ۾ پيدا ٿو ٿئي." جهرنا گفتگو جاري رکندي چيو.

سانول منهنجي طرف نظر ڦيرائيندي چيو،

"اڙي، سمجهي وڃ! هن غريب جي زندگيءَ جو رخ نه ڦير."

"هن ۾ ايتري طاقت ڪٿي آهي جو منهنجي زندگيءَ جو رخ ڦيري سگهي." جهرنا چيو، "منهنجي زندگيءَ تي منهنجو ئي اڌڪار آهي. ان تي فقط منهنجو ئي اختيار آهي ۽ نه هن جو."

مون سنجيدگيءَ سان چيو، "ائين آهي. جيڪڏهن ائين نه هجي ها ته توُن جيڪي ڪجهه اڄ آهين سا نه هجين ها. موجوده ۽ گذريل زندگين جي تجربن توکي سنئون سڌو ۽ سياڻو ڪري ڇڏيو آهي. مان چئي ٿو سگهان ته هن زندگيءَ ۾ تو ۾ اهو اڻهون ضد آهي يا نه، پر ايترو ضرور چوندس ته تو ۾ ڪافي سمجهه اچي وئي آهي."

"ڀلا اهو ڪيئن؟"

"ڪالهوڪي آزمودي مان مون ائين سمجهو."

جهرنا خاموش ٿي وئي. سندس چهري تي سنجيدگيءَ جا آثار نمودار هئا. ڪجهه سوچڻ بعد چيائين، "توهان چيو ته مولڪي شبام لاءِ دَيا ۽ همدردي هئڻ کپي. ان ڳالهه تي مون سوچيو آهي. هن مولڪان ڪالهه ٽيليفون تي معافي ورتي آهي. سندس صحت ڪجهه خراب ٿي رهي آهي.

جهرنا مشڪندي جواب ڏنو، ”جيون جيون ني آهي-
هڪ مستي آهي. جنهن زندگيءَ ۾ موج مستي، خوشي ۽ چنچلتا
نه آهي سا زندگي ڪهڙي؟“

”جيون جي مستي اها مولڪي ڏسڻي آهي.“ پون سندس
الما ۾ هڪ هلڪي چٽڪ لڳائيندي چيو. جهرنا ڏڪي وئي.
سندس الڪ الڪ لڙڪي اٿيو. هن ڪوشش ڪري مرڪڻ جي
وڏيڪ موڪراون ني وٺون بر هڪ پل لاءِ. هن وري
مرڪندي چيو،

”طوفان اچڻ کان پهرين خاموشي هوندي آهي.“

”پر طوفان پنهنجي جلال جو زور ڏيکارڻ لاءِ نه صرف
پاڻ کي لوڏاري ڦاڙي پر ٻين جي به برباديءَ لڳو آهي.“

جهرنا هٿ اوڏيندي چيو، ”نه، سڀني جي لاءِ. صرف
انهن جي بربادي لاءِ آهي جي طوفان ۾ لڪل طاقت جو مقابلو
نٿا ڪري سگهن.“

”پر لڪل طاقت جو ڪير ٿو مقابلو ڪري سگهي، جهرنا!“

”جو طوفان برپا ڪري سگهي ٿو سو سندس لڪل طاقت
جو به مقابلو ڪري ٿو سگهي.“

”توڪي اهڙو وشواس آهي؟“

”اهڙو وشواس هڪڙي وشواس جي مٿان ئي سگهي ٿي.“
مون وري ڪلي ڏنو. جهرنا به ٿوڪ ڏيئي کلي وئي.
سانول الهاڻ والڪر اسان جو مٿهن اڪيلو رهيو ۽ جوڙ لڳو،
”مولڪي نه ڪڏهن سمجهه ۾ ئي نه آيو. الائي ڪهڙن
پرولين ۾ پيا ڳالهايو.“

جهرنا مولڏاڻهن اشارو ڪندي سانول کي چيو،

”دادا، جهڙي پرولين ۾ ٿا ڳالهائين سي ٻين جهڙن پروليون

ڇڙهندو هو ته ڪنهن به قسمت تي ڀرو ڪري ڇڏيند
هو ڪنهن تي به پنهنجو زور هلائي نٿي سگهيو. سندس س
صرف موليءَ تي ئي هلي سگهيو ۽ هو انهيءَ ڪمزور
ڪان واقف هو. اڄ جڏهن هن پنهنجي اها ڪمزوري محس
ڪٿي نه لڪائين وڌيڪ دکي ٿيو. مولڪي هن کي ٿياس اي
ويو. آخر ته منهنجو يار هو. سندس دک سهي نه سگهيس
ڪيس ڪلندي چيو، "اهو منحوس وار و منهن ڇو بڻائي وي
آهين جڏڪڏهن هتي وهڻو اٿئي نه ڪالهه ۽ خوش ٿيءَ نه ڪ
وڃي بستري داخل ٿيءَ."

ساوول منهنجي عراقي لوح سمجهي ڪلي ويو ۽ چيائين،
"مان سمجهان ٿو ته هيءَ پهرئين تي موقعو آهي جو تو منهنجي
ڳالهه مڃتائي آهي ۽ ان جي احساس تي مولڪي دک ڏنو."
"مولڪي انهنجي سپاهه جي به سٺي آهي. تنهنجو اهو دک
گهڻو وقت جٽاءِ نه ڪندو. ٿوري وقت ڪان پوءِ ساڳيو ساوول
ٿي پوندين." مون کيس خوش ڪرڻ لاءِ وري چيو، "ڇڏ
يار دک نه ڪر. مان تنهنجي ڳالهه تي غور ڪندس."
ساوول جو چهرو ئي ٽڙي پيو. هو خوش ٿي وڃي بستري
داخل ٿيو.

ٻئي ڏينهن صبوح جو جڏهن مان گهمي ڦري موٽي آيس
چهرٽا ساوول سان گڏ بيٺڪ ۾ ويٺي هئي. سندس اکيون
...ن چمڪي رهيون هيون جيئن گلاب جي گل تي ماڪ جا
... سورج جي پهرين ڪرڻي پوڻ سان چمڪندا آهن. مون
... چيڙ ٻيندي چيو،
"اڄ ڪومل ڪلي بيحد چنچل آهي جيئن بهار جي مسم
... پشپ چنچل هوندو آهي."

سالول چيو، ”ائين نه چئو. مان لوڪي چڱيءَ طرح سڃاڻان.
مولڪي سدا آهي ته تنهنجي دل ۾ انسان لاءِ اُبار ڏيا آهي.
پوءِ هوءَ ڪمترو آ. ڪريل چونه ٿجي. هڪ ڪريل انسان کي
مٿي کڻڻ تنهنجو فرض آهي.“

مون چيو، ”جيڪو انسان ڄاڻي ٻجهي پاڻ کي ڪرائي ٿو
تنهن کي اُٿارڻ منهنجو فرض نه آهي.“

”پر هوءَ پنهنجي ڪئي تي پشيمان آهي. هوءَ سچيءَ دل
سان پڇتاءُ ڪري رهيو آهي.“

”ڪاٻه غلطي سزا کان خالي نٿي وڃي هن کي ڪيل
غلطيءَ جو لتجو ڀوڳڻو ئي پوندو.“

سالول هڪ شڪسته ڪاڏل انسان وانگر چيو، ”بابا، مرضيءَ
جو مالڪ آهين. مان لوڪي ڪوڙو زور ڀلائي سگهندس. باقي
رهيو تنهنجو مسوريءَ وڃڻ جو سوال سو جڏهن کان هتي آيو
آهين اسان ويهي پاڻ ۾ حال ئي ڪونه اوريا آهن. مان شاديءَ
جي ڪر ۾ ئي وڏل رهيس ۽ توسان دل کولي ڳالهائي نه نه
سگهيو آهيان. ڪجهه ڏينهن لوڪي وڃڻ نه ڏيندس. اهڙيءَ
حجت جو مولڪي حق آهي.“

”اها تنهنجي زبردستي چئبي.“

”جيڪي نه سمجهين، پر لون شمار جي ٻاري ۾ ووي
لوروسوچ. هوءَ بيحد دکي آهي. مولڪي ٻئي آهي ته تنهنجو
سنگ هن جي زندگي لاءِ چڱو هندو. سڀاڻي مولڪي جواب ڏج.“

”جواب نه مان لوڪي هينئر ئي ڏيئي ٿو ڇڏيان. مان هن سان
ڪو وهڻ لاءِ تيار نه آهيان،“ مون چيو.

سالول ذرا ولهه ٿيو. پر مان ڪري ئي ڇا ٿي سگهيس.
، سڀاڻ مان واقف هوس. سڀاويڪ ڪنهن نه ڪنهن ٿي

"اهو ڪڏهن کان ۽ ڪيئن ٿيو؟"

"جڏهن کان توکي ڏٺو اٿم."

مون ٿلهي ڏنو. ساول ٿورو شرمائجي ويو. مون چ

"نه جيڪي مان توکي اڄ چوندو هوس سو پاڳلپڻو
پر ڪنهن حقيقت جي بنياد تي ٻڌل هو."

ساول چپ رهيو. مون مرڪندي وري چيو،

"ساول کهڙو ٻـ، آهين، تنهنجا ويچار ۽ وساه کهڙا
هجن پر منهنجو يار آهين. منهنجي هميشه اوسان محبت رهي
آهي ۽ رهندي."

ساول مرڪي ڏاڍو ۽ چيو، "اهي نه تنهنجون مهربانيون
آهن جن کان مان نثار آهيان. پر هڪ ڳالهه ٻڌ جنهن لاءِ مان
هت آيو آهيان. شيام تڪليف ۾ آهي. ڪنهن مدد ڪرڻ اسان
جو فرض آهي. شايد سياڻي شام جو دهلي ۾ هليو وڃي. هن
خاص عرض تو اڳيان پيش ڪرڻ لاءِ چيو آهـــي. هن اهو ٻ
افسوس ظاهر ڪيو آهي نه جهرڻا ڏالهن سندس راتوڪي روش
ڏڪار جوڳي هئـي ۽ هو دکي ۽ پشيمان ٿي رهيو آهـي.
سندس صحت اڳڙي چڪي آهي ۽ اهوني وشواس اٿس نه
شايد تنهنجي سنـڪ ۾ رهي سندس زندگي سڌري پوي.
جيڪڏهن توکـي اعتراض نه هجي نه مهرباني ڪري ڪجهه
ڏينهن ساڻس رهه."

"مونکي اعتراض آهي، اهو منهنجي لاءِ ممڪن نه آهي،
ڪالسواء مان سندس ڪهڙي تو مدد ڪري سگهان. ڪوبه
ن ٻئي انسان جي مدد ڪٿو ڪري سگهي. انسان کي پنهنجي
پاڻ ڪرڻا ڪپي. تنهن کان سواءِ مان ٺاڪي واپس مسوري ۾
تو چاهيان. مون پنهنجو واعدو پورو ڪيو."

باب ناوون

شاديءَ جي پٺيان ذهن ۾ سنسناٽ محسوس ٿيو. ڪاڻ چهل پهل ڪانه رهي. ڪاله جي شور کان پوءِ جڻ مون سک جو ساهه کنيو. گوڙ شور ۾ عرصي جو ڪوله هوس. دل واپس گهر وڃڻ لاءِ ڪهي پيئي. جيتوڻيڪ ساوِل منهنجي خاطر سمورو سک جو سامان ميسر ڪيو هو ته به جيڪا خوشي مونکي پنهنجي گهر جي ماحول ۾ ٿي ملي سا هتي ڪٿي هئي. ان رات ساوِل منهنجي ڪمري ۾ آيو ۽ چيائين،

”شيام کي بخار آهي. اڄ مان وٽانئس ٿي آيو آهيان. ڊاڪٽر دوا ڏيئي ويو اٿس.“

ساوِل آرام ڪرسيءَ تي ويهي رهيو ۽ پائيپ دکائي ڇڪڻ لڳو. مون کيس چيو،

”سندس بخار ڊاڪٽر جي دوا مان ٺيڪ ٿيڻو ڪونهي. اهو دردِ دل وارو طبيب نه سمجهي سگهندا. سندن ڦڪيون ڪوبه فرق نه ڪنديون. اهو بخار سندس دل ۽ دماغ جي خلش جو نتيجو آهي. جيستائين هوءَ فضول سوچڻ بند ڪري ته بخار پنهنجو پاڻهي هٽي ويندس.“

”اهو ته تون پنهنجي منوڪيان سان کيس ٺيڪ ڪري سگهين ٿو.“ ساوِل چيو.

”توکي پڪ آهي ته هوءَ منوڪيان جي ذريعي ٺيڪ ٿي ويندو.“ مون چيو.

”مان سمجهان ٿو ته ائين ٿي سگهي ٿو.“

”ته توهانجو منوڪيان ۾ وشواس آهي؟“

”جو ڪين.“

ائين چئي ساول وڃڻ لاءِ اٿيو. مون کيس ٿوري دير لا[ء]
ترسائيندي چيو، "منهنجي خيال موجب شيام جي تندرستي
ڪجهه وقت لاءِ ٺيڪ ٿي نه سگهندي. ان ڪري کيس ڇهہ
نہ ٿوري وقت لاءِ دهليءَ پنهنجي گهر هليو وڃي."
"گهر هليو وڃي؟" ساول عجب مان پڇيو، "سندس گهر
برابر دهليءَ ۾ آهي پر سواءِ هڪ ٻڍي نوڪر جي ٻيو سندس
گهر ۾ آهي ئي ڪير."
"ها سندس بدبختي آهي پر اسان ڪهڙي ٿا مدد
ڪري سگهونس. پنهنجي ڪئي جو نه ويڄ نه طبيب."
"ڏٺو ويندو." ائين چئي ساول ويندو رهيو.
مان ٿي وساڻي سمهي پيس.

رهي. هڪ ڏينهن هوءِ اسان جي گهر لڪي آئي ۽ پنهنجي
ويڌن کان واقف ڪيائين. آخر ته پنهنجي هئي. اسان ڪڏهن
ڪڏهن اهڙيون خطائون ڪريو وڃي. اسان کي هن جي
حال تي رحم اچي ويو. اسان راز کي ڇپائي رکيو. جهرنا جي
ڄمڻ کان ٻه مهنا پوءِ ماڻس ٻالڪ کي قاتر ڏيئي ماري ڇڏيو.
ڪن سببن ڪري مون جهرنا کي پنهنجي گهر ۾ رهائڻ ٺيڪ نه
چاهيو. جهرنا جي ماءُ جي آتم هتيا ڪرڻ ڪري مونکي پوڪنا
ڀوڳڻي پيئي. ڪافي پيسو هاري مون پوليس جو منهن بند
ڪيو. وفادار نوڪرياڻي همت ڪري جهرنا کي هڪ جدا
جڳهه ۾ رهايو. سندس سمورو خرچ مان ئي ڀريندو رهيس.
جهرنا ڏاڍي سهڻي ۽ سلڇڻي هئي. پڙهڻ ۾ لڳڻ هئي. ننڍي
کان ئي کيس ڳائڻ جو شوق هو. مون کيس ڳائڻ وديا پرائڻ
جو پربند ڪري ڏنو. هن ٽئي بي. اي پاس ڪئي. فلمن ۾
ڳائڻ سان کيس چڱو ڀلو پرابت ٿيو آهي، انهي جو پنهنجي
سڄي جيون لاءِ ڪجهه ڪرڻ جي گذاري سگهي ٿي.
سندس گهرجون ٿوريون آهن. ساده گذاري ڪندي آهي ۽ هميشه
ڪامڪ رهندي آهي. اسان سمجهو ته شيام امير آهي، سهڻو ۽
سياڻو ٻه سو. هن ڪڏهن لولي اسان کي اشارو به ڏنو ته
سندس جهرنا سان پيار آهي. ٻنهي جي وچ ۾ مترتا جو ناتو
آهي. مون انهن انهي سمجهو ته شيام جهرنا کي پنهنجو خيال
ڏيکاري. مون انهن ٿي سمجهو ته هو انهي قدر ڪري
سگهو آهي. خير، هاڻي ته مان ٻه چڱيءَ طرح سمجهان ٿو ته
جهرنا ۽ شيام جي جوڙي ٺهي اي جوڙ لڳندي. مونکي پڪ
آهي سماڻي شيام مونسان گڏجڻ جي ڪوشش ڪندو ۽ مان
ان ڳاري ۾ ساڻس ڳالهائيندس."

رتي نہ سگهي ها ۽ جهرنا ۾ ڪيس چٽيءَ طرح چتاءُ ڏنو
ساٿول، اها ڪهڙي شرافت آهي جو هڪ پرش استريءَ
حملو ڪري. اهو سراسر جهنگليپڻو آهي."

"مون جهرنا کي سڪي ڏسڻ ٿي چاهيو." ساٿول چيو
"مون سمجهيو ٿي تہ جي هوءَ شيام سان شادي ڪندي تہ
هن جي زندگي سٺي ٿيندي. هوءَ ويچاري ننڍپڻ کان ٿي
اپاهج آهي."

"هوءَ اپاهج نہ آهي. هوءَ پنهنجيءَ جيون کي ڀليءَ ڀالت
سمجهي ٿي. هن اندر جي خوشي حاصل ڪئي آهي ۽ اها
خوشي پائدار آهي. هن کي ٻاهري خوشيءَ جي، جا عارضي
آهي، ڪابہ پرواهہ نہ آهي. هوءَ ٿورڙن گهڙين جي خوشيءَ خاطر
پنهنجي زندگيءَ جي قرباني ڏيڻ لاءِ تيار نہ آهي."

"مون سمجهيو تہ هوءَ هن پريءَ دنيا ۾ اڪيلي آهي ۽
ڪمسنالين هن ظالم ۽ بيدرد دنيا جو مقابلو ڪندي رهندي."
"۽ اڄ هن اهو ثابت ڪري ڏيکاريو تہ دنيا ۾ عصمت جي
رن جو هوءَ منهن مٿان مقابلو ڪري سگهي ٿي."

ساٿول ٿڌو ساهہ کنيو. ڪجهہ دير جي سوچ کان پوءِ چيائين،
ان ڪيس بيحد پيار ٿا ڪريون ۽ چاهيون ٿا تہ ويچاري
وجي ٿاڻيڪي ٿئي. اڄ مان توکي جهرنا جي زندگيءَ
تو ٻڌايان، چندرا جي پيءُ ٻهڻا، سندر هوندي هئي - اسان
هرنا والگر. ڪنهن سان نتو لڳي ويس. هئي جد ٻات جي
ي ۾ وهي ويا ۽ اهو ڪجهہ ڪري وينا جنهنجو ٿل
ڪتنلا روپي جهرنا آهي. ڪن ڪارڻن ڪري لانون
کهيا. چوڪري نا اميديءَ ۾ آپگهات ڪري ڇڏيو
ب جهرنا جو بوجو پيٽ ۾ کٽي پاڳلن والگر ڀٽڪندي

دک درد ڏور ٿي ويا. پر مان اهو اڃا سمجهي نه سگهي آهيان
ته آخر مونکي ڇا ٿيو، ڇو ٿيو ۽ مون ڇا ٿي چاهيو."

ساول مرڪندي چيو، "اڙي جهرنا، مونکي الهيءَ ڪري
نه پنهنجي پار جي خبر آهي."

مون جهرنا کي چيو، "تو جيڪي چاهيو ٿي سو تون ور
وو چاهيندينءَ. جيئن تنهنجي چاهنا پوري نه ٿي آهي تيئن
ڪڏهن نه مري ٿي سگهي. اها هڪ تنهنجي مهان چاهنا
آهي- هڪ اڳڀار چاهنا جنهنجو انت ڪوئي ڏيري ڏيري لڀندو
ويندو. جيڪڏهن ڪوئي چاهنا جي خبر اڳڪدم پئجي وڃي
ته اون مقصدي ڀوڳيندينءَ ۽ پاڻ کي ڪوهي وهندينءَ. پوءِ تون
جيڪي چاهين ٿي سو پائي نه سگهندينءَ."

"پوڄن تيار آهي." چندرا اندر ايندي چيو
ڪاڪو ڪاٽي جهرنا گهر وارلي ٿي وئي. مان اچي ليٽيس.
ٿوري وقت کان پوءِ پائيپ ڇڪيندو ساول اندر آيو.

"ماڻي پڄاڻ نه ڇا ٿيو؟" هن سامهون آرام ڪرسيءَ تي
ويهندي چيو.

مون ساول کي سلسليوار ڳالهه ڪري ٻڌائي. جهڪا گفتگو
شيام ۽ منهنجي وچ ۾ ٿي هئي تنهنڪان به مون کيس
واقف ڪيو.

"مون کيس اشاري ۾ اهو به سمجهايو ته جيڪي هن چاهيو
ٿي اهو ڪيس ماڻ محال هو. سندس خيالن ۽ جهرنا جي خيالن
۾ ڏينهن رات جو فرق هو. شيام نفساني جذبات ۾ پاڳل ٿي
رهيو هو ۽ جهرنا کي ان لاءِ نفرت هئي. شيام جهرنا جو سندر
۽ سڊول سرير پنهنجي ٻانهن ۾ قابو ڪرڻ ٿي چاهيو. ۽ جهرنا
آتمڪ پيار جي تلاش ۾ هئي. شيام ڪڏهن به جهرنا کي خوش

رکي نہ سگهي ها ۽ جهرنا ۾ ڪيس چٽيءَ طرح چتاءُ ڏ
ساول، اها ڪهڙي شرافت آهي جو هڪ پرش استري
حملو ڪري. اهو سراسر جهنگليپڻو آهي."
"مون جهرنا کي سکي ڏسڻ ٿي چاهيو." ساول چ
"مون سمجهيو ٿي تہ جي هوءَ شيام سان شادي ڪندي
ٻنهي جي زندگي نهي پولدي. هوءَ ويچاري ليڊيڻ کان ني
اياڻڪي آهي."
"هوءَ اياڻڪي نہ آهي. هوءَ پنهنجيءَ جيون کي پليءَ ڀالت
سمجهي ٿي. هن اندر جي خوشي حاصل ڪئي آهي ۽ اها
خوشي پائيدار آهي. هن کي دنيوي خوشيءَ جي، جا عارضي
آهي، ڪابہ پرواه نہ آهي. هوءَ تورن گهڙين جي خوشيءَ خاطر
پنهنجي زندگيءَ جي قرباني ڏيڻ لاءِ تيار نہ آهي."
"مون سمجهيو تہ هوءَ هن ٻريءَ دنيا ۾ اڪيلي آهي ۽
ڪيسيتائين هن ظالم ۽ بيدرد دنيا جو مقابلو ڪندي رهندي."
"۽ اڄ هن اهو ثابت ڪري ڏيکاريو تہ دنيا ۾ عصمت جي
لٽيرن جو هوءَ منهان مٺهن مقابلو ڪري سگهي ٿي."
ساول تڏو ساه کنيو. ڪجهہ دير جي سوچ کان پوءِ چيائين،
"اسان ڪيس بيحد پيار ٿا ڪريون ۽ چاهيون ٿا تہ ويچاري
ڪٽي وڃي ٿاڻيڪي ٿئي. اڄ مان توکي جهرنا جي زندگيءَ
جو راز ٿو ٻڌايان، چندرا جي ڀيڻ هئي، سندر هوندي هئي - اسان
ي جهرنا والڪر. ڪنهن سان نيو لڳي ويس. ٻئي جلد ٻات جي
ڪري ۾ وهي ويا ۽ اهو ڪجهہ ڪري وينا جنهنجو ڦل
ءِ شڪنتلا روپي جهرنا آهي. ڪن ڪارڻن ڪري لانون
نہ سگهيا. چوڪري نا اميديءَ ۾ آپگهات ڪري ڇڏيو
ڪري جهرنا جو بوجو پيٽ ۾ کڻي پاڳلن وانگر ڀٽڪندي

ڪڏهن ڪڏهن ڏُور ٿي وڃان پر مان اهو اِها سمجهي نه سگهي آهيان
ته آخر مونکي ڇا ٿيو، ڇو ٿيو ۽ مون ڇا ٿي چاهيو."

ساوِل مرڪندي چيو، "اڙي جهرٽا، مونکي اهيءَ ڪري
نه پنهنجي پيار جي خبر آهي."

مون جهرٽا کي چيو، "تون جيڪي چاهيو ٿي سو تون ور
ور چاهيندينءَ. جيسين تنهنجي چاهنا پوري نه ٿي آهي تيسين
ڪڏهن نه مري ٿي سگهي. اها هڪ تنهنجي مهان چاهنا
آهي- هڪ پوتر چاهنا جنهنجو اپٽو لوڪي ڏيري ڏيري ٿيندو
ويندو. جيڪڏهن لوڪي چاهنا جي خبر هڪدم پئجي وڃي
ته اُهي مٿي پوائينءَ ۽ پاڻ کي کوهي وهندينءَ. پوءِ تون
جيڪي چاهين ٿي سو پائي نه سگهندينءَ."

"پوڄن تيار آهي." چندرا اندر ايندي چيو.

ٿالهه ڪالي جهرٽا گهر وارن ڏي ويئي. مان اچي ليٽيس.
ٿوري وقت کان پوءِ پائيپ ڇڪيندو ساوِل اندر آيو.

"هاڻي ننڊ نه ٿي اچيو؟" هن سامهون آرام ڪرسيءَ تي
ويهندي چيو.

مون ساوِل کي سلسليوار ڳالهه ڪري ٻڌائي. جيڪا گفتگو
شيام ۽ منهنجي وچ ۾ ٿي هئي تنهنکان نه مون کيس
واقف ڪيو.

"مون کيس اشاري ۾ اهو به سمجهايو ته جيڪي هن چاهيو.
ٿي اهو کيس ملڻ محال هو. سندس خيالن ۽ جهرٽا جي خيالن
۾ ڏينهن رات جو فرق هو. شيام نفساني جذبات ۾ پاڳل ٿي
رهيو هو ۽ جهرٽا کي ان لاءِ نفرت هئي. شيام جهرٽا جو سندر
۽ سڊول سرير پنهنجي ٻانهن ۾ قابو ڪرڻ ٿي چاهيو ۽ جهرٽا
آتمڪ پيار جي تلاش ۾ هئي. شيام ڪڏهن به جهرٽا کي خوش

چاهن ٿا تن لاءِ همدردي ڪرڻ جو موقعو ئي اٿو ملي."
جهرنا آخري اکر مشڪلدي چياءِ مون ۾ مرڪي ڏنو. ساول
کي ڳالهه سمجهه ۾ نه آئي. ڪجهه حيرت ۾ جهرنا طرف تڪڻ
لڳو ۽ پوءِ مولڻالهن نهاري چيائين،
"ته ڇا تو پنهنجن خيالن ۽ رازن سان هن کي ۾ پاڳل بڻائي
ڇڏيو آهي ؟ هيءَ نيم پاڳل نه اکين ئي هئي ! اهو تو ٺيڪ نه
ڪيو."

جهرنا وچ ۾ جواب ڏيندي چيو،
"نه نه دادا، هيءَ مولڪي پاڳل ٿو بڻائي سگهي. مولڪي
پنهنجو دماغ آهي. مان اکين سان ڏسان ٿي ۽ ڪن سان ٻڌان
ٿي ۽ سمجهان ٿي. پر اڄتو مان ضرور چوندس ته هن جي
اچڻ کان پوءِ منهنجون اڌ کليل اکيون هميشه پوريون کلي ويون
آهن ۽ سچ، جو ڌنڌ ۾ لڪل هو، سو هميشه صاف ڏسڻ ۾ پيو
اچي."

جهرنا پوءِ ساول طرف سڌو نهاريندي کلي کلي چيو،
"هڪ ٻيءَ ڳالهه جو ۾ مولڪي احساس ٿيو. توهان کي اهو
[...]ي عجب لڳي يا شايد توهان اعتبار ئي نه ڪريو ته جڏهن
[...] هن کي ڏٺو تڏهن منهنجي جسم ۾، منهنجي جيون ۾
[...] طوفان آيو. ٻاڻ کي ايندڙ دکي محسوس ڪيم. پر مان
[...] نه سگهيس ته آخر اهين جو ٿيو. ڪهڙو ڪارڻ هو جو
[...] ليڪن مان خود بخود لير ڙمي ۽ هير هو. منهنجي آتما
[...]ي پڇي. وچڻ ئي چاهي. مون ٻاڻ ۾ ڪو حال محسوس
[...] سمجهيم ته مولڪي ڪنهن چيز جي ضرورت آهي.
[...] سمجهه ۾ نه آيم. پر جڏهن هن منهنجي پليءَ تي
[...] منهنجي الجهيل آتما کي شانتي ملي. منهن...

جهرڻا جو سر جهڪيل هو. مون چيو،

"سامان ڪٿاني ڪنهن هوٽل ۾ وڃي رهيو آهي."

"مونکي ٻڌائڻ کانسواءِ؟"

"ٻڌائڻ جو وقت ڪٿي هوس."

"ائين ڪرڻ واجب نه هو."

"شيام لاءِ اهو ڀلي بهتر هو نه ته هيءُ گهر ڇڏي وڃي."

سانول ڪلاڪ اوڏي چپ ٿي ويو. مون جهرڻا کي چيو،

"جيڪي ٿيو سو ٿيو. جهرڻا تون شيام کي معاف ڪري ڇڏ. جيڪي ڪجهه هن ڪيو سو سڀ لڇي جي حالت ۾. ڇا توکي هن لاءِ ڪا همدردي ڪانهي؟"

جهرڻا منهنجي منهن ۾ نهاريندي چيو،

"مونکي هن لاءِ ايتري همدردي ۽ دک آهي جيتري ڪنهن دکي انسان کي ڏسڻ سان ٿيڻ گهرجي. پر مونکي اُن انسان لاءِ ڪا به همدردي نه آهي جو ڄاڻي ٻجهي غلطي ٿو ڪري."

"ڇو جهرڻا! مون سمجهيو نه تون بيحد همدرد آهين."

جهرڻا ڪجهه بردباريءَ سان جواب ڏنو،

"مونکي همدردي اُن لاءِ آهي جو بي سمجهائيءَ وچان غلطي ٿو ڪري. مونکي همدردي آهي هڪ مرندڙ ٻڪريءَ لاءِ جنهن کي اها سڌ ڪانهي ته هوءَ ڇو ٿو مري. هڪ گلاب جي گل لاءِ جنهن کي اُن ڪارڻ جي خبر ڪانهي ته هوءَ ٽاريءَ تي ڇو ٿو ڪومائجي، سڪي ۽ ڏرو ڏرو ٿي وڃي. پر ٿا جي انسان ٻڌندي الٽو ڪرڻ جو آواز ٻڌندي ۽ اهو ڪجهه ڪن جنهن جي کين خبر آهي ته ائين نه ڪرڻ کپي ۽ ڄاڻندي ٻجهندي ٿا سمجهن، اهڙن انسانن لاءِ مونکي ڪا همدردي ڪانهي. پر آهي جي ٻڌندي زنده رهڻ جا سبب ۽ نتيجا

ڏٺي ڇڏيندو آهي ڇو جو هو ڄاڻي ٿو تہ مولڪي جا گهر...
هن منهنجي لاءِ سڀ، چنڊ، تارا ڪتيون، جل واءُ ۽ پر...
آڪاش پيدا ڪيا آهن. اهي سڀ منهنجون ضرورتون پوريون
ڪري ڇڏيندا آهن. تندرستي، جواني، جسم ۽ گرمي، ڪائنات لا...
قل ۽ پيٽ لاءِ پاڻي اهو سڀ ڪجهہ، مولڪي قدرت تي ڏني...
ايشور مولڪي هڪ امر آتما ڏني آهي جا سندس هڪ حصو
آهي ۽ آتما جنهن بہ شيءِ جي اڇا رکي ٿي سا کيس ملي ٿي
ڇو جو ايشور کي پا سندس حصي کي ڪير بہ ڪجهہ بہ ڏيڻ
کان انڪار ڪو ڪري سگهي. سمجهيو ديوان ميتارام! ۽ ڌرم
منهنجو ڌرم بہ انوکو آهي. سچيءَ راه تي هلڻ، ايشور جي
جي حڪم ۾ رهڻ، ۽ قدرت جي اٽل نيمن انوسار جيون
وتيت ڪرڻ ۾ منهنجو ڌرم آهي. ڪئن؟ آهي نہ انوکو ڌرم
منهنجو؟“

ميتارام دنگ رهجي ويو. هو ڪڏهن اوڏڻ لڳو جڻ نہ اندر
ٿي اندر ۽ مولسان شامل راءِ ٿي رهيو هو. پر جنهن سماج
هو ڪم ڪري رهيو هو ان جي اثر کيس ضد تي اڀاري ڇڏيو
هو ۽ کيس سڀ طرف وڃڻ تي لٿي ڏاو. هن چيو،
”اوهان جو منطق ۽ اوهان جون هي ۽ پيد پرٿون ڳالهيون
سڀ نہ منهنجي سمجهہ کان ٻاهر آهن. قدرت جا قاعدا ۽....“
ڪنهن وچ ۾ اچي چيو، ”گهوٽيتا وڃي رهيا آهن.“ اسان
...ن گفتگو وچ ۾ ئي رهجي وئي. موٽرون اچي ويئون. سڀ
...تي آهستي رمندا رهيا.
...سين سڀ بنگلي اندر آياسين. چندرا ۽ لعل ڪنهن ڪم
...اندر هليا ويا. ساوول اتاولي ڏيکاريندي چيو،
...تيار ڪئي آهي؟“

بدبانيءَ ۽ بردباريءَ سان اڳ ڪنهن به حملو نه ڪيو هو. هوُ ٻاڻ سمجهي ٿي سگهيو نه اصلي ڌرم ڇا هو. آخر هن چيو،

”دنيا کي ٻولو ٻڌائي سگهجي ٿو. جيڪڏهن ڄڻڪي اوهان ڇٽو ٿا سو سچ آهي نه دنيا کي ٻچائي سگهجي ٿو.“

”۽ ڪيئن ٻڌائيندو؟“ موهن ٽهو ڏيندي چيو. ”ڌرم کي اهڙن انسانن جي ضرورت نه آهي جي سندس ڇار ۾ ڦاٿلن، ٻمل ۽ ٿڪيل انسان کي سڌيءَ راه تي آڻين. انهن تي ڌرم حملو ڪندو. ڌرم جا پوٽلڪ هيٺيٺ سياستدان آهن جن جو عقيدو آهي پنهنجو مطلب سڌ ڪرڻ لاءِ ڌرم جي آڙ ۾ ڪو به ڪڏو ۽ گندو طريقو روا آهي.“

ڪجهه وقت خاموشي ڇانئجي ويئي. جهرٽا مرڪي رهي هئي. سانول منهنجي بلڪل ويجهو اچي ڪن وٽ منهن آڻي چوڻ لڳو، ”ورِي تنهنجو اهو پاڳلپڻو شروع ٿي ويو؟ ڇو تو هن غريب کي سچ جي راه تان هٽائيں.“ ۽ پوءِ ڪسڪي ويو. ميناراِم اڃا سوچ ۾ غلطان هو. هوُ پنهنجي اندر ۾ منطق سان جدوجهد ڪري رهيو هو. آخر هن چيو،

”نه اوهان کي ڪو ڌرم ٿي نه آهي. اوهان کي ڪو ايشور ٿي نه آهي.“

موهن مرڪي ڏاو. چيو،

”منهنجو به ايشور آهي، مينارام! منهنجو پنهنجو ايشور آهي. منهنجو ايشور ۾ ٻورڻ وشواس آهي. ڇو جو منهنجو هڪ اڪيلو ايشور آهي. هو هردم موڪسان آهي. مان سندس هڪ حصو آهيان ۽ هوُ موکر آهي. موکان جدا ڪڏهن به نٿو ٿئي. سندس امر جوت سدائين منهنجي اندر ۾ جڳي رهي آهي. مان هن کان ڪجهه به نه گهرندو آهيان. هوُ سڀ ڪجهه پنهنجو پاڻهي موکي

آهن، جي ابوجهه آهن. ڌرم جي لالي ۾ ڇا نه ڪيو ويو آهي. ڪيترو ظلم، ڪيترا قتل ڪيا ويا آهن. سچ ۽ صدق وارن انسانن کي جڙ کان پٽي اجاڙيو ويو آهي ۽ اهو سڀ ڌرم جو دائرو وڌائڻ لاءِ ڪيو ويو آهي. اهو ڌرم دنيا ۾ وڏن ڏوهارين مان هڪ آهي."

منهنجي آواز ۾ نرمي هئي. اکين ۾ هڪ عجيب چمڪ. ميناارام جو سر جهڪيل هو ۽ چهرو منهنجي هٿن ۽ اکين جي چرپر ڏسي رهي هئي. مون وري ڳالهائڻ شروع ڪيو-

"پنهنجو اتهاس جاچيو. ابوجهه نه بڻجو. اوهان جو ڌرم صرف صدق تي ٽڪيو هلي، ۽ سون ۽ چانديءَ تي. مندرن ۾ پوڄارين جا پيٽ ڀرڻ لاءِ گهڻو سون دان ڪيو ٿو وڃي؟ ڇا اهو سون غريبن ۽ اڪين جي پيٽ ڀرڻ لاءِ ڪم آڻدو ٿو وڃي؟ نه، نه. اهو سون صرف ٽڪو سمس ساڌن جا ڦوڪيل پيٽ ڀرڻ لاءِ ڪم آڻدو ٿو وڃي. جن جو ڌرم ۽ ان جي سکيائن ۾ پورڻ وشواس آهي انهن کي بکيو مارڻو ٿو وڃي. ڌرم انهن کان پيسو ٿو ڦري جي کيل ڪلڻ ڪرلوان جيسي ڪري نه جن ٿا يا جيڪي پنهنجا مطلب سڌ ڪرڻ لاءِ مندرن سان پيسي سان سودو ٿا ڪن. ۽ اوهان جو صدق؟ ڪهڙو صدق آهي اهو؟ ڇو لڌا آهن نه صدق پهاڙن کي نه هلائي ڇڏيندو آهي. ۾ ڪنهن انين ٽيهدو ڏٺو آهي؟ اهو لڌهن تي سکيهيو جڏهن انسان جو پاڻ ۾ صدق آهي، وشواس آهي ۽ نه جڙ نڙ ڌرم ۾. انسان پاڻ کي آتم وشواس سان اڀاري سگهي ٿو ۽ نه هڪ کيڏپٽي جي صدق سان جو هو مجبور ٿي ڌرم جي انڪلن سنڪلن سان پيدا ڪيل اڏلي ۾ ٿو رکي."

ميناارام منجهي پيو. هوءَ سوچ ۾ پئجي وئي ۽ مون تي اهڙي

آهي."

مون کي کل اچي وئي مون چيو،

"اوهان چئو ٿا ته ڌرم ايشور جو ناهيل آهي ۽ قدرت جي قاعدي موجب ٺهيو ويو آهي، ائين نه؟"

"اهو سچ آهي." ميلارام اُساهه سان چيو.

"چڱو." مون ميلارام کي سمجهائيندي چيو، "جا ڳالهه هندو ڌرم موجب پاپ آهي سا اسلام يا عيسائي ڌرم موجب پُن آهي. جا ڳالهه اسلام موجب خراب آهي سا هندو ڌرم موجب روا آهي. پوءِ ايشور جي ناهيل ڌرمن ۾ هڪ ٻئي جي ورڌ ڳالهيون ڇو؟ ايشور جي نظرن ۾ هرڪو هڪ جهڙو آهي. حقيقت ۾ اوهان سچ کي نه پرکيو آهي. سچ هڪ آهي ۽ اهو آهي ايشور. ڌرم انسان جو ناهيل آهي. پنهنجي پنهنجي عقيدي موجب، پنهنجي پنهنجي ضرورت موجب، پنهنجي پنهنجي مطلب سڌ ڪرڻ لاءِ انسان ڌرم ٺاهيو. ڌرم ايشور جو ناهيل نه آهي."

مون ڏٺو ته ميلارام پورم سان پڙ ٻڌو هو. هن ۾ اتري همت نه هئي جو سچ سان منهان منهن ٿي سگهي. منهنجي سر تي ڀوت سوار ٿي ويو- ڇيڙو ڇاڙيندڙ ۽ ڏيکاريندڙ ڀوت. منهنجي روح بغاوت ڪرڻ شروع ڪئي. مون هن کي اُهي ڳالهيون ٻڌايون جي مدت کان منهنجي دل ۾ دٻيل هيون.

"اڄڪله جو ڌرم بيڪار آهي- فريب آهي. اوهان شايد ڏکن ۽ ملهن لئي وعظ ڪندڙ اڄڪله جي ڄڙلو سنتن ۽ پيرن ماڻهن جي وچ ۾ گهڻو وقت رهيا آهيو. اهو ڏٺا ڏسو ته. اوهان جي ڌرم ۾ هاڻي طاقت نه رهي آهي! ڌرم صرف اُنهن لاءِ پناهه وٺڻ جي جڳهه ٻڻجي پيو آهي جي ڪمزور آهن، جي ڏڪا

آهي ، پر هتي ته اوائو ته مايل آهي.”

اندري ۾ سانول ۽ ڇهرا ته منهنجي پاسي ۾ اچي ويٺا

مون ميٺارام کي چيو ، ”اوهان جو سڀاءُ اوهان جي شيءِ

پاوائن جي ساک ٿو ڀري.”

”اوهان جي مهرباني ، پر اڄ ته اوهان موٽسڪي پهرين

منجهائي ڇڏيو آهي. اوهان جو اڄ وارو سماج تي حملو ڏيکاري

ٿو ته اوهان کي سماج لاءِ ڪابه نفرت آهي.”

”اڻين ڪونهي، ديوان ميٺارام. موٽسڪي سماج لاءِ نفرت

نه آهي ، پر ها ، سماج جي پرواه نه ڪندو آهيان.”

”ڀلا ڇو ؟“ مون پڇيو، ”سماج ۾ رهي سماج جي پرواه نه

ڪرڻي ٿي پوي.”

”سبب بلڪل صاف آهي. منهنجو اصلي ذاتي شين ۾

وشواس آهي ؛ نه نقلي شين ۾ جي انسان جون بڻايل آهن.“

”اوهان جو مطلب آهي ته سماج نقلي آهي ؟“ ميٺارام

عجب مان پڇيو.

”سراسر نقلي. ان ۾ ڪو شڪ ڪونهي.”

”مون نه سمجهو. ڀلا بڌايو ڪيئن.“

”اصلي شيون ايشور جون ٺاهيل آهن. اهو توهان مڃو ٿا؟“

”ها.“

”سماج انسان جي ٺاهيل آهي. ان ڪري نقلي آهي.“

ميٺارام مرڪي رهيو هو. هڙ ڇوٽ لڳو ؛

”سماج ڌرم اوسار ٺاهي وئي آهي. ڌرم ته سچ آهي.

سڀ ڪنهن شيءِ جي پرک ڌرم جي دائري ۾ ملي ٿي.

ڌرم ايشور آهي ان ڪري ڌرم ته ايشور جو آهي. جڏهن

ڌرم ايشور جو آهي ته ڌرم اوسار ٺاهيل سماج نه ايشور جي

وهان ۽ ڏينهن ان کان پوءِ واپس دهليءَ هليو ويندس.“
مولڪي کيس آلسع ڏيندي چيو،
”بهتر نه الين ئي ٿيندو، شمام زندگيءَ سان وڙهڻ ضروري آهي. وقت وڏو وبح آهي. تنهنجي دل جا زخم پاڻهي ڀري ويندا.“
شيام جي چپن تي هڪ ڦڪي مسڪراهٽ ڪيائي لڳي. هن چيو، ”وقت زخم بيشڪ ڀري ڇڏيندو پر داغ رهجي ويندو، جڏهن جڏهن منهنجي نظر انهيءَ داغ تي پوندي ته وري پراڻو زخم اڪلي پوندو. ڦٽ ساوو ٿي پوندو. ان جو ڪا علاج ؟ خير، ڏلو ويندو. چڱو، اجازت آهي ؟“
موهن ڪنڌ لوڏي ”ها“ ڪئي. هن نوڪر کي موٽر گهرائڻ لاءِ چيو ۽ پوءِ ڪمري ۾ هليو ويو. ٿوري وقت کان پوءِ هو سامان ڪٺائي هوٽل لاءِ روانو ٿي ويو.
باهر سڀ شاديءَ جي شغل ۾ مشغول هئا. موهن ڪمري ۾ اچي ڪجهه وقت لئي دماغ کي تازو توانو ڪيو ۽ پوءِ باهر وڃي شاديءَ ۾ شريڪ ٿيس.
ساوتري ۽ جهرنا جون نظرون مولڪي مسڪندي کان ڳولهي رهيون هيون ۽ جڏهن هن مولڪي مشڪندو پنڊال ۾ گهڙندو ڏلو ته کين ايمان آيو، سندن جان ۾ جان آئي. وڏي سماجڪ لسي چڪي هئي. مهمان اچا ڪائڻ پيئڻ ۾ ئي مشغول هئا.
مبارڪ ۾ آيو هو ۽ مولڪي ڏسي منهنجي ويجهو آيو ۽ چوڻ لڳو،
”سائين، مونهن ته لج شرم آهي ئي ڪونه. جتي ا، لياڻيءَ جو ڪارج ٿيندو آهي ته بنا ڪنهن اولي جي پهچي وڃان. خير، موهني نه پنهنجي ڪڪي آهي ۽ ساوتري پنهنجو ڀاڻ

۽ نہ ئي هن سان ڳالهاءِ.“

اسان ايندڪ ۾ اچي ويناسين. مون چندوءَ کي آواز ڏ
پاڻي گهرايو ۽ کيس چيو تہ ٻاهر ساوِل ۽ ڇهرٽا کی وڃي چو
”سڀ ٺيڪ ٿي ويو.“ اسين ٻئي هڪ ئي ڪوچ تي و
ھناسين. شيام منهنجي طرف منهن ڪري چيو،

”اوهان ڇهرٽا جي ڪلهن جي چوڌاري ڪنهن اڻ ڏٺ
ڪان سواءِ ٻانهن وجهجو. اوهان جي جسم ۾ بجلي ڪرا کهمي
ويندي. هن جون اکيون اوهان جي مٿان چندرما جي ڪومل
ڪرڻن جي برسات وسائينديون. انهن مان وچ ڪرا اڪرندي.
جڏهن اوهان جو هٿ هن جي هٿ کي ڇهندو تہ اوهان کي
هڪ گرمي محسوس ٿيندي. انهن هٿن ۾ لڪي ۽ لڏي رڳ
جي ٿڏاڻ نہ هوندي. هن کان منهنجي ٻاران اڄ رات رخصت
نجو ۽ کيس چئجو تہ هڪ پليل انسان سندس ساڙهيءَ جو
پڪڙي ڪالهہ معافي ٿو گهري ۽ کيس اهو نہ ٻڌائجو تہ،
مون سندس پريتم کي ڏٺو آهي.“

ائين چئي هوءُ اٿي بيٺو. سندس اکين ۾ آسون ئي ٽريا—
پڇتاءَ جا آسون. مون کيس ٻانهن کان جهلي هيٺ وهاريو ۽
پڇيو،

”تو ڇا ڏٺو؟“

هوءُ سوچ ۾ پئجي ويو. ڪنهن ڏورانهين سوچ ۾. شايد
ڪجهہ ياد ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هو. پوءِ هن پنهن
ي مٿي تي هٿ ڦيريندي چيو،

”اهو ڪنهن ٻئي وقت اوهان کي ٻڌائيندس. مون فيصلو
و آهي تہ منهنجو هتي وڌيڪ رهڻ مناسب نہ آهي.
جي طبعيت خراب آهي. مان ڪنهن هوٽل ۾ وڃي ٿو

"هاڻي ٺيڪ آهين نه، شيام؟" مون کانئس پڇيو.

شيام پنهنجي ڇوڪري عجب سان اهاريو ۽ پنهنجو هٿ پيشانيءَ تي ڦيرائين ۽ مونڏانهن نهارڻ لڳو. پوءِ آهستي آهستي ڌيمي آواز ۾ چوڻ لڳو، "چاچا، مان ڪو خواب نه نه ڏسي رهيو آهيان."

"ويهي ره شيام. سڀ ٺيڪ آهي." مون کيس آٿت ڏيندي چيو.

هو ويهي رهيو ۽ هٿن سان پنهنجو منهن ڍڪي ڇڏيائين. ڪنهن گهري سوچ ۾ پئجي ويو. ٿوري وقت کان پوءِ هو اٿيو. سندس ورتاءُ سالتيڪو ۽ شانائتو هو. ڀر ڪجهه قدر دکي ٿي نظر آيو. منهنجي طرف هن هٿ وڌائيندي چيو، "مونکي معاف ڪجو."

مون سندس هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهليو ۽ چيو، "اسان کي زندگيءَ ۾ گهڻوئي ڪجهه سکڻو ٿو پوي. هر قدم، هر چوٽ اسان کي نئون سبق ٿي سيکاري ۽ ڪي ڪي زندگيءَ جا سبق ڏکيا ۽ ڏک ڏيندڙ آهن. منهنجي باري ۾ جيڪي به تون سمجهي رهيو آهين ان لاءِ مان توکي ڏوهه نٿو ڏيان. جيڪي پاڻ ۾ ايشور ۾ وشواس ڪونهي انهن سان ڇڙڻ اهو ئي ثابت ٿو ڪري ته خود مون ۾ آتم وشواس جو اڀاوَ آهي."

"مان وري ڪا ڀل ڪرڻ نٿو چاهيان،" شيام چيو، "مون کي سيکاريو؛ مونکي سڌين دڳ لڳايو. منهنجا رهبر ٿيو ۽ جهرنا......"

هو رڪجي ويو. شايد، جهرنا جي باري ۾ هن وڌيڪ ڳالهائڻ ٿي چاهيو. مون کيس پاڻهن کان جهليندي چيو، "مولسان ڳالهه آهه. تنهنجي ناڻيءَ جو هڪ ڪلاس اوکي فرصت ملندو. تنهنجي لاءِ اهو بهتر ٿيندو ته جهرنا کي اڄ نه ڏس

سندس اٿڻ پلنگ تي پيل شيام تي پيئي. عجب مان لڳو، ”اڙي هنکي ڇا ٿي ويو آهي؟“

”هيڪي ڪجهه ٿيو آهي تنهن لاءِ جوابدار تون ئي آهين“ موهن کيس جواب ڏنو.

”پر ماجرا ڪهڙي آهي؟ مان ڊاڪٽر کي ٽيليفون تـ ڪريان.“

موهن کيس روڪيو ۽ چيو، ”ٽيليفون ڪرڻ جي ضرورت ڪانه آهي. جهرڻا، تون ٻاهر وڃ. موهني ۽ چندرا لـوڪي ڳولهيندا يون هـوندا يون. ۽ ساول تون موڪلي هن جو ڪمرو ڏيکار مان کيس کڻي ٿو اچان.“

شيام کـي کڻي اچي موهن سندس ڪمري ۾ سمهاريو ۽ پوءِ ساول کي چيو، ”ساول، تنهنجو ٻاهر ماڻهن جـي وچ ۾ هئڻ ضروري آهي. مان پاڻهي هنکي سنڀالي وٺندس، ڪو فڪر نه ڪر.“

ساول منجهيل منهن سان ڪنڌ لوڏي ”ها“ ڪئي.

”منهنجو توَ ۾ وشواس آهي.“ ائين چئي ٻاهر هليو ويو.

ٻاهر ٻئنڊ وڄي رهي هئي. چرچن ۽ ٽهڪن جا آواز پئي آيا. اندر مان شيام کي وري هوش ۾ آڻڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هوس. سندس پاڳلپڻي آخر کيس نقصان پهچايو. مـون سندس ڇاتي تي وري مالش شروع ڪئي. سندس ٻانهون ۽ ٽنگون هيٺ مٿي ڪيم. سندس گوڏن تي وجهي کيس اٿارڻ ويهارڻ لڳس سندس نبض ٺيڪ هلي رهي هئي. آهستي آهستي خون جـو دَور وڌڻ لڳو. ڪجهه وقت کان پـوءِ هن جون ٽنگون ٻانهون چرڻ لڳيون ۽ ٿوري ئي وقت کان پوءِ سامت ۾ آيو ۽ اکيون پٽيائين.

هئي ۽ هنکي هڪ ڏڪو آيو ۽ بري زمين تي وڃي ڪريو ۽ سندس واس مان هڪ دانهن نڪري ويئي ۽ مان ڪمري ۾ گهڙي ويس ۽ جهرڻا ڳلن تان هٿ هٽائي ڇڏيا ۽ سندس اکيون ڦاٽي ويئون ۽ ڇپن کي ڌوڙائيندي چيائين ،

"هي، ڇا ٿي ويو."

هن موٽڻائين نهاريو ان وقت سندس اکيون ڪومل هيون ۽ انهن ۾ آنسون ائين ٿي لڳا جڻ ٻيهن تي ماڪ جا قطرا. سندس چهري تان ڏڪار ۽ غصو بلڪل غائب ٿي ويا هئا

"ڇا، هي، مري ويو؟" هن پڇيو.

"نه مري ڪونه ويو آهي."

مون شيام کي کٽي پلنگ تي سمهاريو. هن جو جسم ٿڌو ٿي ويو هو. سندس چپ ڪارانجي ويا هئا. مون سندس مٿي تي مالش ڪرڻ شروع ڪئي. سندس اکيون بند هيون. جهرڻا ڪمس جهڪي ڏٺو ۽ چيو،

"هي، نه مري ويو آهي."

"نه." مون جهرڻا کي تسلي ڏيندي چيو.

"توهان کي پڪ آهي؟"

"پڪ آهي."

"ٺيڪ ٿي ويندو نه؟"

"بلڪل ٺيڪ ٿي ويندو. ٿوري ٽائي وقت کان پوءِ. دلجاء ڪر."

"پر هنکي اهڙو اوچتو ڏڪو ڇو آيو؟"

"اهو ٽائي ڪنهن وقت اوکي ٻڌائيندس."

اندري ۾ سانول اندر آيو ۽ چوڻ لڳو. "اڄا ڇا ڪري ڇڏيا آهيو؟"

سندس نظر پلنگ تي پيل شيام تي پيئي. عجب مان لڳو، ”اڙي هنکي ڇا ٿي ويو آهي؟“

مون کيس جواب ڏنو، ”هنکي ڪجهه ٿيو آهي تنهن لاءِ جوابدار تون ٿي آهين.“

”پر ماجرا ڪهڙي آهي؟ مان ڊاڪٽر کي ٽيليفون ٿو ڪريان.“

مون کيس روڪيو ۽ چيو، ”ٽيليفون ڪرڻ جي ضرورت ڪانهي. ڇهرٽا، تون ٻاهر وڃ. موهني ۽ چندرا توکي گولهيندا هوندا. ۽ ساوِل تون موٽي هن جو ڪمرو ڏيکار مان کيس کڻي ٿو هلان.“

شيام کي کڻي اچي مون سندس ڪمري ۾ سمهاريو ۽ پوءِ ساوِل کي چيو، ”ساوِل، تنهنجو ٻاهر ماڻهن جي وچ ۾ هجڻ ضروري آهي. مان پاڻهي هنکي سنڀالي وٺندس. ڪو فڪر نه ڪر.“

ساوِل منجهيل منهن سان ڪنڌ لوڏي ”ها“ ڪئي.

”منهنجو تو ۾ وشواس آهي.“ ائين چئي ٻاهر هليو ويو.

ٻاهر بئنڊ وڄي رهي هئي. ڇرڪن ۽ ٺهڪن جا آواز پئي آيا. اندر مان شيام کي وري هوش ۾ آڻڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هوس. سندس پاڳلپڻي آخر کيس نقصان پهچايو. مون سندس هٿن تي وري مالش شروع ڪئي. سندس ٻانهون ۽ ...ڪون هيٺ مٿي ڪيم. سندس ڪوڏن تي ويهي کيس اٿارڻ وهارڻ لڳس. سندس نبض ٺيڪ هلي رهي هئي. آهستي ...ستي خون جو دور وڌڻ لڳو. ڪجهه وقت کان پوءِ هن ...ن ٽنگون ٻانهون چرڻ لڳيون ۽ ٿوري ئي وقت کان پوءِ ...ساهه ۾ آيو ۽ اکيون پٽيائين.

هٿئي. هنڪي هڪ ڌڪو آيو ۽ ٻري زمين تي وڃي ڪريو ۽ سندس وات مان هڪ دانهن نڪري وئي. مان ڪمري ۾ ڪهڙي وئس. جهرڻا ڳلن تان هٿ هٽائي ڇڏيا ۽ سندس اکيون ڦاٽي ويون ۽ جسم کي لوڏائيندي چيائين،

"هيءَ ڇا ٿي ويو."

هن مولڏانهن نهاريو ان وقت سندس اکيون ڪومل هيون ۽ انهن ۾ آنسون انهن تي لڙڪا جڻ ٻڪين تي ماڪ جا قطرا. سندس چهري تان ڌڪار ۽ غصو بلڪل غائب ٿي ويا هئا

"ڇا، هيءَ مري ويو؟" هن پڇيو.

"نه مري ڪونه ويو آهي."

مون شيام کي کڻي پلنگ تي سمهاريو. هن جو جسم لڏو ٿي ويو هو. سندس چپ ڪارانجي ويا هئا. مون سندس مٿي تي مالش ڪرڻ شروع ڪئي. سندس اکيون بند هيون. جهرڻا ڪمس جهڪي ڏٺو ۽ چيو،

"هيءَ نه مري ويو آهي."

"نه." مون جهرڻا کي تسلي ڏيندي چيو.

"لوهان کي ڌڪ آهي؟"

"ڌڪ آهي."

"ٺيڪ ٿي ويندو نه؟"

"بلڪل ٺيڪ ٿي ويندو. ٿوري وقت کان پوءِ. ڏلجاءِ ڪر."

"پر هنکي اهڙو اوچتو ڌڪو ڇو آيو؟"

"اهو ٿي ڪنهن وقت اوکي ٻڌائيندس."

. ايتري ۾ سانول اندر آيو ۽ جوڙ لڳو. "اڃا ڇا ڪري رهيا آهيو؟"

هيئون ۽ اکيون مشعال جيان ٻريءَ ٻرائون. هن شيام کي چيو
''مان توکي چتاءُ ٿي ڏيان. جيتري گهڙي مولڪي تنهن
جي لاءِ ڏکار آهي، جيتري مولڪي طاقت آهي جا منهن
جي روح کي توتي حملو ڪرڻ لاءِ اُٿاري ٿي، اُنهيءَ جي
سهاري تي مان توکي چتاءُ ٿي ڏيان. مولڪي هٿ لڳائڻ
جي همت نه رک. جيڪڏهن توکي پنهنجي حياتيءَ جي
پرواهه آهي ته مولڪي ڇڏ ته مان اکري وڃان نه ته نتيجو
تمام خراب اکرندو. شيام، مان توکي عمر جي حشمت ۾
التجا ٿي ڪريان ته مولڪي ڇڏي ڏي. منهنجي پنهان هڪ
زبردست طاقت آهي - هڪ روحاني طاقت آهي جا توکي
اس ڪري ڇڏيندي. سمجهي وڃ.''

جهرنا جو چهرو چمڪي رهيو هو. هن جي چهري تي هڪ
نوراني نور ٿي جهلڪيو. هوءَ پنهنجي آتما جو زور آزمائي
رهي هئي. اُن دشا ۾ هوءَ اڃا ڪان وڌيڪ سندر ٿي لڳي.
شيام جو چهرو به چمڪي اٿيو. هن خنده زني ڪرڻ لاءِ جهرنا
کي هڪ ڪمزور عورت سمجهي ٺهڪ ڏيئي کلي ڏنو ۽
اڳتي وڌيو. مون پنهنجي آتما جهرنا جي آتما سان ملائي
ڇڏي. مون پنهنجي آتما ۾ هڪ بجليءَ جي لهر پري ڇڏي
جنهنجي اثر ڪان جهرنا جو جسم هڪ بجليءَ جي دائري ۾
گهير جي ويو. شيام جهرنا جي ويجهو ايندو ٿي ويو. جهرنا
جون اکيون ڪشاديون ٿينديون ٿي ويون جن مان جوت نه
ٽلڪون ٿي اکٽيون. هن ٻئي هٿ پنهنجن ڳلن تي رکي
ڇڏيا هئا ۽ جهٽن ٿي شيام بلڪل ويجهو آيو جهرنا جي واسه
چيخ اکري ويئي ۽ سندس اکيون بند ٿي ويون. شيام
جهرنا جي ڪرائيءَ ۾ هٿ وڌو. بس، صرف ڇهڻ جي دير

انسان آهن، نه وڌڪ نه گهٽ. اوهان هن گهر جي مهمانوازيءَ جو ناجائز فائدو ورتو. هڪ ڀلي آدميءَ جي بي عزتي ڪري رهيو آهين ۽ هڪ عورت تي حملو ڪرڻ لاءِ تيار ٿيڻ آيو آهين. ڪيڏو نه بهادريءَ جو ڪم آهي! هڪ مرد جي سورهيائي ظاهر آهي! چئو، اهڙي نموني توهان هڪ انسان وانگر رهڻ ٿو چاهين جو ڪلهه ٿو چاهي ۽ پيار ڪرڻ ٿو چاهي. مون توکي بڇايو آهي نه سمجهي ۽ منهنجي وچ هڪ اڻ آهي ۽ اڄ واري سمجهي ورتو ان کي ڪهاڻين وڌيڪ واڪرو ڪيو آهي ۽ ان لاءِ مان سمجهي شڪرگذار آهيان. جيئن نه مان توکي پنهنجيءَ مرضيءَ موجب ٿي هلائي سگهان ۽ اڪري توکي ڇڏي ٿي سگهان نه ٿيءَ ڪمرو ڇڏي وڃ. توهان مهرباني ڪري منهنجي رستي ۾ نه اچو. مان ٻاهر وڃڻ ٿي چاهيان."

هوءَ در طرف وڌي ۽ شيام ٽپو ڏيئي سندس رستي ۾ اچي ويو. هيڏو چهرو مٽي جهڙو زرد ٿي ويو هو ۽ سندس اکين مان غصي ۽ پيار جي گڏيل آگ نڪري رهي هئي.

"مس جهرنا!" هن آهستي چيو، "جيڪڏهن توهان سمجهو ٿيون نه انهن ٻنهي ويندين نه ڀليل آهن. مان تو وٽ ايترو ٿي پڪو ارادو ڪري آيو آهيان. توکي منهنجو ٿيڻو ٿي پوندو، پل نه منهنجي جان نه نڪري وڃي."

شيام جهرنا جي طرف وڌيو. مون پردو ٿورو هٽايو. جهرنا جو منهن دروازي ڏي هو. مون اشاري ۾ کيس خاموش رهڻ لاءِ چيو ۽ مٿس هڪ وشواس جي نظر وڌم. هوءَ پليان هٽي ويئي. سندس چپ ٿڙڪي رهيا هئا. سندس چالي مٽي ٿي رهي هئي. سندس منهن پڪوڙي جي وڻون

جهرٽا ڪيس جواب ڏنو، ”تون مورکن والگر ٿو ڳالهائين.
هن ڪي نه سمجهو آهي. ڇڪ؟ تون ان ڪي ڪيئن ٿو چڪي
سکهين جا لنهنجي دائري کان ٻاهر آهي. ڇڪ ۽ ڏکي جا
قاعدا ڪڏهن و ڏيءَ سياڻپ ۽ ڏهن جا تاهيل آهن؟ نه لنهنجا.
تون الهن کي ناهي يا مٽائي لئو سکهين. الهن ڳالهين ۽ لـون
اجا ٻار آهين.“

”توکي جيئن وڻي تيئن ڳالهاءِ. پر مولکي پنهنجي ارادي
تان هٽائي نه سگهندين. مان ڪو خواب ڪونه ٿو ڏسان ۽ نه
ڪو هن ماڻهوءَ والگر جادوگر ٿي آهيان جو پين جا خيال
جهٽي سگهان. اوهو....... توکي غصو ٿو لڳي. پر مان سچ ٿو
چوان ته هن توڻي ۾ ڪو جادو هلايو آهي. مان نه سدو سادو
ماڻهو آهيان. مان توکي هن جي چنبي مان ڇڏائڻ ٿو چاهيان.
مان توکي سيکارڻ ٿو چاهيان ته پين ماڻهن والگر ڪيئن رهجي،
ڪلجي ۽ پيار ڪجي.“

مون پردي جي ڪنڊ ٿورو کسڪائي. ڏنم ته شيامر دري
[illegible]وت بيٺو هو ۽ سندس سامهون جهرٽا بيٺي هئي پر ڪالئس پري
[illegible] جـي پر سان. جهرٽا جون اکيون چمڪي رهيون هيون.
[illegible]ن سندس ڪومل اکيون ڏنيون هيون. اڄ الهن اکين مان
[illegible] جي آگ جون چڻگون لڪري رهيون هيون. باه جا
[illegible] ڪدڙ شعلا. هوءَ چئي رهي هئي،
”لـون پنهنجي هڪ شب چنڊ جو ايمان ڪري رهيو
[illegible]. هڪ اهو السان جو لولي مهربان آهي پر پڻ ڪيس
[illegible] ڪري رهيو آهين. ان مان ظاهر آهي ته تون ڪيتري
[illegible]ڪريل آهين. مولکي سچ ته لولي رحم ٿو اچي. مون
[illegible]جي لاءِ لفرت آهي. تون بلڪل هڪ ....سدو سا[illegible]

اون انهيءَ ڪري ب هڪ ٻاهري ٻليان جو ٿو ڪيوائين. مان
تنهنجي لاءِ هڪ ٻاهر ٿي هولڊس جنهن کي اون ڪڏهن ۽
حاصل ٿو ڪري سگهين. مولکي هڪ خواب سمجهه ۽ نه
هڪ عورت جنهن کي تنهنجو پيار راضي ڪري سگهندو.
اون هڪ رشت ڦشت، ڳاڙهو لالو، خوش مزاج ماڻهو آهين.
هن دنيا ۽ دلري چيزن جو خواهان آهين ۽ مولکي وري هن
دنيا جي پرواهه ڪانهي. تون چئين ٿو ته اون مولکي خوش
رکندين. انهيءَ ۾ مولکي ته شڪ ڪونهي. تنهنجي ملڪيت،
سونهن ۽ تنهنجو دوستالو ورتاءُ گهڻن ئي عورتن کي خوش
رکي سگهندو، پر مولکي تنهنجي ملڪيت ۽ مڙني جي ڪاڻ
ڪانهي. تنهنجي عزم عزت، مان مرتبو، تنهنجي سماج جنهن
لاءِ مولکي نفرت آهي، اهي سڀ منهنجي لاءِ ڪچا آهن. شادي
لاءِ، جنهن کي جيئن دنيا ٿي سمجهي، مولکي نفرت آهي. ٻن
روحن جي ميلاپ کان سواءِ، جسمن جي ميلاپ لاءِ مولکي
ڌڪار آهي. جنهن پيار جي اون تلاش ڪري رهيو آهين سو
اون مون ۾ نه پائيندين. توءِ پنهنجو وقت ڇو اجايو وڃائي
رهيو آهين."

شام چئي رهيو هو، "هڪ جوت مان ٻي جوت ٿي ٻري،
حورتا! اس برف جي ٻهاڙن کي ٿي وڃالي. منهنجي پيار
جي گرمي به تولکي ضرور رجاليندي. مولکي وشواس آهي
ته منهنجي پيار کي تنهنجو پيار حاصل ٿيندو، اوس ٿيندو.
جو، سالول جي سولت جي عقيدي موجب پيار ۾ هڪ الڳ
آهي، ڪشش آهي، ڇڪ آهي ۽ اها ڇڪ منهنجي سهڻي شملتا
سان تولکي مولکان ضرور ڇڪي ايندي ۽ ڇڪيندي رهندي
جيستائين تون منهنجي ٿين."

چهرٽا کيس جواب ڏنو، ”تون مورکن وانگر ٿو ڳالهائين
هن کي نہ سمجهو آهي. ڇڪ؟ تون ان کي ڪيئن ٿو ڇ..
سکهين جا لنهنجي دائري کان ٻاهر آهي. ڇڪ ۽ ڏڪي ..
قاعدا ڪنهن وڏيءَ سياڻپ ۽ ڏهن جا تابعل آهن؛ نہ لنهنجا
تون الهن کي ناهي يا مٽائي ٿو سگهين. الهن ڳالهين ۾ ڪـون
اڃا ٻار آهين.“

”توکي جيئن وڻي تيئن ڳالهاءِ. پر مونکي پنهنجي ارادي
کان هٽائي نہ سگهندين. مان ڪو خواب ڪو نہ ٿو ڏسان ۽ نہ
ڪو هن ماڻهوءَ وانگر جادوگر ٿي آهيان جو پنهنجا خيال
جهٽي سگهان. اوهو........ توکي غصو ٿو لڳي. پر مان سچ ٿو
چوان تہ هن توليءَ ۾ ڪو جادو هلايو آهي. مان نہ سڌو سادو
ماڻهو آهيان. مان توکي هن جي چنبي مان ڇڏائڻ ٿو چاهيان.
مان توکي سيکارڻ ٿو چاهيان تہ پنهنجا ماڻهن وانگر ڪيئن رهجي،
ڪلهجي ۽ پيار ڪجي.“

مون پردي جي ڪنڊ ٿورو کسڪائي. ڏٺم تہ شيام دريءَ
وٽ بيٺو هو ۽ سندس سامهون چهرٽا بيٺي هئي پر ڪالهہ پري
..پٽ جـي پرسان. چهرٽا جون اکيون چمڪي رهيون هيون.
..ون سندس ڪومل اکيون ڏنيون هيون. اڄ الهن اکين مان
..صي جي آگ جون چڻگون نڪري رهيون هيون. ٻاهہ جا
..م ڪندڙ شعلا. هوءَ چئي رهي هئي،
”لـون پنهنجي هڪ شيءِ چتڪ جو ايمان ڪري رهيو
..ون. هڪ اهو انسان جو توليءَ مهربان آهي پر پٽ کيس
..ڪري رهيو آهين. ان مان ظاهر آهي تہ تون ڪيتري
..ڪريل آهين. مونکي سچ تہ توليءَ رحم ٿو اچي. مون
..نجي لاءِ نفرت آهي. تون بلڪل هڪ سڌو سادو ..

اوهان پنهنجي جهڙن هڪ ٻاجهي ٻلين جو ٿو ڳولائون. مان تنهنجي لاءِ هڪ ٻاجهاري هولڊبس جنهن کي توهان ڪڏهن به حاصل نٿو ڪري سگهين. مولڪي هڪ خواب سمجهه ۽ نه هڪ عورت جنهن کي تنهنجو پيار راضي ڪري سگهندو. اهو هڪ رشت بشت، لاڙو اوائلو، خوش مزاج ماٺو آهي. هن دنيا ۽ دنيوي چيزن جو خواهان آهي ۽ مولڪي وري هن دنيا جي پرواه ڪانهي. توهان چئو ٿا ته اهو مولڪي خوش رکندين. اهي ۽ مولڪي ۽ شڪ ڪانهي. تنهنجي ملڪيت، سولين ۽ تنهنجو دوستانو ور تاءِ گهڻن ئي عورتن کي خوش رکي سگهندو. پر مولڪي تنهنجي ملڪيت ۽ مٽين جي ڪاڻ ڪانهي. تنهنجي عزم عزت، مان مرتبو، تنهنجي سماج جنهن لاءِ مولڪي نفرت آهي، اهي سڀ منهنجي لاءِ ٺيڪ آهن. شادي لاءِ، جنهن کي جنت دنيا ٿي سمجهي، مولڪي نفرت آهي. ٻن روحن جي ميلاپ کان سواءِ، جسمن جي ميلاپ لاءِ مولڪي انڪار آهي. جنهن پيار جي توهان تلاش ڪري رهيو آهيو سو اوهان سوين ۾ نه پائيندا. ٻن پوءِ پنهنجو وقت ڇو اجايو وڃائي رهيو آهيو."

شيام چئي رهيو هو، "هڪ جوش مان ٻي جوش ٿي ٿري، جهرڻا! اس برف جي ٻهاڙن کي ٿي وڃالي. منهنجي پيار جي گرمي ته توکي ضرور وڃاليندي. مولڪي وشواس آهي ته منهنجي پيار کي تنهنجو پيار حاصل ٿيندو، اوس ٿيندو، ڇو، سالن جي سونڌ جي عقيدي موجب پيار ۾ هڪ اثر آهي، ڪشش آهي، ڇڪ آهي ۽ اها ڇڪ منهنجي سڀن شيلتا سان توکي مون ڏانهن ضرور ڇڪي ايندي ۽ ڇڪيندي رهندي جيستائين توهان منهنجي ٿين."

جهرٽا کيس جواب ڏنو، ”تون مورکن وانگر ٿو ڳالهائين. تو
هن کي نه سمجهو آهي. ڇڪ؟ تون ان کي ڪيئن ٿو ڇڪي
سگهين جا تنهنجي دائري کان ٻاهر آهي. ڇڪ ۽ ڏکي جا
قاعدا ڪنهن وڏيءَ سياڻپ ۽ ذهن جا قائل آهن؛ نه تنهنجا.
تون انهن کي ناهي يا مٽائي نٿو سگهين. انهن ڳالهين ۾ تون
اڃا ٻار آهين.“

”توکي جيئن وڻي تيئن ڳالهاءِ. پر مونکي پنهنجي اراديءَ
کان هٽائي نه سگهندين. مان ڪو خواب ڪونه ٿو ڏسان ۽ نه
ڪو هن ماڻهوءَ وانگر جادوگر ٿي آهيان جو پنهنجا خيال
جهٽي سگهان. اوهو....... توکي غصو ٿو لڳي. پر مان سچ ٿو
چوان ته هن توتي ۾ ڪو جادو هلايو آهي. مان ته سڌو سادو
ماڻهو آهيان. مان توکي هن جي چنبي مان ڇڏائڻ ٿو چاهيان.
مان توکي سيکارڻ ٿو چاهيان ته پنهنجي ماڻهن وانگر ڪيئن رهجي،
کلجي ۽ پيار ڪجي.“

مون پردي جي ڪنڊ ٿورو کسڪائي. ڏٺم ته شهزادي
وڌ پيلو هو ۽ سندس سامهون جهرٽا بيٺي هئي پر ڪانئس پري
پٽ جي پرسان. جهرٽا جون اکيون چمڪي رهيون هيون.
مون سندس ڪومل اکيون ڏٺيون هيون. اڄ انهن اکين مان
غصي جي آگ جون چڻنگون نڪري رهيون هيون. ٻاهه جا
پسر ڪندڙ شعلا. هوءَ ڇٽي رهي هئي.

”تون پنهنجي هڪ شيءِ چنڊ جو اپمان ڪري رهيو
آهين. هڪ اهو انسان جو توتي مهربان آهي پر پٽ کيس
گندو ڪري رهيو آهين. ان مان ظاهر آهي ته تون ڪيتري
قدر ڪريل آهين. مونکي سچ ته توتي رحم ٿو اچي. مون
کي تنهنجي لاءِ افسوس آهي. تون بلڪل هڪ سڌو سادو

اُن ننڍڙي [illegible] هڪ ٻاجهي ٻليان جو لو کنوائين، مسان
تنهنجي لاءِ هڪ ٻاجو ني هولڊيس جنهن کي اُن ڪلهن ۽
حاصل ڪو ڪري سگهين. مولڪي هڪ خواب سمجهه ۽ اس
هڪ عورت جنهن کي تنهنجو پيار راضي ڪري سگهندو.
اُن هڪ رشت بشت، ٿارو اوار، خوش مزاج ماڻهو آهين.
تون دنيا ۽ دلوي چيزن جو خواهان آهين ۽ مولڪي روي هن
دنيا جي پرواهه ڪانهي. تون چئين ٿو ته اُن مولڪي خوش
رکندين الهي ۽ مولڪي به شڪ ڪونهي. تنهنجي ملڪيت،
مولهي ۽ تنهنجو دوستاڻو ورتاءُ گهڻن ئي عورتن کي خوش
رکي سگهندو. پر مولڪي تنهنجي ملڪيت ۽ مٽين جي ڪا ڪا
ڪانهي. تنهنجي عزم عزت، مان مرتبو، تنهنجي سماج جنهن
لاءِ مولڪي نفرت آهي، اهي سڀ منهنجي لاءِ ليڪا آهن. شادي
لاءِ جنهن کي جيئن دنيا ٿي سمجهي، مولڪي نفرت آهي. پر
روح جي ميلاپ کان سواءِ، جسم جي ميلاپ لاءِ مولڪي
ڌڪار آهي. جنهن پيار جي اُن تلاش ڪري رهيو آهين سو
اُن سون ۾ نه ڳولهيندين پر پنهنجو ولس جو اجايو وڃائي
رهيو آهين."

شهام چئي رهيو هو، "هڪ جوت مان ئي جوت ٿي ٻري،
جيئن اُس برف جي ٻاڙن کي ٿي وڃائي. منهنجي پيار
جي گرمي به توکي ضرور وڃائيندي. مولڪي وشواس آهي
ته منهنجي پيار کي تنهنجو پيار حاصل ليندو، اوس لهندو.
[illegible] سرت جي عقيدي موجب پيار ۽ هڪ الر
[illegible] آهي [illegible] آهي ۽ اها هڪ منهنجي [illegible] شملتا
[illegible] جڪي اهندي ۽ چڪهندي ۽ [illegible]
[illegible]

حال تي قياس اچي رهيو هو. سندس نااميدي کيس ٻر...
ڪري رهي هئي. مون کيس چيو،
”شيام، تون جوش ۾ آهين ۽ پيٽل ٿ. جهرڻا جو تمهنجي
گهٽ پوري تيرڻ کان اڳ، وڃڻ جو مطلب کو تمهنجي. ٻي ھرلي
ڪرڻ جو ٿ هو. هوءَ کيهن کي ٿ ٿ رچائيندي آهي. هن
جسو سياهه نـي اهڙو آهي. هوءَ ڪلهن ۾ ٿوکي ائين االراض
ڪرڻ نه چاهيندي يا چڙ ڏياريندي.“
”چڙ ڏياريندي،“ شيام عجب کائيندي چيو، ”جيڪڏهن
هوءَ ڪوشش ۾ ڪري ته ۾ مولکي چڙ نه ايندي. هوءَ مولکي
لتاڙي وڃي، منهنجي ڪليجي ۾ ڇري ڪهائي ڇڏي ۽ مولکي
ٻهه قتل ئي چو نه ڪري ڇڏي ته ۾ مولکي چڙ نه ايندي.
مان ڏسان ٿو ته اوهان کي منهنجي حال تي رحم اچي رهيو
آهي ان لاءِ مان اوهان جو شڪرگذار آهيان. ايشور جو قسم،
مان وڌيڪ ترسڻ لاءِ تيار نه آهيان. ٻڌو، اوهان هتي ٿسي
ترسو. مان اڄ جهرڻا سان دل کولي ڳالهائيندس. هڪ هڪا ٻڌ
ڪندس.“
”ترس، شيام،“ مون اکڙ ۾ چيو، ”اهو تون چا ٿو
ڪرين؟“
”مولکي اڄ فيصلو ڪرڻو آهي.“
ائين چئي هو پردي کي چڻ چير پيدو طوفان والگر منهنجي
ڪري ۾ هليو ويو. مان دري وٽ ترسي ٻهي رهيس. ٻاهر
شور لڳو پيو هو. ڇڇ اچي وٺي هئي. اوچتو هڪ چيخ
مان در وٽ پردي جي پٺيان اچي بيٺس. السـ..وڙان
جو آواز اچي رهيو هو،
”تون ٿوکي ٻڌايو نه ائين ڪرڻ منهنجي لاءِ ناممڪن آهي.“

هستي دل ۾ دل جو دلارو هستي آ
هستي لمڙ لمڪن لطارو هتي آ.

نظر نوا اچي چوطرف ڏلڏ ڪارو
جو منهنجي اکين جو اجارو هتي آ.

هيمر عشق وارن ڪي روڪي نہ سگهو
ڪيو حسن وارن اشارو هستي آ.

اسان خود ئي خوشيءَ کسان ڪنارو ڪيو آ
وفا ورلہ سامهون ڪنارو هستي آ.

غزل پر درد هو، سوز هو. شيام اج ڏکہ وچان ڳائي رهيو هو. مون ڏسڻ ئي چاهيو ٿہ الهيءَ ڪافيءَ جو جهرڻا تي ڪهڙو اثر ٿيو هو. منهن فيرائي ڏٺر تہ هوءَ غائب هئي. سڀني تاڙيون وڄايون. واہ ... واہ ٿي ويئي. ايتري ۾ سانول چيو، ”جهرڻا اچي رهي آهي. آئو ٻاهر هلو.“

مون ڪانتس تمام آهستي آواز ۾ پڇيو، ”جهرڻا ڪٿي آهي؟“
”ٻو واري ڪمري ۾.“

سڀ ٻاهر هليا ويا. مان اجا دريءَ وٽ بيٺو هوس. شيام موٽي آيو.

”جهرڻا ڪٿي آهي؟“ هن ڪجهہ غصي ۾ چيو.
”مون کيس ڪمرو ڇڏيندو ڪونہ ڏٺو.“
”مون کيس ڏٺو. جڏهن مان آخري ستون ڳائي رهيو هوس تہ هوءَ هڪ لمحو ترسي والگر غائب ٿي ويئي.“
لوڙو وقت ترسي وري چيائين،
”مان کيس ڳولهي لهندس.“
مون ٻرمائيءَ سان هن جي ٻانهن جهلي. مولڪي سندس

مان ٻيلڪ ۾ اچا ڳهڙاس ٿي مس ته ڪا ڪا ڪاشي چالڪجي
وئي. ڪمرو تماڪ جي دونهين سان ڀريل هو. ساول خاص
مهمانن سان منهنجي واقفيت ڪرائي. جهرنا چندرا سان ڪڏ
ونـي هئي. مون کيس مشڪي ڪيڪار ڪئي ۽ هن به موٽ ڏني.
اڄ هـوءَ منجهيل ۽ مايوس لـــ هئي ۽ ڪجهه گنڀير هئي.
ڪمري ۾ وري ٽهڪڙو مچي ويو. شيام ڳلاس مٿان ڳلاس شراب
جا ڏوڪهيندو ٿي ويو ۽ ڪي جو ڪي ٻڙ ٻڙائيندو ٿـي ويو.
سندس نگاهن جو مرڪز جهرنا هئي جا ساهون واري ڪوچ
تي وٺي هئي. مهمانن مان ڪنهن چيو، "شيام، اڄ هن شب
موقعي تي ڪو ڪلام ارشاد ٿي وڃي."

"هائو هائو جو ڪين." ساول ونائيندي چيو.

"هائو چو ڪين. اڄ هڪ خاص چيز پيش ڪندس." شيام
جهرنا ڏانهن گهور ٻدي چيو.

شيام اٿي پيالي وٽ وڃي ويٺو. ڪمري ۾ منهنجو ساهه
منجهي رهيو هو ۽ مان اٿي ساهون دريءَ وٽ وڃي ويٺس.
شيام پيالي جي پڙن کي ڇيڙهڻ سان چيڙڻ لڳو. جهرنا جون
نگاهون هيٺ زمين طرف جهڪيل هيون ۽ هوءَ ڪجهه سوچي
رهي هئي. مهمان نشي ۾ ٽب هئا ۽ پيالي مان نڪرندڙ آلاپ
تي جهومي رهيا هئا. ساول پائيپ مان الجهه واريڪر دونهان
ڪڍندو ٿي رهيو ۽ منهنجي دل اٿين ٻولي رهي هئي ته
شيام اڄ ڪو اهڙو قدم کڻندو جو سندس لاءِ تمام ڏکدائڪ
ثابت ٿيندو. هن جي دماغ تي اڳيئي جنون سوار هو ۽ اڄ ته
شراب جي نشي ۾ اسانيت ٿي ڀلائي وينو هو. خير، ڪجهه
به هجي. مان حاضر هوس ۽ جهرنا کي ڪو به نقصان پهچي
نٿي سگهيو. شيام امنگ سان ڳائي رهيو هو:-

ٻاڻ ۾ ڪلهي هڪ ٻي تائين سگهن. جيڪڏهن پيار پيار ۾ ئي آهي ته پيار جو پريتم ۾ وشواس لُڪل آهي - پورڻ وشواس ۽ تون ان وشواس جي آڌار تي اڳتي وک وڌاءِ.

”مون سڀ ڪجهه سمجهيو.“ چوڪري جواب ڏنو، ”اوهان منهنجي اکين تان پردو هٽايو آهي. مان اوهان جو تهدل شڪرگذار آهيان.“

مينارام جي منهن جو رنگ ٿي ڦري ويو هو. شايد منهنجو سماج تي حملو وار کيس پسند نه پيو.

چوڪرو موڪلائي هليو ويو. پيا آلي ڪڙا ٿيا. اسان ٻوڃن ڪالي پورو ڪيو. مون مينارام کي چيو،

”جيڪڏهن اوهان کي اعتراض نه هجي ته مان هاڻي هلان. مان ٿورو آرام ڪرڻ ٿو چاهيان.“

”ها .... ها.... اوهان ڀلي هلو. اڄ موهنيءَ جي شادي آهي. وري ملاقات ٿيندي.“

مان واپس گهر اچي پنهنجي ڪمري ۾ وڃي آرامي ٿيس.

جڏهن آرام ڪرڻ کان پوءِ اک کلي ته ٻيلڪ ۾ ڪجهه گوڙ شور ٻڌڻ ۾ آيو. اڄ موهنيءَ جي شادي هئي ۽ مهمان اچي ويا هئا. ٻاهر چؤنڪ ۾ شاميانو لڳايو ويو هو. چوڌاري جهل ٻهل مچي ويئي هئي ۽ ٽهڪن جا آواز ٻڌڻ ۾ پئي آيا. مان هٿ منهن ڌوئي ويٺس ته سانول اندر اچي چيو:-

”يار ٻاهر محفل گرما گرم آهي ۽ تون اڃا سمهيو پيو آهين؟“

”بس، گهڙيءَ کن ۾ اچان ٿو.“ مون چيو.

”اُٿي نه ڪر يار.“ سانول ويندي ويندي چيو. سندس واتان مان شراب جي ٻانس اچي رهي هئي. سو اها هئي محفل گرما گرم - شراب جي.

مهلي ماليءَ کي آئت ڏيئي اماڻيو ۽ چيو،
”ڏسو تہ حال ڇا ٿيا آهن. اڄ ماءُ پٽ کي ٿي وڏي. اڄ پٽ جـوءِ جو مريد ٿي ماءُ کي ڪيڻ لاءِ تيار ٿيو آهي. ڪيس اهو فڪر ڪونهي تہ هوءَ اپواه ڪئي تہ ڪا ڪانهيندي ۽ ڪنهن جا ڊ ر اوسيندي. ڪٿي اولاد خراب ڪٿي مائٽ خراب. اجهو، هـــيءُ ليڪر ويٺو آهي. ڪنهن ڇوڪريءَ سان پيار اٿس. مائٽ راضي ڪونهن ۽ چون ٿا تہ اها شادي نہ ٿيندي.“
ڇوڪري جو منهن شرم کان ڳاڙهو ٿي ويو.
مون کانئس پڇيو، ”ڇو ليکر، سبب ڪهڙو؟“
”چون ٿا تہ سندن گلا ٿيندي.“ هن هٻڪندي چيو.
”تنهنجو ڇوڪريءَ سان پيار آهي؟“
”بيحد.“
”۽ هن جو؟“
”هوءَ چوي ٿي تہ جيڪڏهن شادي ڪندي تہ مون سان ڪندي. جيڪڏهن ائين ٿي نہ سگهيو تہ پاڻ ماري ڇڏيندي“
”چوڻ ۽ ڪرڻ ۾ وڏو فرق آهي.“ مون چيو.
”هوءَ ارادي جي پڪي آهي.“ مان هن کي ڪنهن قيمت تي ڇڏڻ لاءِ تيار نہ آهيان. جيڪڏهن هن ائين ڪيو تہ منهنجي زندگي برباد ٿي ويندي.“
”تہ پوءِ تو پڪو ارادو ڪيو آهي؟“
”منهنجو ارادو اٽل آهي. پر مون چيو تہ داد و ميلاوام جيڪڏهن منهنجن مائٽن کي سمجهائي تہ تڪليف کان بچي پئبو.“
ڇوڪري جواب ڏنو.
”اوهان ٻنهي جو پاڻ ۾ پيار آهي.“ مون چيو، ”۽ ٻئي هڪ ٻئي کي ڇڏڻ لاءِ تيار نہ آهيو چاهي ڪجهہ بہ ٿي پوي.

جهڙي جي ڪاٺ جو ٿي ڪيئن."

"ڏيڙي پڻ نه مٺو ڇوري ڇا پيو؟ سڀ زر زيور چوري
چٽ چٽ ڪري اُسري ورتا. ڪليم جو پٽو جيڪو مليو سو
به ڦري ورتائون. جاءِ ملي سا به پنهنجي نالي ڪرائي ڇڏيائون.
هاڻي مان ڪاڏي وڃان؟ ڀلي! لوڻ ڪڇڻ جڻيس؟
سمجهائينس. مالڪن کي سڃاڻي چوري ڪٽي ٿانءُ نه پائيندو.
مٺو ٻيري سڙي ويندو...."

مٺي کيس وڃي روڪيندي چيو،

"مائي تون پٽ کي پٽين ڇو ٿي؟"

"پٽيان ڇو ٿي؟" مائيءَ چيو، "منهنجي رڳو ٿي پٽيس
پنهنجو پٽ خراب ٿيو آهي. ڏاڙيءَ کي ڇا ڄڻجي. مولڪي
ڏاڍو ستايو اٿن."

"آخر نه تنهنجو اولاد آهي." مٺي چيو

"پاڻ ڏيان اهڙي اولاد کي. ڇوڙي ڏيان اهڙي اولاد
کي. جمندي ئي ڦريءَ ئي انهن ڏينهن ها ته ٻيڙيءَ ۾ چڙهي
ڏک ڏسان ها؟"

اهي چئي مائي اچي روئڻ ۾ چنڪي. مٺي اُنکي کيس
شالِ ڪرايو.

"اهڙو خيال نه ڪريو. مان کيس سمجهائيندس."

"سمجهائيس مٺي کي. مولڪي ته مٺو ڪاٺ تو اچي.
مٺو ناس ٿئي، منهنجي پيري ر لائي اٿس. منهنجي نه رڳو
مان ئي آه نه ڪري. مٺي کي ڪلارڪي نه ملي آهي
پر سمجهي لوڪ لوئي ويو آهي. هيءُ جي خيال هجن ها
نه منهنجي هيءَ حالت ڇو ٿئي ها. مٺي کي ماڙي نه پورو
ڪن ها."

رهيو هو دنيا جي روش لي- دنيا جي دستورن لي- د
جي کوکلي رواجن لي. دنيا ڪيترو نه پاڻ کي ڪيرائي ڇڏ
هو. ڪيترو نه پاڻ کي ذليل بڻايو هو. مان خوش هوس ج
الهيءَ دنيا ۾ نه هوس. مان خوش هوس جو مولکي اهڙيءَ
سماج ۾ لڏي رهڻو پيو. الي باهران هڪ آواز آيو،
”ڀڙي عينا، او مينا، ويٺو آهين؟“ هڪ ٻڍڙي الله ر
لکهي آئي.

”اچو امين، ڪهڙو حال آهي.“ ميناارام پڇيو.

ٻڍڙيءَ چيو، ”مٺن منهنجو خون سڪائي ڇڏيو آهي.
ٽالک لي منهنجو پير ٺهيو جو هتي آيس. مان ته ڪيمپ ۾
خوش هئس، مولکي تا چون ته گهر مان نڪري وڃ.“

”ڪير ٿو چوي؟“ ميناارام وري ڪاڻس پڇيو.

”اهو ڇورو ۽ ڇوري، ٻيو ڪير؟ ڇوري جو هن ايترا
دماغ ڦيرائي ڇڏيو آهي. سس نه وڻيس ٿي لڳي. ٻر مان ڪنهن
جي وڌ وڃان، ڪو ڏٺي سائين هجيم جنهنجي وجي پناه
پوان. مولکي نه ٽالي ڪيو ٿن.“

”امين تنهنجو ڪو اهڙو آهي نه ڪونه؟“ ميناارام پڇيس

”اڙي ڇورو ڇٽو ٿي پيو آهي.“ مائي ڇوه ڇنڊڻ لڳي،
”ڇوريءَ جي قشق ۾ الٽو ٿي پيو آهي. جيئن ٿي ڦيرائيس
ٺن تو ڦري. اهڙو جلم نه اسان ڪٽي ڪو نه ڏٺو. مڙس جوءِ
ب وس! چيو ماس نه رڙيءَ کي ڇڪي هڪ مار هڪيو. نه
ي ٿو نه گهر مان نڪري وڃ. ڪيس پالني لپائي وڏو ڪيم،
س گوناهه مت ميڙ ۾ هاڻي ٿو چوي نه نڪري وڃ.“
ميناارام مائيءَ کي سمجهائيندي چيو، ”ٻر جيڪڏهن پاڻ
نهو نه، وڃي جدا رهه. توکي نه پنهنجو پيسو آهي. ڪ-ن

ڪندو؟' عجب جي ڳالهه ٿئي. ڪيڏو ڳوڙهو ڪلجڳ اچي ويو آهي. ڇوڪرين جا مائٽ ڇا ٿا ڪن؟ ٿين مجبور. جڏهن هن هڪ جوان ڇوڪري ڏٺي ته مون پڇيو 'ڪيئن پسند آئي؟' چيائين 'ڇوڪري ته چڱي آهي پر ٽڪون ڏاڍا سهڻيون اٿس.' اڄ مار پوڻي ٽيهنجو هن جي ٽڪن سان ڪيڏو واسطو. مون ڪانس پڇيو، 'توهان سندس ٽڪون ڏٺيون ڪيئن؟' چيائين ته 'جنهن وقت هوءَ آئي ان وقت سندس ساڄي ٽورو مٿي کڄي ويئي ۽ سندس ٽڪون صاف ڏسڻ ۾ آيون.' سائين حالي پهڻو ته زمانو ڪيترو نه ڪري چڪو آهي. هن هڪڙي کي اها ڳالهه ڪندي شرم نه ڪو آيو! مان ته اها ڳالهه ڪري ڪان زمين ڦاٽي پوي ته ان ۾ گهڙي وڃان. اهو اٿو حال ماڻهن جو. پر اهو ڇا. هي ڳالهه ٻڌو. هڪ ٻي مائٽي ٿيل هئي. سيٺ گهوٽ جوان ۽ سٺيءَ نوڪريءَ کي لڳل. ڇوڪريءَ وارن کي گهر ٻيٺي ته ڇوڪري کي ڏسڻ لئي ويل آهن. ٻه ڪرڻا لاءِ ڇوڪري ڏيکارڻ جي ٺيالي، ڇوڪري کي ڪنهن گهير ۾ گهرايو ويو. ميوو وغيره کٽي آيا. ڇوڪري ڪيلو يا ٻيو تازو ميوو کاڌو ٻه ؛ ڪيل اکروٽ کي هٿ نه لڳايائين. ڇوڪريءَ جي ماءُ ڪمس چيو، 'ڇو ڪڪا اکروٽ ڇو نه تو کائين؟ ڏاڍا لذيذ اٿو. خاص اوهان لاءِ گهرايا اٿر.' ڇوڪري آلاڪالي ڪئي ۽ آخر حجب ڏيکاريندي هن جي هٿ ۾ ٻه چار اکروٽ کڻي مائيءَ رکيا. هوءَ اُلي اکروٽ دروازي جي وچ ۾ آڻي ڀڃڻ لڳو ته مائيءَ چيس، 'ڪاغذي اکروٽ آهن جهن سان ڀڃا پون.' ڇوڪرو شرمندو ٿي ويو ۽ مجبور ٿي اکروٽ ڏندن جي وچ ۾ آڻائين. اوري زور ڏيڻ سان وچاري جي ٻتيهي اچي ٻاهر پيئي.*

سيڻي ويٺل ٽيڪ ڏيئي کلڻ لڳا. پر مونکي افسوس ٿي

”جهرٽا ۽ شمار جي شادي ۾ تورن ڏيڻ ۾ ٿيڻ واري آهي. اڄ گهر ۾ اها ڳالهه ٻولهه ٿي رهي هئي.“ چندو چيو.

”جهرٽا جي شادي صرف ڌن جي خيالن ۾ ٿي ٿيڻ واري آهي.“ مون ٽيڪ ڏيندي چيو، ”جهرٽا جي شادي جهرٽا جي پڇڻ کان سواءِ ٿي ٿيڻ واري آهي.“

چندو خاموش رهيو.

ميلارام وٽ ڪجهه ماڻهو ويٺا هئا. هن اٿي منهنجي آجيان ڪئي ۽ مولڪي پنهنجي پاسي ۾ ويهاريو. ويٺلن سان منهنجي واقفيت ڪرايائين. هڪ ٽڪو ٽڪون نيمڪر ۽ ويٺو هو. ذرا منجهيل ٿي لڳو. ميلارام کلندي ڪمس چيو،

”ڪاڪا، تنهنجو مسئلو شايد هيءُ حل ڪري سگهي.“

پوءِ مولڪان سانول جي گهر جي خبرچار پڇڻ لڳو. ٿوري وقت کان پوءِ سامهون ويٺلن مان هڪ ڪي هن چيو،

”چڱو سچا! توهان پڇلي هلو. اسان ڪوشش ڪنداسين. سائين سٺائي ڪندو. ليائيءَ جو ڪارج آهي، ثواب جو ڪم آهي.“

”اوهان مائٽن جا ڪم ته ڪندا آهيو ڇا؟“ مون پڇيو.

”ادا، ڪجهه نه پڇو.“ ميلارام وراڻيو، ”ياري زمانو اچي ويو آهي. ڇوڪرن جا واڳهوءَ وانگر وات ڦاٽا پيا آهن. ڇوڪريون ته سهڻيون ڪين ۽ وري پيسو به ڪوي. تنهنڪانپوءِ به پيا مڪڻ مان وار ڪڍيندا. دنيا مان شرافت ويئي آهي لڪري. چرٽتر بلڪل نه رهيو آهي. انسان اصل حيوان ٿي پيو آهي. اڄڪلهه ڏيڻ جي ڳالهه آهي. هڪ مائٽي مون هلائي. ڇوڪري جو پيءُ تو چوي ته ’ڇوڪري پهرين مان ڏسان پوءِ منهنجو ڪڪو ڏسندو. جي مولڪي ٿي پسند نه آهي ته ڪڪو ڏسي ڇا

”اهو تون ڪاڻس ٿي- هڪ شاڻائتي نمونو ٿي. ٻيو ڪو اهو نہ ڪندو.“

”ها، مان ٻاهه انهن تي سوچي رهيو آهيان. اڄ جهرنا سان ان باري ۾ ضرور ڳالهہ ٻولهہ ڪندس. جدائيءَ جي غم ڪان دل اندرو نہ جلي رهي آهي جو مان سهي نٿو سگهان. مان دل کي ناراض نٿو چاهيان. زندگيءَ ۾ ڪانئي دک سٺا اٿم. سچي راهہ سندس خيال سمهڻ نہ ڏنو. صبح جو بہ ان غم جي خيال کان آرام نہ آيو نہ وري راهہ بہ اوجاڻن ۾ گذاريو. اس مان هميشہ پنهنجي زندگيءَ جو فيصلو ڪرڻ ٿو چاهيان. جيڪڏهن جهرنا کي پيار ڪرڻ جي خطا ڪئي اٿم تہ ڪانئس وڃي معافي وٺندس. هاڻي تہ سندس ئي آسرو آهي....“

شيام وهلور ٿي ويو. چندو اندر آيو جنهن کي ڏسي شيام چپ ٿي ويو.

چندوءَ چيو، ”اڄ اوهان کي ٻاهر وڃڻو آهي. مالڪ پڇي رهيو آهي تہ جيڪڏهن تيار هجو تہ گاڏي گهرائي وڃي.“

”ها، مان تيار آهيان. صرف ڪپڙا متائڻا اٿم.“

شيام اشارو سمجهي ويو ۽ اٿي هلڻو ويو.

”صاحب......“ چندو وڌيڪ چئي نہ سگهيو.

”چؤ چندو.“ مون چيو.

”اوهان جي ڇوري ٿي هيءَ غصو زندگيءَ ۾ پهريون دفعو ڏسي رهيو آهيان.“

مونکان کل نڪري ويئي ۽ چيم، ”هن ڪير پياڪ مجنوءَ کي محبت جو بخار چڙهيو آهي.“

”ها، ها، مون سمجهيو.“ چندوءَ چيو.

”تو ڇا سمجهيو؟“

خيال ۾ خوش آهيان. ياد رک، آتمائن جي ملڻ کان سواءِ ٻن جسمن جو ملڻ هڪ جهنگليپڻو آهي، وحشت آهي. پاڻ کي سيکار ۽ پنهنجي پريتما کي به اهو آتمڪ پيار سيکار. مان سمجهان ٿو ته اهوئي پيار جو پورڻ مارگ آهي. اهو سورمن ۽ ساهسين جو رستو آهي. هڪ لمبو رستو جنهن لئي ڪوهه وڇوڙيندڙ زور وجهه پائي لنگهو سگهجي."

شيام خاموش هو. هن ميان مجنون جي خيال ۾ ٿي ڳالهه ڪوله ويلي ته سندس پيار ڪو د اوڙي پيار هو. چند گهڙين جو چشڪو هن پنهنجو عشق اوچي درجي جو عشق سمجهي دل ٿي بهلائي. سندس محبت جو مرڪز جهرنا جو حسن هو، جهرنا جو خوبصورت چهرو هو. سندس پيار جهرنا جي سڊول جسم تائين محدود هو. مون سندس دماغ جي لاڪي ڪجهه قدر کولي هئي پر مون سمجهيو ته مٿس گهٽي قدر اثر ڪونه ٿيو هو، ڇو جو سندس دماغ جسماني خواهش پوري ڪرڻ جي لئي ۾ ڊپيل هو. جهرنا جو جسم سندس نظر کان غائب ٿي ٿي سگهيو. هن ڌيمي آواز ۾ چيو،

"توهان جيڪي چئو ٿا سمجهان ٿو ته سچ هوندو. جيڪڏهن مان ائين ڪريان به پر مونکي اها خاطري ڪيئن ٿئي ته هوءِ به ائين ڪندي؟"

مون کيس سمجهائيندي چيو، "جيڪڏهن هوءِ ائين نٿي ڪري، جيڪڏهن تنهنجي آتما هن جي آتما کي نٿي ڇڪي سگهي ته سمجهه ته هوءِ تنهنجي مقرر ڪيل ارڌانگني نه آهي. پوءِ تون سندس خيال ڇڏي ڏي."

"پر توهان جو خيال ڇا ٿو چوي؟ توهان ته هن جي خيالن کي پرکي ٿا سگهو." هن هڪ هاربل جواريءَ والکر چيو.

اهو نه منهنجو پيار جي باري ۾ رايو آهي. تون پيار کي ڪنهن شي لاءِ سمجهندو هجين سا نه توکي خبر؟"

شيام منهنجي پيار جي باري ۾ تقرير ڏيان سان ٻڌندي رهيو هو، سندس سر جهڪيل هو، مون گفتار جو سلسلو جاري رکندي چيو،

"ياد رک، پيار صرف پيار ئي آهي. پيار هڪ لنگهندڙ پالمندڙ عيش جو خيال نه آهي جنهن خيال ۾ تنهنجو دماغ ٻڌي ويو آهي. تون هن جي آتما کي پيار ڪري ڏس؛ اهين محسوس ڪر ته هوءَ تنهنجي جاڙي آتما آهي، تنهنجي ارڌانگي آهي، تنهنجو هڪ حصو آهي؛ توکي مقرر ڪيل نصيب ۾ مليل آهي؛ هوءَ ۽ تنهنجي باري ۾ اهين محسوس ڪري ته پوءِ پڪ سمجهه ته توهان ٻنهي جو جوڙو هڪ اهڙو پيار ۾ سمائجي ويندو؛ هڪ ٻئي ۾ گڏجي ويندو. نه رڳو هتي هن دنيا ۾ پر هن دنيا کان مٿي ٻي دنيا ۾ به. اهين ڪندي جي تون جسماني طور نه به حاصل ڪري سگهين ته ۽ پرواهه ناهي. سرير ڪي سولهن سدا قائم نه آهي، شيام! اهو ڪڏهن تو سوچيو آهي؟ آتما ته هڪ ڪن ٿيڪر چيز آهي جا توري وقت کان پوءِ ناس ٿي وڃي ٿي، پر آتما جي سندرتا سدا قائم آهي. الهي» ڪري پيار ۾ توهان ٻنهي کي پنهنجون آتمائون هڪ ٻي ساڃهه ۾ پلٽي ڇڏڻ کپن ته نه جهڪي تون پيار کو سمجهين سا هڪ ترشنا ثابت ٿيندي. جڏهن توهان جون آتمائون ملي هڪ ٿي وينديون تڏهن توهان جون استول ديهون نه ملي هڪ ٿي وينديون. اهو هڪ تمام ڏکيو ساڌن آ... ساڻ جو ڦل تمام مٺو ٿيندو آهي. تون سمجهندين ... باري ۾ خيال علحدو آهي، پر مان الهي»

ڏالهن ڇڪجي اچي ۽ جڏهن توهان ٻنهي جون آتمائون ه
ٿي پيار جي آگ ۾ جلڻ شروع ڪن- هڪ ٻئي آگ ۾ - ۾ ش
ٻڌجي پون، ان هن تنهنجو پيار پرپور ٿي ٿيندو. ائين ڪندي
جي توکي تڪليفون ڏسڻيون پون، دنيا جا طعنا سهڻا پون
نه پرواه نه ڪر. دنيا ۾ خوش آتمائن کي ملندو ڏسي سهي
نه سگهندي آهي. تنهنجي منزل هڪ ٿي آهـــي، پيار ۾
پورڻتا حاصل ڪرڻ. تون هن کي چاهين ٿو ۽ اها چاه سڀ
حدون لتاڙي چڙهندي آهي. توکي صاف ۽ پوتر دل سان
پنهنجي پريتما جي اڳيان پيش پوڻو آهي. آتم-ارپڻ ڪرڻو
آهي. خوديءَ کي مٽائي ڇڏڻو آهي. تون اهو نه ياد رک،
نه توکي پاڻ ارپڻو آهي بنا ڪنهن به جسماني خواهش جي.
او ۾ ساهس ۽ بهادريءَ جو مظاهرو ڪرڻ ڪهي. توکي ان ڪلپنا
جي ڪهڙي ۾ گهڙڻ نه ڪهي جا صرف سرير تي ڏسي، جا سرير
جي لذت تنهنجي رڳ رڳ ۾ ٿي گهمائي. اها ڪلپنا هڪ
ٺن جي موج نه هجي جنهن ۾ تون گهاڄي وڃين ۽ خواهش
جي وس تي هڪ پتليءَ وانگر اچندو رهين. پيار ۾ ڪا
خرابي ڪانهي. پيار ۾ ڪاٻه اڪ تور لٿي ڪرڻي پوي. پيار
۾ ڪاٻه غلط فهمي لٿي ٿئي. پيار ڪيو لٿو وڃي ٻـــر هڪ
قدرتي قانون موجب پاڻهي ٿو ٿئي. پيار – جو رڳ، رڳ ۾
ومجي ٿو وڃي، هڪ هڪ اس ۾ دورو ٿو ڪري. پيار -
جو شڪن شبهن کان الڳ آهي، جو پنهنجي پريتم ۾ پورڻ
شواس ٿو رکي. پيار ۾ سوچ ۽ ويچار جا جو؟ پيار جي مٿان
ڪاٻـ نفرت جيت پائي لٿي سگهي. پيار هڪ قائم والـڪر
ـپ جو ڏولڪو وڃائيندو هر هنڌ پنهنجو رنگ جمائيندو
ـر سان ڏوڪيندو وڃي ٿو پنهنجي منزل تي رسي، جيڪ

[illegible] آهي [illegible] منجهي
[illegible] جهڙا هي حسين جيري
[illegible] ظاهر [illegible] ڪري. هڪ جنون
[illegible] جنون
[illegible] ڪوله نيندي
آهي [illegible] هڪ لنگهندڙ
[illegible] لنبنجو بهار
آهي.

[illegible] منهنجي جيري لي
[illegible] جاڙي رکندي جهو،
[illegible] آهي [illegible] ساڻ جنهن ۾
[illegible] آهي [illegible] هواهش آهي ۽ ۾
[illegible] ٿيندو آهي. آلما امر
آهي ۽ [illegible] آهي. اهو بهار مري
[illegible] جيڪو سدائين پيو قلي
[illegible] آهي. بهار ۽ هواهش ۾ فرق
[illegible] آهي ۽ ڪن گوڙين جو ڪمل
[illegible] بهار هو لشو ۽ الر سدا قائم
آهي. [illegible] ساڻ سچو بهار آهي نه سمجهه
[illegible] آيو آهي. اهو هڪ قدرتي
[illegible] جهڙا ساڻ [illegible] آهي.
[illegible] آهي. [illegible] حسين ادائن ۽ السڪرائن
[illegible] جڙيو آهي. اهو بهار نه آهي،
آلما کي بهار ڪر. منهنجي آلما هن کي
[illegible] هن هن [illegible] آلما لنبوجي آلما

هـو. مولـڪي پڪ هئي تہ جي جهرٽا هنکي ملي وڃي
ڪجهه وقت جـي جد ہات جي لشي لهڻ کان پوءِ وري
بي لئين نازنين ڳولهيندو ۽ سندس عشق ۾ مجنوءَ جيا
ڪندو. هو پريم جي نالي کان ئي بي خبر هو. هن جي دماغ
جسمانـي ادائون ۽ ٻاهريون حسن تي وسيو. مولـڪي سندس
اڳاٽائيءَ ليءِ قياس آيو ۽ غصو ۾ . ڪالڪس پڇيم،
”تو جهرٽا ۾ ڇا ڏٺو آهي . سندس ڪهـڙيءَ ڳالهه سان
توکي محبت آهي ؟“

”سندس من موهيندڙ مڌ ڀريل نئڻن سان . سندس گلابي
رخسارن سان . سندس چنڊ جهڙي چهري سان . سندس دل
سان ، جان سان .“ شيام جواب ڏنو .

”اهو آهي تنهنجو پيار ؟“ مون پڇيو .

”مان هن جي مٿان جان نثار ڪرڻ لاءِ تيار آهيان . اهـو
پيار ۾ آهي نہ ڇا آهي .“ شيام جواب ڏنو .

سوچيم تہ هن ابوجهه شخص کي سمجهائڻ گهرجي . جيتوڻيڪ
سڏ هئم تہ هن بيوقوف تي گهٽو اثر ڪونہ ٿيندو ۽ جو جو سندس
خيالي مرڪز ۾ هڪ ئي ڳالهه وسي رهي هئي اها هئي جهرٽا
جو جسم ۽ انهيءَ خيال ۾ هو ايتري قدر تہ چوُر ٿي چڪو هو
هو انکي قمرائڻ سندس وس ۾ ئي نہ رهيو هو. مون کيس چيو،

”شيام ، تون غلط فهميءَ ۾ آهين . منهنجي تنهنجي پـيار
...ان ڪا دشمني ڪانهي . مان تنهنجي پيار جـي رستي ۾
...و اچان . مان ايحد خوش ٿيندس جي تون پنهنجي پيار ۾
...امياب ٿيندين. باقي ڪامياب ٿيندين يا نہ سو تہ مان چٽي
...سگهان . پر اهو پيار نہ آهي . پيار هڪ پوتر شيءِ آهي .
. پرماتما هڪ پوتر وستو آهي . جنهڪي ضايع ڪيو

روڃ كان بي خبر آهي؟ نه، نه. هن كي سڀ خبر آهي."

"ته پوءِ تون ڇا ٿو چاهين؟"

"ڇا ٿو چاهيان؟" هو کلڻ لڳو. کيسي مان سگريٽ جو پاڪيٽ ڪڍي هن مونڏانهن وڌايو. مون اشاري ۾ انڪار ڪيو ۽ چيو،

"اهيءَ مرض کان بري آهيان."

"سگريٽ نه منهنجو جان آهي. عمر ۾ منهنجو رفيق."

اهو چئي هن سگريٽ دکائي سوٽا ڪڍڻ لڳو. گفتگوءَ جو سلسلو قائم رکندي چيائين،

"توهان ٻڌايو نه ڇا ٿو چاهيان؟ منهنجي سادگي نه ڏسو. مان نه صرف جهرڻا جي محبت جي انتها ٿو چاهيان. بس هو ڪجهه ۾ نه."

"ڀلا ٻڌاءِ، هن سان توهنجي محبت ڪڏهن کان ٿي؟"

"هڪ عمر گذري ويئي. هڪ زمانو ختم ٿيو واو جو مون سنڌ مٿ منوهر مکڙو ڏٺو. جڏهن کان مون هن جي ٻڌڻو جواني ڏٺي. جڏهن کان هن جون ڪومل، گورائون گوريون، گول ٻاهون ۽ ڪڪرن جهڙا ڪارا وار ڏٺا. بس دل انهن تي ٿي چوي ته جيڪر ڪمس جيءَ سان جڪڙي ڇڏيان. ٻچن ۾ ٻخترو پڪڙي رکانس. هن کي پيار ڪريان. بيحد پيار. سنڌ ۾ ٻيهمي وارن کي ڇهان. ڪمس سيني ۾ سانڍي رکان ۽ ڪانئس پل به پري نه رهان."

هن سرد آه ڀري.

ظاهر هو ته هو هڪ عارضي جذبات جي لشي ۾ مخمور هو. هڪ عورت جي جسم تي فدا هو. سچي پيار کان بلڪل بي خبر. حسن جو پيار صرف جهرڻا جي حسن تائين محدود

"ڇا ڪجي، محبت ڪبي لاهي ۽ ٿي ويندي
عشق لي ڪنهنجو نه زور ٿئو هاي. مدت لي آهي آ
ڪندي ۽ ٽڙقندي ۽ هن بيدرد لي ڪو نه اثر ٿئو ت
ڪيتي عرصا گذري ويا. سڀ اُريا ۽ اُهيا پر هوءَ
ٻڌي."

ون شيام کي ڪجهه چڙائيندي چيو،
"ان مان ڇا فائدو، شيام! صرف تون ٽڙڦي رهيو آهين
صرف تون روئي رهيو آهين. مزو تڏهن اچي جڏهن هنکي
ٽڙڦائين ۽ روئارين. ٻنهي طرفن کان برابر آگ لڳي رهي تڏهن
نه عشق ۾ مزو ايندو."

"هن کي روئاريان!" شيام عجب ۾ چيو، "روئي تڏهن
جڏهن درد جو قصو ٻڌي. پر ڪنهنکي ٻڌايان؟"

"جيڪڏهن هن کي دل جي حالت کان واقف ئي نه
ڪندين ته پوءِ تنهنجيءَ دل جي دوا ڪيئن ٿيندي؟"

شيام مرڪندي چيو،
"دل جو داستان ٻڌائي ٿو سگهان. سندس سامهون اهڙي
جرئت ئي اٿي ٿي. پر سمجهان ٿو ته ڪنهن ڏينهن هوءَ سمجهي
ويندي ڇو جو چوندا آهن ته اکين کي به زبان ٿيندي آهي."

ون مجنوءَ کي چڙ ٻيندي چيو.
"تون مٺس. اهڙو اعتبار ڇو ٿو رکين؟ اهڙو سادو ۽ ابوجهه
ڇو ٿو بڻجين؟"

شيام اُساهه سان چيو،
"ته توهان جو مطلب آهي ته هن کي وڃي پنهنجي دل
ي روداد کان واقف ڪريان؟ سندس جمال ڪيس پنهنجن
من ۾ ڏيکاريان؟ توهان سمجهيو ٿا ته هوءَ منهنجي دل جي

باب اٺون

مان عادت موجب صبح جو پنڌ ڪري اچي ليٽيو هوس ۽ ڪنهن ڊوڙ لي "لڪ لڪ" ڪئي ۽ چيو:

"اندر اچي سگهان ٿو؟"

آواز شيام جو هو. مون ڪيس اندر اچڻ لاءِ چيو.

"اچ، ويهه." مون ڪرسيءَ طرف اشارو ڪندي چيو.

"اڪيلو ويٺو هوس. سوچيم ته توهان سان ٿورو ڳالهائي پنهنجي دل بهلايان." هن ڪرسيءَ تي ويهندي چيو.

"مان تنهنجي ڪهڙي دل بهلائي سگهندس؟ بلڪ ڪهڙو حال آهي تنهنجي ناشاد دل جو؟"

مون هن جي جذبات کي ڇيڙيو ۽ هوءَ ان جي وهڪري ۾ وهڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو،

"اهو ته هن ڪان پڇو. هن جي لڳاءَ هڪ ٽرڳي لڳاءُ آهي. هڪ مڪمل لڳاءُ آهي. جنهن ۾ پڳي سمجهه ته قيامت آئي. اسان جي دل سان ۽ اهوئي حشر آهي."

"هوءَ ڪير؟" مون پڇيو.

"ڇا توهان اڃا سمجهي نه سگهيا آهيو؟" هن عجب مان پڇيو، "هن شوخ البر ته منهنجي زندگي تي تباهه ڪري ڇڏي آهي. مان جهرڻا جي ڳالهه ڪري رهيو آهيان."

"هون!" مون عجب وچان چيو.

"خدا شاهد آهي، جي هوءَ هڪ ڏينهن ٻي مون ڏانهن عنايت جي نظر ڪئي تهاري ته نهال ٿي وڃان. زندگيءَ کي ڪا معنيٰ ملي وڃي." شيام اُساه سان چيو.

"ڪافي دور پهتي جڪو آهين." مون مرڪندي چيو.

ڇڏجي، ڏيئي سگهي ٿو. موت کي زوريءَ ڪو آڻيو وڃي،
جهرڻا!“

”۽ آپگهات؟“ جهرڻا پڇيو.

”جو آپگهات ٿو ڪري اهيءَ به روح ڪوله هولدو آهي.“
مون چيو، ”هو صرف پنهنجي جسم جو ٿو خاتمو آڻي ۽ اهين
ڪندي هو ڄاڻي ٿو ڪري ته سندس روح جسم مان هڪ
اڏامندڙ شعلي وانگر نڪري ڪٿي ٻئي هنڌ هلندو ويو آهي،
پنهنجي سمجهه لوڪي اٿين اڏائيندي. هڪ جانور به نه اهڙو
روح آهي جو آپگهات ڪندڙ انسان به ڪواهي. شڪار لئي
پلهندڙ جانور هڪ ٻئي کي هڪ جي وکهي يا پنهنجي بچاءَ به
ٿا مارين پر هو پنهنجو پاڻ کي ڪٿا مارين. اهو جهنگليپڻو صرف
انسان به ئي آهي.“

جهرڻا سوچ ۾ ٻڏجي وئي ۽ ٿوري وقت کان پوءِ اکيون
مٽڪائي چوڻ لڳي:-

”اڄڪلهه انسان ڪهڙا نه پاپي ۽ ظالم آهن. مون کي ڏاڍو
عجب لڳندو آهي جڏهن ڪي اهڙا انسان ڏسندي آهيان
جن ۾ روحانيت جو مادو هوندو آهي. ايشور انهن انسانن کي
ڪيترو نه پيار ڪندو هوندو؟“

مون کلندي چيو،

”اهي ٿورا انسان ايشور کي سڀني کان وڌيڪ پيارا آهن.
تون ٿي ٻڌاءِ ته جنهن انسان سان تنهنجو پيار آهي ان لاءِ پاڻ
کي تڪليف ۾ ڇو ٿو وجهين؟“

جهرڻا صرف مرڪيو ۽ چپ رهي. مون وري چيو،

”ايشور پريم آهي ۽ پريم ايشور آهي. اسين هن جا ٻارڙا
هيون جهرڻا! هو پنهنجن ٻارن کي پيار ٿو ڪري. اسين

لي چوي ، اهڙا ڀيانڪا ڪوڙا آهن جو ٻين کي ستائن يا گهر
جو سامان ڀڃن ڀوڙائن ۽ بند ڪيل ڪن يا در دروازا ٻين
جهڙن عام طور اهو ماڻهن ۾ رائج آهي . روح روحاني آهن.
هن جو دلوي شين سان ڪو واسطو ڪونهي . پر جو ڪجهه
لوڪي ثابت ڪري ڏيکارڻ جي ڪوشش ڪئي اٿم تنهن ۾
ڪو لوڪي شڪ شبهه آهي؟"

"نه مائي بيل. منهنجي صرف اها خواهش آهي ته اهي
عجب، جن جي توهان کي خبر آهي ، مونکي به ڏيکاريو ۽
سيکاريو."

اسين ٻئي ڪرسين لي وڃي رهياسين، مون چيو ،

"ڇوڪرا! اندر و جلد لنگهه . اسان کي اڃا ڏهه ڏينهن ٿيا آهن .
ڪجهه وقت لڳس ."

"توهان ڀيڻ سان ڀرپل آهيو . اهي ڀيد جي منهنجي
سمجهه جي دائري کان ٻاهر آهن مان توهان سان گڏجي ڏاڍو
خوش ٿي آهيان. ڪالهه کان وٺي منهنجي دل اداس هئي. مان
سمجهي ٿي سگهيس ته آخر مونسان ڪهڙي ويڌن هئي. هن
وقت مونکي ڪوبه ڊپ ڊاءُ ڪونه آهي . توهان جي همت
اڄ کان اڳ مون ائين ٻئي جاءِ ته هن دنيا زندگيءَ کان
موت صد بار بهتر آهي."

مون وري ٽهڪ ڏنو. مونکي سندس سادگيءَ تي کل
اچي رهي هئي. مون چيو ،

"تون سمجهين ٿي ته موت تنهنجي همت ۾ آهي . ايهو ر
تنهنجي جيڻ جون گهڙيون هن ڏکيءَ ٿي مقرر ڪري ڇڏيون
آهن. ڪوبه انساني زور انهن مقرر ڪيل گهڙين کي بدلائي
ٿو سگهي . انسان مڪتي صرف موت، جنهنکي هڪ قبرو

”تنهنجو؟ تون ڪهڙيءَ شيءِ کي پنهنجو ٿي سمجهين
تو ۾ جيڪا به ڪلا آهي، هر هڪ ساهه جو توُن کڻين ٿي،
هڪ رت جو ڦڙو جو تنهنجي نسن ۾ دوڙو ٿو ڪري، سڀ
توکي اڌارو ڏنو ويو آهي. اهو سڀ توکي اجوري سان واپس
ڪرڻو آهي. ۽ ڪلا جي نقطه نگاه کان اها وڏي ڀل آهي جو
شاعر، چترڪار، سنگيت ڪار سمجهن ٿا ته سندن ڪلا سندن
ئي پيدائش آهي. اها ڪلا نه سندن هئي نه ٿيندي. اها هڪ
ڀهان پڌيءَ جي يوجنا آهي، الهيءَ تجويز ۾ ڪنهن وڏيءَ
سياڻپ جو هٿ آهي. ڪلاڪار صرف ڀاڙي لاءِ رکيل
مزور آهن جي ان يوجنا کي پورو ٿا ڪن. توکي يقين آيو
جو مون چيو پيا سمجهين ٿي ته سنگيت جو تو پڌو سو هڪ
سپنو هو؟“

جهرنا ستار سوري هيٺ رکي ڇڏي ۽ اٿي منهنجي سامهون
تي بيٺي. هن پنهنجي هٿ منهنجي طرف وڌايا جي مون پنهنجن
هٿن ۾ جهليا ۽ ڏانهس نهارڻ لڳس. هن چيو:-
”منهنجو توهان ۾ وشواس آهي ۽ اهو به وشواس اٿم ته
جيڪي مون پڌو سو سپنو نه هو. برابر هڪ سنگيت پڌ
رهي هئس. پر اڻ ڏٺل ۽ غيبي چيزن لئي جو توهان جو زور
آهي ان کان نه صرف غير واقف هئس پر ان ۾ ڪجهه شڪ
...ه هئم. جنهنجي ڪري توهان کي ڏو ۽ غصو آيو. پر هاڻي
...نهنجا سڀ شڪ دور ٿي ويا آهن. شروع ۾ توهان مونکي
...ه سمجهائڻ جي ڪوشش پئي ڪئي پر مون .... “
اڌ ۾ ئي ڪيس روڪي زور سان ٽهڪ ڏيندي چيم،
”جيڪڏهن توُن سمجهڻ جي ڪوشش ڪندينءَ ته تنهنجي
...ه ئي توکي پڌائيندي ته روح جن کي دنيا پوڄت ...

سنگيمه هو، رواجي سنگيمه کان الڳ، سنگيمه هو جو انسان جي قابل ساز جون تارون ڇڪي ٽِنگي سگهون. شد ۽ نرمل سنگيمه جو انسان جي ڳلي مان نڪري سگهيو. جهرنا مڪد ٿي ٻڌي رهي هئي. سندس اکيون بند هيون. اوچتو سندس آگرين ۾ چرپر پيدا ٿي — هڪ جنبش پيدا ٿي ۽ ستار جي مٿان نچڻ لڳيون. ساز سان ساز مليو — تال سان تال لڳو. هوبهو ساڳيو سر، ساز ۽ سنگيمه جو وشتو ۾ گونجي رهيو هو. جهرنا خوشي ۽ کان ٻي خوف ٿي ويئي، لکن ۽ آڱرين سان ستار وڄائيندي رهي ۽ جهومندي رهي. آهستي آهستي هوا ۾ سنگيمه جهٽڪو ۽ ڏورانهون ٿيندو ويو ۽ آخر بند ٿي ويو. پر انهيءَ سنگيمه جو سر جهرنا جي دماغ ۾ گهر ڪري ويو. هوءَ بيخودي ۾ ساز وڄائيندي رهي ۽ ساڳين سرن کي دهرائيندي رهي، شايد ڪيس اهو ٿي پيو هو ته متان وسري نه وڃي. هوءَ منهنجي موجودگيءَ کي به وساري ويٺي هئي. مون جڏهن سندس ڪلهي تي هٿ رکيو ته چرڪي ويئي. ڄڻ خواب مان جاڳي آئي. مون سندس اکين ۾ نهاري مشڪي ڏٺو. هن ٻي سر ٿيءَ ۾ پڇيو،

”ڇا مان ٻڌجي ويس؟“

”ٻڌجي ڇا وئينءَ؟“

”اهو سر.“

”نه، گهٽ ۾ گهٽ مان نه اهين تو سمجهان. جڏهن ٻڌجي نه وئينءَ ته نه پولو ناهي. اهڙا ٻيا سر ٻڌي سگهندينءَ. گهبرائجي ڇو ويئي آهين؟“

”بيحد سند ر سنگيمه هو، بيحد پيارو. ڪاش! اهو منهنجو ناهيل سر هجي ها. ڪاش! اهو منهنجو سنگيمه هجي ها.“

جي پنهنجي اکين سان ڏسڻ ڪالسواءِ ڪڏهن ۽ ڳالهه، لي
اٿا ڪن؟ تون ڇا ٿي سمجهين ته تنهنجو سنگيت ڪٿ
اچي؟ جيڪو اصلي سنگيت آهي سو ڪٿان ٿو اچي؟
۽ وڏا وڏا سنگيت جا ماهر صرف آواز جا جهٽيندڙ آهن.
آپي ڪان آڇا آهن ان جو ئي سنگيت سچو ٿيندو آهي. جن
غرور ۾ ڪولهي لسن جو سنگيت روحانيت سان ڪوڙا
ڪومت ڀرال هوندو آهي. ڳالهين شروع ۽ ائين چوندو هو
هوُ پاڻ ڪونه ٿو ڳائي پر سندس آندر ۽ يا دماغ ۾ ڪو پيو
اچي ٿو ڳائي. پيڇوءَ ائين نه ڇيو هو نه ڪيس هوا مان سنگيت
تو ملي جو هو ڳائي ٿو."

مان اٿي ايٺس. گفتگو جي رفتار جاري رکندي چيم:-
"مان ٿو ٿوڪي ڏيکاريان نه اصلي سنگيت ڪٿان ٿو اچي. هيءَ
ستار هٿ ۾ ڪڻ ۽ ٻڌين نه وڄائج جيئن ٿوڪي وڄائڻ لاءِ
مجبور ڪيو وڃي."

مون هن جي مٿي لي عمت ڦيريو. ٻوءِ ڪن لي ۽ پو-
مان هٿ سندس ٻانهن تان ڪڪائيندو آٽي سندس آڱرين
لي رکيو جي ستار جي تارن لي رکيل هيون. مون پنهنجو
منهن آسمان طرف ڪري چيو،

"اي وشوَ ۾ واس ڪندڙ روحو! اي هوا ۾ اڏامندڙ روحو!
هوا جي پردن ڪي ڪولي ڇڏيو جيئن اسان توهان جو مڌر
سنگيت ٻڌي سگهون."

هوا جا سوڪير پردا جهٽ ڪلي پيا. سنگيت جا سريلا سر
[illegible] سان گوڄي اٿيا. جهرڻا ڏکي ويئي. جهرڻا اهڙو پيارو
[illegible] سنگيت ڪڏهن به نه ٻڌو هو. هڪ پهاڙن جو سنگيت، جهرڻن
[illegible] ڊبن جو سنگيت، سمنڊ جي ڇولين جو گيت، هڪ هوا جو

سبب ڪري ڪنهن ڪاري ڏائڻ جي زور ۾ ڦاٿل آهن. انهيءَ ڪري اسين هڪ ٻئي جي مدد ڪري سگهون ٿا. جيئن تنهنجي، ساوڻ ۽ سنڌس زال جون اکيون هڪ ئي ڏائڻ جي زور ۾ آهن."

"مون اڳ ئي سمجهيو ٿي ته تون منهنجا همدرد ساٿي آهيو." جهرڻا چيو.

"تون اهو سمجهندين ته منهنجي هٿ جو ڇهاءُ تو تي اثر پيدا ڪري سگهي ٿو؟"

"تمام چڱيءَ طرح." جهرڻا جواب ڏنو.

مون ڪمس چيو، "مان انهيءَ ساري ۾ لڪي هن وقت ڪجهه نه ٻڌائيندس. مون کي جيڪو تنهنجي مٿان ٿا ٻين جي مٿان زور آهي اهو ڪنهن ٽوٽڪي ٽيٽڪي جو اثر نه آهي. ڪنهن کي جادو جنتر يا مقناطيسي اثر آهي. اهو هڪ ساڌارڻ زور آهي. هاڻي اڄ نه سگهيس جي باري ۾ ڳالهايون. هاڻ تو چيو ته سر تون پاڻ ڪوڙ ڳالهيندي آهين ۽ جڏهن ڳائيندي آهين تڏهن پنهنجو پاڻهي لهندا ويندا آهن. ڇا ڪو بيو تنهنجي لاءِ ڳجهو ويندو آهي، ائين نه؟"

"مونکي ائين محسوس ٿيندو آهي."

"تو ڪڏهن اهو سوچيو آهي ته هن وايوءَ ۾ ۽ آسمان ۾ ٻيا به ڪي رهن ٿا جي عام نظرن کان اوجهل آهن. اهي ٻيا ڪي يعني روح بلڪل اسان جي ويجهو آهن جن جو اسان سان ناتو دلوي ناتي کان به ويجهو آهي."

جهرڻا وسميءَ ۾ پئجي وئي. ٿورو بدگماني ڪرڻ لڳي. جيڪي ڪجهه مون ڪمس چيو تنهن تي اعتبار نه آيس. سنڌس اکا حالت ڏسي ٿورو غصي ۾ چيم، "تون به انهن مان آهين

”مان انهن جي مدد ڪندو آهيان، اڪ ڪرڻ ۽ ٻڌ
آهيان جي مولسان ڪنهن لاولي گهڙيال آهن. اهو عد
ٻرڪري جو استر ۽ آئل ليمر آهي.“
”ڀلا ٻڌايو ته مان توهان سان ڪهڙي اولي گهڙيال آهيان
جو توهان منهنجي مدد ڪا ڪريو؟“
”اهو سمجهائڻ ۾ تمام گهڻو وقت لڳندو، پر جي تنهنجي
مرضي هجي ته مان هڪ گهڙي ۾ ثابت ڪري ڏيکاريان ته
تنهنجي ۽ منهنجي آتما ۾ ڪو گهرو لاڳاپو آهي.“
”ٻڌايو، مولکي بيحد خوشي ٿيندي“
”ته، ٻوء هي منهنجو هٿ جهل.“ مون هٿ وڌائيندي ڇهو.
جهرڻا ڪرسي سيري منهنجي واڄهو اچي ويٺي ۽ منهنجي
لت ڪسي جهليائين. هٿ جهلڻ سان هيجون اکيون آهستي
آهستي ٻند ٿي ويون. ٿوري وقت کان ٻوء مون پنهنجو هٿ
ڇڏيو. جهرڻا ڏڪي ويئي. مون مشڪندي کانئس
پڇيو، ”ڇا تو ڪجهه ڏٺو؟“
”ڏٺم ته منهنجي اکين ۾ هڪ ڌلڻ اچي ويو ۽ ٻوء اهو ڌلڻ
آهستي آهستي هٽي ويو. مولکي هڪ لنم آلند، سلامتي ۽
وشواس جو انڀو ٿيو. هڪ ٻاڇو ڏٺم جو جڻ توهان جو ئي ٿي
لڳو. مون انين محسوس ڪيو ته اهو ٻاڇو ڪنهن متر جو ٻاڇو
هو جنهن کي مان صدين کان سڃاڻندي هئس ڇو جو منهنجي
آتما هڪدم ان ڏانهن ڇڪجي ويئي. جڏهن توهان منهنجو
هٿ ڇڏي ڏنو ته اهو ٻاڇو ٻوء گم ٿي ويو. چوڌاري وڻ قرڻ
۽ سامهون بنگلي جي ٻيءَ ڌڏلدي نظر آئي. ٻوء جلد ئي
ب ٺيڪ ٿي ويو. پر الهي! طلسم جو آخر مطلب ڇا آهي؟“
”ان جو مطلب آهي ته تنهنجي آتما ۽ منهنجي آتما ڪنهن

"ڇاڪاڻ تہ توکان تنھنجو راز لڪو ٿو رکان. پر اھو وشواس رک تہ مان ڪنھن کي بہ ظاھر ڪري ٿو سگھان. مولکي رماڻي جي زندگي جي ڇھوڪرن مارئي سيکاري اھڙو تہ سڌو ڪيو آھي جو شيرنس جي ڏلي کان بہ ونءُ آو وچان"

اسان بنگلي جي اندر اچي ڇپر تي بيل ڪرسين تي ويٺاسين. ستين ڇند ڇھتڪي رھيو ھو ۽ سندس سيتل روپا ڪرڻا چوڏاري بيٺي يک ڇماڻي رھيا ھئا. ملي ملي وٿندڙ ھير لڳي رھي ھئي. ھر طرف سناٽو ۽ سناٽو ڇانيل ھو. صرف پرڀان سمنڊ جون مست لھرون ھڪ مڌر گيت ڳائي رھيون ھيون. ھڪ خوشي ۽ جو گيت جو پد لصيباً جھرڻا سمجھي ٿي سگھي.

جھرڻا کان پڇيم،

"سنگيت جو شوق توکي ڪڏھن کان ٿيو؟"

"ننڍپڻ کان ئي."

"ڇا گيت جا سر پاڻ لاھيندي آھين؟"

جھرڻا ڪلھو ڇنڊي چيو،

"اھا تہ مولکي سڌ ڪانھي پر جڏھن ڳائيندي آھيان تڏھن سر پنھنجو پاڻھي لھندا ويندا آھن. جنھن لا ڪا بہ ڪوشش منھنجي لاءِ سر اٿندي ويندي آھي."

"چڱو، ولکي ستار وڄائي ڏيکار."

جھرڻا نورو ڀھڪي چيو،

"ڪجھ وقت کان ستار کي ھٿ بہ نہ لڳايو اٿم."

"ڪوشش ڪر. مان تنھنجي مدد ڪندس." مون سندس ھمت افزائي ڪندي چيو.

"... لاءِ ڏاڍي تڪليف ڪري رھيا آھيو.

... بہ وساري نہ سگھندس."

ٻئي وچي پڇاليه ۽ ويناسين. پوءِ جسن ڪانئيندي ج

مولڪي منهنجو ڪول قول ياد ڏياريو.

"سنگيت جي باري ۾ توهان ڇيو هو."

"تو وٽ ڪهڙا ساز آهن؟"

"سڀ ڪنهن قسم جا."

"ستار؟"

"آهي."

اسين ماني کائي اٿياسين. جهرنا چيو،

"ماني کائي توهان ٿورو ٽهلندا آهيو."

مون صرف مرڪيو. هن وري چيو،

"نه پوءِ هلو."

وڃڻ وقت جهرنا پنهنجي نوڪرياڻيءَ کي ۽ ڪرسيون
ٽپائي ۽ ستار ٻاهر چبر تي رکڻ لاءِ چيو. اسين ٻئي بنگلي
کان ٻاهر سمنڊ جو ڪنارو وٺي گهمڻ لڳاسين. جهرنا سان
ڳالهائڻ مان پتو پيو ته سندس سنساري استول وستن ۾ ڪرا
چاه نه هو. هن من جو آنند حاصل ڪيو هئو. هوءَ سڌي
سادي لسي ۽ سرل زندگي ڪانيندي هئي. فلمن مان چڱو
پيسو ڪمايو هئائين پر ڪيس پيسي سان موه ڪونه هو. هن
پنهنجي جيون خوشيءَ ۾ گذارڻ ٿي چاهي. هوءَ اڪيلي
هئي. سيالول ۽ زالهدس جو مٿس بيحد پيار هو، هنن ٿي ڪيس
الي اهائي وڏو ڪيو هو.

"اهو هڪ راز آهي جنهنجي سڌ هنن ۽ مونکان سواءِ ٻئي
ڪاڻهي." جهرنا کلندي چيو، "پر مان هن وقت اهو
ان کي ٻڌائڻ نٿي چاهيان. شايد اوهان کي منهنجي لاءِ نفرت
پيدا ٿئي."

ڏڙن کي ڪلو ڪندي چيو:-

"اي جهنگلي ۽ پنکھل روح، ڪجھ آرام ڪر. ٻالڪي الله ڏي. قدرت جي قاعدي موجب مقرر ڪيل وقت تي ٻرڪي ٻالڪي خوشي حاصل ٿيندي، ضرور ليندي. آرام ڪر.... او اڪيل ۽ پنکھل روح."

اهي چئي مون سندس اکين مان وهندڙ آسون پهچي هٿ جي لڙيءَ سان اگهي ڇڏيا. هن جي اکين ۾ هڪ عجيب چمڪ اچي ويئي. ٿورءَ مشڪي چوڻ لڳي:-

"توهان ڪيڏو نه همدرد آهيو. توهان جي صرف ڳالهين سان ئي دک دور ٿي وڃي. اڄاڻ ٻورن ٻيالڻ ۾ ڪوڙ ڪاٻ ڪرلهي. في الحال توهان جي موجودگيءَ ۾ مان ٻالڪ کي محفوظ پيئي سمجهان."

"توهان محبتي غير حاضريءَ ۾ نه ٻالڪي محفوظ سمجهندين."

مون کيس الله ڏيندي چيو، "سواءِ ابرار جي توکي ڪنهن ڏي نه ڏجڻ نه ڪهي. ڏجنديءَ نه ڏکي ليندين، ڏاڙ ليندين، نه ڪر ٻنڌيءَ. الله سرشتيءَ ۾ ٻڙ کي ڪا ڄگهه نه آهي."

"تون ٺيڪ آهين. مان ڪلهه ڪنهن ڪان ڪول ڏني آهيان. توهان ڪي وٺي مولڪي الائي ڇا ٿي ويو. مون کي سمجهه ۾ نٿي اچي نه آهيان ۽ آخر هيءَ ڪيڏو مرض ٿو. ڪيڏو ... ٻالڪي بلڪل ليڪ پئي سمجهان."

... چوڻ لڳي،

... ڪرڻ جا عادي آهيو. مون

... امولڪ سمهه وڃڻ آهي."

"ٻئي وچي پوڇاليه ۽ ويناسين . پوڇن ڪانيدي جهر
مولڪي منهنجو ڪمل ڦول ياد ڏياريو .
"سنگيت جي ٻاري ۽ توهان ڇمو هو."
"تو وت ڪهڙا ساز آهن ؟"
"سڀ ڪنهن قسم جا."
"ستار ؟"
"آهي."

اسين ماني کائي اٿياسين . جهرٽا چيو،
"ماني کائي توهان ٿورو ٿهلندا آهيو."
مون صرف مرڪيو. هن وري چيو،
"ته پوءِ هلو."

وڃڻ وقت جهرٽا پنهنجي نوڪرياڻيءَ کي ۽ گرسيون
ٻهاڻي ۽ ستار ٻاهر چيٽر تي رکڻ لاءِ چيو. اسين ٻئي بنگلي
کـــان ٻاهر سمنڊ جو ڪنارو وٺي گهمڻ لڳاسين. جهرٽا سان
ڳالهائڻ مان پتو پيو ته سندس سنساري اسٽول وستن ۽ ڪوه
چاه نه هو. هن من جو آنند حاصل ڪيو هئو. هـــوءَ سڏي
سادي لسي ۽ سرل زندگي گذاريندي هئي . فلمن مان چڱ
پيسو ڪمايو هئائين پر ڪيس پيسي سان موه ڪونه هــو. هن
منهنجي جيون خوشيءَ ۽ گذارڻ تي چاهي . هـــوءَ اڪيلي
ئي . سيالول ۽ زالهدس جو مٿس بيحد پيار هو، هـن ٿي ڪيس
ي اپائي وڏو ڪيو هو.

"اهو هڪ راز آهي جنهنجي سڌ هنن ۽ مولڪان سواءِ ٻئي
ڪاڻي." جهرٽا ڪلندي چيو، "پر مان هن وقت اهو
ن کي ٻڌائڻ لئي چاهيان. شايد اوهانکي منهنجي لاءِ لئرت
ا ٿئي."

ٿولن کي ڪلو ڪندي چيم:-

"اي ڇهنگلي ۽ ٻڪڪل روح، ڪجهه آرام ڪر. ٻالڪي الله ڏي. قدرت جي قاعدي موجب مقرر ڪيل وقت تي توکي ٻاڪهي خوشي حاصل ٿيندي، ضرور ٿيندي. آرام ڪر.... او ٿڪل ۽ ٻڪڪل روح."

ائين چئي مون سندس اکين مان وهندڙ آنسون پنهنجي هٿ جي ٿريءَ سان اگهي ڇڏيا. هن جي اکين ۾ هڪ عجيب چمڪ اچي وئي. هوءَ مشڪي چوڻ لڳي:-

"اوهان ڪيڏو نه همدرد آهيو. اوهان جي صرف ڳالهين سان ئي دک دور ٿو ٿي وڃي. اڄايو پورن پهالڻ ۾ ڪوه لاٿ ڪراهي. ٿي الحال اوهان جي موجودگيءَ ۾ مان پاڻ کي محفوظ پيٺي سمجهان."

"اون مهنجي غمخواريءَ ۾ ڀلي پاڻکي محفوظ سمجهنديءَ." مون ڪيس آلمع ڏيندي چيو، "سواءِ اينهار جي توکي ڪنهن کان به ڊڄڻ نه گهرجي. ڏڄندينءَ نه دکي ٿيندينءَ لهه ر ٿيندينءَ نه سکه پائيندينءَ. اُلٽ سرشتيءَ ۾ ٿو کي ڪا جڳهه نه آهي."

"ائين ليڪ آهي. مان ڪڏهن ڪنهن کان ڪول نه اي آهيان. پر ڪالهه کان وٺي مونکي الائي ڇا ٿي ويو هو. مون کي سمجهه ۾ نٿي اچي ته آخر هيءَ ڪهڙو مرض هو- ڪهڙو درد هو، پر هينئر پاڻکي بلڪل ٺيڪ پيٺي سمجهان."

پوءِ آئي ٻيلي ۽ چوڻ لڳي،

"اوهان سوال تي پوڇڻ ڪرڻ جا عادي آهيو. مون اڄ اوهان ايڪار ڳالهين ۾ اوهان جو اموڪ سمه وڃايو آهي. پوڇن ليا آهي."

رهي نه پوءِ ڇا ٿيو. منهنجو خواب ٽٽي پيو.”

ائين چئي جهرڻا سڏڪا ڀري روئڻ لڳي. مان سرڪي سندس بلڪل پاسي ۾ اچي ويس ۽ سندس هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهلي کيس دلداري ڏيڻ لڳس: ”پر جهرڻا، اهو ته هڪ خواب ئي هو. حقيقت خواب کان سؤ ڪوهه دور هوندي آهي.”

جهرڻا ڪنڌ ڌوڻيندي چيو، ”اوهان جي چوڻ موجب وچار ڪي به زندگي آهي. وچار به هڪ سچو شي آهي. پوءِ منهنجي دماغ ۾ اهو وچار ڪٿان پرگهٽ ٿيو.”

منهنجو لب خالي ويو. وري مون چيو،

”پر تنهنجو خواب حقيقت نه ڪالهي. مان ته جيئرو جاڳندو هتي ويٺو آهيان.”

”حقيقت هو يا نيندو، سو چئي نٿي سگهان.”

جهرڻا کي پنهنجي اڳين جنم جون يادگيرون اچي رهيون هيون.

اهو سڀ منهنجي موجودگيءَ ڪري ئي رهيو هو. مون سوچيو ته جي جهرڻا جي خيالات جو رخ ڦيرايو ويو ۽ سندس رفتار ۾ گهٽائي ويئي ته هوءَ پاڳل ٿي پوندي. کيس سڀ ڪجهه ياد اچي ويندو. سندس روح بغاوت ڪندو ۽ هوءَ دنيا جي پرواهه نه ڪري اهڙو قدم به کڻي جو کيس نقصان پهچائي. اهو سڀڪجهه منهنجي آتما جو اثر هو. منهنجي آتما هن جي آتما کان طاقتور هئي ۽ وڌيڪ سجاڳ هئي ۽ انهيءَ ڪري جهرڻا جي آتما کي آهستي آهستي جاڳائي رهي هئي. منهنجي لاءِ ٻه رستا کليل هئا. هڪ اهو هو ته مان هڪدم هتان هليو وڃان ۽ پوءِ جهرڻا آهستي آهستي

باهو راتوڪو خواب. توهان کي خبر آهي نه ڀون

ڇا ڏٺو؟" جهر ٽا چيو.

"ڇا ڏٺءِ؟"

"ڏٺم ته مان جهنگل جي گهراڻن جي وچ ۾ بيٺي هئس. ٻ
برسات وسي رهي هئي. ڪيئن اُتي پهتس سو نه چئي لئي
سگهان. ڪنهن ڪنهن رهـــي هئي. اُتر وٽي ٻن ماڻهن
جي ٻالهائڻ جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو. سمجهي نه سگهيس ته ڇا
چئي رهيا هئا پر ائين محسوس ڪيم ته ٻنهي جي آواز ۾
ڪجهه ترشي هئي، غصو ۽ نفرت هئي. اهڙي ۾ ٻن تلوارن
جي ٽڪرجڻ جو آواز ٻڌم. ڪي آواز ٻڌم. هڪ آواز آيو:
'ٻڌاءِ نه هوءَ ڪٿي آهي......جلدي ٻڌاءِ ذليل نه ته توکي
پورو ڪري ڇڏيندس.' آواز سڃاڻي نٿي اگهو ۾ سمجهي نه
سگهيس ته ڪنهنجو هو."

ائين چئي جهر ٽا خشڪ چپن تي زبان ڦيري. هوءَ ڪنبي
رهي هئي. وري شروع ڪيائين: "پوءِ ماڻهوءَ جواب نه ڏنو.
برسات ڪجهه وڌيڪ زور پڪڙيو ۽ تنهن سان گڏ تلوارن جي
"ٺن...ٺن" ۽ اوچتو هڪ سرد آهه ٻڌڻ ۾ آئي. هڪ ڏکوئيندڙ
آواز هو جو جهنگل جي خاموشيءَ ۾ گونجي اُٿيو. وچ جو
جهڪاٽ ٿيو- هڪ تيز ٻجلو ۽ ڏٺم ته هڪ ماڻهو منهنجي
سامهون ڪجهه قدمن جي مفاصلي تي وقتُ ڪاٽي ڪري رهيو
هو ۽ هن جي سيني مان خون نڪري رهيو هو. ٻيو ماڻهو
۾ رت سان رڱيل تلوار جهلي سهڪي رهيو هو. منهنجي
عينان زمين کسڪي ويئي. مون ٻنهي کي سڃاڻي ورتو.
ندڙ ماڻهوءَ جا مهانڊا هوبهو توهان جهڙا هئا ۽ هن سهڪندڙ
جي صورت جهامن جهڙي هئي. مونکي سمڪ ڪاڻ

اکين اڳيان ٻيا ڦرن .... ڪر ٽيل خوشيون اکين ۾ آلسون ٻڄي ڳرندڙون ٿيون رهن...... سيني جي وڏران ڪنڌڻ ۾ هڪ ڏڏڪو پاسو ٿو بدلي......ناڪام اُمنگ روئن ٿا ۽ روڳارڻ ٿا ۽ اُميد سهارو ڏيندي ٿي رهي...... ۽ اهي راهون دماغ ۾ ٻيٽون گهمن جن راهن تي مان هلي آهيان ۽ جيون جي هن منزل تي اچ ڪيتر و مايوس ٿي اچي پهتي آهيان...... بيحد دکي آهيان. عجيب خواب ڏٺا آهن مون...... عجيب ۽ خوفناڪ خواب......"

جهرنا جي اکين مان ٻه لڙڪ لڙي آيا - چمڪندڙ موتين جا داڻا جي سندس ڳورين ڳورين، ڳول ڳول نرم ڳالهن تي ڪري پيا. هن کي پراڻيون يادگيريون اچي رهيون هيون. پنهنجن اکين جهمڻ جون يادگيريون. پراڻيون ڳالهيون ٻر اڻ پوريون. اهي ڳالهيون جن سان هن جو واسطو هو. هن جي آتما ٽڙڦي اُٿي هئي ۽ بيقراري ۾. هن جي دل ۾ هڪ غم جو غبار هو. هن جي دل جا وساميل اڱر ورِي ڀڙڪي اُٿيا هئا. هن جي دل ۾، دماغ ۾ ۽ روح ۾ هڪ آگ جو طوفان هو ۽ مون سمجهيو ته جيئن هوءَ پنهنجي دماغ کي ٿڌو نه ڪندي ليڪن دل جي آگ اجهائي نه سگهندي، مون ڪمس چيو،

"جهرنا! تنهنجو نه ٻاڻ تي ڪاني ظاهر هو. تنهنجون اکيون تنهنجي چٽي ۾ هيون. هي اڄ تنهنجي ليٽڻ ۾ ٿير جو ٿمر ٿمر ڪري وهي رهيو آهي؟ مان سمجهان ٿو ته دک جو ڪو ڪارڻ ٿي ڪو هي. تنهنجي ڪلپنا تي ٿوڪي دکي ڪري رهي آهي. تون اڄاڻو سڄاڻو سوچڻ بند ڪر ته تنهنجا سڀ د ر ٿي ويندا."

رنندي گذاري آهي ۽ ڪن ۾ سمهي ن آهين."

جهرنا اکيون زمين طرف جهڪائي ڇڏيون ۽ خاموش رهي. مون وري چيو،

"ڀيڻ سگهان ٿو ته آخر اوسان کهڙي وڃڻ آهي؟ اهڙي دک جو ڪارڻ ڪهڙو آهي؟"

جهرنا چپ چوريا ۽ جهڪي ۽ جهيڻي آواز ۾ چيو،

"جنهنجي دل دکي هجي سا......"

وڌيڪ ڪجهه ۾ چئي نه سگهي. مون وري ڪمس چيو،

"پر مان هتي ڀاڻ کي دکي ڪرڻ لاءِ نه آيو آهيان. تنهنجي اها حالت مان ڪيئن ٿو سهي سگهان."

جهرنا اٿي منهنجي پاسي ۾ اچي ويٺي ۽ هڪ التجا ڀريل آواز ۾ چوڻ لڳي،

"توهان ٿي ڪو رستو ٻڌايو. مان بيحد دکي آهيان. آخر اها ڪهڙي ڳالهه آهي جنهن مونکي ايترو دکي ڪيو آهي."

"پر تون ڇا ٿي محسوس ڪرين؟"

"ڇا ٿي محسوس ڪريان؟" ائين چئي هوءَ سوچ ۾ پئجي ويٺي. مان ڪيس تڪي رهيو هوس. سندس اکيون اڳي کان وڌيون ٿي ويئون. هڪ عجيب چمڪ انهن اکين ۾ اچي ويٺي. جهرنا ڪجهه دور .... تمام دور جو سوچي رهي هئي ۽ پوءِ سندس نازڪ سنهڙا چپ آهستي آهستي چرڻ لڳا ۽ هڪ پڪند ۽ خيال ماضيءَ جي تهه مان اڀري نروار ٿيو،

"او نداهيءَ رات جي ساٿيءَ جي قدمن جا هلڪا هلڪا آواز .... ٿڌي هوا ۽ هلڪو .... هلڪو ڌنڌ .... مان اڪيلي آهيان ڪوسائي ڪولهي.... ۽ پليل پڪيل خواب

جهرنا جو گهر سمنڊ جي ڪناري تي هو. شاهي بنگلو هو بلڪل رمڻيڪ جڳهه تي. انهيءَ پاسي کي 'وورلي سي فيس' ٿي چيائون. بنگلي جي چوڌاري سرسبز باغيچو هو جتي گوناگون گلن جي گلڪاري هئي. سامهون سمنڊ مان ڇولين جو آواز من کي مست ڪري رهيو هو.

جهرنا سامهون دروازي وٽ انتظار ڪري رهي هئي. ڏسندي ئي وڌي اڳيان اچي چيائين:-

"ڏاڍي دير لڳايو."

"دير نه ڪا ٿي آهي. ساڍي ڇهين جو سمو آهي. سڀ اڄا هيئنر آيو آهي." مون مرڪندي موٽ ڏني.

اسين ٻئي اندر وڃي ويٺاسين. جهرنا منهنجي سامهون ٿي ويٺي. ڪمرو بلڪل نئين نموني سينگاريل هو. ڀتين تي پهاڙن ۽ جهنگلن جون تصويرون ٽنگيل هيون. چوڌاري هلڪي ڳاڙهي رنگ جا پردا لڳل هئا جن تي ريشم جي خوبصورت ۽ نفيس ڀرت ٿيل هئي. وچ ۾ هڪ تمام وڏيءَ ڪنول نمائيءَ تي هڪ وڏو گلدستو رکيل هو جنهن ۾ قسمين قسمين رنگن جا گل پئي ٽهڪيا. سڄو ڪمرو هلڪي خوشبوءِ سان ڀريل هو. مون جهرنا طرف نهاريو. ڏسڻ ۾ هوءَ مون ڏانهن نهاري رهي هئي. سندس ڊگها ڪارا وار ڇڙيل هئا ۽ سندس چهري تي ائين پئي لڳا جيئن ڪاريون گهٽائون چنڊ کي وڪوڙي ويندڙيون آهن. کيس اڇي ريشمي ساڙهي ۽ ڪٽيل چولي پيل هئي. پر سندس اکيون هوءَ ڪان وڌيڪ موهيندڙ، سچل ۽ ڳاڙهيون پئي لڳيون. مون چيو،

"ڪيئن، غريب خانو پسند آيو؟"

"بلڪل. پر تنهنجون اکيون ڏاڍيون ٿيون نه ٿو ساري رات

”شيام ۽ ونس ني هيٺر وچي رهيو آهي. تون ٻاهي…
آرام ڪري وٺ.“

ٿوري وقت ڪان پوءِ جڏهن چندو مڇهند جي ٻالي ڪي…
ڪمري ۾ آيو ته چيائين:-

”صاحب، جهرڻا جو اوڪر هيٺر موارمت آيو هو. لوهالجي…
ڪاڏي پيٽي جي ٻاري ۾ ڪجهه پڇي رهيو هو.“

”رات جو پوڄن جهرڻا وٽ ڪيو.“ مون چيو.

”اوه....! تڏهن موالڪان پڇي رهيو هو.“ چندو عجب
ڏيڪار ڏيندي چيو.

”مان ٿورو ڊپ سان ايندس.“

چندو خيال ۾ ٻڌجي ويو. مان ڊپ سان سمهڻ جو عادي
نه هوس ۽ اها هڪ چندو لاءِ لڻين ڳالهه هئي.
مون کيس سمجهائيندي چيو، ”چندو، ويچاري جهرڻا ٿورو
پتڪيل آهي. مان کيس سڀئين ڏکڻ لائڻ تو چاهيان. ائين نه
ٿئي جو ڪناري تي پهچندي پهچندي وچ سمر جو لڪو
وهڪرو نه سهي پاڻ کي ٻوڙي وجهي. ڪناري جي کيس
خبر آهي پر پهچڻ جي همت گهٽ اٿس. مان هن جي صرف
همت افزائي ڪندس. سندس آلما کي آساهت ڪندس.
سمجهان ٿو ته اهو سندس منزل تي پهچڻ لاءِ ڪافي ٿيندو.“

چندو شانت رهيو. مان پوڄن ڪري ٿورو ليٽي پيس.
سالجهيءَ جو پيڻ ڪري موٽي اچڻ ڪان اڳ تي جهرڻا جي
… مولڪي وڻ لاءِ اچي وڃي هئي. چندو گهبرائجي چوڻ لڳو،
”صاحب! جلدي موٽي اچو. اڪيلا آهيو. جيڪڏهن
…س سمجهو ته مولڪي گهرائي ونجو.“
…ڪر ا، ڪر چندو. ڪو آلڪو ن آهي.“

”اهو نه ڪولهي. پر هتي زندگي بيحد لئو ۽ لڪڙو ٿي گذري. اِنهي صبح آهي، اِنهي سانجهي. وقت هتي مان انهن ڪسڪندو ٿو وڃي جو پنهنجي ڪوڻ ٿو پوي. آرام ڏلي مالڪ ڪونه ٿو ملي. مان اهڙي زندگي ڪاڻ جو عادي نه آهيان.“

”پر اسان جي خاطر هڪ ڏينهن پيو نه ڪٽي تڪليف سهو.“

مون سمجهيو ته ساوڻ جي نه مرضي آهي ته ان کي قبول ڪجي ۽ ميلارام نه ناراض ٿئي انهيءَ ڪري مون سندس ڳالهه قبولي.

”پر هڪ شرط آهي.“ ساوڻ چيو. ”ڏس ميلا! سڀاڻي موهنيءَ جي شادي آهي. هن کي گهڻو وقت ڪپ شپ نه ڪرڻ ۽ منجهند جي ماني کان پوءِ ڪجهه وقت هيءَ آرام نه ڪندو آهي.“

”چڱو ساوڻ! اِئين ٿي ڪبو. ڀلا اسين هاڻي موڪلايون ٿا.“ اِئين چئي هو هليو ويو.

”ٻه اڄ سانجهيءَ جو ڇهين وڳي بس وڃڻو آهي. رات جي ماني ونس آهي. تون ڪي مون رات ڪونه ڇڏائي هو.“ مون چيو.

”مونکي سڌ آهي. ڇهين اڄ صبح جو ٽيليفون ڪئي هئي ۽ منهنجي اجازت گهري هئائين. مون کيس چيو ته جڏهن اوهين اعتراض ڪونهي ته منهنجي اجازت جي ڪهڙي ضرورت هئي. مان پاڻ خوش ٿيو آهيان.“

”ٻه مان کيس ڪا نصيحت ڏيڻ ٿو چاهيان.“

”مون پاڻ چاهيو ٿي ته تون ڪا کيس دلداري ڏي. اسين کيس دکي ڏسڻ نٿا چاهيون.“

مون ڪنڌ لوڏيو. هن وري چيو،

پاسي ۾ جاءِ ڏني: ميناوام مولڪان توري گهٽي خبر چار پڇ
اچي سماج جي وستار ۾ پڻ ۽ مٿس خوب ويهي ڇوه ڇند
لڳو. هن جي ڳالهائڻ مان خبر پيم ته پنهنجي زندگي سماج جي
شيوا ۾ گذاري هئائين. ڪيس چڱو پگهار ملندو هو پر پنهنجون
تور ڻون گهرجون پوريون ڪري باقي غريبن جي مدد ۾ ڪم
لائيندو هو. شادي ڪو نه ڪئي هئائين ۽ اڪو ڪرڻ جو
خيال ئي هوس. پنهنجي جيون هن سماج جي نشڪام شيوا
۾ بسر ڪرڻ ٿي چاهي ۽ ان ۾ ئي ڪيس جيون جي خوشي
ٿي حاصل ٿي. هن چيو: "هاڻي سائين، ڳالهه ٻڌو. سياڻي
مجهند جي مالي اساوت ڪاڻو."

"مالي" جو اوهان ذڪر نه ڪريو. جڏهن موقعو مليو ته—
ضرور ڪانبي" مون لتائيندي چيو.

"پهلي موقعي پوڪي جو وچم سوال نه وجهو. ڳالهه ڪجهي
هڪ." پوءِ ساول ڏاڍهن منهن ڪري چوڻ لڳو، "ڪيئن
يار ساول!"

"پالي مان توهان پنهي جي وچم نه ايندس."

"پوءِ ڪڏهن توهان وقت ضرور ايندس." مون چيو.

"مان ڪم پڪو ۽ خاطريءَ وارو ڪندو آهيان. اسان جي
...لي خواهش آهي ته سياڻي مجهند جي مالي اسان وقت ڪاڻو.
...يءَ اهالي اوهان کان تورا روحالي راز ۾ سکي ولبا ۽ ڪجهه
... شمت ۾ هٽيا."

...مون نهڪ ڏيئي ڪلي ڏاو. سمجهيم نه هيءَ شخص توهان
...ن ۾ روحالي راز سکڻ تو چاهي، جنهن راز کي سمجهڻ لاءِ
... پنهنجي سموري زندگي پوري ڪئي هئي.
...چڻ ۾ ڪو اهم نه ڪولهي." ساول مولکي همتائيندي چيو...

۽ نه وحشي دل. شيام جو سياهه ڏاڍو ملو ۽ وڻندڙ هو. منهنجي دل هن ڏانهن ازخود ڇڪجي ويئي ۽ هو به خود بخود مون ڏانهن ڇڪجي آيو. مٽن ۾ پنهنجو ٿي ويو. ٿوري وقت ڳالهائڻ کان پوءِ چيائين،

”دادا، اوهان جهڙو همدرد انسان مون زندگيءَ ۾ اڳ ڪونه ڏٺو آهي. يقين ڪريو، ايشور جو قسم، اوهان کي ڏسي مونکي بيحد خوشي ٿي آهي.“

”ايشور هڪ پوتر شيءِ آهي ۽ ديوي ڳالهين کان مٿي. هن کي وچ آڻڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي.“

”قسم کڻڻ ۾ ڀلا ايشور جو ڇا ٿو بگڙجي. جيتوڻيڪ مان سمجهان ٿو ته ايشور آهي ۽ ناستڪ ٿي ڪڏهن سندس نالو نه ورتو اٿم. اڄ ڪلهه جي، هن چڱ پٽ جي حياتيءَ ۾ فرصت ئي ڪٿي ٿي ملي؟“

مون ڪلي ڏٺو. هن جي الڳاڻيءَ لي مون بحث ڪرڻ لئي چاهيو ۽ نڪوئي هو سمجهي سگهي ها ڇو جو هن سمجهڻ ئي لئي چاهيو.

سامهون هڪ چڙهيل عمر وارو آدمي ويٺو هو جنهن سانول کي چيو:-

”چڱو، سانول! پاڻ هلون ٿا.“

”اڙي ويهه نه سهي مهاڻ. لڪڻ ڪهڙي آهي. ٻه پل مون تو سان پنهنجي سونت جي باري ۾ ڳالهايو هو نه. اجهو هيءُ اٿي اُهو مهاشه.“ سانول مون ڏانهن اشارو ڪندي چيو، ”هيءُ ديوان مهارام اٿي. سماجڪ شيواداري آهي. ڏاڍو نيڪ انسان آهي.“

مون اٿي مهارام سان هٿ ملايو. شيام اٿي ڪمس منهنجي

”هي ۽ شيام اٿئي• سياڻي اڇو هو پر اڄ ٿي اڇي
سالول منهنجي شيام سان واقفيت ڪرائيندي چيو•
ڪوچ جي هڪ ڪنڊ ۾ سالول ويٺو هو، وٽس ئي ۾ مد
پاسي ۾ شيام هو جو آرام سان سگريٽ ڇڪي رهيو هو
مون ساڻن هٿ ملائيندي چيو،
”ڪيئن دادا، ٺيڪ آهيو• اڇو ته سياڻي هوس پر منه
ٻر ٿي لڳي پيا• دل ڇو هيئن ٿي اکري پئي.
”عجيب دل آهي تنهنجي.“ مون چيو•
شيام ٿڌو ساهه کڻي چيو،
”دادا، ڪافر دل آهي منهنجي• گهڻوئي تو سمجهايانس
پر جو ڪٿي سمجهي.“
”آخر دل ته آهي• پٿر ته نه آهي• جلد ئي رجي ٿي
ويجي.“ مون ويهين ۽ صديءَ جي مجنون کي ڇيڙيندي چيو•
شيام قداور جوان هو• سهڻو ۽ تندرست. خوش مزاج ۽
رنگيلو• شيام جي زندگي عيش ۾ گذري هئي• مون اندازو
لڳايو ته ڇهرتا جي عشق ۾ هن کي ڪاميابي نصيب ڪانه ٿي
هئي• هن جو عشق ٿورن ڏينهن جو عشق هو ۽ هن اهڙا
عشق گهڻئي ڪيا هوندا. پر ڇهرتا مان هن کي اهو ڪجهه
حاصل ٿي نه سگهيو هو جو هن چاهيو ٿي ۽ اڪري سندس
عشق بدا جي لڙڪ جي صورت اختيار ڪئي هئي• هن جي
هبت ۾ ديوانگي هئي• جهنگليپڻو هو، وحشت هئي. هن
و پيار ڪومل ۽ نرمل پيار نه هو• هن جي عشق ۾ جسماني
س هئي جنهن کان ڇهرتا پنهنجي غير واقف هئي• ڇهرتا کي
ڪومل ... هئي - هڪ پيار ڀري، هڪ احساس ڀري دل
بان پريم جي پرڪاش جون جهلڪون لڪل هيون هجن

"ته ٻيءَ شام جڏهن ايندو ته کيس چوندس ته ڪنهن طريقي سان جيترو ٿي سگهي جلدي ڪري. ويچارو هن جي پيار ۾ ڪري سڙي رهيو آهي."

"ها، بيشڪ. ۾ جيترو جي جمالي لڏمه واري پيار ۾" مون مرڪي چيو.

"ته دنيا ۾ پيو ڪيو ٿي ڇا آهي." سانول چيو، "ڪالهه پيٽ ڪيمپ، ٿري ۽ عيش ڪرڻ ٿي ته زندگيءَ جو پيو ڪالو آهي."

مون ٽهڪ ڏيئي کلي ڏنو. سانول به کلي ويٺو ۽ چيائين، "اسان ٻنهي جا ويچار ڪڏهن به نه مليا آهن. ڪڏهن به هڪ ٻئي جو چيو چاٻو دل ۾ ڪٿا ڪريون. ڪڏهن به ٻنهي جو ٻاٽ ۾ ڪيترو نه فرق آهي."

"۽ رهندو." مون چيو، "مونکي ياد آهي ته توهان مون کي ٻاٽل چوندو هئين بر ٻاٽليٽي تي منهنجي زندگي سڌاري آهي. سانول! جيڪا مونکي خوشي حاصل آهي تنهن کان تون محروم آهين. الله ڏولي خوشي، ٻيو واهي ۽ بي د بالي."

"آئين آهي." سانول ڪنڌ لوڏيندي چيو ۽ وڃڻ لاءِ اٿي بيٺو، "وري سڀاڻي ملاقات ٿيندي."

مون ڪنهن به ڳالهه لي سوچڻ ٿي چاهيو ٿي وسائي سمهي پيس ۽ جلد ئي مونکي ننڊ اچي وئي.

صبح جو ننڊ کان پوءِ پراڻيءَ عمر موجب جڏهن پند ڪري موٽي آيس ته پينڪ ۾ چيٺتر لکو پيو هو. ڪيترن ليون صورتون ونهنل ڏٺم. سندن ٽهڪڙن ڪمري ۾ هڪ عجيب ڀڙاڏولي پيدا ڪيو. سانول آئي مونکي ٻالهن کان
[illegible] ي ۾ وهاريو.

"اهو تون ڪيئن ٿو چوين؟" مون پڇيو.

"منهنجي دل ٿي اولي."

"هڪ عورت جي دل جو غلط اندازو ٿو لڳائين، سا
هنجو نه سيني سان پيار آهي. سندس سياءَ تي اهڙو آهي"

"تنهنجو مطلب آهي نه هوءَ شيام سان شادي ڪرڻ
انڪار ڪندي."

"مون ائين نه نه چيو."

"نه پوءِ تنهنجو مطلب؟"

"سانول! جهرڻا اوچي درجي جي استري آهي. هن
جا خيال رواجي استرين جهڙا نه آهن. هن جو سرپرڪ سهمند
۽ وشواس ڪولهي ۽ نه هن کي سرپرڪ ڪامنائون ٿي ستائي
ٽيون سگهن. هوءَ پنهنجو برو ڀلو سوچي سگهي ٿي. جيڪڏهن
هوءَ سمجهي ٿي نه شيام سان شادي ڪري خوشي حاصل
ڪندي ته انڪار نه ڪندي. پر مان توکي يقين ٿو ڏياريان
نه هنجي آتما شيام جي آتما ڏانهن ڪڏهن به اڇل نه ڏيندي."

"شادي جو آتما سان ڪهڙو واسطو؟" سانول چيو.

"آتما جو آتما سان پيار ٿيندو آهي. جهرڻا جي آتما سجاڳ
آهي ۽ هوءَ پنهنجو ساٿي پاڻهي ڳولهي لهندي." مون هن
کي سمجهائيندي چيو.

"مان تنهنجون اهي طلسمائي ڳالهيون ٻڌڻ لاءِ تيار ل
آهيان." سانول ٽڙڪ جواب ڏنو، "۽ نه اڳ ٻڌڻ جي ڪوشش
ڪندي آهيان. مولڪي سڀڻون سڏ و ٻڌاءِ نه تنهنجو ڪهڙو رايو
هي."

"مولڪي ڪوبه اعتراض ڪونهي جي ٻئي هڪ ٻئي سان
شادي ڪرڻ لاءِ تيار آهن."

ساول سوچ ۾ ٻڏي ويو ۽ ٿوري وقت کان پوءِ چوڻ لڳو،

”تنهنجو جيرٿا جي باري ۾ ڪهڙو رايو آهي؟“

”منهنجو ڪهڙو نه رايو ٿي سگهي.“

”آخر سندس اها حالت اڄ ڇو ٿي؟ هوءَ هميشه خوش گذاريندي آهي. هن جي ڪيس ڪا ڪمي ڪانه آهي. شهر ۾ سندس عزت ۽ مان مرتبو آهي. چاهي ته ڪنهن ڪمار سان ناتو ڳنڍي سگهي ٿي.“

”سندس ڏک جو ڪارڻ جيامن آهي.“

”جيامن!“ ساول عجب ۾ چيو، ”جيامن نه سندس....“ وڌيڪ ڪڇي نه سگهيو.

”جيامن سندس ڇا؟“ مون پڇيو.

”اهو هڪ راز آهي جو مان توکي ڪنهن وقت ٻڌائيندس؛ پر جيامن اڳ ۾ نه هئو جيامن ڪڏهن به ڪيس ڪا اڻ سهائيندي ڳالهه نه چئي آهي.“

”اڄ جيرٿا جي خيالات دبيل هئي - سست هئي. مون کي ڏسندي سندس دماغ بيدار ٿي پيو.“

”پر ان جو جيامن سان ڪهڙو واسطو؟“

”وڏو لاڳاپو آهي، ساول! ان لاڳاپي کي سمجهڻ جي ڪوشش نه ڪر ڇو جو توکي ڪجهه به سمجهه ۾ نه ايندو.“

ساول ڪجهه سوچي چوڻ لڳو،

”جيرٿا هيئنر وڏي ٿي آهي. منهنجو خيال آهي ته ڪيس هاڻي شادي ڪرڻ کپي. ڇوڪرو به هٿ ۾ آهي. بيحد سهڻو، سٺو ۽ مالدار. مون توکي اڄ شيام جي باري ۾ ٻڌايو. شيام جو جيرٿا سان بيحد پيار آهي. مان سمجهان ٿو ته جيرٿا جو به پيارس آهي.“

سڀ ڪو لهي.“

سهڻي سکڻ جو ساهه کنيو. هون الداز و لڳايو ته سهڻي جي جهرڻا سان بيحد پريت هئي. ساول ڪجهه سوچي چيو، ”مان توسان پنج ڏهه منٽ اڪيلائيءَ ۾ ڳالهائڻ ٿو چاهيان“ ۽ هوءَ هن ڪي چيائين. ”هاو ٻار - وڃي آرام ڪريو.“

ساول هولسان گڏ ڪمري ۾ آيو. مان ڪپڙا مٽائي اچي سولو ٿي پلنگ تي ويهي رهيس. ساول سامهون آرام ڪرسي تي ويٺو هو ۽ پائيپ چڪي رهيو هو ۽ چيائين ”جيڪو جهامن اڄ توسان ورتاءُ ڪيو آهي، ان لاءِ مان بيحد شرمسار آهيان. هو بيوقوف آهي ۽ اڻ سهائيندو ڳالهائيندو آهي.“

”ساول! هن جي ورتاءُ جو مونتي ڪو اثر نه ٿيو آهي. پر هو بيوقوف نه آهي.“

”سراسر چسو آهي.“ ساول ڪجهه نفرت سان چيو.

”بلڪل سياڻو آهي. سندس مونڏانهن نفرت ذاتي آهي. هو پنهنجي سياءُ موجب الهيءَ نفرت کي روڪي نٿو سگهي.“

”مان ڪيس سياڻي سڏو ڪندس.“ ساول چيو. سندس آواز ۾ ترشي هئي.

”اوڪي ڪو حق ڪونهي ڪيس ڪجهه به چوڻ جو.“ هون ليڙ تي چيو.

”ڇو؟“ هن پڇيو.

”مان چاهيان ٿو ته تون الهيءَ معاملي ۾ دخل نه ڏي.“

”پر مان پنهنجي بي عزتي سهڻ لاءِ تيار نه آهيان“ هون ڪلي ڏاو ۽ چيم،

”منهنجي فرست هن جي هٿ ۾ ڪاهي. پر في الحال نه سندس بي عزتي ٿي آهي.“

آهي. مون اهو محسوس ڪيو ته جهرنا جو پاڻ کي هارڻ ۽ ڦاڙڻ بي وقتائتو هو جنهن مان ڪمس صرف نقصان ٿي پهچي ٿي سگهيو. هن جو جذبات تي ضابطو نه هو. هن جو جسم تي ضابطو نه هو. هن جو من تي ضابطو نه هو. جيتوڻيڪ هن پنهنجو برو ڀلو ٻڌائيءَ سوچيو ٿي ۽ دماغ سندس صحيح اصولي رهنمائي ٿي ڪئي، سندس اندر وارو ڪمس غلط رستي تي لئي ويو. تڏهن به جيستائين هن پنهنجي جذبات تي قبضو نه ڪيو هو، جهرنا غلط رستي تي وڃي ٿي سگهي ۽ هڪ دفعو هوءَ رستو ڀلجي ويئي ته سندس هن زندگيءَ ۾ منزل مقصود تي پهچڻ ناممڪن هو. مون اهي ڪري خيال ڪيو ته جي موقعو مليو ته جهرنا کي سمجهائيندس.

سومر گهر وقت پهچي ويئي، پلنگ ۾ سانول ۽ چندرا ۽ سندن يار انتظار ۾ ويٺا هئا. منهنجي اندر گهڙڻ سان سڀئي اٿي بيٺا ۽ هڪ ئي آواز ۾ پڇيائون:-

"جهرنا ته ٺيڪ آهي نه؟"

"ڪا به خطري جي ڳالهه ڪانهي. بلڪل ٺيڪ آهي." مون چيو.

"پر اهو جهرنا کي اچ اوچتو ٿي ڇا ويو؟ اسان ڪمس ڏکي ۽ اهڙيءَ حالت ۾ ڪڏهن به نه ڏٺو آهي." چندرا چيو.

"جهرنا ۾ گهٽي ۽ اجائي سوچڻ جي عادت آهي،" مون چيو، "هڪ دفعو جي هن جي ڪلپنا جي گاڏي هلڻ شروع ٿي ڪري ته پوءِ پهچڻ جو نالو به نٿي وٺي. جنهن انسان ۾ ڪلپنا سان گڏ نرم دلي ۽ جذبات هوندي آهي تنهن جي ڪڏهن ڪڏهن اهڙي حالت ٿيندي آهي. هن وقت جهرنا ٺيڪ آهي ۽ آرام سان سمهي پئي آهي. چنتا جو ڪو

جهرٽا ڪسي گهر ڇڏي مان واپس موٽي رهيو هوس ۽ سوچي رهيو هوس. مولڪي جهرٽا جي درد جي خبر هئي مولڪي سڌ هئي ته هن کي ڪهڙو خيال ستائي رهيو هو. مولڪي اها به سڌ هئي ته هن جي دل ۽ دماغ سان ڪهڙي ويڌن هئي - هن جو روح ڪهڙيءَ ڪشمڪش ۾ مبتلا هو. پر اهو خيال هن جي دل ۾ اوچتو ڇو پيدا ٿيو؟ هوءَ جهامن کان ايترو ڇو ٻڌي رهي هئي؟ جهامن سان سندس ڳالهائڻ جو رستو مدت کان هو. پوءِ اهو ٻپ سندس دل ۾ اوچتو ڇو پيدا ٿيو؟ جهامن سندس ڇا ٿي بگاڙي سگهيو. نه صرف هوءَ جهامن کان ٻڌي رهي هئي پر کيس اهو خيال به ستائي رهيو هو ته جهامن مذهبجو دشمن هو ۽ مولڪي نقصان رسائڻ کان سواءِ رهي نه سگهندو. جيتوڻيڪ مون کيس ٻڌايو هو ته جهامن مولڪي ڪوبه نقصان نٿي رسائي سگهيو ڇاڪاڻ ته هن کي لساڻي نٿي آئي. تنهن کان سواءِ سندس اسون جي هس کان اڳ شالما هيون سي مولڪي ڏسڻ سان راهب جي نار والگر روئڻ لڳيون هيون. سندس دل ۾ امنگ اڇلون ماري رهيا هئا ۽ هوءَ هڪ الوکي چڪ ڇاٽ جي سوکيم جار ۾ قابو ٿي ويئي هئي. اهي امنگ، اها چڪ ڇاٽ جا نصيبيءَ سان هوءَ سمجهي نٿي سگهي. هوءَ اهو سمجهي نٿي سگهي ته آخر ساڻس ڪهڙي ويڌن هئي جنهن کيس ايتري قدر دکي ۽ پريشان ڪيو هو. هوءَ ترقي رهي هئي پر کيس ترقي جي سبب جي ڪا ڄاڻ ڪانه هئي. هوءَ انهن ترقي رهي هئي جيئن هڪ پاروس جو پر پريان موم ٻتيءَ کي ائرندو ڏسي لنڙيندو آهي ۽ ڄاڻ کي پارڻ ۽ ڦاڙڻ لاءِ ٻتيءَ جي لاٽ کي پاڻ ڏانهن ڇڪڻ جي ڪوشش ڪندو رهندو

ڪري چڏيو. هڪ ڇڪ لڳائي ڇڏي. دل ۾ اهڙو سوز پيدا ٿيو جنهن جو مقابلو ڪري نه سگهيس."

"اها هڪ پليل پتڪيل ياد سمرلين جي ٿي هن مان اڪري ٿهنجي دماغ ۾ تري آئي."

"مون خود به اهين محسوس ڪيو."

ڪجهه وقت پئي شانت ٿي وياسين.

"توهان جهڙو نه مولڪي سنگيت جي اڀاري ۾ ڪجهه پڙهيندا؟ جهرنا خاموشي ٽوڙيندي چيو.

"ضرور پڙهيندس. پر ڪنهن ٻئي وقت."

"سڀاڻي رات جو پوڄن مولوت ڪريو؟" جهرنا چيو مان سوچڻ لڳس.

"جا منهنجو عرض قبول نه پيو،" هن بابوه ٻولي آواز ۾ چيو.

"ضرور ايندس."

"ڪهڙي وقت؟"

"سانجهيءَ جو."

"ڪهڙي لڳي؟"

"ڪلاڪن ۽ منٽن جي مولڪي سڌ ڪالهي ۽ اُن وري مان وقت ڪلاڪن ۽ منٽن ۾ ڳڻيندو آهيان. سانجهيءَ جي وقت ايندس."

جهرنا سوال ته ڪيو پر جواب ٻڌي هڪي ٻڪي ٿي وئي. مونکي سنڌس ٻنگلي جي اندر گهڙي. مون اُلي هن کي لاهڻ چاهيو. هن منهنجي ڪوڏن تي هٿ رکي چيو، "توهان تڪليف نه ڪريو. ويٺا هجو. ڊرائيور توهان کي واپس ڇڏي ايندو."

”کھڙيون ڳالهيون ڪري رهيو آهين.“ ساول غصي ۾ جهاني ڏانهن نهاريندي چيو، ”ڪهڙي جادوگرهن تي جادو هلايو آهي.“

جهانن پنهنجا ڪلها اوڏي چپ ٿي ويو.

”مان هن وقت گهر وڃڻ ٿي چاهيان.“ جهرنا جهيڻي آواز ۾ چيو.

”پر ڇو؟ اڙا! تون ٺيڪ نه آهين. هتي ئي رهي پئو.“ ساول چيو.

”نه، مان وڃڻ ٿي چاهيان.“

”هن کي وڃڻ ڏي، ساول. مان کيس گهر تائين ڇڏي ايندس.“ مون چيو.

”پر توکي تڪليف ٿيندي.“

”ڪاهه تڪليف ڪانه ٿيندي.“

ساول اسان سان گڏ جي در کان ٻاهر آيو. اسان کي ڏسي جهرنا جي ڊرائيور موٽر در تائين آندي. مون جهرنا کي ٻانهن کان جهلي آرام سان اندر وهاريو ۽ مان به ساڻس گڏ ويهي رهيس. موٽر جهرنا جي گهر طرف هلڻ لڳي.

”اڄ منهنجي روح جي ڪيفيت عجيب آهي.“ جهرنا ٺيڪ ڏيندي چيو. مون جواب نه ڏنو. هن ڪجهه وقت ترسي پڇيو،

”توهان کي منهنجو گيت پسند آيو؟“

”اهڙو مٺو ۽ دل کي ٽڙ ڦائيندڙ گيت مون ڪڏهن به نه ٻڌو آهي.“

”خود بخود ٽڪون ٿيندڙون ٿي ويون ۽ مان ڳائيندي ٿي ويس. پر گيت منهنجي دل ۾ هڪ عجيب درد پيدا

ڏکي ڪرڻ جو مطلب نه هو.“

”توهان کي منهنجو ڪمرو پسند آيو نه؟“ مون آهستي آهستي چيو. ”توهان جيئن نه جيڪي خيال ۾ اچي سو ڳالهايان. پر منهنجي خيال ۾ مونکي ڏکي ڪري ڇڏيو.“

”جهرنا....!“ مان وڌيڪ ڪجهه چئي نه سگهيس.

”مان سچ نه شرمسار آهيان. مونکي ائين نه ڪرڻ کپندو هو.“ جهرنا ٽڙيل اکين سان مونڏانهن نهاريندي چيو.

”زندگيءَ کان پنهنجو پاڻ ٻهادري ڪرڻي، جهرنا!“

”ڏکي زندگي اڪي زندگي ليکبي آهي.“

”ڏک زندگيءَ ۾ ڪٿان پيدا ڪيو؟“ مون پڇيو

جهرنا جواب نه ڏنو. مون لي جواب ڏيندي چيو، ”زندگيءَ جو ڏک ۽ سک ٻنهي جي پيدائش آهي. روح سان اندري ڪشمڪش ڪرڻ اجائي آهي. ٻنهي جي من کي قبضي ۾ رک ته پوءِ ٻنهجو روح بغاوت نه ڪندو. زندگي مڪمل زندگي آهي. زندگي خوشي آهي ۽ نه غم.“

مون جهرنا جي ٻنيءَ لي هٿ قيريو. ڪيس آلس آيو. هن منهنجي طرف نهاريو. مون مرڪي ڏنو ۽ هن جي چپن لي ٻه هلڪي مسڪراهٽ ڪيلڻ لڳي. مون ڪيس ٻانهن کان ولي آلارايو.

”مان سمجهان ٿو ته هن لي ڪو جادو ڪيلايو ويو آهي. ڪيس اسان ڪلهن ۾ ڏکي نه ڏنو آهي. اڄ لي سندس اها حالت لي آهي“ جهان ٿالهولي‌ءَ جي لوح ۾ چيو.

اشارو منهنجي طرف هو. جهرنا هڪ جهرڻ چمڪي وانگر هن طرف نهاريو ۽ ڪجهه چوڻ لاءِ چپ چوريا. مون سندس ٻنيءَ لي هٿ قيريو ۽ کيس اشاري ۾ خاموش رهڻ لاءِ چيو.

ڇولين ڪناري تي اُڇلن ٿيون ڪوڙ جتن
سج وجهي ٿو سمنڊ تي روشني جيئن
پکيئڙو اڏامندي ڳائي ٿو ٻهار جا گيت جيئن
منهنجو روح اُن ڊوڙي ٿو تو طرف ليئن.

ساڻي ڦول چنڊڙي تي وڻن کي جيئن
ماڪ جا ڦڙا رهن ٿا گل تي جيئن
پاڇو روشنيءَ کي ۽ ڏينهن رات کي چنبڙي ٿو جيئن
منهنجي جهڪلي آتما لوڪي چنبڙي ٿي ليئن.

مولکي نہ پاڻ کان جدا ڪر هاڻي
منهنجي زندگيءَ جي ساز کي نہ بيساز ڪر هاڻي
سدائون گذري ويئون گهمندي بيڪالي
رحم ڪر مولئي منهنجي زندگيءَ جا مالڪ هاڻي.

جهرڻا آخري لڪ ٻار ٻار ڳائيندي وئي. سندس ڳلي ۾ جڻ هڪ ساز هو ۽ ان ساز ۾ سوز هو - بيحد سوز. اڪايڪ آواز بند ٿي ويو. جهرڻا پنهنجو سِرُ پيالي جي مٿان رکي ڇڏيو ۽ سڏڪا ڀري رئڻ لڳي. ماڻ اٿي کڙو ٿيس ۽ جهرڻا طرف ويس. سڀ اٿي بيٺا. ساول ڪين وهڻ جو اشارو ڪيو ۽ مواومت اچي پهتو. مون پنهي هٿن سان جهرڻا جي ڪلهن کي جهلي کيس اٿاريو.

"ڇو ڀيڻا! ڇا ٿيو آهي؟" ساول جهرڻا کان پڇيو.

جهرڻا ڪو جواب نہ ڏنو. مون سندس ڪاڏيءَ هيٺان هٿ رکي سندس گردن اوچي ڪئي. هن جون اکيون لڙڪ سان ڀريل هيون جن مان ٽم ٽم ڪري هڪ لهر وهي رهي هئي. مون سندس اکين ۾ نهاريندي چيو، "جهرڻا!...منهنجو لوڪي

۽ کيس ڳراٽڙي پائي چوڻ لڳو،

"ڇو پٽ، تون اڄ ملول ڇو آهين؟ مڪتب ۾ ڪنهن کي ناراض نه ڪجي. هاڻي تون اٿي ڪو گيت ٻڌاءِ."

"اڄ منهنجو من ٺيڪ نه آهي ۽ مان ڳائي نه سگهندس."

"آخر ڇا ٿيو آهي، پٽ، مونکي به ته ٻڌاءِ؟" سالول سندس مٿي تي هٿ ڦيريندي چيو.

"هوءَ ڳائڻ جي موڊ ۾ ناهي." جهامن ٽوڪبازيءَ سان چيو.

جهامن جي اها ٽوڪ مونکي ڏاڍي ناگوار لڳي. مون جهرڻا کي چيو، "جهرڻا! ڳاءِ...."

"پر ڇا ڳايان؟" هن منهنجي طرف نهاريندي ڏک ڀريل آواز ۾ چيو.

"جيڪي به خيال ۾ اچئي." مون چيو.

اوچتو جهرڻا اٿي. جهامن کانسواءِ ٻين سڀني خوشيءَ ۾ تاڙيون وڄايون. جهرڻا ڪجهه وقت پيالي جي بدن کي ڇهڙيندي رهي ۽ منجهانئس مڌر سر ڪڍندي رهي، جن سرن ۾ سوز ۽ درد هو. اڄ جهرڻا دکي دل سان ڳائي رهي هئي. هڪ اڃايل روح جي پڪار هئي- هڪ اره مان چري اڪتل آه. پر مون لئي ڇاهمو نه هوءَ اهڙو ڪو سوز سان ٻريل گيت ڳائيندي. هڪ دفعو جهرڻا پنهنجو منهن موڙي مونتي هڪ درد ڀري نگاهه اڇلي ۽ مون هن کي هڪ وشواس جي نگاهه سان موٽ ڏني. سندس نرم نرم سهڻيون آڱريون انداز سان پيالي جي بدن تي نچڻ لڳيون. ڪمري ۾ خاموشي هئي. جهرڻا جي آڱرين ۾ هڪ نئي جنبش اچي وئي ۽ سندس مڌر مڌر آواز خاموشيءَ تي تري رهيو هو.

"۽ اوهان جو؟" مون معصوم انداز سان پڇيو.
مون کلي ڏنو ۽ چيم، "مان هن کان ڪو نه ٿو ڊڄان."
"ڇو؟"
"مان هن کان وڏيءَ ۽ جسم ۾ وڌيڪ طاقتور آهيان."
ايتري ۾ سڀ اندر آيا ۽ ڪرسين تي ويهي رهيا ۽ ڏاڍي
ڳالهين ۾ مشغول ٿي ويا. شام جو وقت هو. چنڊ و اندر آيو.
مان سمجهي ويس ته گهمڻ جو وقت ٿي ويو هو. ساول منهنجو
خيال لاهي ويو ۽ چوڻ لڳو،
"هن مهيني محفل کي ڦٽائي وڃڻ ٿو چاهين؟ پر مان توکي
روڪيندس ڪو نه. ٿي سگهي ته جلد ئي موٽي اچجو."
"ها" ڪري مان ٻاهر هليو ويس. جڏهن گهمي موٽيس
ته محفل ختم هئي. ڪي ماڻهو ته اڳي ويا هئا. ٿي سگهي ٿو
ته ساول جا مائٽ مٽ هئا يا يار دوست. اندر ايندي وقت
ڏٺم ته ڪو ڇيڙي رهيو هو،
"ساول! اڄ ته ڪو گانو ٻڌايو هجي."
"ها، ها، ڇو ڪين." ساول چيو ۽ مرڪي ڏسي چوڻ لڳو،
"اچي ويٺس، يار ويٺا، اڄ ڳائي ٻڌائي جو پروگرام آهي."
مان ويهي رهيس. گانو شروع ٿي ويو. ڪمري جي
ڪنڊ ۾ هڪ سنڌر پيالو رکيو هو جنهن جي اڳيان اسٽول تي
لعل وارو ورتو ۽ پوءِ موهني
پيو هو. ٻيهر ساول جي ڪٽي ... اکيون جهرڪا ۾ هيون. هو
هڪ ڪمت ٻڌايو. پر ويلن جون اکيون جهرڪيل هو ۽ ڪجهه
چپ ڪري ويٺي هئي. سنڌس سر جهڪيل هو ۽ ڪجهه
سوچي رهي هئي. سنڌس چهرو اڄ ڪجهه مايوس ٿي لڳو.
ڪا چنتا مڙيوئي سنڌس دل ڏکي ڪري رهي هئي. آخر
ڪنهن چيو، "جهرڪا ڳائي!" ساول اٿي جهرڪا جي ويجهو آيو.

”ڪيئن به هجي، پر مان اهو ضرور چوندس ته لوهالڪي منهنجي لاءِ همدردي آهي. جو آهي، ان جو سبب مولڪي سمجهه ۾ نٿو اچي.“ جهرٽا اوچتو چيو.

مون کلي ڏنو ۽ چيم، ”جهرٽا! مولڪي ته سڀني لاءِ همدردي ۽ پيار آهي جو ته ساري برهمالا جو بنياد پيار تي ٻڌل آهي.“

”۽ جهامن لاءِ؟“

”جهامن لاءِ به. هو پنهنجي سڀاءَ اوسار مولڪي نفرت ٿو ڪري. ۽ لوڪي به. سندس اها نفرت پراڻي آهي. تمام پراڻي.“

”مون جڏهن هن کي ڏٺو اڄ هن ساڳيو خيال آيم ته اڪبر ڪيس ڏٺو الر.“

”اهو به ٺيڪ آهي. تو ته صرف ڪيس اڪبر ڏٺو آهي پر چڱيءَ طرح سڃاڻين.“

”اها هڪ پرولي آهي جا منهنجي سمجهه کان ٻاهر آهي.“ جهرٽا ڪجهه سنجيده ٿي چيو، ”پر هن کي ڏسڻ سان مان ڊڄي وڃان ۽ لوهان کي ڏسڻ سان دل کي آنند اچي. الين اينئن ڪيم جيئن ڪــو ننڍڙو ٻار ٻالڪ کي پنهنجي ماءُ جي گود ۾ سلامت سمجهندو آهي.“

مون جهرٽا کي آلس ڏيندي چيو،

”آليا آليا طرف ٿي ڊوڙي، جهرٽا! دل دل طرف ٿي ليا ڏئي. دل جي دل ڏاهن راه آهي.“

”پر اهين نفرت ۽ پيار جو انسان ۾ پيدا ٿيو؟“

”اهو پراڻو سنبند آهي.“

”ته ڇا هي ۽ جهامن منهنجو اڳئين جنم ۾ دشمن هو؟“

”هئو ۽ آهي. پر هن جنم ۾ ڏاڍا گهڻ خطرناڪ.“

بن تـو ڏياريان نه مردن ۾ زالن کان وڌيڪ بهادريءَ جو
ماد و آهي. هوُ آزاد خيال ۽ پنهنجي جذ بابت ۾ سڌي آهن.
ر مان الهيءَ ڳالهه کان الڪاري نه تيندس نه ڪي اهڙيون
ــ عورتون آهن پر گهاڻ گهڻيون جي عورت ذات جا سچا
عيوضي آهن - جي نرم دل، سچيار ۽ ڪومل آهن. اڙي! مان
ڪٿي جو ڪٿي وڃي پهتو آهيان!! مونکي نه پنهنجي
ڪٿي باري ۾ ڳالهائڻ کپي."

جهرڻا ڪجهه سوچي رهي هئي. مون هن جي سوچ جو سلسلو ٽوڙڻ لئي چاهيو. ٿوري وقت کان پوءِ هن سوز ڀري آواز ۾ چيو،

"توهان چيو نه مونکي چڱيءَ طرح سڃاڻو؟"

"بيشڪ."

"اهو ڀلا ڪيئن؟"

"تو ٿي نه چيو نه مان پنهنجو اڳيئر ڏٺل آهيان."

"اهو منهنجو خيال هو. شايد خام خيال. دنيا ۾ ساڳين مهانڊن وارا ماڻهو گهڻئي ملندا."

مون کلي ڏاوءِ چيم،

"اِ نه اٿين ناهي. تو مونکي اليڪ ڀيرا ڏٺو آهي. مونسان ڳالهايو به اٿئي ۽ ...."

وڌيڪ مون چـوڻ واجب نه سمجهيو. جهرڻا جا مرڪهه لئن منهنجي منهن ۾ لـڪي رهيا هئا. مـان بـه هن جي منهن ۾ نهاري رهيو هوس. ٿوري وقت کان پوءِ هن جـي نظر هڪ خالي نظر ٿي ويئي. هوءَ نهاري نه مونڏالهن رهي هئي پر ڪنهن خوض خيال ۾ محوُ هئي. هوءَ شايد اهو سوچي رهي هئي نه مون هن سان ڳالهايو آهي اٿين ڪيئن ٿو ٿي سگهي.

لوهان مولکي غلط سمجهيو آهي. جيڪڏهن لوهالجو خيال آهي
ته مان رواجي ڏاوي خوشين ۾ راضي آهيان ته لوهان مولکي
چڱيءَ طرح نه پرکيو آهي. باقي رهيو سماج جو سوال، سو جيڪڏهن
مان ڀيهنجي ڪمري ۾ چپ چاپ ٿي ڪنهن مدد ۾ الهيءَ ايهان
سمس لي لوانان جو سروشکيتمان؟ سو وڏيڪ آهي ان مان
اوهان کي ڪهڙو هرج ٿو پهچي. مان لوهان کي وشواس ٿي
ڏيان ته مان ان کي ٿي مجان ٿا ان ۾ وشواس ٿي رکان جنهن
لاءِ مولکي التفا ڪرڻ وارو اشارو ٿو ڪري. لوهالجي خيال
موجب منهنجو هڪ استريءَ جي روپ ۾ پيدا ٿيڻ ئي دوش
آهي. ۽ جيئن عام رواجي استريون زندگي ڪاٽي رهيون
آهن، ان کان نه مرڻ وڌيڪ پسند ڪندس."

مون کلي چيو، "سو منهنجي لوڪ لوڪي ڏلکو آهي. آهو
ڏلک جنهن کان لنهنجو روح بغاوت ٿو ڪري. جهرڻا! مولسان
ناراض نه ٿيءُ. لنهنجي ڀلي لاءِ ئي مون لوڪي اهين چيو.
ساڻيءَ وقت مولکي اجازت ڏي ته جيڪي ٿو چيو لنهن کي
سمجهان. لون جوان ۽ الڙ آهين، سهاوڻيڪ استريون پرشن کان
گهڻ رحمدل ٿينديون آهن، ڪيتريون اهڙيون استريون آهن
جي رکو ماس ۽ هڏن جو پتيو آهن ۽ اُهن ۾ گونگن جانورن
کان ۾ گهڻ جدائپ آهي. جيتوڻيڪ جهنگلي ٿو منجهن وڌيڪ
آهي. ڪي وري اهڙيون آهن جن ۾ بالدر جهڙي ڪريل
چالاڪي ۽ مور جهڙو غرور آهي، جن جو ڪر آهي پهنجو
سوارت پورو ڪرڻ. ڪي آهي ۽ آهن جي گهر ٻلو ڪر
۾ پوريون آهن. ڪي وري اهڙيون آهن جي حولان کان
به وڌيڪ خطرناڪ آهن جن جو ڪم آهي ٻين جي زندگي
زهر ڪرڻ. اُهن ۾ ڪاٻ لسح حياءَ ڪراهي. مان لڙڪي

نقصان پهچائي نٿو سگهي . مان هن جيون ۾ ڪانئس وڌيڪ طاقتور آهيان ."

"مونکي ڪجهه خيال ٿيو آهي ته ڪري مون لئي چاهيو ته توهان ڪو ثبوت ڏيو ."

"توکي خيال ٿيڻ نه کپي . تون عورت آهين . تنهنجي خواهش آهي ته تون هميشه تندرست هجين ڇو ته تندرستي سونهن آهي . عورت هميشه چاهي ٿي ته هوءَ پيار ڪري ؟ ڪيس پيار ڪيو وڃي- ڇمڪندڙ ؟ ڀڙڪيدار ڪپڙا پائي ؟ اهڙيءَ سماج ۾ رهي جا هن جي ساراه ڪري ؛ جنهن سماج ۾ ڪيس الله و وشواس هجي ."

منهنجي اکين ۾ ٿوڪمازي هئي . جهرڻا جي مٿان چڙهي جل ٻاس جي اجلي ڪڙڪي پئي . هن ڪجهه لميريءَ سان جواب ڏنو ،

"توهان سمجهو ٿا ته مان هڪ ٻئي اٻلا آهيان . توهان جيون جو راز حاصل ڪيو آهي . ڇا توهان اٿمن ٿا سمجهو ته سيئي عورتون هڪ جهڙيون آهن- سڀ هڪ ٻئي دائريءَ ۾ مردن جي همت ۾ راليڪا ؟ توهان اُهن مان ڪن اهڙين عورتن جو به سوچيو آهي جن کي اهڙيءَ سماج لاءِ نفرت آهي، جنجي دلين ۾ اُرمان ؛ حسرتون آهن جنکي انساني پيار ؛ هيءَ جيون ترپت نٿا ڪري سگهن . ڪمزور عورتون ته وڏيءَ منزل تي پهچي سگهن ٿيون . جيڪڏهن اسين جسماني ڪمزوريءَ ڪارڻ ڪنهن وڏيءَ منزل تي نٿيون پهچي سگهون ته ان ۾ اسان جو قصور ڪونهي . اها اسان جي بدنصيبي آهي . اسان پنهنجيءَ اچا موجب ته ٻارڻ کي ڪونه پيدا ڪيو آهي . توهان دوراليش ؛ ودوان انسان آهيو ، ان ۾ ڪو شڪ ڪونهي . پر

رکيو. جهرڻا لاءِ ٻه وڏيرو ڪاٺ و هو. ٻالي سهڻي لاءِ گوشت
۽ اُن مان لهڻيل شمون هيون. اسان ڪاڍڻ شروع ڪيو ۽ مان
سوچڻ لڳس جهرڻا جي ٻاري ۾. اهڙي موهڻي مورت ۽
سهڻي صورت هن زندگيءَ ۾ مون ڪڏهن نه ڏٺي هئي.
هڪ مصور چهرو جنهن مان نور پئي ٽڪيو، جنهنجي الڪ
الڪ مان سندرتا پئي جهاڪي. جهرڻا وچولي قد وارين
ڇوڪرين مان هئي. سندس ڳچي نوري ڏکهي هئي ۽ سندس
نڪڙو ٻر سندر هو اُن مٿان اهڙي نه سهڻي نمولي رکيل هو
جو هوءَ ڪجهه ننڍڙو پئي لڳي. سندس جسم سڊول هو ۽
جنهن وقت هوءَ هلي ٿي تڏهن الن ٿي محسوس ٿيو ڄڻ نه
ڪا ٻهڪ ڪنهن سوره جي نرمل ڪرڻن سان چاليل ڍنڍ جي
شانت ميءَ سطح تي ترڻي رهي هئي. جهرڻا جا نقش بلڪل
صاف ۽ گلاب جي گل وانگر ڪومل ۽ سرخ هئا. سندس
اکيون وڏيون ۽ چمڪندڙ هيون جن جي مٿان ڏگهيون ڏگهيون
ريشمي ڪمانون هيون. سندس مٿي تي نرم، ريشمي راتف
وانگر ڪارا وار هئا. جهرڻا کي اڇي ريشمي ساڙهي پيل
هئي ۽ اڇي چولي. سندس وارن ۾ هڪ پيارو پيارو گلاب
جو گل ٽي لٽڪو جنهن مان رکي رکي ٿي سرهس ڪيندڙ
سرهاڻ پئي آئي.

مالي ڪالي سڀ اَٽياءِ سواءِ ڙالن ۽ لعل جي ٻيا جدا ڪمري
۾ سگريٽ پيئڻ لاءِ وڃي ويٺا. جهرڻا ۽ مان ٻئي ڪمري ۾ اچي
ويٺاسين. جهرڻا چيو،

"هن جهاس کي ٽوهان جي لاءِ هڪ قسم جي لذت تي
ڏسڻ ۾ اچي."

"همشه رهي آهي." مون چيو، "پر هيءُ مولڪي ڪوٺه

اسين سڀ اٿي ڪالي واري ڪمري ۾ وياسين. مولڪي ڇهرٽا
جي پاسي ۾ وهاريو ويو. مون ڪمس چيو:-
”سو تون آهين اها سنگيت ۾ ماهر ڇهرٽا جنهن جي باري
۾ ساوِل مولڪي ٻڌايو؟“
”مان سنگيت ۾ ماهر نه ڪين آهيان پر ان سان پيار ضرور
اٿم. اصلي سنگيت ڇا آهي اهو اڃا سمجهي نه سگهي آهيان.“
”اصلي سنگيت سمجهڻ جي تو ڪوشش ڪڏهن ڪئي
آهي؟“
”ڪوشش ضرور ڪئي اٿم پر ڪامياب ڪونه ٿي آهيان.“
”ڪهڙي ڪوشش ڪئي اٿئي؟“
ڇهرٽا جواب نه ڏنو. پوءِ ٿورو لرسي چيائين،
”ڪنهن به ڪلا ۾ گروءَ کانسواءِ ڪير به ڪامياب ٿي نٿو
سگهي.“
”پولهڻ سان ته توکي گرو ملي نه سگهيو آهي؟“
”پورڻ گرو.“
”مطلب؟“
”اڄڪله گڙو ڪنجو ته هٿ ۾ ڏيڍ فٽي لڪڙي ڪٺي ٻاڻ
سنگيت گرو سمجهي پيو ٿري.“
”اوه....! ائين آهي.“ مون چيو ۽ پوءِ ڇهرٽا جي اکين سان
اکيون ملائي چيم:-
”مان ڪنهن ڏينهن توکي ٻڌائيندس ته اصلي سنگيت ڇا
ٿيندو آهي.“
”مولڪي بيحد خوشي ٿيندي.“
”هاڻي شروع ڪريو.“ ساوِل چيو.
منهنجي سامهون ڇندوءَ مڙي جي پليٽ ۽ ڪير جو گلا

لي ٻڌندي. انهيءَ ڪري اوهان انهن ٻنهي-مان سون ولٽ جو خيال ڪيو آهي. هيئنر به اوهان اهو سوچي رهيا آهيو ته مولڪي ڪنهن ڪم ايندي. مان صرف اوهان جو اندروني خيال ٻاهي اوهان کي ٻڌائي رهيو آهيان.“

زمين ڏڏي ويئي. سيٺي جون اکيون ڦاٽي ويون. جهرٽا مڪي رهي هئي ۽ مان به. سالـول جو چهرو غصي ۾ سرخ ٿي ويو ۽ هوُ جهڻي رهيو هو،

”ڪنهن ڙي جهامن! اها ڳالهه ٺيڪ آهي؟“

”ها، انهن ڪولهي. اهو سراسر ڪوڙ آهي.“

”ته تنهنجي کيسي ۾ هن وقت پيسا ڪونه آهن؟“

جهامن هڪو ٻڪو ٿي ويو ۽ چوڻ لڳو،

”پيسا ....! آهن ضرور، پر اهي منهنجا پيسا آهن.“

”ته اها مڪي ڪنهن ڪم ايندي؟“

”ڪيس ڪنهن ٻڌايو هوندو.“

”ڪنهن ٻڌايو؟ ۽ اهو به ٻڌايو ته هزار جا ڏهين جا نوٽ ۽ باقي سو جا؟“

”هيءَ مڙئي ڪوڙا الزام هڻي رهيو آهي. مان هتي وهڻ لاءِ تيار نه آهيان.“

ائين چئي جهامن ٺارن مان اٿي ٻيٺو. سالـول اٿي کيس وهاريو ۽ ٺهندا ڳالهه داهڻ لاءِ چيو:-

”انهن ٿي پيو. ڪا نئين ڳالهه ڪاهي.“ ۽ پوءِ ڳالهه کي ڦيرائڻ لاءِ جهرٽا ڏانهن مڙي چيائين، ”ڪنهن جهرٽا! ڪهڙو حال آهي؟“

”ٺيڪ آهي.“ جهرٽا چيو.

اتري پر نوڪر اندر آيو ۽ چوڻ لڳو، ”کاڌو تيار آهي.“

سندن پيرن هيٺان زمين لڏي وئي. سهڻي جي مٿان ۾
انتظاري نمودار ٿي. سيڪو سوچي رهيو هو ته جهامڻ ٽبوت
ضرور گهرندو. جهرڻا ڏکي وئي ۽ چوڻ لڳي،

”ها ته اسان کي ٽبوت جي ضرورت ڪالهي.“

اهوئي مٺڙو آواز- ساز جو آواز مونکي بلڪل ياد اچي
ويو. مون سندس معصوم چهري طرف نظر ڦيرائي.

”پر مان ٽبوت کان سواءِ ڪيئن ٿا ڳالهه تي اعتبار ڪرڻ
لاءِ تيار نه آهيان.“ جهامڻ چيو.

”۽ مان ٽبوت ڏيڻ لاءِ تيار آهيان.“ مون پڪي ۽ پڪتي
انداز ۾ چيو.

”ته پوءِ دير ڇا جي آهي؟“ جهامڻ چيو.

جهرڻا اٿي بيٺي ۽ چوڻ لڳي،

”ن..... ن..... ائين نه ٿيندو.“

هوءَ شايد مونکي بچائڻ خاطر ائين ڪري رهي هئي. مون
سندس طرف وشواس واريءَ نظر سان نهاريو، مرڪيو ۽ ڪيس
همت جي اشاري سان وڌڻ لاءِ چيو. هوءَ سمجهي وئي. مون
جهامڻ طرف نهاريندي چيو،

”ديوان جهامنداس! مان ڪالهه هتي آيو آهيان. الين آهي؟“

”بلڪل ٺيڪ آهي.“

”اوهان وٽ ٽيون ڏينهن هڪ ماڻهو آيو. شهر جو وڏو
واپاري آهي. اوهان ڪيس امورت ليسن ڪيائي ڏيڻ جو
واعدو ڏنو هو ۽ هن الهيءَ جي بدلي ۾ اوهان کي پنجهه هزار
رپيا ڏنا. هزار جا ڏهين ڏهين جا نوٽ ۽ باقي سوَ جا. اهي
نوٽ اوهانجي ڪوٽ جي اندر ٺين ڪيسي ۾ پيا آهن. اوهان
اهو نه سوچيو آهي ته جي پيسا بئنڪ ۾ رکيا ويا ته شڪي ڳالهه

آهي. نه هڪ ذرو وڌي سگهي ٿو نه گهٽائي سگهجي، نه هن
جيون ۾ ٻيو گذريل جيون ۾. ظاهر آهي ته هن ڇوڪريءَ جو
جسم سندس آتما جي مٿان غالب پيل نه آهي ۽ ان ڪري
کيس گذريل جيون جا واقعا ياد اچي ٿا وڃن."

"پر تو کيس ڪڏهن ڏٺو آهي؟" ساول مولڪان پڇيو.

"مان چڱيءَ طرح کيس سڃاڻان ٿو. پر اها سچائي کيس
هن وقت ڏاڍي ٿو ڄاڻيان ڇو ته نه صرف هوءَ سمجهي نه
سگهندي پر ڏکي به ٿيندي" مون ساول کي سمجهائيندي چيو.

جهامن وري چيو، "مهنجو اهڙين هوائي ڳالهين ۾ اعتبار
ڪونهي. انسان پنهنجي گذريل جنمن جون ڳالهيون ڪيئن
ٿو ٻڌائي سگهي؟ انسان کي هن جيون ۾ ئي جي دل جي
الف جو پتو نٿو پوي، سو گذريل جنمن جي کيس ڪيئن خبر
پوندي؟"

جهرنا هن ڏانهن غصي سان نهاري رهي هئي. مون جهامن
کي سمجهائيندي چيو،

"جنهن جو روح روشن آهي، جنهنجو پاڪ نفس ۽ جسم تي
ضابطو آهي اهو گذريل جنمن جون ڳالهيون وساري نٿو سگهي.
باقي رهيو دل جو الف سو سمجهڻ بلڪل آسان آهي پر اهڙيءَ
شخص لاءِ جنهن ۾ ارادي جي قوت آهي، جنهنجو من پنهنجي
وس ۾ آهي، جنهنجي آتما ۾ طاقت آهي، جنهنجو جسم نرمل
نه آهي ۽ جو اسٽر پديءَ وارو نه آهي."

"اهي سڀ ڏند ڪٿائون آهن. ماڻهن کي گمراهه ڪرڻ جون
ڳالهيون." جهامن چيو.

"اها حقيقت آهي. مان ان جو ثبوت ڏيڻ لاءِ تيار آهيان."
مهنجي الن چوڻ سان سڀني جون اکيون ڦاٽي ويون.

سندن ٻڌڻ هوشان زمين لڏي ويئي. سيٺي جي منهن ۾ انتظاري نمودار هئي. سيٺ سوچي رهيو هو ته جهامڻ ثبوت ضرور گهرندو. جهرڻا ڏڪي ويئي ۽ چوڻ لڳي،

”نه نه. اسان کي ثبوت جي ضرورت ڪانهي.“

اهو ئي منٺو آواز- سار جو آواز هو. لکي بلڪل ياد اچي ويو. مون سندس معصوم چهري طرف نظر ڦيرائي.

”پر مان ثبوت کان سواءِ ڪنهن به ڳالهه تي اعتبار ڪرڻ لاءِ تيار نه آهيان.“ جهامڻ چيو.

”۽ مان ثبوت ڏيڻ لاءِ تيار آهيان.“ مون پڪي ۽ پختي انداز ۾ چيو.

”ته پوءِ دير ڇا جي آهي؟“ جهامڻ چيو.

جهرڻا اٿي بيٺي ۽ چوڻ لڳي،

”نه..... نه..... ائين نه ٿيندو.“

هوءَ شايد مونکي بچائڻ خاطر ائين ڪري رهي هئي. مون سندس طرف وشواس واريءَ نظر سان نهاريو، مرڪيو ۽ کيس هٿ جي اشاري سان وهڻ لاءِ چيو. هوءَ سمجهي ويئي. مون جهامڻ طرف نهاريندي چيو،

”ديوان جهامنداس! مان ڪالهه هتي آيو آهيان. ائين آهي؟“

”بلڪل ٺيڪ آهي.“

”اوهان وٽ ٽيون ڏينهن هڪ ماڻهو آيو. شهر جو وڏو واپاري آهي. اوهان کيس امپورٽ لسن ڪيائي ڏيڻ جو واعدو ڏنو هو ۽ هن انهيءَ جي بدلي ۾ اوهان کي پنجاهه هزار رپيا ڏنا. هزار جا ڏهين جا نوٽ ۽ باقي سو جا. اهي نوٽ اوهانجي ڪوٽ جي اندرئين کيسي ۾ پيا آهن. اوهان اهو به سوچيو آهي ته جي پيسا بئنڪ ۾ رکيا ويا ته شڪي ڳالهه

آهي. نه ڪڏهن به ٿي سگهي ٿو نه ڪڏهن ختم ٿئي ٿي. هن جيئري جي گذريل جيون جو ظاهر آهي، ته هن ڇوڪريءَ جو جسم سندس آتما جي مٿان غالب پيل نه آهي؛ ان ڪري ڪيس گذريل جيون جا واقعا ياد اچي ٿا وڃن."

"پر توکي ڪيئن ڄاڻ آهي؟" ساوول مولکان پڇيو.

"مان چڱيءَ طرح ڪيس سڃاڻان ٿو، پر اها سڃاڻپ ڪيس هن وقت ڏيڻ نٿو چاهيان ڇو ته هوءَ نه صرف هن کي سمجهي نه سگهندي پر ڏڪي به ويندي" مون ساوول کي سمجهائيندي چيو.

جهامن وچ ۾ چيو: "منهنجو اعتقاد هوائي ڳالهين ۾ اعتبار ڪونهي. انسان پنهنجي گذريل جنمن جون ڳالهيون ڪيئن ٿو ڄاڻي سگهي؟ انسان کي هن جيون ۾ اهي جي دل جي الله جو پتو ئي ڪونهي، سو گذريل جنم جي ڪهڙي ڪيئن خبر پوندي؟"

جهرڪا هن ڏاڍي غصي سان نهاري رهي هئي. مون جهامن کي سمجهائيندي چيو،

"جهامن جو روح روشن آهي، جنهنجو ثبوت اهو آهي ته جسم ٿي طاقتور آهي اهو گذريل جنمن جون ڳالهيون وساري ٿو سگهي. اهي وهي دل جو الله سو سمجهڻ بلڪل آسان آهي پر اهي شيءِ لاءِ جنهن ۾ ارادي جي قوت آهي، جنهنجو من پنهنجي وس ۾ آهي، جنهنجي آتما ۾ طاقت آهي، جنهنجو جسم ڪمزور نه آهي ۽ جو اسم اعظم وارو آهي."

"اهي سڀ ڏند ڪٿائون آهن. هن کي گمراه ڪرڻ جون ڳالهيون." جهامن چيو.

"اها حقيقت آهي. مان ان جو ثبوت ڏيڻ لاءِ تيار آهيان."

منهنجي انهن لفظن سان سڀني جون اکيون ڦاٽي ويون.

۽ هن مولکي هر لمولي کيرائڻ جي ڪوشش ڪري ٿي ڪئي. اُتري ۾ ساول چيو،

”جهرٽا آهي.“

منهنجي خيال جو سلسلو ٽٽي پيو. هڪ ڇيل ڇبيلي البيلي نار ڊبل والڪر جهومندي الله رکهڙي آئي. ساول اُٿي کيس منهنجي سامهون پيل ڪوچ تي وهاريو. هوءَ اجا ڇڪيءَ طرح ويٺي مس نه ساول کيس چيو،

”ڪيئن، جهرٽا! هنکي سڃاڻين ٿي ؟“

اشارو منهنجي طرف هو. مولکي ڏسي هن جون اکيون کلي وڏيون ٿي ويئون ۽ ڪجهه عجب ۾ پئجي ويئي. مان مرڪي رهيو هوس.

”ڪهڙي سوچ ۾ آهين؟“ ساول کانئس پڇيو.

”مون هنکي ڪٿي ڏٺو ضرور آهي.“ جهرٽا چيو.

”ڏٺو آهي!“ ساول عجب ۾ پڇيو ۽ پوءِ مرڪي چيائين، ”پڪلي، جڏهن تون اجا پيدا ٿي ڪونه ڪي هئين، نه هيءَ سنڌ مان اکري ويو هو ۽ سنڌ س وڃڻ کانپوءِ ڪڏهن به کيس ڪونه ڏٺو آهي. تو وري کيس ڪٿان ڏٺو!“

”مان چئي نٿي سگهان. پر اها پڪ اٿم ته هنکي ڪٿي مون ضرور ڏٺو آهي.“

جهرٽا کي ڏسي مولکي هڪ خواب ياد اچي ويو. اهو خواب جنهن ۾ هڪ عورت کي قتل ٿيندو ڏٺو هوم. ان عورت جي صورت بلڪل جهرٽا جهڙي هئي. مان ڳالهه کي سمجهي ويس ۽ سوچيم ته الهيءَ بابت ۾ پوءِ خيال ڪبو ۽ في الحال مون چيو،

”هوءَ ٺيڪ ٿي چوي، ساول! هن مولکي ڏٺو ضرور

سالسول چيو ۽ پوءِ منهنجي طرف مڙي چوڻ لڳو، "جهونا اسان جي گهر جي ٻالڪن والسڪر ني آهي، اسين ڪمس بيحد پيار ڪندا آهيون. هن کي ڳالهين ودبا جو شوق آهي. مون ڪمس ۾ٽي دفعا ٻلمن ۾ ڳائڻ لاءِ ليڪچر، ولي ڏنو آهي ۽ تنهن کان پوءِ هن ٻلمن ۾ ڳائڻ کان انڪار ڪيو. جيئن ته ٻلمن جو سنگيت ٽئي سنگيت آهي. هوءَ اعليٰ درجي جي ڳائيندڙن مان آهي. سندس خيال ۽ تون جيڙا آهن. شيام ۽ جهونا ڪيترا دفعا گڏ ڳائي چڪا آهن. سڀني ۾ ٻلمن ۾ ۽ شيام گهڻو ڪري ٻلمن ۾ ڳائيندو آهي. ۽ ڪمار جوان آهي سهڻو ۽ لاهوڪو ۽ پرينهن هتي موهنيءَ جي شاديءَ لي ايندو. هن وقت دهليءَ ۾ رهندو آهي."

سالسول ڳالهائي ۽ رهيو هو ۽ چوڌاري نهاري ۽ رهيو هو ۽ اوچتو چوڻ لڳو،

"جو جهامس تون ڪهڙن خيالن ۾ منجهيل آهين؟"

"مان ڪجهه سوچي رهيو هوس." جهامس جواب ڏنو،

"توهان جي سوٽ جيو ته ياداشت مري اٿي ۽ خيال کي ۽ ياد ڪي آهي. اهو ڪيئن ٿو لي سگهجي؟"

"اهو بلڪل درست آهي." مون چيو، "جيڪي اوهان سوچيو ٿا سو واقعي ٿو وڃي ۽ هميشه اثر ۾ ٿو رهي. سمرٿن جي ٿا ۾ هر سوچ ويچار رچيل ٿو رهي. جيڪڏهن ڪو اوهان جو خيال پڙهي سگهي ته هو اوهان کي ٻڌائيندو ته توهان ڇا ٿا سوچيو يا اڳ ڇا سوچيو اٿو."

انهيءَ ۾ ٻاهر موٽر جي اچڻ جو آواز آيو. سڀني جون نظرون دروازي ڏانهن کڄي ويون. پر مان جهامس ڏانهن نهاري رهيو

... ته هو منهنجي برخلاف جو هو

سٽو؟ مان آرامي ٿي ويس ۽ فرحت جي لنڊ ۾ غلطان.
صبح جو مون عادت موجب ليرڻ پنهنجي ڪمري ۾ ٽي
ڪٽي. ليرڻ کان پوءِ چندو سان گڏ جي سمنڊ جي ڪناري
لي سير ڪرڻ لاءِ هليو ويس. جڏهن موٽي آيس تڏهن سج
چڱو مٿي چڙهي چڪو هو. بينڪ ۾ سڀ ويٺا هئا. ساول
پاليپ چڪي رهيو هو. مان هنجي پاسي ۾ وڃي رهيس.
چندو باهر اکري ويو ۽ ساول چيو،
"اچ يار ته ويهي ڪي رُوح رهاڻيون ڪريون."
هوَ مولسان خبرچار پڇندو رهيو. مون ڪانئس سنڌ جي
ماڻهن جي خبرچار پڇي ۽ جائداد جي باري ۾ حال احوال
ورتو. پاڻ ۾ ڳالهائيندي ڳالهائيندي چڱو وقت گذري ويو.
جهامن اوچتو مولسان ڳالهائڻ شروع ڪيو. هن چيو،
"اوهان جي ياداشت نه ڏاڍي ڀلي آهي. ننڍي هوندي
جون سڀ ڳالهيون ياد اٿو."
مون کيس جواب ڏنو، "ديوان! دنيا ۾ ڪا به شيءِ مري
نٿي سگهي. ياداشت هميشه زنده ٿي رهي. جيڪي اوهان
سوچيو ٿا يا جنهن ڳالهه جو خيال ٿا ڪريو اهو ا— ورڻ ٿو
وڃي. ان ڪري نه پنهنجي زندگي آهي." موهني چيو.
"دادا جا خيال نه جهڙا جهڙا آهن." ساول چيو، "لعل، لو
"اڙي چڱو ٿيو جو ياد ڏيارين."
جهڙا ڪي نيليئون ڪٽي نه هتي اچي رهي. ... ڪن سنئون ڪرڻ
"ها، دادا." لعل چيو، "پر هن چيو نه
هرڪو هتي رهي ۽ سکندي. اچ منجهند جي ماني ۾ ٿي ...
ايندي." مان ساڻس پاڻهي ڳالهائيندس ...
... نيڪ آهي.

آهي، اسان پنهنجي جيون ٻڪاڙي آهي. هن ٻار کي ٻور ٿا شخص ظاهر آهي ۽ زندگيءَ ۽ جوانيءَ جو راز ٻالو آهي. هيءَ اوچي درجي جو انسان آهي. مان هن لي ڪلندو هوس ۽ سمجهندو هوس ته هن لي پاڳلپڻو سوار آهي. پر ته جيڪي هن چاهيو لي سو هن حاصل ڪيو آهي ۽ مان پنهنجي هار مڃان ٿو."

جهامن وچير ڏي ڪ ڏسندي چيو، "پر شڪ ته مولڪي نه آهي. چندرا جا شڪ ڪيئن حد ٽائين ليڪ نه آهن."

"تنهنجو شڪ اجايو آهي." سانول چيو.

"امين، دادا ٺيڪ ٿو چوي." لعل وچير چيو، "جڏهن مان هن وقت وٽس لڏهن مان نه منجهي پيس ۽ سمجهيم ته هيءَ ڪو بيو شخص آهي. مان اچا سوچي لي رهيو هوس ته هن مولکي چيو، 'تون سانول جو ڪڪر آهين نه؟' مان هڪوبڪو لي وئس ۽ منهنجا سڀ شڪ دور ٿي ويا."

سانول چندرا کي سمجهائيندي چيو، "اجايو ٻار کي پريشان نه ڪر. ٺيڪ جاڻ ته هيءَ اُهو ئي منهنجو سؤمٽ آهي. پر هن بر جوان رهڻ جو گيان آهي. اسان اهن ڳالهين کان محروم آهيون."

"جيڪڏهن ائين آهي ته پوءِ ليڪ آهي. وري ٽرهان ڪانٽس سهائي اڃون خبرون چارون پڇو."

"چڱو... هاڻي اٿو. دير ٿي وئي آهي. وڃي آرامي ٿيو." سانول چيو.

مان دل لي دل پر سوچڻ لڳس ته آخر جو هڙ منهنجي باري بر سوچي رهيا هئا. خير، جيڪي ڪجهه چندرا ۽ پالس منهنجي باري بر چيو تنهنجو مولتي ڪو اثر نه ٿيو. هنن صرف خيال ظاهر ڪيا هئا ۽ سندن خيالن سان منهنجو ڪهڙو

مشڪي رهيا هئا. ساول ٽهڪ ڏيئي کلي ڏنو پر چندرا ملول هئي. ساول چئي رهيو هو،

"اهوئي پاڳلپڻو، اهوئي جنون اڃا تائين تو ۾ ان ۾ وڌيو آهي."

ڪمري ۾ ڪجهه وقت آرام ڪرسيءَ تي ٽيڪ ڏيئي اکيون بند ڪري ويهي رهيس. بيٺڪ ۾ ساول سيٺ کان خبر چار پڇي رهيو هو ۽ شاديءَ جي بندوبست جي باري ۾ صلاح مصلحت ڪري رهيو هو. مان بتي وسائي وڃي آرامي ٿيس. ساول جو آواز موهڪي صاف ٻڌڻ ۾ پئي آيو. ڪجهه وقت کانپوءِ هن چندرا کان پڇيو،

"آخر اڄ توکي ٿيو ڇا آهي؟ هيئن منهن ڇو سڄائي ويٺي آهين؟"

"ڪجهه ڪونهي." چندرا جواب ڏنو.

"ڪجهه ڪيئن ڪونهي! آخر تنهنجي مونجهه جو سبب ڇا آهي؟"

چندرا گهٻراهٽ وچان چيو،

"مان سمجهان ٿي ته هيءُ توهانجو سؤٽ ڪونهي."

"اهو تون ڪيئن ٿي سمجهين؟"

"هيءُ ڪو ٻهروپي ٿو لڳي اچي. ائين ٿي اهو سگهي ته هن تي عمر جو ذرو به اثر نه آهي. توهانکي سنڀالي قدم کڻڻ کپي."

"تون ٺيڪ ٿي چوين. موهڪي پاڻ ڏسڻ سان شڪ پيو. پر مون سندس اکين جي مٿان ڀرن تي نشان ڏٺو جو ڪنهن ننڍي هوندي کان ٿي هو، تنهن کان سواءِ سندس ساڄي ڪن جي پٺيان ڳر هو اهو به مون ڏٺو. سندس ڳالهائڻ جو ٻولڻ، آواز ۽ خيال سڀ اهڙي آهن. چندرا هن پنهنجي زندگي ناهي

شهر جي رونق جسر کي ناس ني ڪري، ساڙي ناري ٻورو
ئي ڪري.“

”مثال طور؟“

”مثال ظاهر آهي. اوهان جي سامهون آهي. ٻانڪ کي ڏسو
۽ مولڪي ۽ چندوءَ کي ڏسو.“

”توهان جوان آهيو ۽ مان عمر موجب ٻڍو آهيان.“
سالول ٺهڪ ڏيئي کلي ڏٺو ۽ چيو،

”منهنجو سؤمت مولڪان نـي سال وڏو آهي ۽ مان لوڪان
ڏهه سال وڏو آهيان، سمجهيءَ، جهامن!“

”ڇا؟ اهو ئي ٿو سگهي.“ جهامن عجب ۾ چيو، ”عنجي
عمر ٻسجوهن ٻا ٽيهن سالن کان وڏيڪ ٿي نٿي سگهي. مولڪي
گمراه ڪري ٿا سگهو. مون دليا ڏٺي آهي.“

”بيشڪ اوهان دليا ڏٺي آهي“ مون چيو، ”پر پنهنجي
ناهيل دليا. ايشور جي دليا ۾ عمر ٽي ڳڻي وڃي. ايشور جي
دليا ۾ سال ۽ مهنا ڪونه ليندا آهن. پڪيءَ ۾ ڪڏهن پنهنجي
عمر ڳڻي آهي؟“ مون درياءَ طرف اشارو ڪندي چيو،
”سامهون لڳل وڻ کي خبر آهي ته سندس عمر ڪيتري آهي؟
سدا تازو توانو ۽ جوان آهي. پر اها ايشور جي دليا آهي ۽ نه
اوهانجي ناهيل دليا.“

”توهانجا مثال منهنجو عقيدو ڦيرائي نه سگهندا.“ جهامن
هڪ شڪست کاڌل انسان وانگر چيو.

مون اُٿر ڏنو. ”سمجهه سمجهه جو ڦير آهي. مان اوهانکي
وشواس ڏيارڻ لاءِ ضد ڪونه ڪندس ۽ نه بحث ڪندس.
چو جو بحث جو انت ڪونه ليندو آهي.“

مان آئي پنهنجي ڪمري ڏانهن وڃڻ لڳس. لعل ۽ مرهڻي

”ها، ائين آهي.“ چندوءَ چيو. ”واپس اچڻ کان
اڳ اسين ڪجهه وقت ٿڌي ڳاهه تي سير ڪري واپس
آياسين. اندر ٻين سيني سان گڏ هڪ ٻيو اوپرو شخص به
ويٺو هو. چڱيءَ عمر جو هو. ”هيءُ بنگلو سمنڊ
”ڪيئن سير ڪري آيا؟“ ساول چيو، ”هيءُ بنگلو سمنڊ
جي ڪناري جي ويجهو آهي ۽ اِهي ڪري هوا جهجهي آهي.“
”ها، پر ملاوٽي هوا آهي.“ هُن چيو.
”سو ڪيئن؟“ هن اوپري ماڻهوءَ چيو.
”هيءُ منهنجو سالو آهي، جهامن.“ ساول هن اوپري ماڻهوءَ
طرف اشارو ڪندي چيو.
اسان ٻاڻ ۾ هت مليو. هون چيو،
”ملاوٽي اِهيءَ ڪري جو هتي جي هوا وڻندڙ ۽ صاف نه
آهي. پر اِهيءَ لاءِ انسان ئي جوابدار آهي. شهر ۾ ڪارخانن
جو دونهون هوا ۾ ملي ٿو وڃي ۽ ان مان اها لذات، تازگي
۽ تراوت ختم ٿي جا جرا ناس ٿي ٿا وڃن.“
”ائين ضرور آهي. پر شهر ۽ جهنگ ۾ وڏو فرق آهي.“
جهامن چيو، ”جهنگ ۾ آهي رونقون ڪٿي آهن جي شهر ۾
آهن.“
هون ڪلي ڏنو ۽ ساول به. هون چيو،
”انسان شهر ٺاهيو آهي ۽ ايشور جهنگ جهر ۽ قدرت.
افسوس اِهو آهي ته سواءِ ٿورن شين جي انسان ڪجهه بهتر نه
ٺاهي سگهيو. شهر جو ٺڪيءَ ۽ جهنگلي قدرت سان جا مقابلو؟“
”پر شهر جي رونق؟“ جهامن پڇيو.
”اوهان جهنگ ۽ قدرت جي رونق ڏٺي ڪٿي آهي؟
اها اصلي رونق آهي جا جسم کي ٺاهي ٿي ۽ خون کي وڌائي

تهان ۾ تڪليف گهڻي ٿيندي."

اسين ٻئي ٻاهر آياسين. چندوءَ سڀ خيال رکيو هو، منهنجي تهان جو ۽ هن ذڪر ڪيو هو. جڏهن اسين بيٺڪ واري ڪمري کان ٿورو پري نڪري آياسين تڏهن مون چندوءَ کان خبر چار پڇي. هن چيو،

"صاحب چڱو سگهو ستاهو مالدار آدمي ٿو ڏسجي. هيءُ بنگلو سندس آهي، ۽ موٽرون اٿس. گهڻي نوڪر اٿس. نوڪرن کي چڱو سکي رکيو اٿس. مدد کان وٺس آهن ۽ ڪيس جلد ڇڏڻ ٿا چاهين. سندس زال ۽ ٻار ۽ چڱو ٿا لاهين پائين."

"خوشيءَ جي ڳالهه آهي." مون چيو.

"صاحب سندس ڪکي مولڪي ۽ سؤ رپيا ڏنا آهن ۽ چيائين ته اهي توهان جي روز مره جون ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ آهن. اٿين ۽ چيائين ته جي اهي خرچ ٿي وڃن ته مان ڪانئس ٻيا وٺان. توهان جو سڀني کي ڏاڍو فڪر آهي پر مالڪي مجهول آهي، ۽ ٿي دفعا ٿعل ۽ صاحب ڪانئس مونجهه جو سبب پڇيو پر هن جواب ڪونه ڏنو."

مان ڪلي ويٺس ۽ چيم،

"چندوا هوءَ غلط فهميءَ جو شڪار ٿيل آهي."

"ڪهڙي ٿي غلط فهمي ٿي سگهي؟"

"هوءَ سمجهي ٿي ته مان اهو ساڳيو شخص نه آهيان جو سالول جو سؤمد آهي. پر ڪو ٻيو آهيان."

"اٿين آهي؟ پر ڪجهه قدر هوءَ ٺيڪ ۽ آهي. هن کي شڪ ڪرڻ جو سبب آهي."

"جيڪر هوءَ پنهنجي سمجهه موجب سمجهي ٿي ۽ سوچي ٿي. پوءِ ڪير سندس ڪهڙي ٿو مدد ڪري سگهي."

چئي ويو، ”توکي هتي ڪا به تڪليف نه ٿيندي. مان تنهنجي عادتن
مان واقف آهيان. هن وقت تون ٿڪل آهين. آرام ڪر.
چندو تنهنجي خدمت ۾ رهندو. سندس خيال نه ڪر. هن
لاءِ ۾ مون سٺو بندوبست ڪيو آهي. اڄ رات جو کاڌو توکي
ڪمري ۾ ئي ملندو. باقي خبرچار سڀاڻي ٿي ويندي.“
ائين چئي هو منهنجي ويجهو آيو ۽ چوڻ لڳو،
”ڪيئن ائين ٺيڪ آهي نه؟“
ڪمري جي ڀتين ۽ درين کي ٿلها پردا لڳل هئا جن
تي ڪلا جو عجيب ڪم ٿيل هو. مان ڪپڙا مٽائي پلنگ تي
اچي ليٽي پيس. منهنجون اکيون بند ٿي ويون. رڳون ڍليون
ٿي ويون ۽ مسافريءَ جي ٿڪاوٽ سبب مون کي ننڊ اچي
وئي. منهنجي اک تڏهن کلي جڏهن چندوءَ ڪمري جي
بتي ٻاري. هو منهنجي لاءِ ماني کڻي آيو هو. مان هٿ منهن
ڌوئي ماني کائڻ شروع ڪئي. ڪمري سامهون پيل آرام
ڪرسيءَ تي ويهڻ جو اشارو ڪيم.
”ڪيئن چندو؟ منهنجي رهڻ جو بندوبست
”صاحب مان خوش آهيان. منهنجي رهڻ جو بندوبست
سٺو آهي. توهان کي ڪا به چنتا ڪرڻي نه پوندي.“
منهنجي دل جو بار هلڪو ٿيو. مون کي فڪر هو ته ڪٿ
هن گهر ۾ نوڪرن وانگر نه هلايو ويو. جڏهن چندوءَ مون
کي يقين ڏياريو تڏهن مون سک جو ساهه کنيو. مون ماني
کائي پوري ڪئي. چندو ٿانو واپس رکي موٽي آيو ۽ چو
لڳو،
”صاحب بنگلي جي چوڪيداري وڏو ڪم آهي. توهان

”هن کي سڃاڻين ٿو؟ چندو اٿي.“ مون ساول کي چيو.

چندوءَ ساول کي هٿ جوڙيا.

”اڙي ڪيئن؟ ننڍڙو ڇورو هئين جو ٽوڪي سوريءَ ۾ چڙهي آيو هوس. هيئنر ته ڏاڍو اڇي ٿيو آهين. ڇو صاحب لوڪن کي جادو ڪونه هلايو ڇا؟“

اهي چئي ساول ڪلي ڏنو. ساول کي پنهنجي وڏي مونڇن هئي جنهن ۾ چڙهي وڃي ڪهڙو ڀوتاسين. مون سمجهيو ته ساول چڱي ڳالهه وارو هو. سنڌ کهڙ خوب سڄو ٿيو. هڪ ڳالهه مون ساول جي ڪردار ۾ عجب ڏٺي. جڏهن کان هن مون کي اسٽيشن تي ڏٺو هو تڏهن کان منجهيل پئي نظر آئي. هن جي دماغ ۾ عجب خيال هو. هوءَ اهڙي سمجهي رهي هئي ته مان اهو ساڳيو ساول جو سوٽ نه آهيان پر بهروپ ۾ ڪو ٻيو انسان آهيان. هوءَ اهو مڃڻ لاءِ تيار نه هئي ته مان ڪو ساول کان وڏو هوس پر ڪنهن طريقي سان مون پنهنجي جواني قائم رکي هئي. هوءَ بيخبر هئي ته ڪو مون سنڌ مان خيال ڳالهه ورتو هو. ساول نه هن کي منجهيل ڏٺو پر في الحال ڪجهه نه چيو.

منهنجي لاءِ ڪمرو جدا رکيو ويو هو. ٻيٺڪ جي ڪمري کان پوءِ منهنجو ڪمرو هو جنهن جو هڪ در ٻاهر ورانڊي ۾ ٿي لڳو ۽ ٻيو در ٻيٺڪ واري ڪمري ۾. ٽيون در سنان جاءِ جي لاءِ هو. هڪ وڏي دري به هئي جنهن مان تازي هوا اندر اچي رهي هئي. ڪنڊ ۾ هڪ پلنگ پيل هو. وچ ۾ رنگارنگي گول ٽپائي پيل هئي جنهن تي هڪ ٽاڻ ۾ سهڻي جو گلدستو ٻهڪي رهيو هو. ساول مولسان گڏ آيو ۽

شادي هئي. سندس ڌوڙ پنهنجي عمر جي چڱي چڙهيل هئي
پر الهيءَ عمر ۾ به فيشن پرست هئي. لنڊين لپٽين واڪر
چلڻ جي ڏکڻي آئي هئي. مون ائين سمجهيو ته جوانيءَ ۾ چڱي
خوبصورت هوندي. سندس روش اڃا تائين به سندرتا جي
ساک ڀري رهيا هئا. جڏهن مان مسوريءَ ويو هوس تڏهن
ساول جا پيءُ ۽ ماءُ اڃا لنڊا هئا. هنن موهنيءَ کي يڪدم سڃاتو.
ٻارن مان ڌري گهٽ پيدا اچي ٿيا هئا. ساول بلڪل ٺيڪ
لکيو هو ته دنيا بدلجي وئي هئي پر مان ڪونه بدليو هوس.
سندس ڪڪي بيحد سندر هئي. ماءُ لي وئي هئي. موهنجي
جي ڪلهن تي هٿ رکي کيس چيو:-
"ڪيئن پٽ! سو تنهنجي ڪري ئي موهنيءَ کي هتي اچڻو
پيو."
هن شرميلي نوع ۾ هلڪو هلڪو مرڪيو. هڪ معصوم
ٻار جي مرڪ. مون محسوس ڪيو ته ڇوڪري نه صرف
سندر آهي پر سلڇڻي پڻ. مون چيو،
"ايشور توکي سکي رکي، آباد رکي."
"خوش نصيب آهيان، موهني!" ساول چيو، "اڄ هيءَ
فقير توکي دعا ڪري رهيو آهي."
مون کلي ڏنو. ساول مان اها چلولائي اڃا ڪا نه وئي
هئي. اهو ئي خوش طبيعت، اهائي البيلي چال، اهو ئي
سياءَ. هوءَ چئي رهيو هو،
"هلو ته هلون. اڙي لعل! سامان سڀ ٻاهر ويو."
مون پنهنجي پليان نهاريو. چندو بيٺو هو.
"ڪيئن چندو؟"
"صاحب سڀ سامان ٻاهر موٽر ۾ رکايو اٿم."

باب ستون

گاڏيءَ ٻمڪيءَ هڻي ورتي. ٽي اسٽيشن جي پليٽ فارم جي ويجهو اچڻ تي پنهنجي رفتار گهٽائي ڇڏي ۽ آهستي آهستي هلندي رهي. چندو سڀ سامان ٻڌي در وٽ وڃي بيٺو هو. مان اندر ويٺو هوس. گاڏي پليٽ فارم تي هلندي رهي ۽ چندو ٻه هيٺ مٿي ڪجي ويو.

”صاحب! لعل بيٺو آهي.“

گاڏي جهٽڪو ڏيئي بيهي رهي. چندو ائين چئي اندر آيو ۽ سامان تي سرسري نظر وجهي هيٺ لٿو. مان در وٽ اچي بيٺس. لعل لڪڙ لڪڙ اچي رهيو هو. سندس پٺيان ساٿول، هڪ ٻيو مرد ۽ ٻئي زالون ۽ ڇوڪريون هيون.

ساٿول پڙهيل ٿي ويو هو. وار اڇا، ڪپڙا عمدا پيل، هٿ ۾ هڪ سهڻو لڪڻ هوس. هن جي منهن تي اڳاڻي مرڪ هئي. مان هيٺ لٿس ۽ هو سهڪندو مون ڏانهن اچي پهتو. هن مولڪي ٻانهن ۾ جڪڙي ڇڏيو ۽ ٻار ٻار منهنجا ڳل ۽ ڀڳالي چمڻ لڳو.

”اهولسي. مان چوان تو نه اهولي. هوبهو ساڳيو جوان. وانسه جو هن تي ڪوبه اثر نه ٿيو آهي. ٻاني تو ڪٿيو مون هارايو. سچ پچ ته ڪوبه اهڙ ڪونهي. مان اڄ خوش آهيان. بيحد خوش. اڄ مولڪي وڏهين ڏو وڇڙيل يار مليو آهي.“

ائين چئي هن پٺيان نهاريو.

”اڙي، تو هان هنکي سڃاڻو ٿا؟“ ساٿول منهنجي واقفيت ڪرائي. پهرين پنهنجي ڌرميتيءَ سان، پوءِ پنهنجي ننڍي ڀيڻ ٻاٽ سان، پوءِ پنهنجي ڪڪيءَ موهنيءَ سان جنهن جي

شادي هئي . سندس ڌرم پتني عمر جي چڱي چڙهيل هئي
پر الهيءَ عمر ۾ به فيشن پرست هئي . لسيڊن ليٽين والڪر
چنهوي ڏکجي آئي هئي . مون ائين سمجهيو ته جوانيءَ ۾ چڱي
خوبصورت هوندي . سندس روش اجا تائين به سندرتا جي
ساک ڀري رهيا هئا . جڏهن مان مسوريءَ ويو هوس تڏهن
ساول جا پيءُ ۽ ماءُ اجا جيئرا هئا. هن مونکي يڪدم سڃاتو.
ٻارن مان ذري گهٽ ٻيا اڃي ٿيا هئا . ساول بلڪل ٺيڪ
لکيو هو ته دنيا بدلجي ويئي هئي پر مان ڪونه بدليو هوس.
سندس ڪکي ٻهد سندر هئي. ماءُ لي ويئي هئي . موهنيءَ
جي ڪلهن تي هٿ رکي کيس چيو:-
”ڪيتن ٻچا! سو لنهتوي ڪري ٿي مونکي هتي اچڻو
پيو.“
هن شرمائي نوع ۾ هلڪو هلڪو مرڪيو- هڪ معصوم
ٻار جي مرڪ- مون محسوس ڪيو ته ڇوڪري نه صرف
سندر آهي پر سلڇڻي پڻ. مون چيو،
”ايشور توکي سکي رکي، آباد رکي.“
”خوش نصيب آهين، موهني!“ ساول چيو، ”اڄ هي
فقير توکي دعا ڪري رهيو آهي.“
مون کلي ڏنو. ساول مان اها چلولائي اجا ڪا نه ويئي
هئي . اهوئي خوش طبيعت، اهائي البيلي چال، اهو
سياءُ. هو چئي رهيو هو،
”هلو نه هلون. اٿي لعل! سامان سرو سڀ ٻاهر وڃو
مون پنهنجي پيبان لهاريو. چندو ٻيلو هو.
”ڪيتن چندو؟“
”صاحب سڀ سامان ٻاهر موٽر ۾ رکايو اٿم.“

باب ستون

گاڏيءَ ٻمبئيءَ جي وڃي. ٽي اسٽيشن جي پليٽ فارم جي وچ ۾ اچي بيٺي. پنهنجي رفتار گهٽائي ڇڏي ۽ آهستي آهستي هلندي رهي. چندو سڀ سامان ٻڌي ڏر وٽ وڃي بيٺو هو. مان اندر ويٺو هوس. گاڏي پليٽ فارم تي هلندي رهي ۽ چندو ٻه هٿ مٿي کڻي ويو.

"صاحب! لعل بيٺو آهي."

گاڏي جهٽڪو ڏيئي بيهي رهي. چندو اٿي ڇٽي اندر آيو ۽ سامان تي سرسري نظر وجهي هيٺ لٿو. مان ڏر وٽ اچي بيٺس. لعل لڪڙ و لڪڙو اچي رهيو هو. سندس پٺيان ساتول، هڪ ٻيو مرد ۽ ٻه ٻڌيون ۽ ڇوڪريون هيون.

ساتول ٻڌو ٿي ويو هو. وار اڇا، ڪپڙا عمدا پيل، هٿ ۾ هڪ سهڻو لڪڻ هوس. هن جي منهن تي اهالي مرڪ هئي. مان هيٺ لٿس ۽ هو سهڪندو مون ڏانهن اچي پهتو. هن مولڪي ٻانهن ۾ جڪڙي ڇڏيو ۽ ٻار ٻار منهنجا ڳل ۽ پيشاني چمڻ لڳو.

"اهو ٿي. مان چوان ٿو ته اهو ٿي. هو ٻهر ساڳيو جوان. وقت جو هن تي ڪوبه اثر نه ٿيو آهي. ٻاٽي تو ڪيترو مون هاريو. سچ چوڻ ۾ ڪوبه اهڃ ڪونهي. مان اڄ خوش آهيان. بيحد خوش. اڄ مولڪي ورهين جو وڇڙيل ٻار مليو آهي."

اٿي ڇٽي هن پٺيان نهاريو.

"اڙي، توهان هنگي سڃاڻو ٿا؟" ساتول منهنجي واقفيت ڪرائي. "اهرين پنهنجي ڏمسٽيءَ سان، ٻوءِ پنهنجي لنڊي پيڻ ٻاه سان، ٻوءِ پنهنجي ڪڪيءَ موهنيءَ سان جنهن جي

”ته پوءِ اون اڄ لي واپس وڃڻ، چندو ۽ ماڻ پرينهنءَ هتان پهتاسين.
لڪرلداسين.“ اسين شام ڌاري ڌيرادون ۾ اسالڪي
تنهن ڏينهن لـي موٽر واري چاهيو، سکهو
مون ڪجهه وقت آرام ڪرڻ تي ڪمري ۾
هڪ وڏيءَ هوٽيل ۾ آلدو. چندو مولـڪي منهنجي
ڪري سامان سان موٽر ۾ اسٽيشن لي ويو. سامان رکالي
لاءِ قُلي ڦول ۽ ڪمرو وٺي واپس هوٽيل ۾ آيو.
رات جو اسين ريل گاڏيءَ ۾ چڙهياسين. لعل فرسٽ ڪلاس
جو لنبو گاڏو اسان لاءِ رزرو ڪرايو هو جنهن ڪا مولـڪي
تڪليف نه ٿئي. گـاڏي ڪارا بـادل ڦوڪيندي سينهون
جاڻيندي پنهنجي منزل مقصود ڏانهن ڊوڙندي تي وئي
۽ سندس ڦيٿن جي ساز مان لڪرندڙ ٻڌر سنگيت مولـڪي
سمهاري ڇڏيو.

ته ڇا تون انهيءَ دل پوري نه ڪندين؟ مان توکي اڄ لاءِ التجا ٿو ڪريان. جيڪڏهن منهنجي التجا توکي منظور نه آهي ته پوءِ مان توکي اهو زور ٿو ڪريان ته تون پنهنجو ڪيل اقرار پاڙ.

مونکي اميد آهي، نه نه يقين آهي، ته تون ضرور ايندين.

تنهنجو جيڪي سمجهين،
ساول.

وڻجارو ساول! هُو پنهنجي دنيا ۾ خوش هو. بيحد خوش. مان هن کي هڪ ڏينهن گڏجڻ جو انجام ضرور ڏنو هو پر مون وڃڻ نٿي چاهيو. نه انهيءَ ڪري ته ڪو دنيا کان ڏلس ٿي يا مولڪي ساول جي دنيا پسند نه هئي. نه .... نه .... اهين نه هو. دنيا جي دستورن، خيالن، چڱاين ۽ براين جو مولڪي ڪوبه اثر پهچي نٿي سگهيو. مان انهن سڀني ڳالهين کان الڳ هوس. دنيا جي مون نه اڳ پرواهه ڪئي هئي ۽ نه وري هاڻي ٿي ڪو ڊپ هو. پر مان پنهنجيءَ دنيا ۾ خوش هوس. مون ٿوري وقت لاءِ ٻه پنهنجي دنيا ڇڏڻ نٿي چاهي. پر ساول مولڪي انجام پاڙڻ لاءِ مجبور ڪري رهيو هو مان پڇتائي رهيو هوس ته مون اهڙو قول ڇو ڪيو. مان گهڙي سوچ ۾ غلطان ٿي ويس.

ٿورو رکي مون لعل کان پڇيو،

”ليڪن، تون هتي ڪيترا ڏينهن رهندين؟“

”مولکي هتي ٻيو ڪم ڪونه آهي. صرف توهانکي ولڻ وڃڻو آهي. جيڪڏهن توهان جلدي هلي سگهو ته بهتر ٿيندو جو ؟، مولکان برداشت ٿي نٿي.“

پيءُ شايد توهان ٿي سگهي سگهن ٿا جو توهان پيءُ سان پيار آهين ۽ شايد هڪ ڏينهن توهان جا پيءُ ٿي توکي اهڙي ڏين. مان ته اهو ئي سمجهيو آهيان. سڄو سارو. پر ماڻهو توکي تنهنجي خيالن ۽ پيءُ ۾ خوش رکي. تنهنجي خوشيءَ ۾ اسان جي خوشي.

مان توکي تنهنجو ڪمل اقرار ياد ڏيارڻ ٿو چاهيان. ياد هوندءِ ته، جڏهن توکي الي ڇڏي واپس اچي رهيو هوس تڏهن تو قول ڪيو هو ته زندگيءَ ۾ هڪ دفعو مون سان ضرور گڏجندين. سالن کان پٺي سوچيم ته هڪ دفعو توکي پاڻ وٽ گهرايان. توهان آسمان ۾ پيو اڏامين. اهو لازم سمجهيم ته توکي لاهي هيٺ زمين تي آڻيان. هڪ دفعو صرف هڪ دفعو توکي دنيا ۾ واپس آڻڻ جي خواهش دل ۾ رهندي ٿي آئي. پر موقعو ڪونه ٿي مليو. هينئر مليو آهي. توهان ته دنيا کان بيخبر آهين. مون شادي ڪئي. مرنڪي ٻار به ٿيا. توکي چئي ته لکيم جو توسان واعدو ڪيو هوم ته ته ڪنهن کي پتو ڏيندس ۽ نه خط پٽ لکندس.

منهنجي ڪڪيءَ جي شادي ايندڙ هفتي ۾ ٿيڻي آهي. منهنجي دلي خواهش آهي ته، توهان انهيءَ شبه موقعي ۾ شريڪ ٿين. مان اڪوبي سمجهان ٿو ته توهان پنهنجي ناهل لنڊڙي سڙڪ دوار کي ڇڏڻ لاءِ تيار نه ٿيندين. پر هن دنيا جو به ته سڙڪ ڏس، ته دنيا ڪيترو بدلجي وئي آهي. تنهن کان سواءِ اسين سڀ توکي ڏسڻ لاءِ خواهشمند آهيون. مان نه صرف تنهنجو ويجهو مائٽ آهيان پر هڪ عزيز دوست به. مون ۽ ته تنهنجون مرضيون رکيون آهن. ته ڇا توهان اسان جي خواهش پوري نه ڪندين؟ منهنجا ٻار به ته تنهنجا ٻار آهن.

ڪالهه ني هتي اچڻ جي ڪوشش ڪئي پر هوٽل واري
ولڪي روڪيو ۽ چيو ته هيءَ ننڍو جهنگ پر آهي ۽ جهنگلي
جانور رستي پر آهن. انهن جي خيال ته لوهالڪي ڪڏهن ڏٺو
ڪونه اٿس. هن مولڪي ڏيکارڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ اهڙيءَ
طرح ڪالهه ڪونه آيس."

"ايشور جي لڳيءَ قدرت پر ڏسو ڪهڙو؟ سانول نه شهر
آهي، تون گدڙ ڪيئن ٻڌين؟"

هن مرڪي ڏاڍو ۽ چيو:-
"مان ڪنهن خاص ڪم سان هتي آيو آهيان." انهن چئي
ان ڪوٺڙي جي اندرئين ڪمري مان لفافو ڪڍيو ۽ چيو،
"هيءَ چٺي دادا لوهالڪي لاءِ ڏني آهي."
چٺي مولڪي ڏيندي هن ورڻي چيو،
"هتي نه ڏاڍي لڏ آهي."
"لڏ آهي؟" مون پڇيو. "فرق اهو آهي ته تون سمنڊ
جي ڪناري تي رهندڙ آهين ۽ آبهوا جي بدل سدل سهي
نٿو سگهين."

مون چٺي کولي پڙهي.

منهنجا عزيز دوست،
مدتون گذري ويون آهن توکي ڏٺي. ڪيئي سال. پر
تنهنجي خيال موجب، جيتري قدر مان تنهنجي خيالن مان واقف
آهيان، ڪي گهڙيون گذريون آهن. اهين نه؟ مان چئي ٿو
ته تون پنهنجي جدون پر اڃا تائين گرفتار آهين يا نه،
تنهنجي دل شاهدي ٿي ڏئي ته تون اڃا زنده آهين.
شاهدي جو ٿي ڏئي اهو نه مان چئي ٿو سگهان، اهو

آهي؟ بمبئيءَ ۾ توهان ڪيئن آيو؟ هتي ڪون ڪڏهن آيو آهين؟ ڪٿي رهيو پيو آهين؟"

"هندستان جو ورهاڱو ٿيڻ ڪالهوڪي اسان......."

"هندستان جو ورهاڱو؟" مون کيس روڪي ڇڏيو.

"ها، ڇو توهانکي سڌ ڪانهي؟ توهان شايد مذاق ٿا ڪريو؟"

"نه پٽ! سچ مونکي سڌ ڪانهي ۽ نه وري مون انهن ڳالهين جي سڌ رکڻ جي ڪا ڪوشش ئي ڪئي آهي ۽ نه ڪا ضرورت ئي محسوس ڪئي اٿم."

"ها، مان سمجهان ٿو. دادا ڪڏهن ڪڏهن توهان جون ڳالهيون ٻڌائيندو آهي. اٿين ئي سکي ٿو. ڏهه سال ٿيا جو هندستان جو ورهاڱو ٿيو ۽ ٻه اوان ڪيا ٺهيا- هندستان ۽ پاڪستان. دادا اسانکي بمبئيءَ وٺي آيو. اٿي جون زمينون ۽ پيا ڏاڍا نيڪال ڪري آيا اسين. بمبئيءَ ۾ اسان جاءِ ورتي جتي رهندا آهيون. دادا فلمن ۾ پيسا لڳايا جنان کيس ڪافي اپراسو ٿيندو آهي. اسين بلڪل سکي آهيون. مان ايم. اي ۾ پڙهندو آهيان. منهنجي ڀيڻ موهني ٻه سال اڳ ايم. اي. پاس ڪئي ۽ هيٺر ڪاليج ۾ ليڪچرار آهي."

هو خبرچار ٻڌائي رهيو هو ۽ مان پنهنجي خيال ۾ محو ٿي ويس. مان ساڻول جو سوچي رهيو هوس. ڪيئن سال گذري ويا هئا جو مون کيس ڪوڊ ڏنو هو. شادي نه ڪئي هئائين. پار نه ٿيا هئس. سکي هو اهو سوچي مونکي خوشي حاصل ٿي. آخر منهنجو يار هو. مون کيس خرش ڏسڻ ٿي چاهيو. منهنجي خيال جو سلسلو ٽٽي پيو. مون ليکر کان پڇيو،

"ها، تون هت ڪيئن آيو آهين؟"

"مان ڪاله شام جو آيو آهيان. هوٽل ۾ لٿل آهيان. مون

کان جسم ۾ ڪجهه ڪمزور هو. باقي اهائي چال ڍال، اهوئي
قد بت ۽ اهوئي چهرو. مون کيس سامهون پيل ڪرسيءَ تي
ويهڻ لاءِ چيو.

”چئو، بابا توکي ڇا کپي؟“

”مونکي ڪنهن سان گڏجڻ لاءِ موڪليو ويو آهي. هن جاءِ
جو ڏس مليل هو. مان بمبئيءَ کان آيو آهيان. پر جنهن سان
گڏجڻ ٿو چاهيان اهو شايد توهان نه آهيو.“

”سو ڪير؟“ مون ڇوڪر کان پڇيو.

”جو اهو شخص منهنجي پيءُ جو عزيز آهي. منهنجي
پيءُ جي عمر هن وقت لڳ ڀڳ ستر سال آهي ۽ انهيءَ شخص
جي عمر ٻئي سال وڌيڪ آهي شايد مان پنهنجي ستي آيو آهيان.
مون اوهانجي گهر اندر داخل ٿيو آهيان انهيءَ لاءِ مان معافيءَ
جو طلبگار آهيان.“

بيشڪ اهو ڇوڪرو هو. سندس ڳالهائڻ جو ڍنگ ۽ سانول
جهڙو هو. مون کانئس پڇيو،

”توهان انهيءَ شخص کي سڃاڻون؟“

”نه، مون ڪڏهن کيس ڏٺو نه آهي.“

”توهان سانول جو ڪڪو نه نه آهين؟“

هن جون اکيون ڦاٽي ويئون - اوچتو ۾ ٻنهي وچ
هڪدم جهٽڪو لڳو، ”ها .... ها .... مان ان جو ٿي ڪڪو آهيان.“

”ڏج نه يار“ مون هن کي آٿت ڏيندي چيو. ”مان توهانجو
چاچو آهيان. سانول منهنجو ڀاءُ آهي.“

”پر اهو ڪيئن ٿي سگهي، دادا! اهو ڪيئن ....“

”سڀ ڪجهه ٿي ويهه ليکو“ مون هن کي وچ ڪانهن ڏيندي چيو،

”... لي ڏهر آهي. پلا اڄاءِ سانول ٻار جو ڪهڙو حال

باب ڇهون

مان ٻئي ڏينهن کان وٺي هميشه وانگر گهڻي قرض اڳيس.
هنجي محبت اڳي کان اڳري ٿيندي ٿي وئي. مولکي دليا
ر سکجهه حاصل هو. دل جي خوشي، آلما جي خوشي ۽
جسم جي صحبت جي خوشي. جهنگ جڏر ٻهو گهمندو هوس.
اهولي جهرڻي جو مڌر آواز هو ٻرهاٽي مان جهرڻي جو گيت
سمجهي سگهندو هوس. جهرڻو خوشيءَ جا گيت ڳائيندو رهندو
هو. ٻه ليڪ اڳي کان وڌيڪ سنڌر لڳندي هئي ۽ مان ٻڌ ڪن
سان سندن دماغ رستي ڳالهائيندو هوس. ائين رهندي ڪئين
سال گذري ويا. وقت جو نه مولکي اندازو هو ۽ نه ڪا ساڃهه
رهي هئي.

هڪ ڏينهن صبوح جو سير ڪري موٽي بيلڪ ۾ اچي
ويس ته چندو اندر آيو ۽ چوڻ لڳو،
„صاحب! توهان سان ڪو گڏجڻ آيو آهي.“
مان سوچ ۾ پئجي ويس. مولسان ڪير گڏجڻ ايندو؟ ڪير
ٿو ليي سگهي؟ ڪيس ڇا کپي؟ مون چندوءَ کان پڇيو،
„ڪير آهي، چندو؟ ڪهڙو ڪم اٿس؟“
„هو پنهنجو نالو لعل ٿو ٻڌائي. چوي ٿو ته جو ڪم آهي
سو صرف توهالکي ٻڌائيندو.“ چندوءَ جواب ڏنو.
„اندر موڪليس.“ مون چيو.
هڪ ڇاهوڪو، سهڻو ۽ ٻرجستو جوان اندر لنگهي آيو ۽
گهڙي سان ٻرٻان ٿي مولکي نمسڪار ڪيائين. سندس شڪل
ڏسڻ سان مولکي پنهنجو يار ساول ياد اچي ويو. هوبهو ساول
جي صورت هئي. فرق صرف اهو هو ته هيءَ جوان ساول

پنهنجي ٻول اچا جو زور هلاءِ. اچا اچا نہ ته تنهنجي هٿ ۾ اچي وڃي."

مون پنهنجي من ۾ آتما جي شڪتيءَ سان قول ڪيو الله تي الله ۾ حڪم ڏنو تہ منهنجي هٿ ۾ اچي. تاري خود بخود لوين ٻيٽي ۽ ڪل منهنجي هٿ جي ترياءَ مان پاڻ ڳالهه لڳو. مون ڪل کي چميو.

ٻوڪي مشڪي رهيو هو. جڏهن منهنجون اکيون سندس اکين سان مليون تہ مون تہ مرڪي ڏنو. هن منهنجي ٻلي ٺوڙي ڇيو،

"اڄ ڪان ولي اون سولتر آهن. مان هميشہ وڃي رهيو آهيان. اڄ تہ هيئت هلون."

اٿيءَ ڏيهن ٻوڪيءَ ۽ مون ٻوڇن ڳالهه جي ڪيو. ٻوڇن ڪان پوءِ ٻوڪي اُلي ڪڙو ليو. مان ڪيس ٻنگلي جي ٻاهرين در تائين ڇڏڻ ويس. مون ٻوڪيءَ سان هٿ ملايو ۽ منهنجي دل ۾ اکيون ٻرجي آيون. هن ۾ اهڙي ڪا وسٽ هئي جا ڪومل ٻر ساڳئي وقت ٻهادر هئي. هيءَ ورلاءِ اڻتري ٿڌو تہ سڪ ۽ همدرديءَ سان ڀرپور هو جو مون اِئين محسوس ڪيو تہ مان هڪ اهڙي سچي متر سان الوداع ڪري رهيو هوس جنهن کي وري هن زندگيءَ ۾ ڏسي نہ سگهندس. ٻوڪي منهنجو ويچار سمجهي ويو ۽ مرڪي پاڪر پائي، ٻڌالي ڇمي ڇوڙ لڳو،

"ٻوڙا! ڪڏهن نہ ڪڏهن وري ملاقات ضرور ٿيندي."

مون ڪنڌ ڏوڻي "ها" ڪئي ۽ ٻوڪي منهنجي ڳلن تي هٿ لڳائي رهندو رهيو. دور دور تائين جتي منهنجي نظر پهچي سگهي مان هنکي ويندو ڏسندو رهيس. ٻوڪي جلدئي منهنجي نظر... کان غائب ٿي ويو.

ڪجهه قربان ٿو ڪري ۽ استري پيار مٿان. اهو سچاويڪ آهي. ڏسجي ٿو تون ڪٿي پنهنجي جاڙي روح کي وڃائي نه وهين جنهن ٿو ڪلدربل زلدگين ۾ ڪيو آهي."

منهنجي چپن تي مسڪراهٽ اچڻ لڳي. مون پڪي انداز سان چيو،

"نه! ائين نه ٿيندو. مون ۾ ڪافي شڪتي آهي. مان ائين ڪداچت ٿيڻ نه ڏيندس."

"مولڪي وشواس آهي." يوگيءَ چيو.

مون سندس هٿ پڪڙي پنهنجي چپن تائين آڻي چمي ڏني. مولڪي هن لاءِ پيار هو، عزت هئي. مون چيو،

"منهنجا مترا توهان مولڪي کهڙا نه عجيب ڪرشما ڏيکاريا آهن ۽ سچ جو سبق سيکاريو آهي ۽ پرليون سليون آهن."

يوگيءَ ڪجهه گنڀير ٿي چيو،

"انهن ڳالهين جو ذڪر نه ڪر. خاموش رهه ۽ ڪن لائي ٻڌ. تو ۾ اراديءَ جو زور ڪافي آهي. اڄ تون ڪمزور هئين. هميشه تون ڪنهن تي ٻه زور هلائي سگهين ٿو. تون ڪنهن به شيءِ تي ڪو ڪم ڪرڻ لاءِ اراديءَ جو زور هلاءِ ۽ اهو ڪم اوس ٿيندو. اهو زور هلائڻ لاءِ ڳالهائڻ جي رستي حڪم ڪرڻ جي ضرورت ڪونهي. تون انهيءَ شيءِ جي دماغ تي اراديءَ جي قوت سان حڪم ڪر. ارادو ڪر، اها شيءِ تنهنجو حڪم مڃيندي. جيئن هيءُ ڏس."

يوگيءَ گلاب جي گل ڏانهن اشارو ڪيو جو دريءَ جي چائنٺ وٽ ٽاريءَ ۾ ٽڙي رهيو هو. هٿ لڳل پوڏا دريءَ تائين وڌي آيا هئا جن ۾ گل ڪليل هئا. يوگيءَ چيو،

"تون پنهنجو هٿ ٿورو پرڀرو رک ۽ هن لفيس گل مٿان

”چڱو. هاڻي محسوس ڪر ته هن ڌرتيءَ تي ڪابه آتما ڪانهي جا پنهنجي سر پورڻ آهي. سڀ ڪنهن شيءِ وانگر هوءَ جاڙي آهي. اها هڪ ڏيک جي اڌ لاٽ وانگر آهي جا پنهنجو ٻيو اڌ ٿي ڳولهي ۽ اها آتما - اها اڌ لاٽ - جيستائين پنهنجو ٻيو اڌ ڳولهي نه رهندي تيستائين سک نه سمهندي. پريمي پريم جي نور پرڪاش ۾ گمراهه ٿي جڏهن پنهنجي پريتما سان ملن ٿا تڏهن سمجهن ٿا ته هنن پورڻتا حاصل ڪئي آهي، پر ڪن تمام ٿورن حالتن ۾، شايد هزارن ۾ هڪ جهڙي اهو پورڻتا جو لترجو حاصل ٿو ٿئي. باقي انسان جسم جي ميلاپ ۾ خوش آهن ۽ انهن کي روح جي همدردي ۽ سڪ جي پرواهه ڪانهي. جيئن مون توکي ٻڌايو ته دنيا ۾ هر ڪا شيءِ جاڙي آهي - گرمي ۽ سردي، چانڊوڪي ۽ اُس، چڱائي ۽ برائي، پاپ ۽ پُن، خوشي ۽ غمي. سڀ جاڙا آهن ۽ اهو جاڙو هئڻ سڄي برهمانڊ جي هڪ هڪ حصي ۾ سمايل آهي. ڪي انسان آهن جي انهيءَ جو خيال ڪن ٿا پر پنهنجي اڌ لاٽ يا اڌ آتما کي هٿ ڪرڻ لاءِ لتا پائن ۽ ڪڏهن نه بالمدا. ڇو؟ ڇو ته اها هن مٽيءَ جي پتلي الڌ پند ته آهي پر ڪنهن ٻئي هنڌ موجود آهي.“

”اهو ڪيئن؟“ مون عجب ۾ پڇيو.

پوڙهيءَ کلي چيو،

”توکي اها سڌ ته آهي ته هن ۽ مولڪان ٻچي رهيو آهين! مون پنهنجي ڪوچالن ۾ ڏٺو ته منهنجو هر هڪ روح هن ڌرتيءَ تي ڪولهي پر هر وقت منهنجي قريب آهي. اها روح جي دنيا آهي. پر تنهنجي حالت ۾ تنهنجو ٻيو حصو هن ڌرتيءَ تي آهي. مان توکي آگاهه ٿو ڪريان. پرش اپلاشا جي مٿان سڀ

بر ڪا شيءِ آهي جنهن کي اسين بدل سدل ٿا چئون ۽ اهو
هي جدا ٿيڻ.”
”پر اهو گهڙي وقت لاءِ جدا ٿيڻ نه آهي.” منهنجي روح
بغاوت ڪئي، ”اسين جدا جدا سندر جوڙين ۾ وري وري
ٿا اچون. اسان ۾ لڪي پر پوئر نظر تي رهي جا ايشور کي
پسي ٿي سگهي. جسم ضرور خاڪ ٿي ٿو وڃي پر اسان جو
جسم سان ڪهڙو واسطو؟ جسم اسان جو جيل آهي. هڪ آزمود و
پراڻ جي جاءِ جنهن جي ڏهڻ کان پوءِ اسان کي خوشي حاصل
ٿي ٿئي.”
”لون هڪ خوش ۽ رجيل آلما سان ٿو ڳالهائين.” بوگي
چيو، ”جڏهن مان موت جي باري ۾ ٿو ڳالهايان منهنجو مطلب
آهي بن روحن جو جدا ٿيڻ. جيتوڻيڪ الهيءَ جدائيءَ جو
عرصو ٿورو هجي تڏهن به اها جدائي آهي. مثال طور سمجهه
، منهنجو موت اچڻ وارو آهي. توسان هن دنيا ۾ وري
لاقات نه ٿيندي.” مون چيو، ”جيتوڻيڪ
”مان وري توهان سان ڪڏجندس، پر انين سمجهندس ته اهي
ڪيترا ئي سال پنيان هتي رهان پر ڪي مست آهن.”
سال روحاني ٻٽڪ ودبا موجب ڪي فيصلو ٿا ڪن.”
”پر مست جي اسان جي ڀاڱي جو مطلب نه سمجهيو. اشارو مون
”ضرور پر مون اوهان جو
ڏالهن آهي يا توهان ڏالهن؟” مون پڇيو.
بوگيءَ مشڪي ڏنو ۽ پڇيو، ”لون آلما ۾ وشوا
”مان توکي ٿورن اکرن ۾ ٻڌائيندس. ڇا اعتبار آهي؟”
رکين ٿو؟ منهنجو سندس شڪتيءَ ۾
”ها.”

آلما جي معان غالب نہ ہوي . ہوگيءَ کان مان ۽ مکھ ڳالھيون سکيو ھوس . ھڪ ڏوم جي سبج جي ہوکہ ۽ سمجھہ . ہــي انسان جــي ۽ ڳہ جي ڳجھارت . ان سان ڳلہ حاصل ڪيم ھڪ انسٽ پيار .

مونکي ياد آھي تہ ڪجھہ ڏينھن کان پوءِ جڏھن ڪوھمرو ۽ برسات غالب لي ويا ھئا ۽ صبح جو سبح صاف آسمان ۾ ۾ چمڪي رھيو ھو ۽ مان ڏري ءِ وٽ پرڪرليءَ جو اڌ ہمد ڏرشم پسي رھيو ھوس تہ ہوگي وري منھنجي ڪمري ۾ آيو. ھن جي چپن لي ھڪ معصوم مرڪ ھئي. مون ۽ مرڪي سندس سواگت ڪيو. ھن چيو ،

”اسين اج لوڪان موڪلايون ٿا . لون اج کان ولي اور ٿي روپ سولنتر آھين. توکي ھاڻي سڀ ڪجھہ حاصل لي چڪو آھي . جيون جو راز ، جواليءَ جو راز ۽ پيار جو راز لــو چالو آھي .“

ہوگيءَ جون ڳاليون ہڌي مون مسڪيو . منھنجي آلما ۾ جا امر جوت ٻري رھي ھئي اُن جا جھلڪا منھنجي سرير ڏوارن ٻاھر لڪري رھيا ھئا .

”آرام ڪر.“ ہوگيءَ آھستي ہر پڪي انداز ۾ چيو، ”ڪجھہ وقت آرام ڪر اولڪل ئٽل روح. تو ٻاھ سان خوب ڪشمڪش ڪئي آھي . ھينئر آرام ڪر.“

منھنجي اکين ۾ اکيون کپائي ھن وري چيو ،

”پيار ڪر ، وشواس رک ۽ زندہ رہ . شڪ ڪندين تہ مرندين .“

”مرندس ؟ موت ڪٿي آھي ؟“ مون مرڪندي چيو .

”ٺيڪ آھي - مــوت ڪوڻھي .“ ہوگيءَ جواب ڏلــو ،

آهو اجايو الزام لڳايو ٿو
ي دکي ٿو ڪري. ايشور لي آهو
ڏ هن سنسار ۾ دک پيدا ڪيو آهي. اڳين سمجهڻ ني
ڪڙ آهي. ايشور، جو پريم ۽ سندرتا جو ساکيات سروپ
ب، جو پريم ۽ سندرتا جو پيدا ڪندڙ آهي سو منش مالڪ
ڪيئن ٿو دک ڏئي سگهي. پرماتما پيار پيدا ڪيو آهي
سچ جي ڪرڻ والڪر جنهي ڪئي ٿو پوي. پيار- منش
و منش لاءِ پيار، پرندن ۽ ٻوٽن لاءِ پيار، عجيب ۽ سندر
سد رس لاءِ پيار- پيار جو سنساري وستن جي پردي جي
پنهان ٿو ٿهاري- پيار جو روشن، صاف ۽ اڻ دولهائيل آڪين
سو ٿو ڏسي- جو روح کي اصلي ۽ بهترين طاقت ٿو بخشي.
اها آتما جا پريم رس ۾ بدل آهي نور ڀٽي اشاري تي هڪ
سار جي نار والڪر جواب ٿي ڏئي. آهي پيار ۾ بدل آتما
ڪي پورڻ وشواس عطا ٿيل آهي جو جو هوءِ ايشور جو هڪ
الش آهي ۽ ايشور کي هر هنڌ حاضر ناظر ٿي جاڻي. جنهن
امر آتما کي اهو پيار نصيب ٿيل آهي تنهن لاءِ سڀ ڪجهه
ممڪن آهي. سڀ ڪجهه- ڪرامتون ڏيکارڻ، ڪنهن جو
دک سور دور ڪرڻ سڀ ڪجهه. پيار کان سواءِ آلمڪ وگيان
هي چند چاڻ ڪرڻ اسمپو آهي.
مان سڀ ڪجهه حاصل ڪري چڪو هوس ۽ پوشيه واري
پرم آنند، پيار ۽ سندرتا سان ڪولاڪوٽ پرپور جيون هو
سيهو ڏسي رهيو هوس. مونکي الهه اڪيلو رهندي ڪجهه
ڏيهن گذري ويا. الهن گذريل ڏينهن ۾ مون پنهنجي ٻاڻ
سان ڪافي جنگيون جوٽيون. وشواس سان چئي ٿو سگهان
لـ مون پنهنجي پريل اڇا شڪتيءَ سان پنهنجي سرير ۽ آتما
الڳ ڪري ڇڏيو جيئن آتما سرير کي نه ڪالي ۽ سرير

باب پنجون

ٻئي ڏينهن جو صبح ڪجهه ملول وانگر منڊل سان شروع ٿيو. هوا ۾ پيلي رنگ جو ڪوهيڙو لڳي نظر آيو. رات آرام سان سمهي صبح جو تازو توانو ٿي اٿيس. جڏهن کان ٻڍو ٿي ويو هو ڪمري ۾ بند رکيو هو تڏهن کان اها تازگي ۽ توانائي ڪجهه قدر وڌيڪ محسوس ڪئي هئي. جيڪي تازا توانا ۽ تندرست آهن سي صبح جو اٿڻ وقت جيڪا فرحت تا محسوس ڪن تنهن فرحت جو روح ۽ بيمار اندازو نه اهنا لڳائي سگهن. برسات جو هلڪو برڪاش ۽ ٿڌي ٿڌي هير اکين کي ڪيڏو نه آرام ٿي ڏني. تنهن سان گڏ وري جي ڪنهن کي پنهنجي اندر گهٽ ۾ واس ڪندڙ امر آتما جو گيان آهي نه ان انسان کي ڪيڏو نه آنند ٿو ملي. آتما هڪ الوڪي وستو آهي جا وشال برهمانڊ کي ٺاهيندو ڦوليندو، گم ٿيندو ۽ وري ڪنهن ٺاهيندو ڦوليندو ٿيو ڏسي. اهڙيءَ طرح جيئن ڪنهن ناريءَ ۾ بيشمار قوت جو ٻج ڇپيل آهي مرجهائجي ٿا وڃن ۽ سڀڻ جاءِ لي وري ٻيا بيشمار نوان ٿا لڳن. ٻيو آتما ڳالهه الهن سڀني کان سرو سريشٽ آهي، ٻيو ٻل ۽ ليجسوي آهي.

مان آتما جي گهرائي کان واقف هوس ان ڪري دک مون کي ڇهي نٿي سگهيو. انهيءَ ڏينهن جي اداس ماحول جو به مون تي اثر نه ٿيو. مان دريءَ وٽ اچي ويٺس. ٻاهر ڪوهيڙي ۾ سج ڇپيل هو. ڪير ٿو چوي نه قدرت اڄ ٻوڙي آهي. انسان لاءِ اڻپورو آهي جو قدرت جي بدل سدل لاءِ ٿو ڪري. اڻپورو ڪنهن کي به دک ڏسڻ ٿو چاهي. انسان خود

چاهي ٿي ان جي ٻراپٽيءَ لاءِ سموري ٻرڪرلي سندس سهالتا
ٿي ڪري. ارادي جي زور جو ڪاٻ وستو مقابلو ٽي ڪري
سگهي. آلما جنهن ۾ ارادي جي قوت آهي تنهن کي ڪاٻ
شيءِ نقصان ٽي پهچائي سگهي، منش جو من چلائمان آهي ۽
اهو منش راڄ ڪري سگهندو جنهن جو من پنهنجي وس ۾
آهي."
ٻوکي دريءَ وٽان هٽي اندر آيو. ميڻ بتيءَ جي آخرين
جهڪي لاٽ ڦڙڦڙ ڪري رهي هئي. هن مهنجي مٿي ٿي
پيار مان هٿ ڦيريو ۽ پوءِ چيو،
"ڪمل رات گذري چڪي آهي. توکي آرام جي ضرورت
آهي. وري ملاقات ٿيندي."
هو هليو ويو ۽ پليان در بند ڪري ويو. ميڻ
بتي وسامي ويئي ۽ ڪمري ۾ اولنده ڦهلجي ويئي. مان
بستري تي ليٽي پيس. دريءَ مان رکي رکي ٿڌي هوا
جهونڪو ٿي آيو جو پاڻ سان گل گلن جي هلڪي هلڪي خوشبو
۾ ڪٺي ٿي آيو. سمهڻ سان ئي مونکي گهري ننڊ اچي ويئي
هڪ ابهم ٻالڪ وانگر ٻي الڪي واري ننڊ.

۽ لالاڻ گهر ۾ سندن سرور ۽ لطف لهڻجي رڳن ۾ گهڙي ويندو، جنهن به شيءِ جي صرف طلب ڪر، اها توکي اوس ملندي“

توکي دريءَ کان ٻاهر قدرت جي سونهن پسڻ ۾ مدد ڪئي ويو. سندس جڏهن مهلي الي. چنڊ ڪالي مٽي چڙهي چڪو هو. هر شيءِ صاف نظر اچي آئي. دريءَ هيٺان لڪل گلاب جي وڻ دريءَ ڏانهن اچي پهتي هئي. ٽاريءَ ۾ هڪ لڪل مکڙي ٽڙي گل ٿي پئي هئي. توکيءَ جو هڪ هٿ اُن وقت اُنهيءَ ٽاريءَ مٿان هو. اِها هٿ سان گل جي نرم ۽ نازڪ پنکڙين کي پيار ڪري رهيو هو. الي سندس خيال جو سلسلو ٽٽي پيو ۽ مولانا هن مٿين ڪري چوڻ لڳو:-

” پر قدرت جي هر شيءِ لهڻجي ڏس ۾ ڏانهن ليندي جڏهن تو ۾ پورو اِچا شڪتي پيدا ٿيندي. پر اُن کي ڪم ڪيئن آڻيندين؟ سنڪلپ ۽ رچنا سان سرشتيءَ جي وستن ۾ انسان ذات ٿي زور ڀلائي سگهجي ٿو. سنڪلپ يا رچنا جنهن کي چئجي پنهنجو گهر قاعدي ۾ رکڻ. هيءُ جسم هڪ گهر آهي جنهن ۾ روح جي عارضي رهائش آهي. نوري وقت جي رهائش جسم جي هر هڪ ڪند سواءِ ۽ قاعدي ۾ هلڻ گهرجي. هر هڪ جز و تندرست هجي ۽ قاعدي سان پنهنجو ڪم ڪندڙ هجي. پوءِ جنهن به شيءِ جي خواهش ٿي ڪجي ۽ سا حاصل ٿي ٿئي. دنيا ۾ ڪابه اهڙي شڪتي نه آهي جا اٽل ارادي جو مقابلو ڪري سگهي. آتما پرال آهي ۽ جنهن به شيءِ جي پراپتيءَ لاءِ تن اُن ڪري سا ڪمس اوس ملندي. آتما جي ڪوشش ڪڏهن خالي ٿي وڃي. سج جي روشني، هوا ۽ پوڻ جهڙي به پوڻالاءِ ۾ شمون آهن اُهين جي دائرا ـ ... لطف وٺندي رهي ٿي. جهڙي ڪجهه آتما

”اهو بلڪل سچ آهي. وري ملاقات ضرور ٿيندي. هميشه
لوڪي اڪيلو پنهنجي پيرن تي بيهڻو آهي. اڪيلو- صرف
پيار جو سهارو وٺي- اڪيلو ايشور سان. ڇو ته پيار ايشور آهي.
دنيا ۾ دنيا جا ويچار، تالي بازي، نندا ۽ غلطفهمي آهي سڀ
دشمن والگر هٿيارن سان پنهنجو مقابلو ڪندا. جڏهن تون ڪين
پنهنجي جيون جا رهسيہ، جواني ۽ پيار جون جڏ ٻالي ڳالهيون
پڌائيندين ته هو لوڪي مذاق ۽ کل ۾ ٽيڪي ڏبي ڇڏيندا.
جڏهن تون پنهنجي اردانگنيءَ جي پيار جو هڪ حرف به
واتَ مان ڪڍ نه ڏبين ته توهان کي جدا ڪرڻ جا هزارين يتن
ڪيا ويندا ۽ جا خوشي توهان حاصل ڪئي آهي سا ڇڏڻ جي
ڪوشش ڪئي ويندي. ياد رک ته ويچار ۽ ڀاوَ ۾ ڪيڏي
مهان شڪتي لڪل آهي. انساني من کي هڪ خوش آتما کي
ناس ڪرڻ جو زور ايترو طاقت وارو آهي جيترو هڪ طوفان،
جو هڪ لحظي ۾ هزارين وڻن کي پاڙن کان پٽي ڇڏي ڪري
ٿيو ڇڏي. پيار جي ورڌ هڪ اڌڙي انسان جي ڌڪار ۽
دشمنيءَ جو خيال ڪر جنهنکي پيار نصيب نه ٿيو. بي آرام ۽
دکيءَ جو هڪ خوش انسان جي خلاف دشمنيءَ جو خيال
ڪر. اهو سڀ لوڪي سهڻو آهي ۽ اهو سمجهه ته جيسين تون
پنهنجي آتمڪ بل سان جيون جي زورن کي، جن جو تون
نهيل آهين، پنهنجي ضابطي هيٺ نه رکين، تيسين پورڻ سواستہ
۽ آنند هميشه تنهنجا ساٿي ٿي رهندا ۽ الهيءَ کان وڌيڪ
قدرت جي هر شيءِ سهائتا ڪندي رهندي جن لئي صرف
لوڪني حڪم هلائڻو آهي. سج کان گرمي ۽ روشني گهر ۽ هو
لوڪي خوشيءَ سان ڏيندو. طوفان ۽ بارش کان سندس زور
چڏ بات گهر، هو لوڪي سيکجهه ڏئي ڇڏيندا. گلن کان سرها

جو پرستاؤ لو ڪري ۽ شڪا لو اُٿاري ته اُن کي نه ٻڌ. لوڪي صرف پنهنجو ٻاڻ لي ني اعتبار ڪرڻ گهرجي. اهو سهاوڪ آهي ته ٻڌون مولھر اُور و ڪي، ڏهڪو شڪ ڪرين ۽ لو پر اهو ڪجهه آهي جنهن کان ڪيترا انسان محروم آهن. اهو آهي وشواس، صدق. لو هميشه الست ۽ اڻ ڏلل شين کي ڪليءِ دل سان سمجهيو آهي. پر اها دل هميشه اڪيلي رهي آهي- ايترو اڪيلي جتن منهنجي دل."

ايترو چئي هن هڪ ڏکو ۽ لڏو ساه کنيو ۽ پوءِ چيو،

"پنهنجي پريتما سان ملڻ جو ڏينهن دُور ڪواهي. پيار- الست پيار پر هڪ ٿي وجڻ جو ڏينهن ويجهو اچي رهيو آهي. مان پر ڪجهه عرصي کان پوءِ وڏيءِ ٻالرا لي وڃڻو آهيان. وري ملاقات ضرور ٿيندي. نه هن دليا پر، پر ٻيءِ دليا پر- پنهنجي ڻاهيل دليا پر جا، هن دليا کان وڏيڪ سندر آهي، وڏيڪ پياري آهي."

ٻوڪي وري پنهنجي خيال پر محو لي ويو. مان سندس پرسان ويٺو هوس. لنڪيءَ قدرت جو دلربا منظر هو. دماغ پر اهو پر خيال گهمي رهيو هو ته ٻوڪي وڏيءِ ٻالرا لي وڃي رهيو آهي اهو خيال ڪندي ني منهنجي دل ڀرجي آئي. وي منهنجو سچو ساٿي ۽ گرو هو. ٻون شردا پوروڪ ۽ نمرتا ڀاؤ سان کيس چيو،

"جيڪڏهن اهو سچ آهي ته اسين ڪجهه وقت لاءِ نه پر هميشه لاءِ متر آهيون، نه پوءِ هڪ ٻئي کان ٿوري وقت لاءِ ني جدا ٿينداسين. وري ڪٿي نه ڪٿي ٻيءِ دليا پر ملاقات ٿيندي."

ٻوڪيءَ منهنجي ڳالهه ٻڌي لپري ۽ مشڪندي چيو،

ڀي جيون جي زورن کي هيٺ ٿا ڪري ڇڏن. هاڻي ڏاڍاءَ ته پيار جي صدقي ڇا ڇا ڪندا آهن؟ ڪون الهيءَ ڪوڙ کي ڏڌلدين جو سچ کي مٽائڻ جي ڪوشش ڪندو؟ ڪليش، پيڙا، غلطفهمي، بي رحمي ۽ ظلم برداشت ڪندا آهن ۽ اهو سڀ سهندي آتما کي روشن رکندا آهن؟ اهڙو روشن جهڙي اوچائيءَ ۽ صدق جي لاٽ واري ٻرندڙ شمع. الهيءَ خاطر جنهن کي ڪون پيار ٿو ڪري، زمين ۽ آسمان جي خاڪ ڇاڻيندا آهن؟ پاڻ کي لڙڪ ۾ وجهندا آهن؟ جيتوڻيڪ تون اهو ڄاڻين ٿو ته تنهنجو پيار ايشور جي موڪلي ڏناءَ مقرر ڪيل وقت لاءِ ئي هيڪي توسان ملائيندو؟ تنهنجو پيار ۾ وشواس آهي؟ پيار — جو جيون ۾ شڪتي پيدا ڪندڙ آهي — جو سهڻي پيدا ڪيل شين جو مول ڪارڻ آهي — اهو اڻڏٺو رک نه ٿوڪي ڪاٻه جو سهڻي شين جو لُٽ آهي. ڪجهه به تنهنجي آتما کي شڪتي ناس ٿي ڪري سگهي. ڪجهه به تنهنجي ارڏانگنيءَ کان جدا ٿو ڪري سگهي. هن ٻرتويءَ تي، آڪاش ۽ پاتال ڪٿي به ڪوبه ڏيپ جو سبب نه آهي."

هن اکيون بند ڪري ڇڏيون ۽ بوڪسي خاموش ٿي ويو. ڪجهه دير ڪالپوءِ هن پنهنجي ڏيان جي دنيا ۾ مگن ٿي ويو. ڪجهه دير ڪالپوءِ هن اکيون کوليون ۽ مشڪندي منهنجي پٺي ٿيري اٿي ڪٿو ٿيو. ڪجهه، لطارا اُت نه هاءِ آهي، رس ڀري ۽ رنگين "راس

پسون." ان وقت چند رما پنهنجي ٻئي دريءَ وٽ وچي بيناسين. ان وقت ٿي لڳي ڄڻ چند ٿوره جواليءَ ۾ هو. چوڏاري چالداي ائين ٿي لڳي ڄڻ ديوتا گهاگهر مان ڪير هاري رهيو هو. ڪٿڙو نه رمڻيڪ درشيه هو - آنند ۽ شانت هيو. ٻوڪيءَ وري گفتگو شروع ڪئي: "جيڪڏهن ڪوبه ٻڌڪندڙ خيال ٿوڪي موڙ اوشواس

ودبا موجب هزارها سال ۽ هڪ ساعت جي برابر آهن. جڳ ۽ هڪ گهڙيءَ جي برابر آهن. انهن جڳن ۾ ڪيترا اوڻ حياتيون ڪاٽيون ٿيون هون. ڪيترا سبق سکيا نا هون. ڪيترا پاپ ڪيا نا وچن ۽ پڪيائون پوڳيون ٿيون هون. ڪيترو امولڪ سمو گنوائيو نو هوي ۽ ڪيتري خوشي وڃائي ٿي هوي!"

انين چئي لوڪي ڙڪجي ويو. اُن وقت سندس اکين ۾ آلند اچلون ٿي ماريون ۽ سندس مک منڊل ۾ ڏيرج جون ڀاڪون ڀاڪي رهيون هيون. ٿوري وقت کان پوءِ هوُ وري اولڻ ۽ مڌر سر ۾ ٻولڻ لڳو.

"لوڪي اهو موڪان ٻڌڻ جي ڪا به ضرورت نه آهي نه اون هن ڏرتيءَ تي اڳ به رهيو آهين ۽ لوڪي ڪنهن الوڪڪ شڪتيءَ پنهنجي سوڪم سرش سان ڏيري ڏيري الڪ پرا ڏنهنجي اڳ ٿي مقرر ڪيل ارڏالڪيءَ ڏانهن ڇڪيو آهي. اها پياري آتما جنهنکي تون ڳوليندو رهيو آهين ۽ جڏهن تو ڪيس ڳولهي لڌو آهي، تڏهن ڪيس خارج ڪندو رهيو آهين. تو ان ڪي پنهنجي اچا الوسار خارج نه ڪيو آهي پر دنيا جا پراڻ جي ٿهنجي چوڌاري چڪر ماري رهيا آهن انهن جي زبر اثر تون پنهنجي پيار کي لڪرائيندو رهيو آهين. هاڻي هن جوڻ ۾ وري لوڪي وجهه ڏنو ويو آهي. تو جيڪي رامت آواز ٻڌا سي ٿهنجي نشلي ماڻهن جا ٿي هئا. مون ٿهنجو دماغ پنهنجي قبضي ۾ رکيو هو. پر ٿهنجي آتما سولتر هئي. پرڪما اها ولٽي هئي نه ٿهنجي آتما جا تون خود آهين. اسان جي ويچارن جو ڪيتري قدر ٿي مقابلو ڪري. اهو زندگيءَ ۾ هڪ بيحد زور وارو ۽ مکيه سبق آهي يعني پڻ جي خيال جي اثر جو مقابلو ڪرڻ ۽ انهن تي جيت پائڻ. آهي خيال جا اثر

ڪجهار سه سمجهڻ سولي آهي جا اون سمجهڻ تو. جوالي ۽
جو ڪجهه سمجهڻ تورو ڏکيو آهي پر ان ڪجهه جي ۽ اوڪي
سڌ آهي. پيار جو ڪجهه سمجهڻ تمام ڏکيو آهي ڇو جو پيار
مان اي اتيءَ جهون ۽ جوالي ۽ جي الپتي تئي لي. ۽ون اوڪي
پيار جو ڪجهه ڪي قدر پڌايو آهي ۽ باقي رهيل ۾ پڌايانءِ تو"
الين چئي هن لـر لڌ ۽ مـوم لتيءَ ڏالهن ۾ ڪ نڪ لهارايو.
اتري ۾ هڪ پتنگ اڏامندو آيـو ۽ ۽مرلتيءَ جي چوڌاري
ڦيرا پائڻ لـڳو ۽ آخر لاٽ سان لـڳي جلي ڪري پئو. لاٽ
ڦڙڦڙ ڪرڻ لڳي ۽ وري سڌي ٿي وئي.
"الين ليندو آيو آهي جيئن انسان پوڻ پيار حاصل ڪو
ڪري." اوڪي ۽ چيو، "اڄ پـروالي کي پنهنجي جان ڏي تاز
آهي. هو پيار ۾ قرباني ڏيڻ ۾ پنهنجي دل جو سڪون تو
حاصل ڪري. سپاٽي شمع وساڻ لاءِ تڙقندي. جيئن هڪ
ساز جي ساڳئي تال ۾ آئل تار کي
ساز جي تار تال ۾ اچي ٿي سر ۾ آئيندي آهي اهڙيءَ طرح
تڙقائيندي آهي ۽ پنهنجي دخل ڏيندڙ وهڪرن ۽ رڪاوٽ
هڪ روح جـو لجاو لـڪين لتاڙي دنيا جي آر پار پنهنجي سمبندي
وجهندڙ سرحدن کي وڃي تو لـڳي ۽ لڳندو تو
جوالا- پنهنجي اڏالڪي روح کي ايشور جي هڪ ٿي سمجهي
رهي جيسين اهـو لجاو ۽ جوالا، جنهنکي پيار ٿا چون، ملي هڪ
جي مجبور ڪندڙ چمڪ ۾، پيار جي زور کان ڪنارو
ٿي وڃن. ڪوه، پيار جو زور ٿئي پيار ڪا ڪاهنا جي ڪهاڻي
لئو ڪري سگهي. ۽ ان ڪري ۽ پيار ڇو جو اهو هڪ اڻبرڪي ۽ ڦيل
آهي يا هڪ حقيقت آهي پر هڪ ايشوري لير آهي. ۽وءِ پا
استر ۽ اڻ ٽر قانون آهي. مڌر ميلاپ ۾ ۽ ايشوري ٽم
۽ هيڪ گذري وڃن الهيءَ

هيءَ جيون هڪ امولڪ اوسر آهي - هڪ اڻ وسڻو آهي.
هڪ شاندار وجهه. هڪ ٿوري وقت جي مسافري جا ڪرڻ
جوڳي آهي. هڪ ننڍيس جلاوطني جيسا سهڻ جوڳي آهي.
جيون جيئو دک، دک نه آهي پر اُن جيئي ته پرسک ۽
آشيرواد سمايل آهي. حياتيءَ جا دک ۽ سور اسين پنهنجو
پاڻهي ئي پيدا ڪريون پر اُنهن دکن جي وسيلي ئي جيون ۾
اسان جو وڪاس ٿو ٿئي. اسان جي مٽن، اسان مان ۽ اسان
جي آس پاس پريم پيار جا شعاع پيا نڪرن. هڪ ارمل ۽ شڌ
ايشوري پيار جا شعاع، نه ته منهنجا متر يا شش. جو ڪجهه نه
آهن. پنهنجي آتما کي اساست ڪندو رهه ۽ اهو ڄاڻ ته
اسان جي اندر ۾ جا امر آتما آهي تنهن کي اسان جي ارادي
کان سواءِ ٻيو ڪو روپ يا جوڙ ولڻ ۾ ٻيو ڪو ٻه رڪاوٽ
ٿو وجهي سگهي. خود اسان جي ڌاران ئي اسان جو پوشيه
ٿو ٿئي. پيار ۽ وشواس جي وسيلي منش هڪ ديوتا ٿي
سگهي ٿو ۽ هن ڪيترن مٽيءَ جي پتلي ۾ رهي جيءُ پنهنجي
جيون ادبد ٺاهي سگهي ٿو. زندگي اسان لاءِ هڪ ادبد
پر بيحد مشڪل ذميواري آهي. سمجهيءِ؟"

مون ڪنڌ ڌوڻي "ها" ڪئي. پوڪيءَ چيو،

"ڪڏهن ٿو جوڙي ته اسان کي پرارٿنا جي ضرورت نه آهي."
الين چئي هڙ اُني پيئو ۽ گڏوگڏ ماءُ به اُٺي پيئس. مون
سمجهي ورتو ته سنڌيا جو سمو اچي ويو هو. اسين ٽيئي
سماڌي لڳائي ايشور جي اُپاسنا ۾ لولين ٿي وياسين. پرارٿنا
ڪري اُٿياسين ته پوڻي وار و ماٺهو هڪ ۾ ٽرڪل ميڻ ٻتي
کڻي اندر آيو. خيري ۾ پرڪاش ڇانئجي ويو. پوڪيءَ چيو،

"هينئر اون ڪاني ڪجهه پرائي چڪو آهين. جيون جي

ڏهن ۾ آڻڻ ڏيندس جيڪي ڪجهه هن ورش ۽ سنڌ ريءَ
ن تي گذريو هو. اُتي منهنجي اک کلي پئي ۽ ڏٺم ته —
ڪمري ۾ سنجها جو ڌنڌلو پرڪاش هو ۽ ٻوڪي منهنجي
امهون ويٺو هو ۽ منهنجي منهن ۾ نهاري مشڪي رهيو هو.
منهنجي اکين ۾ اڇا لڙڪ جو اُشو هو. اُنڪ اُنڪ ٿڪاوٽ ۾
چوُر هو. ٻوڪي چئي رهيو هو:-
"ڪهڙي سنسار جا سير ڪيا آهن تو؟ خوب گهميو آهين
اڄ."

"ها، پر خيالي دنيا ۾."
"اُهيءَ خيالي دنيا ۾ حقيقت سمايل آهي."
"ڀلا حقيقت ۽ خيالي دنيا جو پاڻ ۾ ڪهڙو واسطو."
"جو ڪجهه تو ڏٺو سا حقيقت هئي."
ان ڪجهه سوچ ۾ پئجي ويس. اُتري ۾ هوُ اُٿيو وارو
ماٺو وري پاڻيءَ جو گلاس ڀري اندر آيو. چا وري ڪو
موٽڪي لئو پيار يو تي ويو؟ مون سمجهڻ لئي چاهيو. منهنجو
دماغ ٿڪل هو. مون وڌيڪ ڪجهه نه سوچڻ لئي چاهيو.
ٻوڪيءَ منهنجو خيال پاڻي ورتو ۽ چيو، "تنهنجو دماغ ٿڪل آهي اُها موٽڪي سڌ آهي. اوچل
آهي جنهنجي پيڻ سان تون ڪجهه آرام محسوس
۽ نرمل جل
ڪندين." پاڻي پيتو ۽ پيڻ سان منهنجو جسم ڪلـي پيو.
مون اُتي پاڻي پيتو ۽ پيڻ سان منهنجو جسم ڪري پيو مون
رڳون ٻليون تي ويئون. انهن محسوس ڪيم ته جسم ۾ نئون
خون ٻوڙي رهيو هو. ٻوڪيءَ چئي ته ڪنهن سنجهولي اوٺي
جي رس پياري هئي. ٻوڪي چئي رهيو هو:-
"جهون جون هيءَ چار گهڙيون ڪهڙيون نه سهاوڻيون آهن!

پرمي دلين کي ملڻ لئي ڏني. اهو دنيا جو سراسر ظلم آهي. منهنجو جيءَ جلي رهيو هو جڳهه جي هيءَ ڪارو ريت منهن جي سهڻي ڪان ڀاڄو هئي. دنيا جي سورن ۽ دردن جو ڪو انت نه هو. ڪيترا نه گهر برباد ڪيا هوندا هن دنيا جي سخت رسمن، ڪيترا پيار ڪندڙ جوڙا وڇوڙيا هوندا هن نردئي دنيا جي دستورن. پيار ڪرڻ ايشوري قانون آهي. انسين ٿيندو آيو آهي ۽ ٿيندو ايندو. پوءِ دنيا ايشور جي قاعدي جي ورڌ ڇو ٿي وڃي. پيار هڪ پوتر وستو آهي پوءِ دنيا اُن کي پاپ ڇو ٿي سمجهي. اهو سورو ناحق آهي. سراسر بي انصافي آهي. پر هن اصول سرشٽيءَ جي قاعدن ۾ انصاف ڪٿي آهي. ڀلا هن بيدرد زماني ڪڏهن ڪنهنجو ساٿ ڏنو. پر پيار ڪندڙ آتمائن جي دنيا ڪڏهن سهاڻا ڪٿي آهي؟ سوچيندي سوچيندي مون محسوس ڪيو ته مان وري ڪي عجيب نظارا ڏسي رهيو هوس. اها سندر صورت جنهن کي مون سڃاتو ٿي ۽ پرش جنهن ۾ پنهنجي شڪل ڏٺم، هر هر منهنجي اکين اڳيان ٿي ڦريا. پردا لٿا ۽ چڙهيا ٿي. ڪڏهن سندريءَ کي ڪنهن مارڻ ٿي ۽ ڪڏهن پرش کي ڪنهن قتل ٿي ڪيو. ڪڏهن پرش پاڻ کي ختم ٿي ڪيو ته ڪڏهن سندريءَ خود ڪشي ڪري پنهنجو انت ٿي آندو. اهو سڀ ڪجهه ڏسي مون پڪو پڪو ته ورلمان جيون سفر ۾ سياڻپ جو نمر ڪٽي منزل طيءِ ڪندس ۽ اڳين جنمن جون غلطيون وري نه دهرائيندس. جڏهن منهنجي پريتما مونکي ملي ته پنهنجي آتمڪ شڪتيءَ سان، زمين ۽ آسمان جي طاقت سان، پر ڪريءَ جي ال سان - وري ڪنهن ڪڏاهين نه ڇڏيندس. نه .... نه .... انمر

ـيا هميشھ لاءِ اُجڙ ۽ برباد ڪري ڇڏيندءِ. لو هيءُ ڇا
ڪيو،" پوءِ ٻڌيءِ دل سان پڪاريندي چيو.
عورت سندس طرف هڪ غصي ۾ آيل شينهڻ وانگر
نهاريو. سندس اکيون ٽالهين وانگر ٻري رهيون هيون. پوءِ سندريءِ
ڪڙو ڪڙو وٺن ۽ اُن ۾ گم ٿي ويئي. پوءِ
ڇري ڇڪي ٻاهر ڪڍي ۽ پوءِ
جـي سيني مان خونخوار ڇري لڳو ۽ ڇوڙ لڳو،
سندس مٿو پنهنجي ڳوڙ ۾ رکي زار زار رُئڻ لڳو ۽ جيءَ جي
"ڪٿن جي سکهندس مان لوڪان سواءِ منهنجي جيءَ جي! بيڪار
جيئار، منهنجي هري ٻري قلواري اُجڙ ڪري وئينءَ! بيڪار
آهي هيءَ دنيا لوڪان سواءِ......" رت هاٿي ڇريءَ کي
اٿين چولدي چولدي پاسي ۾ پيل ۽ ڇوڙ لڳو:-
ڪٿي ڇپن سان لڳاني ڇميائين ۽ دنيا... بيدرد بيدرد....
"بيدرد ۽ اي رحم آهي هيءَ دنيا
بيڪار ۽ بيدرد." ويو ڪن پل هن ڇري
هن جو ڇريءَ وار و هٿ مٿي ڪهڙي صاف ڏسڻ ۾ آيو.
ڏنو. هيٺر سندس ڇهرو مولـڪي. مون ڏٺو ته هن پوش
ڪي مک مان دالهن لڪري ويئي. ڇڻ ته منهنجو پيو پاڻ
منهنجي شڪل هوبهو مون جهڙي هئي. سيني ۾ ڪهاڻي ڇڏي
۽ اوچتو ليريءَ سان هن ڇري پهو. سندن ديهون هڪ
سندريءَ جي لاش مٿان ڪري پيو. سندن آلمائون هڪ روپ ٿي ويئون.
ٿي سان ملي ويئون. سندن مان سمجهي نه سگهيس. ڇاڪ
هـيءُ ڪهڙو ڇاڪ هو مان ۽ اي هڪ
جو هڪ پردو هو جنهن ۾ به انسان هئا. منهنجي سمجهه، مـوجب
عورت جنهنکي اڳي مـون ڏٺو هو. دنيا
مـون هنکي سچالو ٿي. زمانو بيشڪ بيدرد آهي.

لي ٻڌي ۽ تاري هڪ ٻئي کان جدا ٿي ويا. سندري ڪهڙالئي لڳي ۽ سندس چهرو مرجهائجي ويو. ٻر تاري جٽي رهي هئي،

"او ڪلنڪڻي. منهنجو انڪار ڪنهن لاءِ ڪاڻ؟ جنهن ؟ جو جواب ڏي جيڪو آهين."

"هن لي منهنجو انڪار آهي." سندريءَ ڏڪندي وراڻيو-

"ڇا؟" تاريءَ رڙ ڪندي چيو

"هي ! منهنجو ٻرابر آهي." سندريءَ جواب ڏنو، "منهنجو جان جگر آهي- منهنجو جنم جنم جو ساٿي."

"لوڪي جسم جي ڏاڍي عمر لي ڏسجي؟ تاريءَ غصي ۾ پڇيو،

"دل جي دل ڏانهن راهه آهي" "سندريءَ جواب ڏنو، "روح جو تالو روح سان آهي."

"اها دل ۽ روح ٻالڪ ونڊ رک." تاريءَ جي اکين مان تانڊا نڪري رهيا هئا. "مونکي اُهو لي ٻرون ٻنجي وڃنا هئا ته لوهين جوڙيءَ جوڙيءَ ملندا نا، هو اڄ جو سنگهه سوڙو ٻڪڙ آهي."

الهي جٽي هن چوڻي جي اندر هٿڙ وجهي ڏڪ مان هڪ وڏي ٻوري ٻاهر ڪڍي ۽ سندريءَ لي وچ وانگر وار ڪيو. ٻڌي ڪن ۾ لي عورت طرف ٽپ ڏنو ٻر جيستائين سندس هٿ پڪڙي لي پڪڙي، ڇري سندريءَ جي سيني ۾ کپي ويئي. هڪ دردناڪ چيخ نڪتي ۽ سندري ڪمند ڪري پئي.

"بي ٻاسيڻ! قاتل!! تو هيءَ ڇا ڪيو. منهنجي پيار جي

مزو آهي، جنهن دل ۾ بيقراري نه آهي اها دل ڪهڙي؟“
”۽ بيقراريءَ ۾ اڪل طوفان جو لو ڪڏهن سوچيو آهي؟
جيئن بجليءَ ۾ اڪل قيامت جو طوفان هوندو آهي.“
”جو لڳڻ سان دنيا ۾ قيامت پيدا ڪري ڇڏيندو آهي؟“

سندريءَ پڇيو.

”بلڪل“

”مان به چاهيان ٿي ته منهنجي بيقراريءَ جو طوفان هڪ قيامت پيدا ڪري ڇڏي. هڪ جوالا پيدا ڪري ڇڏي جنهن ۾ لون ۽ مان جلي اڳون. هڪ ايهڙي جوالا جنهن ۾ به الا هجن. لون ۽ مان. هڪ آڳ به الا.“

انين چئي سندري پرش جي سيني سان سر لڳائي ڇڏيو پرش ڪمس بالهن ۾ وڪوڙي سڪوڙيب پنهنجي جيءَ سان جڪڙي ڇڏيو جيئن ڪو پرلدو پنهنجي پريتما کي. پرن ۾ ڇپائي پرم آنند ۾ سڌ بڌ ڀلائي دنيا کان ڀنور ٿي ويندو آهي يا جيئن ڪنول جو گل پولري کي پنکڙين ۾ ڇپائي ڇڏيندو آهي.

اوچتو سندري پنهنجو منهن مٿي ڪيو ۽ ڪمس مان ڇڳيءَ طرح ڏسي سگهيس. مان اچرج ۾ پئجي ويس. سندريءَ جي شڪل مولڪي سوال ٿي لڳي. انين محسوس ڪ... جڻ ڪيس اڳ به ڪٿي ڏٺو هوم. ڪٿي ۽ ڪڏهن سو سمجهي نه سگهيس. اڃا الهيءَ ٿي سوچ ۾ هوس ته پنيان ڪنهن جي آواز جو پرلاءُ ڪن اي پيو. هڪ ليڙ، غصي ۽ ڏڪار سا... پريل آواز:-

”هيءُ ڇا ٿي رهيو آهي.“

وڻ جي پنيان هڪ اڀي ناري نڪري آئي. هنکي ڏسند...

انقلاب آندو. هڪ اهو انقلاب جنهن منهنجي زندگيءَ جو پهلو بدلي ڇڏيو. جيون جو هڪ منظر هو. هڪ جهلڪي هئي ۽ هڪ عجيب جهلڪي جنهن منهنجي مستقبل لاءِ ڪالي حد تائين اثر وڌو. تنهن ۾ هڪ خواب ڏٺم. هڪ سهانو ۽ سندر من موهيندڙ سپنو. ڏٺم ته ٿڌي ٿڌي هوا لڳي رهي هئي جو بهار جي موسم هئي. وڻن جا سڪل ۽ پيلا پن ڇڻي رهيا هئا. سڄيءَ ڪائنات ۾ انقلاب اچي ويو هو. جيڏو جنتر پکي سڀ اوڏ ۾ ٻرجي ويا هئا. چوڌاري بهار ئي بهار هو. جيڏانهن نهار ساوڪ ٿي نظر آئي. چوڌاري گلڪاريءَ جو غاليچو وڇايل هو. گلن جي هلڪي هلڪي خوشبو دماغ کي معطر ڪري رهي هئي. پري کان هڪ برش وڻ جي هيٺان اچ وڃ ڪري رهيو هو. هنکي چوڙيدار پاجامو ۽ ڪرتو پهريل هو. سندس مٿي تي مخمل جي زمالي واري پڳڙي پهريل هئي جنهن ۾ اڇا ڦلوي شبنا اٽڪيل هئا جن مان شعاع ٿي نڪتا. بدن جو رشت بهشت ٿي نظر آيو. سندس پٺي منهنجي طرف هئي ۽ مان سندس منهن جا رش ڏسي نه سگهيس. انتر مان چئي ٿو سگهان ته ڪنهن شاهاڻي نسل مان ٿي ڏٺو. سندس قد بت، پهڪ ۽ رفتار جو نه اک شهزادن جهڙو هو. شايد انتظار ۾ ڪنهن جي راهه تڪي رهيو هو. اوچتو سامهون هڪ مها سندري اچي رهي هئي. مهڪندي ۽ مستي پون واڱر جهومندي. جڏهن ٿي هوءَ ويجهو آئي ته هڪ ٻئي کي سڪ وچان چنبڙي پيا. ڪجهه وقت ته ٻئي مستيءَ جي عالم ۾ گم هئا. آخر ڪري برش چوڻ لڳو، ”ڪيترو نه انتظار ڪرڻو پيو تنهنجو؟“

سندريءَ چيو، ”انتظاريءَ ۽ بيقراريءَ ۾ ئي محبت جو

"مولکي سـنـڌ آهي." ٻوڪيءَ چيو، "اٿهيءَ ٻاري ۾ پوءِ
ٿبو."

اٿري ۾ دروازو کـلـيو ۽ ٻرقعي وارو ماڻهو هٿ ۾ پاڻيءَ
ن ڀـريل گلاس کڻي اندر آيو. ٻوڪيءَ هن کان گلاس ولي
ولکي. اٿاري پاڻي پياريو. مان ڦري ليٽي پيس. مهنجو دماغ
ڪل هو. ٻوڪي چئي رهيو هو،
"سڀ سک آهي، ٻچڙا! دنيا ۾ ڪوبه ڏک ڪونهي،
ڪوبه دوکو ڪونهي ۽ ڪوبه ڇل ڪپٽ ڪونهي."

انهن چئي هو منهنجي سامهون ويهندو ٿي رهيو. سنڌس مک
مندل لي اهولي ٻوڪين وارو لهجو بکي رهيو هو. مون وري
محسوس ڪيو ته مولکي گهري ننڊ اچي رهي آهي. مالهي
همت ڳائي رهيو هو. سنڌس مڌر آواز چئو پٺي ٻڌڻ ۾ آيو

"خاموش! دور کان اچي رهيو آهي آواز هڪ
ٻڌ ۽ سمجهه، چئي رهيو آهي ڪيت هڪ
سڀ سپاٽا ٿيندا جيئن اچوڪو ڏينهن آهي هڪ
ها ها ....ها ها .... ها ها ...."

منهنجي مٿان ورتي اهو غالب پولڊو ٿي ويو. مان صرف
ڪيمت جون ۽ لڪون ٻڌي سگهيس ۽ سمجهي سگهيس.

"زنجير ٽٽندي ضرور ۽ شمع گل ٿيندي ضرور
الوداع منهنجي سرلن جي اميد، الوداع....الوداع
ها ها .... ها ها .... ها ها ...."

ڪيمت ٻڌندي ٻڌندي مولکي گهري ننڊ اچي ويـئي.
هڪ معصوم ٻار جي لاءِ. جيئن ته ڪنهن لولي ڏيئي سمهاري
لاءِ منهنجي زندگيءَ ۾ هڪ
ول يو هو اٿهيءَ ڏينهن جي

آهين؟"

منهنجي وات مان ڪيڪ نڪري ويئي. ٻاڪلن والڪر چوڙا لڳس،

"ٻوڪي.... ٻوڪي.... ٻچاءِ هنن کان.... ٻوڪي ٻچاءِ....!"

۽ منهنجي اک کلي پيئي. ڏٺم ته ٻوڪيءَ جو هڪ هٿ منهنجي ڇاتيءَ تي رکيو هو ۽ ٻيو هٿ پيشانيءَ تي هؤ جهڪي رهيو هو،

"گهٻراءِ نه ٻچا! گهٻراءِ نه. ڊڄ نه ٻار. ڊڄڻ جي ڪا به ڳالهه ڪونهي."

منهنجي زبان مان بي اختيار نڪري ويو، "اف...." مون چوڌاري نظر ڦيرائي. صبح ٿي چڪو هو. سج جون هلڪيون باکون نظر ٿي آيون. مون سک جو ساهه ورتو. ٻوڪيءَ کي پرسان ڏسي مون ائين محسوس ڪيو ته مونکي ڪو به اوڏر نه هو. جيئن ننڍڙو ٻار اوندهه مان ڀڄي اچي ماءُ جي گود ۾ ويهندو آهي ۽ پاڻ کي خطري کان بهمل سمجهندو آهي مون نه پاڻ کي ائين ئي محسوس ڪيو. ٻوڪي جهڪي رهيو هو،

"سڀ خير آهي، ننڍڙا معصوم ٻار ننڊر روح."

"نه ٻوڪي هؤ ڪير هئا؟" مون ڏانهس اکيون ڦيرائيندي چيو.

"هؤ ڪير؟"

"آواز."

"آواز آواز آهن،" ٻوڪيءَ چيو، "آوازن تي ڪهڙو اعتبار."

"هنن ڪوڙ ٿي ڳالهايو؟"

"ڪوڙ جو توتي اثر ٿيڻ نه کپي" ٻوڪيءَ پيشانيءَ ۾ گهنج وجهندي چيو.

"مونتي ڪوبه اثر نه ٿيو آهي."

لون
کري وڃ. اون منهنجي مالڪ کي مارڻ تو چاهين
...ٿمت آهن. ڇوڪريءَ جي وس ۾ قاتل آهن. نڪري وڃ ۽
پوليس کي گهرائڻو پوندو.'
"پوءِ ڇوڪريءَ ڇا چيو؟"
"پوءِ ڇوڪريءَ سيٺ تي ڇانئجي ۽ سندس ماٺهو اندر آيو.
سندس هٿ ۾ ڇرو هو جو هن ڇوڪريءَ کي ڏنو. پوءِ نوڪر
کي رسيءَ سان ٻڌو ويو.
"ها، پوءِ ڇا ٿيو؟"
"پوءِ ڇوڪريءَ پنهنجي ماڻهوءَ کي چيو ته هي خطرناڪ ماڻهو
آهي. هنکي ڪنهن ڪمري ۾ بند ڪري ڇڏ. ڇوڪريءَ جي
همراهيءَ چيو ته ائين ڪرڻ ٺيڪ نه ٿيندو. بهتر ائين ٿيندو
ته هنکي ٻه ختم ڪيو وڃي ۽ پوءِ مان هنکي پوليس ۾ ڏيو
ڪري ايندس. ڇوڪريءَ چيو ائين ٺيڪ ٿيندو ۽ اڳتي ڇوڪريءَ
نوڪر جي ڇاتيءَ ۾ ڇرو کڻي ڇڏيو. نوڪر جي واتان
ڇرڪ نڪري ويئي ۽ ڇوڪريءَ چيو ته هنکي وڃي پوليس ۾ ڦٽو
ڪري اچ. مان اهو ڏسي سگهيس ۽ نه ٻيو ڪجهه وڃان
هڪدم ٻاهر آيس."
"هاءِ هاءِ! وڏو پاپي آهي ڪو ڇوڪري. پر پنهنجو ڪيو
ٻوڪنداوَ. هل ته هتان ٻاهر هلون. ڪٿي اسان جي مٿان نه
مصيبت اچي ڪڙڪي."
منهنجي جسم ۾ بجلي ڪهڙي ويئي. منهنجي دماغ مان سوسامڻ
ڪرڻ لڳا ۽ مان بي اختيار چوڻ لڳس، منهنجي ايمان
"ائين ٿي نٿو سگهي. منهنجو چندو...... منهنجي
چندوءَ جو آلت ائين اچي نٿو سگهي.... نه.... نه.... ڇوڪري اه
نه آهي.... چندو.... چندو.... جواب ڏي چندو.... تون ڪ

سو ڪڏهن ٻه اٿي ڪري نہ سگهندو. منهنجو ٻوڪيءَ ۾ ٻُرڻ وسواس هو. هوُ ٻاٻي ٿي نٿو سگهي ۽ نہ هوُلي ۽ ڏاڪڙ ٿي نٿو سگهي. اهي هن ٿي ڪوڙا الزام هئا. منهنجو خيال، منهنجي آتما، جسم جو الڳ الڳ آوازن جي خلاف ٿي ويا. اهي آواز جن منهنجي آتما کي ڪوهڻ ٿي چاهيو - ٿمت ڪرڻ ٿي چاهيو. زندگيءَ ۾ اهڙيون نہ ڪي گهڙيون ايندڙيون آهن جڏهن ٻين جي ڪيل ڪارگذارين ڪري روُح مجروح ٿي ٻولندو آهي. منهنجي روُح جي حالت بہ اُن وقت برابر اهڙي هئي. مون پنهنجو روُح زخميل ٿي محسوس ڪيو ۽ منهنجي زخميل روُح بغاوت شروع ڪئي ۽ مان پڪارڻ لڳس،

”ٻوڪي ڪڏهن بہ ڏراچاري ٿي نٿو سگهي. هوُ ٻيائي ۽ لمسوي آهي. پر ٻورڻ سمرت آهي. هوُ هوُلي نہ آهي....“

”اُنتري ۾ وري ٻاهران آواز اچڻ لڳا -

”اڙي ظلم ٿي ويو.“

”چو، ڇا ٿيو؟“

”مون ٻيلڪ ۾ آواز ٻڌا ۽ اوڏانهن ويس.“

”ڇا ڏٺئہ؟“

”مالڪ جو نوڪر چندو ۽ ٻوڪي ٻاڻ ۾ جهيڙو ڪري رهيا هئا.“

”ڇا چئي رهيا هئا؟“

”نوڪر چيو، ’نون هتان نڪري وڃ. نون ٻڏولڪي آهين. منهنجي مالڪ کي ٺڳڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهين،‘ ان تي ٻوڪيءَ چيو، ’موليان ڳالهاڻ جو ٻوڪي ڪوبہ حق ڪراهي. آخر نون نوڪر آهين ۽ بکواس ڪرڻ جو ضرور ڪراهي،‘ [illegible] امان جو ڪجهہ بہ آهيان سو آهيان. نون هتان

...ري وڃ. اون منهنجي مالڪ کي مارڻ ٿو چاهين لون
...يست آهن. پوگيءَ جي وس ۾ قاتل آهين. لڪري وڃ ۽
پوليس کي گهرائڻو پوندو،
”پوءِ پوگيءَ ڇا ڇيو؟“
”پوءِ پوگيءَ سيٽي وڄائي ۽ سندس ماڻهو اندر آيو.
سندس هٿ ۾ ڇرو هو جو هن پوگيءَ کي ڏنو. پوءِ لوڪر
کي رسين سان ٻڌو ويو.
”ها، پوءِ ڇا ٿيو؟“
”پوءِ پوگيءَ پنهنجي ماڻهوءَ کي ڇيو ته هيءَ خطرناڪ ماڻهو
آهي. هن کي ڪنهن ڪمري ۾ بند ڪري ڇڏ. پوگيءَ جي
همراهيءَ ڇيو ته ائين ڪرڻ ٺيڪ نه ٿيندو. بهتر ائين ٿيندو
ته هن کي بنه ختم ڪيو وڃي ۽ پوءِ مان هن کي ٻيلا ۾ ڦٽو
ڪري ايندس. پوگيءَ ڇيو ائين ٺيڪ ٿيندو ۽ ايترو ڇئي پوگيءَ
لوڪر جي ڇاتيءَ ۾ ڇرو کهائي ڇڏيو. لوڪر جي واس
ڇيچ لڪري ويئي ۽ پوگيءَ ڇيو ته هن کي وڃي ٻيلا ۾ ڦٽو
ڪري اچ. مان اهو ڏسي سگهيس ۽ ٻڌي وڃان
هيڏانهن ٻڌي آيس.“
”هاءِ هاءِ! وڏو پاپي آهي ڪو پوگي. پر پنهنجو ڪيتو
اوس پوگيندو. هل ته هتان ٻڌي هلون. ڪٿي اسالجي مٿان نه
ڪا مصيبت اچي ڪڙڪي.“
منهنجي جسم ۾ ٻجلي گهمي ويئي. منهنجي دماغ مان سوسات
اڪرڻ لڳا ۽ مان بي اختيار ڇوڪ لڳس، منهنجي ايمالدا...
”اڻين ٿي ٿو سگهي. منهنجو ڇندو...... منهنجي
ڇندوءَ جو آلت اڻين اچي ٿو سگهي.... نه.... نه.... پوگي اهڙ...
نه آهي.... ڇندو.... ڇندو.... جواب ڏي ڇندو.... تون ڪٿ...

سو ڪڏهن ٻه اُٿي ڪري نه سگهندو. منهنجو ٻوڪيءَ ۾ پُورڻ وشواس هو. هوُ ناچي ٿي نٿو سگهي ؛ نه ڳوُلي ؛ ڏاڪڻ ٿي لو سگهي. اهي هن تي ڪوڙا الزام هئا. منهنجو خيال منهنجي آتما، جسم جو الڳ الڳ آوازن جي خلاف ٿي پيا. اهي آواز هن منهنجي آتما کي ڪچلڻ ٿي چاهيو- نشٽ ڪرڻ ٿي چاهيو. زندگيءَ ۾ اهڙيون نه ڪي گهڙيون اينديون آهن جڏهن ٻن جي ڪمل ڪارگذارين ڪري روُح مجبور ٿي پوندو آهي. منهنجي روُح جي حالت نه اُن وقت برابر اهڙي هئي. مون پنهنجو روُح زخمي ٿي محسوس ڪيو ؛ منهنجي زخمي روُح ڦاٿڪڻ شروع ڪئي ؛ مان ٻڪارڻ لڳس:

”ٻوڪي ڪڏهن نه دراچاري ٿي نٿو سگهي. هوُ نياڻي ؛ نموي آهي. ٻريپورڻ سمرپت آهي. هوُ ڳوُلي نه آهي....“

”انتري ۾ ودي ٻاهران آواز اچڻ لڳا-

”اڙي ظلم ٿي ويو.“

”ڇو، ڇا ٿيو؟“

”مون نمڪ ۾ آواز ٻڌا ؛ اوڏاهن ويس.“

”ڇا ڏٺو؟“

”مالڪ جو نوڪر چندو ؛ ٻوڪي ٻاڻ ۾ جهيڙو ڪري رهيا هئا.“

”ڇا چئي رهيا هئا؟“

”نوڪر چيو، 'تون هتان نڪري وڃ. تون ڏوُلکي آهين. منهنجي مالڪ کي ٺڳڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهين،' ان تي ٻوڪيءَ چيو، 'مولسان ڳالهائڻ جو توکي ڪو نه حق ڪونهي. آخر تون نوڪر آهين ؛ بکواس ڪرڻ جو ضرور ڪونهي،' نوڪر واڪيو، 'مان جو ڪجهه نه آهيان سو آهيان. تون هتان

پتو پيو ته سومناٿ جي نهوڙيءَ مان گهر جا زيور ء غالب هئا ۽ ٻن ڏينهن کانپوءِ ڇوڪريءَ جو لاش ٻيلي جي ڪناري تان لڌو ويو."

"هاءِ هاءِ! وڏو چور ۽ خوني آهي."

"بيشڪ."

"هيءُ مالڪ هن ڇوڪريءَ جي همت ۾ ڪيئن قابو ٿيو؟"

"اڙي، هيءُ ته بيوقوف آهي. هنجي دماغ جي ڪل ڍلي ٿي ڏسجي. پاڳل آدمي ٺڳي جي چنبي ۾ جلدي ڦاسي ويندا آهن."

ٻئي ڄڻا ٺهڪ ڏيئي کلڻ لڳا.

ايلين ڇٽي وري ٿي ٽڪجي پيو هو. سمجهي منهنجو دماغ سوچي سوچي ڇا هو. جيڪڏهن ايلين هجو ته ٻوءِ ته سگهيس ته آخر سچ ڇا هو. مهاڀاڀي ۽ مهاڀاڀيءَ سان منهنجو ڪوبه واسطو ٿي ڇوڪري ٻاڻي هو. مون ته جيون ڪي ٿو سگهي. ڇا مان سچ ٻچ چريو هوس. مان ته سڌو سمجهڻ ٿي چاهيو. ان ۾ ڪهڙي چرپائي هئي. مان پنهنجي مالڪ ڪوچ ۾ لڳي ويس سوچيو ٿي ۽ سمجهيو ٿي. مان پنهنجي دليل ڪرڻ شروع ڪيم. موجوده ڳالهيون ۽ ٻاڻ سان منطق ۽ دليل ڪرڻ جي ڪوشش ڪيم. ان ۾ ته ڪو خيال ۾ رکي سچ ڪي ڳولهڻ جي منهنجي هڏيءَ کان گهڻو ئي شڪ ۽ هو ته ڇوڪريءَ جي هڏي منهنجي هڏيءَ کان الٽر گهٽ ۾ هئي. ڇوڪري مدو وکيان جو جاڻو هو ۽ منهنجي ڪاله تڪليف ڪاله لي وسدڙ ويچارن ڪي ٻالڻ ۾ هن ڪي ڪاله ڏوڪي جي لي. هن مولڪي جيون جو راز ٻڌايو هو جنهن ۾ ٻاپ لئي ڪري ڳالهه ڪوله هئي. ڇوڪري ٻڌيمان ۽ لهسوي هو ۽ ٻاپ لئي ڪري سگهيو. منهنجو دماغ آوازن جي خلاف بغاوت ڪرڻ لڳو. ڇوڪريءَ مولڪي ايلين ۾ ٻڌايو هو ته جو انسان ٻين جي خيالن لي ٿو هلي

منهنجي جسم ۾ ٻجلي گهمي ٿي وئي. مونکي لڳو غالب پئجي ويو. منهنجي اڳين ٿي لڳو جي حمار جو پڙس سوار ٿي ويو. وري سوچڻ ٿي لڳس ته ڇوڪري اهڙو نه هو. هو صاف دل ۽ همدرد هو. هن ڇوڪريءَ سان پنهنجي جيون لاهي هئي. هنکي سڀ ڪجهه، ماءُ پيءُ، ڀائرن ۽ ڀيڻين جو سمورو پيار هو. ڇوڪري ڪنهن کي ٻه ڏوک ٿي ڏئي سگهيو. سچو ڇوڪري ڪڏهن ٻه ٻولي ۽ ڳالهائي نٿو پئجي سگهي. هيءُ اجهي واهيات ٿا ڳالهائين. پڪ ٻيا. اهي منهنجي سوچ جو سلسلو ٽٽي پيو. آواز وري اچڻ لڳا. هڪ چيو،

"هن سومناٿ پاڻدي جي ڳالهه ٻڌي آهي؟"

"ڪهڙو سومناٿ پاڻدي؟" ٻئي پڇيو.

"اڙي، هو سومناٿ پاڻدي جو سڄو ري جو وڏو رئيس آهي."

"تنهنکي ڇا ٿيو؟"

"ڇوڪريءَ کيس ٻڌايو ته هو جوتشي آهي."

"ڇوڪري ۽ جوتشي! اڄڪلهه جو پڪ ٿو مري سو جوتشي ٿي ٿو پوي. روزي ڪمائڻ لاءِ اڄوڪي ماڻهن کي پهريائين جو چڪو روزگار آهي."

"ها." هڪ سلسلو قائم رکندي چيو، "سومناٿ کيس پنهنجي بنگلي تي گهرايو هو ۽ ڪجهه ڏينهن پاڻ وٽ رهايو هو. کيس جوتش ٻڌائيندو رهيو ۽ پوءِ هڪ ڏينهن ڇوڪري اڏوپ ٿي ويو ۽ تنهن سان گڏ سومناٿ جي سورهن سالن جي ڌيءُ به."

"وڏو پاپي ٿو ڏسجي ڇوڪري."

"وڏو پاپي آهي. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ جاچ ڪرڻ سان

آهي- جهڙي، جوان ٿيڻ، خوب عيش ڪرڻ، ڪجهه پيدا ڪرڻ ۽ آخر ۾ مري وڃڻ. بس ختم. انهن ٿيندو ئي ڪونهي.
ڀلائي ۽ ڀلائي ڪالهوءَ مري وڃڻ. بس ختم. انهن ٿيندو
آيو آهي ۽ ٿيندو رهندو."
"ها.... مرڻ ڪالهوءَ سڀ ڪري يا نه ڪري."
"پوڻي ۽ جو هڪ آدمي پاڻ سان هت آندو آهي ان پڏايو
ته هو جلدي هتان وڃڻا آهن."
"جو ڪين ويندا. پوڻي ۽ موني آسامي جاءِ ۾ قاسائي آهي.
هنڪي آهستي آهستي پاڻي ۾ زهر ملائي پيو ڏئي. بس هن
جو خالمو آڻي خود جائداد جو مالڪ بڻجي وهندو."
"۽ پوءِ سيڪجهه وڪڻي رڦوچڪر ٿي ويندو."
"اڙي، هو چالاڪ لڳي آهي. هت ڪيس سڪ جو نڪر
بو ملي. نه ته آئي ڪيو جهنگ ۾ پيو ڦرندو آهي."
"۽ پوءِ هنجي چڱي مٽي پليت ٿيندي اٿس."
"اڙي ڀائي، هنڪي ناس ڪري ڇڏيندو."
"نه پوءِ هنڪي آگاه ڪرڻ کپي."
"اڃا ڪهڙو واسطو؟"

ڪيو. هوءَ ٻرانگهه ۽ موم بتي کڻي ٻاهر هليو ويو ۽ پٺيان دروازو
بـ بند ڪري ڇڏيائين. ڪمري ۾ گهور اونداهي ٿي وئي.
ٻاهر پيڻ سان منهنجي اندر ۾ هڪ اڃلي گهمي وئي. مون
پاڻ تي نشو غالب ٿيندو محسوس ڪيو ۽ مولڪي گهمرڻ اچڻ
لڳا ۽ سمهي پيس. مون چاهيو ٿي ٻوڪيءَ جهڙي ڪجهه مولڪي
اچ ٻڌايو هو اُن تي غور ڪندس پر ننڊ اچڻ ڪري ائين ڪري
نه سگهيس ۽ دنيا کان بيخبر پلنگ تي پيو رهيس.

اُچانڪ ڪجهه آواز ٻڌڻ ۾ آيا. منهنجي خيال ۾ رات گهڻي
گذري چڪي هئي. دريءَ جي هيٺان ٻه ڄڻا پاڻ ۾ ڳالهائي
رهيا هئا. مان ڪن لڳائي ٻڌڻ لڳس.

”خوب ٻوڪيءَ جي چار ۾ ڦاٿو آهي، هيءُ بيوقوف.“
هڪ چيو.

”ٻڌو اٿم ته ڪيس ڪافي نقد پيسو آهي.“ ٻئي چيو.

”ٻوڪي ڦري سڀ ڪندس.“

”ٻوڪي پڪو ٺوڳي آهي.“

”۽ بيوقوف تي هن جو جادو چڙهي ويو.“

ائين چئي ٻئي ٽه ٽه ڪري کلڻ لڳا. ٻوڪيءَ جي، ٻاري ۽
هيءَ ٺٺوليءَ ڀري مولڪي ڏاڍو ڌڪ ڏنو. هن وري ڳالهائڻ
شروع ڪيو،

”ٻڌو اٿم ته ٻوڪي هنکي ڪي منتر ٻڌائي رهيو آهي.“

”ڪهڙا منتر؟“

”خياليءَ وڏائڻ جا منتر، جوان رهڻ جا منتر.“

”آها... منترن سان ته ڪا خيالي ٿڏي آهي! ٻوڪيءَ هن
کي پڪو الو بڻائي رهيو آهي. تنهنجو ڪهڙو خيال آهي؟“

”منهنجو ڪهڙو ٿو خيال ٿي سگهي؟ دنيا جو دستور

ڪجهه نه هئي آهي سو اڳي نه هئو ۽ پوءِ نه هوندو. جيون جدا جدا شڪلين ۾ ڦرندي رهي ٿي ۽ هڪ هڪ ڦيري کي اسين موت ٿا چئون ، ڇو جو ظاهري طرح هرهڪ ڦيرو جيون جو خاتمو ٿو نظر اچي يا انهن سمجهڻ ۾ ٿو اچي . پر سچ پچ اهو ڦيرو وري هڪ نئين جيون حاصل ٿو ڪري. هرهڪ آتما جا انسان جي سرير ۾ قيد آهي سا اڳي نه اهيءَ جسم ۾ رهي آهي. هرهڪ گلاب جو گل جو ٽاريءَ ۾ ڪلي ٿو سو هن دنيا ۾ اڳي نه ڪليو ۽ نڪو آهي. هرهڪ آتما پنهنجو پاڻ پٺو سانڍي ٿي رکي ۽ ڪجهه حد تائين اڳين جيون جي سمرتي نه سانڍي ٿي رکي . ڪي ڳالهيون ياد رکڻ جي آتما کي اجازت مليل آهي. جنهن هوندي روحاني شڪتيءَ جي چوٽيءَ تي ٿي پهچي ۽ کيس جاڳائڻ، ڏسڻ ۽ سمجهڻ جي ڪافي شڪتي آهي تنهن کيس اڳين جنمن جون سموريون ڳالهيون ياد اچي اينون وڃن. ڪجهه نه ڪنهن ۾ وساريو نٿو وڃي ڇو جو وسر هڪ نقصان آهي ۽ ڪالداس جي رٿا ۾ ڪجهه نه بي معني ۽ اجايو پيدا نه ڪيو ويو آهي. هرهڪ خيال کي پنهنجو پنهنجو ڪارڻ ۽ ڪاريه آهي. هرهڪ لفظ هرهڪ شوڪارو، هرهڪ اکين مان ڪرندل آنسو اڪيو ٿو وڃي . زندگيءَ کي لامحدود ۽ لافاني بنائي ٿو سگهجي پر ان کي ڪن نيمن انوسار سنڀالڻو آهي ۽ لمعو نئون رکڻو آهي. پراچين ڪال ۾ ائين ڪرڻ بلڪل آسان هو ڇو نه ان وقت اسانجي ڌرتي سچ جي ويجهو هئي . هن وقت نه ڌرتي وري سچ جي ويجهو وڃي رهي آهي ۽ انهيءَ ڪري انسان جي خيالي وڌندي ٿي رهي . پر انسان کي اها خبر نه آهي نه انهن ڇو ٿو ٿئي. انسان پنهنجو ماحول نٿو ڦيرائي. اها قدرت آهي جنهنجي اعلان جي، جنهنجي حڪم جي انڌرائي

ٻوي ۽ پنهنجو آئيندو يا جنهنکي نصيب ٿا چون ٺاهڻو ٿو ٻوي. ارادي جي قوت يا اِڇا شڪتيءَ سان اِنسان هرڪنهن شيءِ تي حڪم هلائي ٿو سگهي- سواءِ ”برهم“ جي. ڇو ته ”برهم“ هڪ ايشوري وستو آهي، برهم خود ايشور آهي ۽ ايشور تي حڪم هلائي نٿو سگهجي. برهم آتمڪ هستي کي ۽ آتما ۽ آئين ٿيڻ کي ۽ اهو ”ڄاڻو آئو“ يا ”ڄاڻو ڪرائو“ هستي ڪوي. مطلب اهو آهي ته برهم جي ڪرڻي کي پنهنجي سائي ڪرڻي ڪسي ڪنهن بيءِ آتما ۾ گڏيل آهي جو پرڪرتيءَ ٻهراون ٿي پيدا ڪري ڇڏيو آهي. اهي ٻئي هرحالي هڪ ٿي رنگ ۾ رنگيل ساڳين ٻرن وارا هڪ ٿي طرف اُڏامندڙ پکين وانگر آهن. اهو برهم جو ڪرڻو اِنسان جي لشهي جي سهائتا ٿو ڪري ۽ کيس وڏي ۾ وڏيءَ منزل تي ٿو پهچائي. سندن زور مان جيون جي اُمتي ٿئي ٿي. جنهن اِنسان ۾ اهڙي ڪرڻي جو اپاءُ آهي تنهنکي وري ڪوڙين ۾ اڄڻو ٿو ٻوي جنهين کيس سائي ڪرڻي جو سنگ حاصل ٿئي. ان ڪرڻي کانسواءِ جيون اُڏوري آهي. ان کي ڪو به ارادو ساڙي نٿو سگهي. اهو پنهنجو پاڻهي پيدا ٿيڻ کي ۽ پنهنجو پاڻ ۾ پيدا ٿو ٿئي ۽ پنهنجي جولاهل آتما تي سوڀ جو پاڇو ٿو وجهي. ٻيءَ سڀ ڪنهن شيءِ تي ارادي جو حڪم هلي ٿو سگهي، صرف اهو ”برهم جو اُلو“ ئي آزاد آهي- خود مختيار آهي.“

اِئين جئين ماوگي ڪجهه رکيو. سندس نظر دريءَ کان ٻاهر ٿي ويئي- هڪ خالي نظر. هن وري چيو،

”جيون انس آهي- اَمر آهي. ڪاٻه شيءِ جا جنوت آهي تنهنکي هميشه لاءِ جيوت رهڻ گهرجي. جنهنکي موت ٿو چيو سو قدرت جي اَٽل قاعدي موجب اسمهو آهي. جو

حقيقت ۾ هڪ آهي سو اُهو نه گهٽجي نه وڌي. جيون جدا
جدا شڪلين ۾ ظاهر ٿيندو رهي ٿو ۽ ڪنهن قدرتي ڪي اصول
مطابق نه جيئرو ۽ نه مُئو ٿو ٿئي. طرح طرح تبديل ٿيندو جيون جو
عالمگير ٿو ٿئي ۽ ان سڀني ۾ آهي. اُن سڀ ڪم اهو
ڪيو ٿو جي ڪنهن نئين جيون حاصل ڪري ٿو. ڪڏهن آتما جا
انسان جي روپ ۾ قيد آهي سا اُن ۽ ان جي جسم ۾ رهي آهي.
ڪڏهن ڪنهن ٻئي شڪل جي ٿيڻ ۾ اُن تي جي دنيا ۾ اچڻ
نه ٿيو ۽ ڳولڻ آهي. ڪڏهن آتما پنهنجو پاڻ ٻاهر ساڳي ئي
رهي ۽ ڪنهن ٻئي نئين آتم جيون جي سفر ۾ ساڳي ئي
ٿي رهي. انهي ڳالهه ۾ لکيو آهي آتما جي اهڃاڻ ملڻ
آهي. ڪڏهن ڪڏهن روحاني شڪتي جي ڄاڻ لاءِ ٿي ليکي
۽ ڪيترن ڏينهن ۽ سمجهڻ جي ڪري شڪتي آهي لاڳو
ڪيس ان کي سمجهڻ سان پيدا ڪري جيئن اچي ٿو ۽ جيئن
حقيقت ۾ جيڪو ان وسيلي ٿئي ٿو ۽ وري ڪنهن لاءِ
آهي ۽ ڪتابن جي ذريعي حقيقت ۾ ان عمل ۽ اچڻ پيدا ٿو
ٿيو رهي آهي. ڪڏهن عمل کي پنهنجو پنهنجو ڪارڻ ۽ ڪاريه
آهي. ڪڏهن ڪنهن ڪڏهن شڪار، ڪڏهن انهي مان لڪل
آسرو لکيو ٿو وڃي. زندگي کي لامحدود ۽ لافاني ٿئي ٿو
سگهجي ٿو ان کي ڪنهن ٻين اوتار سمجهيو آهي ۽ انهن ڏٺو
ويو آهي. پراڻن ڪال ۾ الڳ ڪري پاڪ آسان ڪرڻ ٻيو نه
ان وانگر اسانجي ذري سڀ جي واڌارو ٿئي. هن وقت به
ذري ذري سڀ جي واڌارو رهي آهي ۽ انهيءَ ڪري
انسان جي حياتي وڌندي ٿي رهي. پر انسان کي اها خبر
نه آهي ته انهن جو لوڪ ٿئي. انسان پنهنجو ماحول ٺاهي ٿو ٿيرائي. اها
قدرت آهي جنهن جي اعلان جي جنهن جي ڪري جي انساني

پوي ۽ ٻنهيجو آئيندو يا جنهنکي نصيب ٿا چون ناهيو نه پوي.
ارادي جي قوت يا اِها شڪتي، سان انسان هرڪنهن شيءِ
تي حڪم هلائي ٿو سگهي- سواءِ "برهم" جي. ڇو ته "برهم"
هڪ ايشوري وستو آهي، برهم خود ايشور آهي ۽ ايشور تي
حڪم هلائي نٿو سگهجي. برهم آتمڪ شڪتي کي ۽ آتما ۽ اُن
ٻنهي کي ۽ اهو "ڄاڻو الو" يا "ڄاڻو ڪرتا" شڪتي ڪوٺي. مطلب
اهو آهي ته برهم جي ڪرتي کي ٻنهيجي ساني ڪرتي ڪسي
ڪنهن نه آتما ۽ ڳولڻو آهي جو پرڪرتيءَ ٻهرون ٿي پيدا
ڪري ڇڏيو آهي. اهي ٻئي عمرخيالي هڪ ئي رنگ ۽ رنگمل
ساڳين پرن وارا هڪ ئي طرف اڏامندڙ پکين وانگر آهن. اهو
برهم جو ڪرتو انسان جي نفس جي سهائتا ٿو ڪري ۽ کيس
وڏي ۽ وڏيءَ منزل تي ٿو پهچائي. سندن زور مان جيون
جي اُنتي ٿئي ٿي. جنهن انسان ۾ اهڙي ڪرتي جو اپاءُ آهي
تنهنکي وري جُڙتين ۾ اچڻو ٿو پوي جيستين کيس ساري
ڪرتي جو سنگ حاصل ٿئي. ان ڪرتي ڪانسواءِ جيون اڌوري
آهي. ان کي ڪو به ارادو ساڙي نٿو سگهي. اهو ٻنهيجو پاڻهي
پيدا ٿيل ڪي ۽ ٻنهيجو پاڻ ۾ پيدا ٿو ٿئي ۽ ٻنهيجي ڇوللهل
آتما تي سوڀ جو پاڇو ٿو وجهي. ٻيءَ سڀ ڪنهن شيءِ تي
ارادي جو حڪم هلي ٿو سگهي. صرف اهو "برهم جو الو" تي
آزاد آهي- خود مختيار آهي."

اُنهن جي ٻولي ڪجهه رکيو. سندس نظر ڏوريءَ کان
پار تي واڻي- هڪ عالي نظر. هن وري چيو،

"جيون اٽل آهي- اَمر آهي. ڪاٺ شيءِ جا جيوت آهي
تنهنکي هميشه لاءِ جيوت رهڻو ڪونهي. جنهنکي موت ٿو چيو
وڃي سو قدرت جي اٽل قاعدي موجب اسمجهو آهي. جو

پيس. سڄ چڱو مٿي چڙهي چڪو هو. ليٽندي ليٽندي مون کي ننڊ اچي ويئي. در کلڻ جو جهڪو آواز منهنجي ڪنن تي پيو ۽ اک کلي پيئي. ڏٺم ته ساڳيو ماڻهو هٿ ۾ ٿري کڻي اندر آيو. ٿري ۾ ٿلهن سان ڀريل پليٽ هئي جا هن ٿپائيءَ تي رکي ۽ صبح وارا ڀريل کڻي هو ٻاهر هليو ويو. سڄ جو پاڇو ڪجهه لڙيل هو. سمجهيم ته ٻپهريءَ جو وقت هو. مان ڦل کائي پلنگ تي وهي رهيس. ٿوري وقت کان پوءِ در کليو ۽ ساڳيو ماڻهو اندر آيو پر هن وقت هو اڪيلو نه هو. ساڻس گڏ ٻوڪي به هو. ٻوڪيءَ مرڪي ڪيڪاريو. ماڻهو ڀريل کڻي ٻاهر هليو ويو ۽ ٻوڪي منهنجي پاسي ۾ ويهي چوڻ لڳو،

"ڪهڙو حال آهي؟"

"بلڪل ٺيڪ آهي." مون مرڪندي چيو.

"تنهنجي ڪمري مان آرسيءَ واري ڊريسنگ ٽيبل مون تي ڪٽائي ڇڏي آهي. مون سمجهيو پئي ڪو ڪم نه هوندي توهان هر هر پنهنجي شڪل آرسيءَ ۾ پيو ڏسندا ان. اچا تون تون آهين. پنهنجي صورت آرسيءَ ۾ ڏسڻ سان تنهنجي سر تي غرور سوار ٿي ويندو. دماغ خوديءَ سان ڀرجي ويندو. خوديءَ کي مارڻو اٿئي. تو ۾ اچا ارادي جي قوت نه گهٽ آهي. جيسين تنهنجو ارادو اٽل نه ٿيندو تيسين تون ڪجهه به ڪري نه سگهندين."

انهن چئي ٻوڪي مٿي پلنگ تي چڙهي سوڪو ٿي ويٺو ۽ سلسلي کي جاري رکندي وري چوڻ لڳو،

"ارادي جي قوت ۽ دائري کي ڪابه حد نه آهي. انهيءَ ۾ ڪنهنکي به دخل ڪونهي. انسان پنهنجي ڪرم ڪيتر ۾ آزاد آهي ۽ ڪيس ارادي موجب ٿي پنهنجي جيون ناهڻي ٿي

ڪڍي وٺي ٿي ڏٺي. پر اندازو لڳائي نه سگهيس ته ائين جو ڇو ٿيو. صبح جو ڪمري ۾ ڪو ضرور آيو هوندو جنهن اچي دريءَ جو پردو پاسي ڪيو هو ۽ تپائيءَ تي تازا گل رکيا هئا. ايتري ۾ در تي آواز ٿيو. ڏٺم ته ڪو شخص جنهن جو جسم اڇي ۽ صاف برقعي ۾ ڍڪيل هو، هٿ ۾ ٽري کڻي اندر آيو. ٽري ۾ کير جو گلاس ۽ ميوي سان ڀريل پليٽ هئي. هوءَ ڪجهه به ڳالهائڻ بنا ٽري ٽيبل تي رکي ٻاهر هليو ويو. مون سمجهيو ته مهمانيءَ لاءِ ليڊي موڪلي وئي آهي. ليڊي ڪري مان اچي دريءَ وٽ بيٺس. سوچڻ لڳس ته آخر ڪيترا ڏينهن قيد رکيو ويندس. آخر موکي اڪيلو رکڻ ۾ ڪهڙو راز رکيل هو. بوڪيءَ ڇا ٿي چاهيو؟ اها ڪهڙي ٻڪيا هئي جا موڪلان ورلي ٿي وئي. صبر، مون ٻاڻ کي بوڪيءَ جي هٿن ۾ سونپي ڇڏيو هو ۽ منهنجو بوڪيءَ ۾ پورن وشواس هو ۽ تنهن سان گڏ ٻاڻ ۾ به. ايتري ۾ مون هڪ مڌر گيت جو آواز ٻڌو. ڪو هيٺ باغ ۾ ڳائي رهيو هو. ڪهڙو نه سريلو ڪنٺ هو جنهن مان امرت سندر سر لهري رهيا هئا. جهڪي هيٺ نهاريم ته باغ جو مالهي ڳائي رهيو هو ڪيس اڳيم ڳائيندو ڪونه ٻڌو هوم. ٿي سگهي ٿو شايد ان طرف مون ڌيان ئي ڏنو هجي ڪجهه وقت هو ڳائيندو رهيو ۽ سندس مڌر سنگيت جون لهرون من کي مچلائينديون رهيون ۽ دل کي ٺراوت ملندي رهي. هڪ اڪيلائي ۽ ٻيو سهانو سمو ۽ وري مٺو سر. هڪ الوکي آنند جو انڀو ٿيڻ لڳو. ڪجهه دير ڪان پوءِ آواز بند ٿي ويو. دل وري ان گيت کي ٻڌڻ لاءِ تڙپڻ لڳو. الائي ڇو اهو آزمان ٿيو ته هو وري ڳائيندو پر مالهيءَ جي گيت جو آواز وري ڪن تي نه پيو. مان اداس ٿي اچي پلنگ تي ليٽي

بخشيندي هاڻي لون وچي سگهين ٿو.؟

مان ٻوڪيءَ واري ڪمري ۾ داخل ٿي پٺيان در ۾ ڪڙي
اچي ويٺس. پٺيان ڪنڊي لڳڻ جو آواز ٻڌم. سمجهيم ته مولڪي
قيد ۾ ٻڌايو ويو آهي. ڪمري ۾ گلن جي هلڪي سڳند
سان دماغ تر ٿي رهيو هو. مون پنهنجي جسم ۾ بجليءَ جون لهرون
گهمنديون محسوس ڪيون. هڪ نشو دماغ تي غالب پوندو
محسوس ڪيم. وڏي سامهون ڊريسنگ ٽيبل ۾ لڳل آرسيءَ
۾ نهاريم. ڏٺم ته منهنجو نڪ، ڪن، ڳل سرخ ٿي ويا هئا ائين
محسوس ڪيم ته مولڪي ڳهري ننڊ اچي رهي هئي ۽ وڃي
پلنگ تي سمهي پيس. سمهڻ سان ئي ننڊ ڪٽي ويئي.

اک کلي ته ڏٺم ته سامهون دريءَ جو پردو ڪنهن پاسي
سيري ڇڏيو هو ۽ سج جي سيتل ۽ سونهري ڪرڻن جهرمر
لائي ڏني هئي. مان اچي دريءَ وٽ ويٺس. ٿڌي ٿڌي ۽
مٺي هير لڳي رهي هئي. ڏور ڏور ڪان جهرڻي جو مڌر گيت
پئي ٻڌڻ ۾ آيو ۽ لنهنڪان ڏور پهاڙ جي چوٽين تي سج جي
روشنيءَ ۾ برف شمشي وانگر چمڪي رهي هئي. چوڌاري
ساوڪ ئي ساوڪ هئي. طرح طرح جا گل هئا. دريءَ جي
هيٺان ۾ گلاب جون ولهون لڳل هيون جي دريءَ تائين اچي
پهتيون هيون. ٻوڪيءَ جهڙا رس مولڪي پياري هئي تنهن
مولڪي تازو توانو ٻڌائي ڇڏيو هو. مون جسم جي هرهڪ حصي
۾ تازگي محسوس ٿي ڪئي. مون پنهنجان آرسيءَ ۾ شڪل ڏسڻ
ٿي چاهي. ڏٺم ته ڊريسنگ ٽيبل ڪمري مان غائب هئي.
منهنجي حيرت جي حد نه رهي، ٽيبل ڪمري مان ڇو ڪڍي
ويئي، ڪهڙي وقت، الهيءَ جي مولڪي ڪا به ڪل نه پيئي.
شايد جڏهن مان ننڊ جي نشي ۾ غافل هوس ان وقت ئي ٽيبل

ڇالي ۽ ني گلاس رکڻ جو اشارو ڪيو. پاڻي ۽ جو گلاس رکي چند و پاهر ويو.
بوڪي ڪرسيءَ تان اٿيو مون ڏانو ته سندس هٿ ۾ هڪ ڪارو ويڙهيل سنڙهيل ڪوراڻ جو پتو هو. هن پتو کولي اُن مان ڪا شيءِ ڪڍي گلاس ۾ وڌي. هن چيو،
”ڪجهه وقت واهه.“
مان وٺي رهيس. ٿوري وقت کانپوءِ جڏهن پاڻيءَ مان ٽوڪڙا لهڻ بند ٿيا بوڪيءَ گلاس کنيو ۽ منهنجي طرف وڌي آيو ۽ چوڻ لڳو،
”هي پي وڃ.“
مان هڪ ڪمس ۾ پاڻي پي ويس.
”ٻيا ڊپ داه جي اهو پاڻي پي ونين؟“ بوڪيءَ چيو.
”ڊپ ڇاجو؟ هڪ ته مون اوهانکي وچن ڏنو آهي ته جيئن چولدءَ لهڻ ڪندس پر جيڪڏهن پاڻيءَ ۾ زهر به هولدو ته مونتي اثر نه ٿيندو.“ مون جواب ڏنو.
”اِئين ڇو؟“
”ڇو جو منهنجو جسم مرض جي نالي مان واقف نه آهي. منهنجي خون ۾ اهڙي طاقت آهي جو زهر جو مقابلو ڪري سگهندو.“
”تنهنجو پاڻ ۾ اعتبارو شواس آهي؟“
”بيشڪ. منهنجو پاڻ ۾ اعتبار و شواس نه هجي ها ته هن وقت اوهان سمت نه هجو ها.“
”اهو ٺيڪ آهي. مون توکي ڪن اوٺين جي رس ڏني آهي. اها رس نه صرف تنهنجي اندر ۾ بجلي پيدا ڪندي پر تنهنجي ٿڪاوٽ به دور ڪندي تنهنجي دماغ کي آرام

ڏسندي ھاڻي لون وڃي سگھين ٿو.؟

مان يوگيءَ واري ڪمري ۾ داخل ٿي پنھنجي ڊر ٻڪڙي اچي ويٺس. پنھنجي ڪنڌي لڳڻ جو آواز ٻڌم. سمجھيم ته مونکي قيد ۾ ٻڌايو ويو آھي. ڪمري ۾ گلن جي ھلڪي سڳنڌ سان دماغ تر ٿي رھيو ھو. مون ته پنھنجي جسم ۾ اجالي جون لھرون گھمنديون محسوس ڪيون. ھڪ نشو دماغ تي غالب پوندو محسوس ڪيم. وڏي سامھون ڊريسنگ ٽيبل ۾ لڳل آرسيءَ ۾ نھاريم. ڏٺم ته منھنجو لڪ، ڪن، ڳل سرخ ٿي ويا ھئا ائين محسوس ڪيم ته مونکي گھري ننڊ اچي رھي ھئي ۽ وڃي پلنگ تي سمھي پيس. سمھڻ سان ئي ننڊ ڪٺي ويئي.

اک کلي ته ڏٺم ته سامھون دريءَ جو پردو ڪنھن پاسي سيري ڇڏيو ھو ۽ سج جي سنھڙي ۽ سونھري ڪرڻن جھرمر لائي ڏني ھئي. مان اچي دريءَ وٽ بيٺس. ٿڌي ٿڌي ۽ مٺي ھير لڳي رھي ھئي. دور دور کان جھرڻي جو مڌر گيت پئي ٻڌڻ ۾ آيو ۽ ننھنڪان دور پھاڙ جي چوٽين تي سج جي روشنيءَ ۾ برف شمشير وانگر چمڪي رھي ھئي. چوڌاري ساوڪ ئي ساوڪ ھئي. طرح طرح جا گل ھئا. دريءَ جي ھيٺان ۾ گلاب جون ولون لڳل ھيون جي دريءَ تائين اچي پھتيون ھيون. يوگيءَ جو ڪا رس مونکي پياري ھئي تنھن مونکي تازو توانو بڻائي ڇڏيو ھو. مون جسم جي ھرھڪ حصي ۾ تازگي محسوس ٿي ڪئي. مون پنھنجي آرسيءَ ۾ شڪل ڏسڻ ٿي چاھي. ڏٺم ته ڊريسنگ ٽيبل ڪمري مان غائب ھئي. منھنجي حيرت جي حد نه رھي، ٽيبل ڪمري مان ڪو ڪڍي ويئي، ڪھڙي وقت، الھيءَ جي مونکي ڪابه ڪل نه پيئي. شايد جڏھن مان ننڊ جي نشي ۾ غافل ھوس ان وقت ئي ٽيبل

پاڻيءَ لي گلاس رکڻ جو اشارو ڪيو. پاڻيءَ جو گلاس رکي
چند و باهر ويو.

بوکي ڪرسيءَ تان اٿيو. مون ڏٺو تہ سندس هٿ ۾ هڪ
ننڍو ويڙهيل سيڙهيل ڪمرڻ جو پتو هو. هن پتو کولي اُن مان
ڪا شيءِ ڪڍي گلاس ۾ وڌي. هن چيو،

”ڪجهہ وقت وٺ.“

مان وٺي رهيس. ٿوري وقت ڪاپوءِ جڏهن پاڻيءَ مان
ڦوڪڻا لهڻ ٿي تہ بوکيءَ گلاس کيو ۽ منهنجي طرف وڌي
آيو ۽ چوڻ لڳو،

”هي پي وڃ.“

مان هڪ ڍڪ ۾ پاڻي پي ويس.

”هنا ڊپ ڏاهہ جي اهو پاڻي پي وئين؟“ بوکيءَ چيو.

”ڊپ ڇاجو؟ هڪ تہ مون اوهانکي وڃڻ ڏنو آهي تہ
جيئن چولهہ ٺيڪ ڪندس. پر جيڪڏهن پاڻيءَ ۾ زهر بہ
هوندو تہ مونتي اثر نہ ٿيندو.“ مون جواب ڏنو.

”اهين ڇو؟“

”ڇو جو منهنجو جسم مرض جي ناليءَ مان واقف نہ آهي.
منهنجي حسن ۾ اهڙي طاقت آهي جو زهر جو مقابلو ڪري
سگهندو.“

”تنهنجو پاڻ ۾ اعتبار وشواس آهي؟“

”بيشڪ. منهنجو پاڻ ۾ اعتبار وشواس نہ هجي ها تہ هن
وقت اوهان هيس نہ هجو ها.“

”اهو ٺيڪ آهي. بوت لوکي ڪن اوڻين جي رس ڏني
آهي. اها رس نہ صرف تنهنجي اندر ۾ ٻجلي پيدا ڪندي
پر تنهنجي ٿڪاوٽ بہ دور ڪندي. تنهنجي دماغ کي آرام

اُنين ڇٽي هن ٻولڊالهن لهارءِ. مان ڇپ ٿي ويس. اسين اڇي پينٽ ۾ ونڊاسين. ڇوڪري منهنجي سامهون ويٺو هو ۽ ڇڪ رهيو هو.

”تو منهنجو شرط قبول ڪيو آهي. شرط اهو آهي ته مان جيئن ڇوڪري ڇولدس ائين ڪندين. ائين آهي؟“

”بلڪل درست تا ڇٽو.“

”اسان گهڙيءَ کان پوءِ گهر جو مالڪ مان آهيان. ۽ تون مولوي هڪ قيدي آهين. مولڪي اهو حق آهي ته مان قيديءَ سان ڪهڙي نه رويش هلان. ائين ٺيڪ آهي؟“

”ائين ٺيڪ آهي.“

” تو جيڪو ڪمرو منهنجي لاءِ صاف ڪرايو آهي انهيءَ ۾ ڇوڪري رهڻو پوندو. ڪيترا ڏينهن سو ڇٽي نه ٿو سگهان. دروازو ٻاهران بند ڪيو ويندو. ڇوڪري ڪنهن سان ڳالهائڻ جي اجازت نه آهي. جيڪڏهن ڪمرو ٻه سان ڳالهائي ته تون انجو جواب ڏيندين. پنهنجو پاڻيهي ڪنهن سان به نه ڳالهائيندين. ڇڏ منظور آهي؟“

”مون وچن ڏنو آهي. مولکي هر ڳالهه منظور آهي.“

”ته وڃ. وڃي انهيءَ ڪمري ۾ آرام ڪر.“

”۽ تو هان؟“

”مان تو واري ڪمري ۾ ڊيرو ڄمائيندس.“

مان اٿي وڃڻ لڳس. اڃا دروازي تائين پهتس مس ته ڇوڪريءَ پٺيان آواز ڏنو، ”ترس، هڪ ٻي به ڳالهه بڌ.“

مان واپس موٽي آيس.

”هڪ پاڻيءَ جو گلاس گهراءِ.“

مون ڇمدوءَ کي سڏ ڪيو. هن پاڻي آندو. ڇوڪريءَ کيس

منهنجي طرف وڌڻ لڳو. مان اهو محسوس ڪرڻ لڳس
اهو الو منهنجي طرف وڌندو ٿي آيو ۽ رستي ۾ گاهه ۽
ٻوٽا ساڙيندو ٿي آيو. جڏهن منهنجي ويجهو آيو ته هن سندس
رنگ بدلجي نيرو ٿي ويو. اهو اسرار ڏسي مان گهٻرائجي
وڃڻ بر گهڙيءَ ۾ مون حوصلو سنڀالي ورتو ۽ پهر جيان پهتو
اهي رهيس. الو بلڪل منهنجي پرسان اچي ويو. اڳتي ٿي
مان ” اوم .... اوم “ اچارڻ لڳس. منهنجون اکيون بند ٿي
ويون. وشيءَ جو تاب سهي نه سگهيس. خود بخود منهنجا
ٻئي هٿ مٿي کڄي ويا. ان الاهي الي جي آمد ۾ منهنجي
چپن ٿي هڪ الوڪي مرڪ اچڻ لڳي. ها دب داهه جي مون
الي جو سواگت ڪيو. منهنجون اکيون اڃا بند هيون. الوقت
اهو محسوس ڪيم ته باهه جو الو مولکي وڪوڙي ويو هو.
منهنجا ڪپڙا تڙ تڙ ڪري اڏامڻ پيا. هڪ سيتل باهه جو الو
هئو. اوچتو آواز ٿيو. منهنجون اکيون کلي ويون. باهه جو الو
غائب ٿي ويو. چوڌاري نهاريم ته سائين بالڪل هو ۽ منهنجي
سامهون بوگي پيلو هو ۽ مسڪي رهيو هو. هن پنهنجي هٿ
سان مونکي آشيرواد ڏني ۽ بابهن ڪالوني گهر طرف هلڻ لڳو
۽ چوڻ لڳو.

” مون لوکي ڪيترا دفعا ٻڌايو آهي ته مؤمت آهي ٿي
ڪولہ. هر شيءِ جا پيدا ڪئي وئي آهي اللہ آهي. بدل
سدل پرڪرتيءَ جو اسعر ۽ اچل نيم آهي. جيڪڏهن الين آهي
ته پوءِ دب جا جو؟ باهه جو الو مون پيدا ڪيو هو، لنهنجي
پرکها وٺڻ لاءِ ته ڪيتري قدر تون مؤمت کان ڏجين ٿو. پر الين
ٿو ڏسڻ ۾ اچي ته منهنجو سبق تو نه صرف ياد ڪيو آهي پر
ان تي پورو عمل به ڪرين ٿو. مونکي بيحد خوشي آهي.“

ڪو به خيال نه ڪر، آئون هاڻي واپس گهر موٽي و

”نه پوءِ رات جو پوڄن مولوٽ ٿي ڪجو.“

”نه، مان پوڄن ڪري ايندس.“

اهين چئي هو رمندو رهيو ۽ مون واپس گهر جي واٽ ورتي.

اڄ مون پاڻ کي ڪجهه سنجيده محسوس ڪيو. منهنجي دماغ ۾ هڪ عجيب خيال ڊوڙڻ لڳو. هڪ ڏاڍو خيال. دل ۾ هڪ خواهش هئي. هڪ بيتاب خواهش جنهنجي جلد پاس جو مان ڪجهه به اندازو نه لڳائي سگهيس. پوڳيءَ مونکي ڏيکارڻ جي ڪوشش ڪئي هئي پر مان تڪليف کان لٿي ڏلس. مونهن ڊپ جو ڪالو نشان به ڪونه هو ۽ نه موت ۾ ئي ڪو منهنجو اعتبار هو. باقي رهيو ساڍا جو خيال. ألهيءَ لاءِ به مان تيار هوس.

سج لهي چڪو هو. مان رات جو پوڄن ڪري پنهنجي گهر جي باغيچي ۾ گهمي رهيو هوس. پوڳي اڃا ڪونه آيو هو. سوچي رهيو هوس ته آخر پوڳي ڪٿ هو. مونسان هن جو اُلي سنبند ئي ويو هو. مونکي سندس لاءِ بيحد محبت هئي. اهين ٿي پاسڻ ۾ آيو نه اسان ٻنهين جي محبن ڪسان سچائي هئي. شايد جڳن کان هڪ ٻئي سان پيار هو. پوڳيءَ جسم لپ ڪري پاڻ کي ٻري ٻوڙڻ چاهيو هو. هن پاڻ کي سچالو هو ۽ ايشور کي پاتو هو. هن جو سر ٻڌ تي قبضو هو. آتما سندس وس ۾ هئي. اولداهي ٿي ويئي. پوڳي اڃا نه آيو. خبر نه آهي ڇو ڪيس دير ٿي هئي. اهو وشواس هوم ته اوس ايندو. مان انهن ئي خيالن ۾ هو هوس ته اوچتو ڏٺم ته وڻن جي وچ ۾ هڪ چمڪاٽ ٿيو. هڪ باه جو آلو اڀريو ۽ آهستي آهستي پنهنجي ٿي ويو. ان پنهنجي مان هڪ آلو لڪتو

لٺون جو ڪجهه من ۾ سوچي رهيو آهين سو بلڪل
درست آهي. مون لوڪي صرف جنم مرڻ جو قيدو ۽ اُهي
ڪان مڪتي پائڻ جو ساڌن ٻڌايو آهي. پر لٺون پورڻتا ڪيئن
پائيندين اهو اڃا لوڪي نه ٻڌايو اٿم. انهيءَ ٻاري ۾ مان لوڪي
ڪجهه اڳ ۾ ٻڌائي چڪو آهيان پر ان لِي وڌيڪ وستار
ڪرڻ لئو چاهيان“

مون اُبهرالي ۽ انتظار ڏيکاريندي چيو،

”ڇو مهراج! اُهين ڇو؟“

يوگي اُتر ڏيان لِي ويو. ڪجهه وقت رُکي چوڻ لڳو،

”اهو گيان تمام گهرو گيان آهي. ٻيا! بيحد گهرو ۽ لهايت
ڪٺن. ڇا لٺون سختيون ۽ تڪليفون برداشت ڪري سگهندين؟“

”مولکي سڀ ڪجهه منظور آهي.“

”پر هڪ شرط آهي.“

”ڪهڙو؟“

”ان گيان لاءِ گهور ساڌنا جي آوشڪتا آهي. اُرڪي
جهڪي ۽ چولدس سو مِٺو پولدءِ.“

”اهو شرط به مولکي منظور آهي.“

”لٺ پوءِ لِيار ٿِيءُ. مان اڄ سنجها سمي لٺو وٽ ٻهڄي
ويندس.“

مان منجهي پيس. سوچيم ته يوگي ڪٿي ۽ ڪيئن اُبندو
منهنجي گهر جي ڪمس ڪهڙي خبر ته ڪٿي آهي. مون اهو
مناسب سمجهيو ته مان ڪمس ڇوان ته ٻاڻ مولکي هتي ڪلاڪ جي
پوءِ مان ڪمس گهر وٺي ويندس. يوگي شايد منهنجو خيال
پالهي ويو ۽ چوڻ لڳو،

”مان پنهنجو پاڻهي لنهنجي گهر پهچي ويندس. منهنجو

ڪوا، خيال نه ڪر. اون هاڻي واپس گهر موٽي وڃ
"نه پوءِ رات جو پوڄن مولوت تي ڪجو."
"ها، مان پوڄن ڪري ايندس."

اُهين چئي هُو رمندو رهيو ۽ مون واپس گهر جي واٽ ورتي.

اڄ مون پاڻ ۾ ڪجهه سنجيده محسوس ڪيو. منهنجي دماغ ۾ هڪ عجيب خيال ڊوڙڻ لڳو. هڪ ڏڏلو خيال. دل ۾ هڪ خواهش هئي. هڪ بيتاب خواهش جنهنجي جلد پاس جو مان ڪجهه به اندازو نه لڳائي سگهيس. پوڪيءَ مولڪي ڊپهاڙڻ جي ڪوشش ڪئي هئي پر مان تڪليف کان لٽي ڊلس. مونکي ڊپ جو نالو نشان به ڪونه هو ۽ نه موت ۾ ئي ڪو منهنجو اعتبار هو. باقي رهيو سائنا جو خيال. الهيءَ لاءِ به مان تيار هوس.

سڄ لهي چڪو هو. مان رات جو پوڄن ڪري پنهنجي گهر جي باغيچي ۾ گهمي رهيو هوس. پوڪي اڃا ڪونه آيو هو. سوچي رهيو هوس ته آخر پوڪي ڪير هو. مونسان هن جو اُلي سنبنڌ ٿي ويو هو. مونکي سندس لاءِ بيحد محبت هئي. اُهين ٿي پاسڻ ۾ آيو ته اسان ٻنهين جي صدين کان سڃاڻپ هئي. شايد جڳن کان هڪ ٻئي سان پيار هو. پوڪيءَ جهپ لپ ڪري پاڻ کي ٻري پورڻ ٻڌايو هو. هن پاڻ کي سڃاتو هو ۽ ايشور کي پاتو هو. هن جو سرير تي قبضو هو. آتما سندس وس ۾ هئي. اولداهي ٿي وئي. پوڪي اڃا نه آيو. خبر نه آهي ڇو کيس دير ٿي هئي. اهو وشواس هوم ته اوس ايندو. مان انهن ئي خيالن ۾ محو هوس ته اوچتو ڏٺم ته وڻن جي وچ ۾ هڪ چمڪاٽ ٿيو. هڪ باه جو اُلو اُڀريو ۽ آهستي آهستي پنيت ٿي ويو. ان پنيت مان هڪ اُلو لڪتو

لون حو ڪجهه من ۾ سوچي رهيو آهين سو بلڪل وسعت آهي. مون لوڪي صرف جنم مرڻ جو ڦيرو ۽ آهيءَ ڪان مڪتي پائڻ جو ساڌن ٻڌايو آهي. ۽ لون پورڻتا ڪيئن پائيندي ان اهو اجا لوڪي نہ ٻڌايو اٿم. اهيءَ باري ۾ مان لوڪي ڪجهه اڳرو ٻڌائي جڪو آهيان ۽ ان لي وڏي وستار ڪري لقو چاهيان "

مون ابهرائي ۽ انتظار ڏيکاريندي چيو،

"جو مهراج! الئين جو؟"

يوگي الترڏيان لي ويو. ڪجهه وقت رکي چوڻ لڳو،

"اهو گيان تمام گهرو گيان آهي. ڇا! پيدا گهرو ۽ لهايت ڪٺن، ڇا لون سختيون ۽ تڪليفون برداشت ڪري سگهندين؟"

" مولکي سڀ ڪجهه منظور آهي."

"۽ هڪ شرط آهي."

" ڪهڙو؟"

" ان گيان لاءِ گهر ساڌنا جي آوشڪتا آهي. لوکي جهڪي اُ چولدس سو مڃڻو پوندو."

" اهو شرط بہ مولکي منظور آهي."

" تہ پوءِ تيار ٿيءُ. مان اج سنجها سمي تو وٽ پهچي ويندس."

مان منجهي پيس. سوچيم تہ يوگي ڪٿي ۽ ڪيئن ايندو منهنجي گهر جي کيس ڪهڙي خبر تہ ڪٿي آهي. مون اهو مناسب سمجهيو تہ مان کيس چوان تہ ٻاڻ مولکي هتي ڪٿ جي پوءِ مان کيس گهر وٺي ويندس. يوگي شايد منهنجو خيال پائي ويو ۽ چوڻ لڳو،

"مان پنهنجو پاڻهي تنهنجي گهر پهچي ويندس. منهنجو

هلندي ٿي رهي ۽ جڏهن سرير ڇڏائي ۽ روح ڪارڻ ڪ
ٿي ٿو وڃي تڏهن جيئن هڪل الف وڻ جي ٽاريءَ کي
ڪري ڇڏي ٿو پوي، ليڪن آتما انسان جي جسم مان نڪري
ٿي نڪري ٿي وڃي ڇو جو جسم کي آتما جي رکڻ جي
طاقت نٿي رهي ۽ وري اها آتما ساڳئي رستي کان هن دنيا
۾ واپس ٿي اچي هڪ نئون روپ وٺي.

جڏهن آتما سرير جي ڪنهن انگ مان اڏامي ٿي وڃي
تڏهن ئي جيون پيدا ٿي ٿئي ۽ آتما جو پيڇو ٿي ڪري ۽
جيون جا زور جيون جو پيڇو ٿا ڪن. آتما سڄاڳ ٿي ٿئي ۽
سندس ورڪ ڇڏي ۽ ڪرم سندس همت ٿا ڪڍن. جيئن
گاهه کي ڪائيندڙ جيئن گاهه جي پتي کي ڪائيندو جڏهن چوٽيءَ
تي ٿو پهچي تڏهن وري ٻئي پتي تي پهچي ٿو وڃي ۽
۽ اُهيءَ کي ڪائڻ شروع ٿو ڪري، ساڳئي نموني آتما هڪ
جسم کي ڇڏي وري ٻئي جسم ۾ ٿي پوي. آتما الست آهي
سندس ڪو به آد يا انت ڪونهي. آتما ٻڌي ۽ من آهي.
آتما جيون آهي. آتما جل، ٿل ۽ وايو آهي. آتما پرڪاش ۽
اڌيرو آهي. غصو آهي ۽ پيار آهي. پاپ آهي پُن آهي.
آتما اُهيءَ جي نهيل آهي جيڪي ڪجهه ويجهو آهي ۽ دور
آهي. آتما سڀ ڪجهه آهي.“

اليين چئي يوگي شانت ٿي ويو ۽ اکيون بند ڪري ويٺو.
منهنجون اکيون چمڪي اٿيون. جيون جو رستو کولهي ورتو
۽ منزل جي نه مون کي خبر پئجي وئي. يوگيءَ مون کي جيون
جو راز ٻڌايو. مون پاڻ کي سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪئي. مون
کي ائين پئي محسوس ٿيو شايد راز جو ڪو حصو اڃا نه آهي،
جو مون نه سمجهيو هو. اتري ۾ يوگيءَ وري چوڻ شروع ڪيو،

۽ آرام جي جڳهه تي موٽي ٿي وڃي جتي ڪي ٻه اڇالون ڏيس لٿيون ستائين. جيڪي ٻه خراب ۽ ڏسڻي ٿو جهڙوڪ پاڻ کي قتل ڪندو ۽ پاڻ تي ظلم ڪندو، جاڳڻ کان پوءِ اهو سڀ ڪجهه ڪو نظر اچي. پر هڪ راجا يا ديوتا وانگر جڏهن آتما محسوس ٿي ڪري ته ”مان سڀ ڪجهه آهيان.“ تڏهن اها ڪنهن عجيب ڪائنات ۾ وسندي آهي. اها روحن جي دنيا آهي جتي ڪابه خواهش ڪانه رهي، ڪابه برائي ڪانه رهي ۽ جتي ڪوبه ڏک ڪونهي. جيئن پرش پنهنجي پريتما جي گود ۾ رهي پنهنجي ارد گرد وڳوڙ پورڻ شانتي ٿو پائي ليڪن آتما به پنهنجي ديس ۾ پهچي پورڻ شانتي ٿي پائي. سڀ خواهشون پوريون ٿي ٿيون وڃن. ان انوکي ديس ۾ نه اڇا آهي ۽ نه ڏک. اتي نه ممتا جو موهه آهي ۽ نه سوارٿ. انهيءَ ديس ۾ آتما چڱاين ۽ برائين جي سرحد لتاڙي ٿي اچي ۽ ڏک جي ڏهري کان گهڻو دور نڪري ٿي اچي. اهو هڪ وڻندڙ وشو آهي. هڪ نوراني ديس آهي.“ اهن چئي اوڳيءَ اکيون بوٽي ڇڏيون.

سون ڪجهه سوچي ڪالنس پڇيو، ”انهيءَ کان سواءِ ڪو ساڌن آهي جنهن وسيلي مڪتي پراپت ڪري سگهجي؟“

يوڳيءَ اتر ڏنو، ”جڏهن انسان جي آتما گهڻي قدر ڌرتي ماتا کان پوءِ خوابن جي دنيا مان نڪري جاڳرتا جي دنيا ۾ واپس ٿي اچي تڏهن ڪمس خوابن جي دنيا ۾ ڏٺل ڏک سک، چڱايون مدايون محسوس ٿيون ٿين. اهي ڪندي ڪجهه وقت گذري ٿو وڃي. جيئن ڪا مال سان ڀريل بيل گاڏي چرچراٽ ڪندي هلندي رهي ٿي ليڪن انسان جي سريڪ گاڏي جنهن ۾ آتما سوار آهي، ڪرڪندي ڪنجهندي

الست آهي. آتما سرير کي ساهه جي سواري ۾ ...
ور دور اڏامندي ڏسي رهي. جتي ۾ شعور ڇانئجي
ڇهندي ڦرندي ڏي رهي ۽ سمن جي دائري ۾ ڇهڪ مٿي
اڏامندي ڏسي رهي. آتما پنهنجو نجو دائرو ۾ ڏاڍي ڏسي.
ڪڏهن هو ۾ اپسرائن جي سندرتا ۽ ڀرپور ۾ آدرن ڏي پاڻي
ڪڏهن ڀيانڪ نظارا ٿي ڏسي. انسان هنجي خوشي جو
ڪڏهن ... ڪير نه ٿو ڏسي سگهي. پر آتما کي
دائرو نه ڏسي سگهي. انسان کي اوچتو ڪڏهن
ڪڏهن نه چولا آهن نه لٽ ۾ سمهل انسان کي نه آئي نه اهڙي
نه آتما جاڳرت اوستا ۾ موٽي
نه اتارجي ٿو نه آتما ... سوا جاڳرتا جو ئي معصوم آهن.
مش جو الست اچي ٿو وڃي. سوري سمهڻ ۾ ٿو ڏسجي."
جو جاڳندي ڏسجي ٿو سو وري ... سون لهرا پاڻ سان ڇهو،
البين ڇنڊي ٿو ڪي چمڪي ٿي وڃو، جا انسان ڪي جوڳين جي
" اهڙا ڪهڙي شڪتي آهي
ڪري؟ "
آواگون کان آزاد ٿي ... دنيا ۾ خوشي ڏسي
"آتما جڏهن سمهڻ جي ... نه ساهس سان ڪجهه
ڀوڳيو ڇهو، واپس ٿي اچي، ...
جاڳرتا جي دنيا ۾ وري چڱائي نه برائي ٿو جو آتما سرول ۽
ڪٽي اچي ٿو نه چڱائي ... دنيا جا دک ۽ سک ڏسي
لرلمب آهي. هوءَ جاڳرتا جي ... کان سمهڻ جي سنسار ۾ پرورش
ٿي رهي ۽ وري ساڳئي رستي ... ڪنارن جي وچ ۾
ڏي ڪري. جيئن مڇي ندي جي ... ڪڏهن اٿي ڪناري
ڏي ڪري. ڪڏهن هڪ ڪناري ... آتما جاڳرتا جي دنيا ۽ سمهڻ
ڦرندي ٿي رهي. جيئن انسان جي ... جيئن هنس مٿي آسمان
ڏي وڃي ... ڦرندي ٿي رهي. ... ۽ پنهنجا پر سميٽي
جي دنيا جي وچ ۾ ... ٿو پوي ۽ پنهنجا پر سميٽي
۾ اڏامي جڏهن ٿڪجي ... آتما پنهنجي
همت آڪهڙي طرف ٿو لهي جيئن انسان جي

لو وڃي ۽ چنڊ ۽ ٻڌي لو وڃي ۽ چوڏاري ڪاري روشني نظر نه اچي ۽ ڪنن آواز نه ٿو اچي تڏهن آتما انسان جي روشني ٿي ٿئي، رهبر ٿي ٿئي ۽ انسان سندس روشنيءَ سان ئي ڪم ٿو ڪري. آتما ڇا آهي؟ آتما جيون جو روپ آهي، هوش آهي. آتما دل جي روشني آهي ۽ هميشه جاڳيو رهندي سجاڳ ٿوڙي خوابن جي دنيا جو سير ڪندي ئي رهي پر هميشه خوشيءَ ۾ ئي رهي. جڏهن انسان گهريءَ ننڊ ۾ ٿو سمهي تڏهن سندس آتما ڪهڙو ٻري سير ئي نڪري ٿي وڃي. اهو سچ آهي ته انسان جي آتما جڏهن جسم ولي جسماني جامو ٻهري ٿي اچي تڏهن ساڻس گڏوٻل جسم جا سنسڪار به اچي ٿا گڏجن. پر جڏهن اها آتما ديهه کي تياڳي ٿي ۽ مڪتي ٿي پائي تڏهن اهي سنسڪار ۽ ٻرابون ٻنيان ٿي ڇڏي ٿي وڃي. انسان جي آتما کي ٻه نواس آهن مرتيو لوڪ ۽ پرلوڪ. هڪ ٽيون ٻه اواس آهي. اهو آهي ننڊ ۽ سپنن جو سنسار. انهيءَ سنسار ۾ رهي انسان جي آتما ٻنهي سنسارن جا سير ٿي ڪري ۽ هن دنيا جا ڏک ۽ ٻيءَ دنيا جا سک محسوس ٿي ڪري. جڏهن انساني آتما جيون ياترا پوري ڪري ٿي ٻڌڻ کان مڪت ٿي ٿئي تڏهن منجهس النهيءَ ۽ وناش جون شڪتيون پيدا ٿيون ٿين. ان وقت هوءَ پنهنجيءَ روشنيءَ ۾ ٿي چمڪي. ٻيءَ دنيا ۾ ڪجهه به نه آهي پر آتما پنهنجي خاطر سڀ ڪجهه پاڻ ئي پيدا ڪري ٿي ته انساني آتما خود خلقيندڙ آهي.

سپنن دوارا سڀ ڪجهه ڇڏي آتما ٻيءَ دنيا جا سير ڪندي ٿي رهي ۽ وري واپس پنهنجي گهر پهچي سڀ ڪجهه موٽي ٿي ... آتما پيدا سولهوري چمڪاٽ ۾ ئي رهي. جا امر آهي

"اچي ويٺين اچا!" هن ليٽي ٿي ٻڌو.

"جي" مون جواب ڏنو، "اچي ويس توهان جي درشن لاءِ."

"رات جو شايد ڏهه ٻارهن سان سمهڻو آهين جو تنهنجون اکيون ڀاريون ٿيون لڳن." ٻوڙيءَ چيو.

مولڪي الهيءَ سوال تي عجب نه لڳو. مولڪي سڌ هئي ته هو ٻوڙي هو، سر ۽ جسم تي ضابطو هوس. هو ٻين جي دلين جا ڀاو ٻڙڪي ٿي سگهندو. ٻاهرين اکين بند هوندي به هو مولڪي ڏسي ٿي سگهندو. هن وري چيو،

"واه ڪهڙيءَ ڪلپنا جي سنسار ۾ سير پئي ڪيءَ؟ ڪهڙيءَ الجهڻ ۾ ڦاٿل هئين؟ ڪهڙن پيچيده مسئلن جي حل ڪرڻ ۾ مشغول هئين؟ سچي جگياسوءَ وانگر ڪرج ۾ لڳل تو رهين ۽ تنهنجي وڌيڪ ٻڌي تيور ٿيندي ٿي وڃي. مان خوش آهيان. بيحد خوش. تنهنجو دماغ بيدار آهي. تنهنجو جسم تي به ضابطو آهي پر آتما تي اڃا نه ...."

ڪجهه وقت ترسي هن اکيون کولي ڇڏيون ۽ اٿي ويٺي رهيو. مولڪي به هن وٽ جو اشارو ڪيو ۽ ڇوڙ لڳو،

"خير، اهو به ٿي ويندو، جيڪڏهن تو ۾ همت آهي ته. ڇو تون ڄاڻڻ چاهين. مان هاڻي توکي پنهنجي سر ڪجهه نه ٻڌائڻ لاءِ تيار نه آهيان. صرف تنهنجي سوال جو جواب ڏيندس. پڇ جو پڇڻو اٿيئي."

ازخود چئي ويس، "آتما ڇا آهي؟"

ٻوڙي کلي ويٺو ۽ اتر ڏنائين، "خير اتر نه تون خود ڄاڻين ته آتما ڇا آهي. پر تو سوال ڪيو آهي ۽ مان جواب ضرور ڏيندس. ٻڌ. اها هڪ حقيقت آهي ته جڏهن سورج ٻڏي

عجيب جدوجهد هئي منهنجي خيالن ۾. هڪ دماغي ڪشمڪش هئي. ٻه جڻا جڻ سوچيندو ئي رهيس ته ته دماغ صاف ٿيندو ٿي ويو ۽ ڳنڍيون کلنديون ٿي ويون. مان حقيقت جي قريب ايندو ٿي ويس ۽ حقيقت اها هئي ته زندگي صرف خوشي هئي ۽ نه رنج. انسان کي خوش رکڻ لاءِ ايشور قدرت پيدا ڪئي آهي ۽ قدرت جمون کي خوش رکڻ لاءِ پنهنجي ذات مشغول ٿي رهي. جن قدرت کي سمجهيو آهي تن ايشور کي به سمجهيو آهي. اهي خيال منهنجي جسم ۾ نئون روح ڦوڪيو. اوچتو منهنجون اکيون بند ٿي ويون ۽ مان سندرا ديويءَ جي گود ۾ ليٽي پيس. سمجهيم ته ڪيترن ڪهڪشان ڪوليري ڪڪر جي گود ۾ سمهيو پيو آهيان ۽ ڪڪر مٿي آسمان ۾ اڏامي رهيو آهي ۽ تن کان مٿي چندرما پنهنجي سيتل ڪرڻن جي چادر وڇائي چڙهي آهي. ٿڌي ۽ نرمل هير لڳي رهي آهي ۽ مان دلوي ڏنڌن کان بيخبر آنند جي ننڊ سمهي رهيو آهيان.

جڏهن مان سجاڳ ٿيس تڏهن پهري ٿي چڪي هئي. مسان ڪري مائي ڪاني مان ٻيلي جي ڪناري ڏانهن وڃڻ لاءِ گهر کان ٻاهر نڪتس. جهرٽو اهولي پنهنجو مڌر آلاپ آلاپي رهيو هو. انهيءَ سانگي اهولي پنهنجي ٻرپتر سان ملڻ لاءِ ڳائيندي ٻڌندي نسي وئي. پري کان اهوني بند ڪن جي ”ڳٽ .... ڳٽ“ جو ٻرلاءِ ڪن ٿي پڄي رهيو هو. سڄي ڪائنات خوش هئي ۽ مان به خوش هوس. ٻيلي جي ڪناري تي پهچي ڏٺم ته ٻوڪي وڻ هيلان سمهيو پيو هو ۽ اسلام جي حساب وچي سندس پيرالديءَ کان بيٺس. ٻوڪيءَ تڏراءِ اک سان سڀ ڪجهه پڇي ڏٺو.

ر ۾ پريم جو ديوتا براجمان آهي اهوئي ايشور جو پريتم ي. هنجي جل ڀاٽ ديوڪ آهي، هنجي جل ڀاٽ کي ڪابه ڪاوٽ لٿي ٿئي ۽ نه ان جسد ڀاٽ جو ڪو الت ئي آهي. ور. ايشور پيار جو پتلو آهي. هو خود پيار جو ساکيات سروپ آهي ۽ پيار کان مٿي هن سنسار ۾ ڪجهه به نه آهي.

ڌن دولت، ناموس ۽ غرور انسان کي ڪيرائين ٿا. ڌن جي لوڀ خاطر دنيا جي تباهي ۽ برٻادي ٿي اچي. ڌن خاطر آبوجهائيءَ ۽ ايمانداريءَ کي ڌوڪو ٿو ڏنو وڃي. عزت ۽ آبروءِ جو قتل ڪيو ٿو وڃي. ڌن صرف پاڇو آهي پر دنيا ان کي روشني سمجهي سندس پٺيان ٿي ڊوڙي.

ناموس هڪ مڌر گيت وانگر مٺن خوابن کي کڻي اچي ٿو ۽ هڪ فرشتي وانگر انسان جي اڳيان اچي ٿو لڳي. ناموس صرف عارضي سوڀ ۽ طاقت ٿو ڏئي. ناموس خاطر ڪيترا چمڪندڙ روح نااميد ٿي برباد ٿي ٿا وڃن. ناموس ڪيترن بيقصور انسانن جو ناحق خون وهايو ٿو وڃي. ناموس به هڪ پاڇو آهي. ناموس هڪ رنگين هوا جو چمڪندڙ جهونڪو آهي پر دنيا ان کي چمڪندڙ تارو ٿي سمجهي.

غرور ڇا آهي؟ غرور خاطر انسان ايلاشا جو چوٽيون ٿو چڙهي. غرور خاطر راجا راڻيون تخت لئي بي آرام آهن. غرور خاطر انسان ڇا ڇا ٿو ڪري؟ ڇل، ڪپٽ، دغا، دولاب سندس روزمره جو ڪرتب ٿي ٿو پوي. غرور خاطر ڪوڙا قاعدا ٿا ٺاهيا وڃن ۽ برائي چڱائيءَ لئي، پاپ پن لئي جيت ٿو پائي. غرور به هڪ پاڇو آهي، پر دنيا ان کي هڪ اڳهندڙ روشنيءَ جو نورو سمجهي سندس پيڇو ٿي ڪري. هڪ ... حقيقت ٿي سمجهي.

رستي اها ڳجهارت مون سان هئي بس اُن تي ڳڙو عمل ٿي ڪرڻو هو. مون اهو سمجهيو ٿي تہ انسان جهڙڪي پنهنجي آتما جي امرتا جو احساس تہ آهي ان لاءِ جيون هڪ سمان ڪاري راسہ سمان آهي. سماج جا سڀ زور انسان جي خلاف ڪم ڪن ٿا پر قدرت جا زور سندس هميشہ سهائتا ٿا ڪن. قدرت جو صاف ۽ پورو اصول ڪوبہ زور تہ آهي جو سندس حڪم جي برابري نہ ڪري. ڇا اهو سڀ سندس خوش رهڻ لاءِ ڪافي نہ آهي؟ دک ۽ نراشا ڪمزور ارادي جو نتيجو آهن. زمين تي ۽ آسمان ۾ بيو ڪوبہ سبب نہ آهي جنهنجي ڪري درد، دک ۽ تڪليف ملي.

سرڳ ڇا آهي؟ پرم آنند نہ سرڳ آهي! آنند ڇا آهي؟ ٻن آتمائن جو ميل- ٻن روحن جو هڪ آواز- ٻن پکين جو هڪ پرواز- ۽ اکيون ۾ هڪ نظر- ۾ ڪنارا پر هڪ ڌارا. جڏهن ٻن آتمائن جو هئن ميلاپ ٿو ٿئي تڏهن ٿي مڏ آلاپ ٿو ٿئي. اهڙين آتمائن تي وقت جو اثر ٿئو ٿئي. مؤت انهڪي ماري نٿو سگهي. انسہ ساگر جون انسہ ڌارائون آهن جي جيون جي ڪرانن مان وهندڙ ٻيون رهن جيون جي ۾ هميشہ لڙهندي ٿي رهي ۽ پنهنجي رنگ ۽ گرمي‌ء سان ڪن ڪلاليندي ٿي رهي جيئن اُس گل جي پنکڙين کي پنهنجي گرمي‌ء سان سرخ ۽ تازو ڪندي رهي ٿي. اهي انسان مرڻ کان مٿي چڙهي ٿا وڃن ۽ ڪنهن ا دک ۽ درد جو تن تي اثر ٿو ٿئي. هنن ۾ ... رشتي سمايل آهي ۽ پنهنجي ابدڙ جيون جو ڏهو ٻاڻ ... رهن.

رد ... ڪر ... پيار جي امنگ ڪالسواءِ ٿي ٿئو سگهي. ... ناٿ ... سوب ... عمل ني ٿئي سگهي جنهن مس

ضابطو رکي جي جيئون
عمر وڌائڻي آهي ۽ هو انهن زورن تي ضابطو رکي هميشه
ڪي جوڪي ۾ تا وجهن، جن جن جو سرير نهيل آهي سي
حرڪت ۾ تا رهن ۽ آتما جو ڪم آهي انهن کي قاعدي ۾ رکڻ
۽ سلسليوار هلائڻ نه ته اهي انهيءَ فوج وانگر رهندا جن ۾
ڪو به قاعدو قانون نه آهي، جنهن کي نه هٿيار ڪولهن ۽
جنهن دشمن سا ڪنهن تڪليف جي ڏاڍي تو چڙي. جيڪڏهن
انهن تي آتما جو ضابطو آهي ته ڪو به مرض انهن تي حملو نه
ڪندو.
اهو سوچيندي سوچيندي مان اُٿي ويٺس ۽ پنهنجو ٻاڪ
مان ڪري چوڻ لڳس، ”غافل، جاڳ! سنئين واٽ وٺي ڳالهه ضابطو
قدم ۽ ٻي ڏيو تي اڳتي وڌ وڌائيندو هل. هر شيءِ تي
رکڻ سک. روح جي چمڪندڙ ۽ بي پناه طاقت کي ڇڏ نه
هڪ هڪ لس تي ضابطو رکي. جيڪڏهن تنهنجو ٻاڪ
تنهنجي آتما ۽ ايشور ۾ ڪٽي جيترو به وشواس آهي ته
۾، پنهنجي آتما ۾ ۽ ايشور ۾ حڪم سان هلائيندو.
تو ۾ اهو ٻل ٿيندو جو ٻهاڙن کي به ڪاٻ وستو نه ڪري
تنهنجي حڪم جي انهرافي هن قدرت ۾ جنهن کي لون متيءَ
سگهندي. اهو ياد رکه ته تنهنجي جسم ۾ آهي جا ايشور
جو پٽاو تو سڏين، آتما جي امر جولي ٻري رهي آهي، ايشور جي
جي اپار جوليءَ جو ترورو آهي، جا ديوڪ آهي. اهو هڪ سچ آهي
آهي ۽ ايشور لاءِ ڪجهه به ناممڪن نه آهي. ان ۾ سدا ٺهه رک
هڪ حقيقت آهي. ان سچ تي وشواس رکه. ان ۾ مهنجا اي خبر
سان خطا کائيندين. مان توکي خبردار تو ڪريان
مغرور ۽ ٻاولي روح“
الين ڇڻي مان لهي پيس. ننڍ جو ٽالو به نه هو. سوچي
رهيس، مان زندگيءَ جي ڳجهارت سلي ڇڪو هوس ٻر ج

باب چوٿون

[illegible] واقعہ سمجهي ليکن ۾ لکڻ نہ آئي. جيڪي ڪجهہ ٿيو ۽
موڪلي ڇڏيو هو لکڻ لي غور سان سوچيندو رهيس. اهو مون
ضرور سمجهيو هو تہ انسان جي آتما جو سنبند صرف شڪرگذاري،
[illegible] آنند ۽ پيار تائين ئي آهي. ايشور جي ڪالناس ۾ [illegible]
۽ [illegible] ئي ڪري. بيماري ۽ موت کي ڪا حقيقت
ڪونہ آهي. [illegible] جي الل لم الوسار ۽ جيڪي خوش رهڻ
[illegible] ۽ [illegible] انسان جي ڏيهہ ۽ آتما هڪ لي سر ۾ [illegible]
شروع ڪري ٿي ۽ اسين الهي ۽ الوکي ميل ۾ آڻڻ پائون ٿا
[illegible] جو [illegible] ۽ هرش سان ڀريو ٿي لوڙهي. [illegible]
[illegible] لحظو ٿئون ۽ لاڙ ورکڻ لاءِ اهو ضروري
آهي تہ [illegible] جا خواب ڏسڻ. اِتي انسان ڪان دور
[illegible] ذڪ ۽ مؤت جي ئي سوچ ۾ تہ رهڻ
[illegible] نول نولتا ڪدرلي نير جي ورن آهي
۽ [illegible] جي رنا جي خلاف بغاوت آهي. اها
[illegible] مون ٻلي ۽ الست جي لي ۽ مون اهو
[illegible] سپنا ڏسندس، ٿري هوا جا ٻڪ
[illegible] ڪرڻ کي ڀهڻيو آتا ۾ ڇانئيندس، قولن
[illegible] زندگيءَ کي معطر ڪندس،
[illegible] ڪوشش نہ ڪندس جا ٻکبر هي.
[illegible] سواءِ ڪمائي وٺي آهي ۽ مون
[illegible] جا ٻار روشنائيءَ ۾ ئي گهمندا
[illegible] کي نيچ ۽ لنڊو.
[illegible] سمجهيو تہ جي انسان کي ٻنهي

ي باهر ٿو ڪم ڪري سو مونجهه، شڪ، خطرو ۽ لاهي ٿو
مدا ڪري. زندگي جي ڀي ڪابه گهارس نه آهي - جوالي
جو بهو ڪوبه آب حياتي نه آهي. وشواس ر ڪه نه دنيا ۾ موس
آهي ني ڪونه ۽ الهي آلهڪ وشواس جي ٻل سان پيار خاطر
ڪوبه جوڪو ڪٽڻ لاءِ ليار ٿي وج.” مون هنڪان
انهن چئي هو اٿي بيٺو. مان ٻه اٿي ڪڙو ٿيس. ورتو ۽ چوڻ
ڪجهه پڇڻ ٿي چاهيو پر هن مدهنجو خيال جهٽي
اڳو:- سپاهي هن وقت ملاقات ٿيندي.
”هن وقت نه وري ملاقات ٿيندي. ٿيندا سين.“ انهن چئي هو رمندو رهيو. مون
هت ٿي پوءِ ڳالهائيندا سين وقت ۽ مفاصلي کان بي خبر پنهن
پنهنجي گهر جو رستو ورتو.
جي خيالن ۾ گم.

مان اهو چگيءَ طرح ڄاڻان ٿو ته تنهنجي منهنجي منو گيانڪ درشٽي لڳڪ آهي. تون به پنهنجي جنم ساليءَ سان ملندين جنهنجي آتما تنهنجي آتما وانگر امر آهي. تون پورڻ پيار ۽ پورڻ جيون حاصل ڪندين. پورڻ پيار ۽ پورڻ جيون جي حاصلات هڪ روحاني سوغات آهي. پر اها سوغات حاصل ڪرڻ جي دوران ۾ ٻين جي خيالن جا اثر ضرور تنهنجي آڏو ايندا، تنهنجي راهه ۾ رڪاوٽون وجهندا ۽ توکي منزل مقصود کان ٽاري ۽ برباد ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا. اُن وقت تنهنجي روحاني طاقت جي آزمائش ٿيندي. ڇا تون اهڙيءَ آزمائش ۾ ڪري پوندين يا ڪامياب ٿيندين؟ ڏسبو.“

اهي چئي يوگي موڏاهن گهور ڪري اهاڻ لڳو ۽ پوءِ ڪجهه سوچ ۾ پئجي ويو. دور.... دور ٻهاڙن ۾ سندس نظر ڦهلجي وئي.... دور دور افق ۾ جتي زمين ۽ آسمان مليا ٿي. هو ڪنهن ڳوڙهي خيال ۾ گم ٿي ويو. ڪجهه وقت سناٽو ڇانئجي ويو. مان هن جي منهن ۾ نهاريندو رهيس ۽ هن جي خالي نظر کي تڪيندو رهيس. ڪجهه وقت کان پوءِ شانتي کي ٽوڙيندي يوگي فرمايو ”هر هڪ ڪرم ويچار جو نتيجو آهي. دک سک عي خيال ڪرڻ جو نتيجو آهي. ٻاڻ کي ڪمزور سمجهڻ ئي مرض جو مول ڪارڻ آهي هر جذبات غلط يا صحيح خيال جي پيدائش آهي سواءِ هڪ ڳالهه جي- پيار. پيار هڪ الوڪڪ وستو آهي. اُمنگن جي آثار چڙهاءُ کان مٿي. پيار جذبات نه آهي پر هڪ آدرش آهي ۽ پيار مان ئي جيون جي اُتپتي ٿئي ٿي پيار هر وستوءَ ۾ سمايل آهي ۽ هر وستو پيار ۾. خيال اهڙيءَ آدرش اندر ڪم ڪندي شو پيپس جنادا، وستوءَ پيدا ٿو ڪري. خيال جو اهڙيءَ آدرش

چوڻ لڳو، ”تون صرف پنهنجي چوڌاري دنيا ۾ نهاري ڏس ته توکي خبر پوندي ته جيڪي مون توکي ٻڌايو آهي سو ٻلڪل سچ آهي. روزانو تون اهڙا انسان گهڻائي پسندين جن جي آلماڻن کي اوچن چوٽين تي رسڻ جو شرف نه مليو آهي، پر پورڻتا پراپت نه ٿي آهي. اهي آلماڻون پورڻتا تي پهچي سگهن ٿيون بشرطيڪ دل جي وڪار ڀريل ڀاونائن کان آجيون رهن. گهڻئي دفعا ننڍڙو الهن آلماڻن سان مڪاميلو ٿيو هوندو جي وشو واسنائن ۽ ٻين جي وچارن جي اثرن جو مقابلو نه ڪري سگهيون آهن ۽ ڪري پيئون آهن. هزارين اهڙا پرش آهن جن بي جوڙ جيون ساٿي چونڊيو آهي جن جون استريون ۽ ٻار سندن آرزن ۽ اميدن جو خون ڪدا ٿا رهن. هزارين استرين جو مثال وٺ جن کي سندن خيالن جي خلاف الهن مردن جي همت ۾ سولهو ويو آهي جن کي سندن لاءِ حقار آهي، جن کي استريءَ جي سمجهه، عقل ۽ وفائيءَ جو قدر ڪونهي. اهو سڀ هڪ ٻئي جي وچارن جو اثر آهي. اهو ٻين جي دماغن جو برقي وهڪرو آهي جو دنيا ۾ مستي مذاق جو ڪارڻ ٿو ٿئي. اهو ڪو ڳالهه ڳجهيو هيڪالد و رو آهي جو ان برقي وهڪري جي ڦهيل فضا جو مقابلو ٿو ڪري پيار- هڪ پارس پٿر آهي جنهن جي ڇهڻ سان هر ش سولي تي پوي- پيار، جو هڪ آمولڪ چيز آهي ۽ لتيجو اهو ٿو ڪ کي جيون مان للالهي ڏئي ٿي وڃي ۽ بيزار ٿي ٿي پوي جو زندگي پنهنجو پاڻ مان پريشان ۽ پوءِ جنهن کي وڏ کي پورو ڪرڻ لاءِ ترقي ٿي اٿي چون وڃهو ٿو اچي.

ڪجهه نه آهي. پر الله ۽ انسان هن جهان کي اِي سڀ ڪجهه،
سمجهي دغا ۽ دولاب ڪندو ٿو رهي

اوچتو منهنجي خيال جو سلسلو ٽٽي پيو. مون ڏٺو ته پوڪي پڪ ته منهنجي منهن ۾ نهاري رهيو هو ۽ مرڪي رهيو هو. مان هيڪ ڇرڪ ڀري ويٺو هوس ۽ هُو منهنجي سامهون ويٺو هو ۽ چئي رهيو هو:-

"جيڪي ڪجهه مون لوڪي پڙهيو سو تو سمجهيو آهي ۽ الهيءَ ڳالهه جي مون کي سڌ آهي. هن دنيا ۾ آبهوا ۽ قدرت جي ماحول جو انسان تي اثر ته ٿئي جيترو سندس ذاتي پاڻي انسان جي خيالات جو ٿو ٿئي. هُو پڻ ۽ پنهنجي خيالن جي ڇولين ۾ وڪوڙيل ٿو رهي. هڪ ٻئي ڳنڍ ۾ انسان ٺي انسان سان ڳنڍيو پيو آهي ۽ اهو ئي سبب آهي جو جنهن انسان کي پنهنجي خيالات تي ضابطو نه آهي سو پڻ انسانن جي خيال موجب ٿو هلي - نه پنهنجي خوشيءَ سان پر پوس تي. جڏهن انسان جو من يا آتما پڻ انسانن جي خيالن جي پرڀاءُ جو مقابلو ڪري سگهي، پاهرين شڪتين کان مڪمل رهي ۽ رڪاوٽن کي روڪي، نه سندس پڻ دماغ ۽ سندس خيالن تي پورو ضابطو ٿئي. پر الهيءَ منزل لاءِ پهچڻ پيچيد ڏکيو آهي جيتوڻيڪ ناممڪن نه آهي. اڳ انسان جي چوڌاري پيا ڳرن. سمورو واتاورن اهڙن سان ڀريو پيو آهي. وڏ وڏا نامور انسان اوچ آدرش رکندي به پنهنجي ارادن تا ڪري تا پون. ديپ ۽ ديپ جو خيال پهاڙيءَ جي ڪمن هڪ رڪاوٽ آهي. ديپ ۽ ديپ جو خيال در حقيقت وجو ۾ ئي ڪونه آهي."

اهڙو چئي پوڪيءَ ٿورو ساهه پٽيو ۽ ڪجهه سوچ کان پ

ظلمن لي سوچي رهيو هوس. ظلم، جي هن ٻين انسان جي
ڀيٽان ڪيا هئا. خاص ڪري اخلاقي ظلم جي جسماني پيڙا ۽
زخمن کان به بدتر هئا. مان دنيا جي غلط فيصلن تي غور
ڪري رهيو هوس جي انهن بيقصور انسان جي مٿان مڙهيا
ويا هئا جن جيون لي وڃي پالي هئي، جن پاڻ کي سچائو هو.
ڇڪري دوست دشمن کان وڌيڪ گهرا گهاو تي رسايا. دنيا
فريب سان ڀريل هئي جنهن ۾ ساڙ، حسد ۽ بغض هو.
دنيا جو دستور ڇا هو- ڇل ۽ ڪپٽ سان ڀرپور سماجڪ
ريتيون ۽ رواج، سرڪاري قائدا ۽ قانون، اهي سڀ عارضي.
آهن ۽ ڦرندڙ گهرندڙ ۽ ٻئي طرف امر ۽ سدا قائم دائم قدرت
پنهنجي مقرر ڪيل رستي تي هلي تي ۽ هلي رهي آهي
هڪ ٿي اديش سان نه جيڪي خراب آهي تنهن کي ناس
ڪرڻ ۽ جيڪي سٺو آهي تنهن کي ناز و نوازو رکڻ. انسان،
جو "خراب" جو ناهيندڙ آهي، روحاني قانون جو مقابلو
ڪري ۽ پاڻ کي انهن سمجهي بيوقوف ٿو بڻائي نه سندس
"خراب" وڌندو ويجهندو، سندس "ڪوڙ" سچ سمجهيو
ويندو بشرطيڪ هو پنهنجي ناهيل ڌرم ۾ نور و صدق ڏيکاريندو
۽ دنيا جي منهن ۾ ڌوڙ وجهندو. دنيا ۾ جنهن پاپ پيدا
ڪيو آهي تنهن الهيءَ پاپ کي بخشائڻ لاءِ ديوتا به ايجاد
ڪيو آهي ڇو نه ديوڪ جيون ۾ پاپ آهنئي ڪالهه قدرت
جو قانون معافي نٿو ڏيئي سگهي ڇو جوان جو النگهن نٿو
ڪري سگهجي ۽ ان جو النگهن ڪرڻ سزا کان خالي نٿي
سگهي. پر مورک انسان مٿيا کي سچ ۽ سچ کي مٿيا پئي
سمجهي. هن کي اها خبر نه آهي نه ستارن جي جهان کان
"هيٺ" ۽ "هاڻي" ٿي سـ
پري هڪ ٻيو به جهان آهي.

خوشي ۽ نه غم. دنيا انسان جي مالڪي نه آهي پر هڪ رنگ
رنگيلي نوازي ۽ راحت جو رنگ. محل آهي جنهن جي مڪان
مالڪ جي مهر جي ڇانوَ هميشه لڳي رهي. پاپ پليتي ڪري
جنهن کي پاپ ٿا چون سو انسان جي من گهڙت آهي. ايشور
جو الهيءَ پرڪرا. حصو ڪولهي اهنڪار جي ڪري ديولوڪ
۾ ڪري ٿا پون. اهنڪار ڪري منش اپار الله کان رهجي
ٿو رهي. جڏهن هو پاڻ کي پنهنجي خالق کان وڌيڪ
سيالو ٿو سمجهي ۽ پرڪرتيءَ جي رچنا کي بدلائڻ جي
ڪوشش ٿو ڪري ۽ سندس ليمن جي ورڪ پنهنجا قاعدا ۽
قانون گهڙڻ شروع ٿو ڪري تڏهن لباهيءَ جو ڪارڻ ٿو
ٿئي. پولر ۽ الله سه جيون جو ليمر آهي ۽ ڏاتيءَ جي رضا
۾ راضي رهي. هر حال ۾ خوشحال رهي. ڏاتيءَ جا
ميوا، اندرين حون خوشبون، ٻين انسان جي محبت، پنهنجي
سمجهه جي راحت، روح جي طاقت ۽ جا شيءِ بي عيب آهي
ان مان عيب نه ڪڍڻ، اهي سڀئي شمن جي حاصلات ۾ لڳي
سڀ راحت آهي. اسين ڏسون ٿا ته جي دنيا جي نظرن ۾
وڏا ودوان آهن، عقل ۾ اڪابر آهن سي به دنيا جا ڏک
ڏسي آهون ۽ دانهون ٿا ڪن، موت جا مرليا پيا ڳالهين ۽
ايشور کي ظالم ۽ بيدرد پيا سمجهن. پر ڏک ۽ درد انسان
جي انسان جي مٿان او رجهي، انسان ئي انسان سان ظلم ٿو
ڪري. جيئن صحت جي قانون ٽوڙڻ سان مرض ٿو پيدا
ٿئي ساڳيءَ طرح انسان جڏهن قدرت جي قانون خلاف هلي
ڪري، خود غرض ٿو ٿئي، تڏهن ئي پاپ کي جنم ٿو
۽ انسان گناه ٿو ڪري."

پوکيءَ جيڪي ڪجهه چيو سو سچ هو. مان انسان جي

ظلمن لي سوچي رهيو هوس. ظلم، جي هن ٻين انسانن جي
مٿان ڪيا هئا. خاص ڪري اخلاقي ظلم جي جسماني ٻيڙا ۽
زخمن کان ٻـ بدتر هئا. مان دنيا جي غلط فيصلن تي غور
ڪري رهيو هوس جي انهن بيقصور انسانن جي مٿان مڙهيا
ويا هئا جن جيون لي وجهه پالي هئي، جن پاڻ کي سچاو هو.
جهڳڙي دوست دشمن کان وڌيڪ گهرا گهاو ٿي رسايا. دنيا
فريب سان ڀريل هئي جنهن ۾ ساڙ، حسد ۽ بغض هو.
دنيا جو دستور ڇا هو- ڇل ۽ ڪپٽ سان ڀرپور سماجڪ
ريتيون ۽ رواج، سرڪاري قائدا ۽ قانون، اهي سڀ عارضي.
آهن ۽ ڦرندڙ گهرندڙ ۽ ٻئي طرف اٽل ۽ سدا قائم دائم قدرت
پنهنجي مقرر ڪيل رستي تي هلي ٿي ۽ هلي رهي آهي
هڪ ئي اڏيش سان نه جيڪي خراب آهي تنهن کي ناس
ڪرڻ ۽ جيڪي سٺو آهي تنهن کي تازو توانو رکڻ. انسان،
جو "خراب" جو ناهيندڙ آهي، روحاني قانون جو مقابلو
ڪري ۽ پاڻ کي اٿين سمجهي بيوقوف ٿو بڻائي نه سندس
"خراب" وڌندو ويجهندو، سندس "ڪوڙ" سچ سمجهيو
ويندو ۽ بشرطيڪ هو پنهنجي ناهيل ڌرم ۾ نور و صدق ڏيکاريندو
ڏوڙ وجهندو. دنيا ۾ جنهن پاپ پيدا
۽ دنيا جي منهن ۾ بخشائڻ لاءِ ديوتا به ايجاد
ڪيو آهي تنهن الهي پاپ کي پاپ آهي ٿي ڪاله- قدرت
ڪيو آهي ڇو نه ديوڪ جيون ۾ ان جو الڳهن ٿو
جو قانون معافي ٿو ڏئي سگهي ڇو جو ان جو خالي تي لٿو
ڪري سگهجي ۽ ان جو الڳهن ڪرڻ سزا کان مٿيا پو
سگهي. پر مورک انسان مٿيا ڪي سچ ۽ سچ کي جهان ڪا
سمجهي. هن کي اها خبر نه آهي نه ستارن جي "هيٺ" ۽ "هاڻي" تي سـ
پري هڪ ٻيو نه جهان آهي.

خوشي ۽ نہ غم. دنيا انسان جي مالڪي نہ آهي پر هڪ رنگ
رنگيلي سراءِ ۽ راحت جو رنگ محل آهي جنهن جي مٿان
مالڪ جي مهر جي ڇانو هميشہ پئي رهي. پاپ ٿئي ئي ڪونہ.
جنهن کي پاپ ٿا چون سو انسان جي من گهڙت آهي. ايشور
جو انهيءَ ۾ ڪوبہ حصو ڪونهي اهنڪار جي ڪري ديولوڪ
[illegible] ڪري ٿا پون. اهنڪار ڪري منش اپار الله کان رهت
ٿو رهي. جڏهن هو پاڻ کي پنهنجي خالق کان وڇڙيل
سياڻو ٿو سمجهي ۽ پرڪرتيءَ جي رچنا کي بدلائڻ جي
ڪوشش ٿو ڪري ۽ سندس ليمن جي ورڻ پنهنجا قاعدا ۽
قانون گهڙڻ شروع ٿو ڪري تڏهن لباعيءَ جو ڪارڻ ٿو
بڻجي. پوتر ۽ الله مہ جيون جو نير آهي ۽ ڏکيءَ جي رضا
۾ راضي رهجي. هر حال ۾ خوشحال رهجي. ڏرتيءَ جا
ميوا، اندرين حون خوشيون، "اين انسان جي صحت، پنهنجي
سمجهہ جي راحت، روح جي طاقت ۽ جا شيءِ ئي عيب آهي
ان مان عيب نہ ڪڍڻ، انهن سڀني شين جي حاصلات ۾ ئي
سچي راحت آهي. اسين ڏسون ٿا تہ جي دنيا جي نظرن ۾
وڏا ودوان آهن، عقل ۾ اڪابر آهن سي بہ دنيا جا ڏک
ڏسي اهڙو ۽ دانهون ٿا ڪن، موت جا مرثيا پيا ڳائين ۽
ايشور کي ظالم ۽ بيدرد پيا سمجهن. پر ڏک ۽ درد انسان
ئي انسان جي مٿان آڻي وجهي، انسان ئي انسان سان ظلم ٿو
ڪري. جيئن صحت جي قانون ٽوڙڻ سان مرض ٿو پيدا
ٿئي ساڳيءَ طرح انسان جڏهن قدرت جي قانون خلاف بغاوت
ٿو ڪري، خود غرض ٿو ٿئي، تڏهن ئي پاپ کي جنم ٿو
ملي ۽ انسان گناهہ ٿو ڪري."

پرڪيءَ جيڪي ڪجهہ چيو سو سچ هو. مان انسان جي

ع ڪيو جيئن مون چاهيو ٿي. مون لوڪن دنيا جي ڀلائي
اري- لوڪن ٻڌائڻ جي ڪوشش ڪئي پر تنهنجي
ح انهيءَ مقابلو ڪيو. تو جيڪي ڏٺو، ٻڌو ۽ ڪيو سو
سبب ٻي سرشتي جي حالت ۾. تنهنجو دماغ منهنجي وس
هو. تنهنجي جسم تي تنهنجو ضابطو نه هو. صرف تنهنجو
وح تنهنجو رهبر هو.“

”سياسي، اوهان ڏيالو آهيو، ڪرپالدان آهيو.“ مون چيو،
”مون سمجهيو ٿي......“

”نه، نه......“ سنياسيءَ مون کي روڪيندي چيو،
”سنياسي نه چئو. مون سنياس ڌارڻ نه ڪيو آهي. سنياس
ايشوري نيم جي ورد آهي. سنياسي ايشور جي جوڙيل
سنسار کان پري ٿيڻ، انسان ذات جي همدرديءَ کان پاڻ کي
محروم ڪري، تن کي لسا ڏيڻ ۽ جسم جي قدرتي ۽ سياوڪ
جل باس ۽ خواهشن کي دٻائڻ سان هو پرمالما جي ٺاهيل قدر
رهائش لاءِ ٺاهيو ويو آهي، تاس تو
کي جو سندس روح جي رهائش لاءِ ٺاهيو ويو آهي، پرمالما هن جي خوشيءَ
ڪري. لذتن کي ترڪ ڪرڻ سان، پرمالما ان کي ماڻي نٿو سگهي ۽
خاطر جو سرو سامان پيدا ڪيو آهي ان کي استعمال نٿو ڪري.
ازل ليمن جو الڳهن تو ڪري.
ائين ڪرڻ سان هو قدرت جي جوڙيل جهنگل، مندر ۽ مسجد، بن ۽ پهاڙن
هڪ اهو ڌرمشت منش جو جهنگل، مندر ۽ مسجد، ٻن ۽ پهاڙن
جو سهارو نٿو وٺي جنسي هو ٻندگي نٿو ڪري، جسم لسه ۽
اپاسنائون نٿو ڪري ۽ پنهنجي جسم کي دک ۽ عذاب نٿو ڏئي،
سو هڪ ايشوري قانون جي خلاف نٿو وڃي ۽ ائين ڪرڻ
سان رب کي راضي نٿو ڪري، سرو شڪتيمان هيءَ سرشٽي
ان ڪري رچي آهي نه منش جالي ان مان آنند پائي ۽ پنهن
جي آلما جو وڪاس ڪري سگهي. جيون جو مقصد آهي

ڇا، مان وري ڪو خواب نہ ڏسي رهيو هوس؟ نہ.... نہ.... مان بلڪل سجاڳ هوس. ڏٺم تہ اهو ساڳيو ليجسوي سنياسي ساڳئي معصوم ڪل ڪليءَ رهيو هو. مان وسميءَ ۾ پئجي ويس.

”ڇو ڇا؟ عجب جي ڪهڙي ڳالهه آهي. تو مونکي اڳي بہ تہ ڏٺو آهي“ سنياسيءَ چيو.

مون وليہ ڀاءُ سان وراڻيو:- ”عجب جي تہ ڳالهه ڪانہ آهي پر وري اوهان جي درشن جو سوڀاڳيہ ملندو اهڙي آشا ڪانہ هئي.“

”اهين ڇو؟“ سنياسيءَ پڇيو.

”ڇو تہ مون اوهان جو درشن سپني ۾ ڪيو هو.“

”نہ، اهين نہ آهي.“ سنياسيءَ چيو، ”تو مونکي ساڪيات روپ ۾ ڏٺو هو پر تنهنجي ليکي هڪ سپنو هو. مونکي اها بہ سڌ آهي تہ تون هتي ڇو آيل آهين. مون توکي آزمائش ۾ وجهڻ ٿي چاهيو ۽ ڏسڻ ٿي چاهيو تہ تنهنجو روح جو خود تون آهين ڪيتري قدر منهنجي زور هيٺ رهي تو سگهي. ڪيتري دير جو مقابلو ڪري تو سگهي. مون توکي جڳهن جي هڪ مڪيہ سکيا ڏيڻ ٿي چاهي. سکيا هئي تہ تولي دليا جو پرڀاءُ ڪيتري قدر پئجي تو سگهي.“

منهنجي اکين وڏيڪ اڳهندي لي وئي. راز ڳوڙهو نيندو ئي ويو ۽ ڪجهہ بہ سمجهي نہ سگهيس. سنياسيءَ شالت ڪي ٿوڙي وري چيو.

”تون الهيءَ آزمائش ۾ پار پيو آهين. مونکي خوشي آهي. مون پنهنجي ۾ ديءَ ۽ آتمڪ بل سان تنهنجي دماغ اٿي قبضو ڪيو. صرف تنهنجي آتما منهنجي وس ڪان ٻاهر هئي. جيئن مون چاهيو ٿي اهين ٿي ليو- تو اهين سوچيو

باب ٽيهون

ڪيئي ڏينهن راتيون گذري ويا، پر اڃا مولسان ساڻ هئي. زمين، عرش، سج، چنڊ، تارن جو مولسان ساٿ هو. منهنجي الڳ الڳ مان ٿي زندگي ڦٽي نڪتي؛ رڳ رڳ ۾ لڱن ۾ خون دوڙڻ لڳو جنهن منهنجي جسم کي طاقت ۽ تراوت ٿي بخشي. منهنجو سر منهنجي آگيا ۾ هو. منهنجي جسم تي منهنجي روح جو حڪم هو.

هڪ ڏينهن صبح جو ناشتو ڪري هميشه والڳر مان سير لاءِ نڪتس. ٿڌي هير لڳي رهي هئي جنهن جسم کي تازگي ٿي بخشي. ٿورو پنڌ ڪرڻ کان پوءِ منهنجي ڪنن تي ”اوم.... اوم....“ جي مڌر آلاپ جو پڙاڏو پيو. مان پنهنجي پراڻيءَ ريت اوسار جهرڪي جي سامهون سهڻي ڇپر لي ساعت ساهه پٽي وري ٻيلي جي ڪناري طرف هلڻ لڳس. ”اوم.... اوم....“ جو آلاپ رکي رکي فضا ۾ گونجي رهيو هو. ڪير هو جو اهو ”اوم.... اوم....“ جو مٺو مڌر اچاري رهيو هو. ٻلبل ۾ هميشه والڳر ٻڌڪن جو ٻرندي جوڙو ڏٺم. پر اڄ ٻرڪري ڪجهه ٿي رهيا ۾ هئي. سنجيده پر صاف. اڄ ٻڌ رت ڪجهه خاموش هئي ۽ انهيءَ .... ساگر ۾ رکي رکي اهوئي ”اوم.... اوم....“ جو آلاپ ٿري رهيو هو. هن سنسان جڳهه ۾ ڪهڙو اهڙو سائينءَ جو سدوارثو هو جو دنيا کان منهن موڙي پرڀت جهڙي چوٽيءَ تي هري ڪيرتن ڪري رهيو هو ۽ اوم جي شانت ساگر ۾ نهيون هٽي رهيو هو. ابهري ۽ منهنجي پنهنجي ڪنهنجي ڪاڻ جو آواز بدلڻ ۾ آيو. منهن ورائي ڏٺم. منهنجي حيرت جي حد نه رهي

آهي. هڪ الله کهنگهور ٻيا ٻيو ڪجهه به نه هو.

هوڏانهن احسان فراموش انسان پنهنجي پيدا ڪمل عقرمه ۾ چوور هو، پنهنجي گناهن ۾ لي غلطان هو. پنهنجو رستو ڀائهي روحاني وٺو هو ۽ سندس منزل لي اهڙي ممڪن نه هو. دنيا کي جسماني راحتون ۽ الدرين جو سک حاصل هو ۽ مان روحاني راحتن جو مالڪ هوس. دنيا جي خوشي عارضي هئي ۽ منهنجي سدا گلاب جيان لمد لئمن ۽ تازي.

هڪ امر پيار. ظاهري ان جسمن جو ميل هو ۽ حقيقت ۾ ٻه
روح روحانيون ڪري رهيا هئا. ان ڏينهن ۾ هڪ نئي دل
دڪ دڪ ڪري رهي هئي. اها دل جي دڪ دڪ جنهن
جو نه آد هو ۽ نه انت. جنهن زندگيءَ ۾ جنبش پئي پيدا
ڪئي، گرمي ۽ لرزش پئي پيدا ڪئي. الهيءَ محبت ۾ لطف
هو، هڪ عجيب لذت هئي. منجهس هڪ عشق جو عميق
هو جذبو موجون اهڙيون زور واريون هيون جهڙي قدرت
الهيءَ پيار جي پياس سمنڊن جو پاڻي به نٿي اجهائي سگهيو
۽ نه جنهن کي هزارين اوڏون تي اوڙي سگهيون.
الهيءَ وقت پرڪرتيءَ جو اهو دل لڀائيندڙ ماحول ۽ منظر
سي منهنجي دل خوشيءَ ۾ لهرون لڳي. من مستيءَ ۾ جهومڻ
لڳو. منهنجي اکين لئي ان دلفريب ۽ دلپذير ماحول جو ڪيف
چالاڪي ويو. خمار جا ڪيف چڙهي ويا. هڪ پاڳل پريت جو
مجسم بڻجي پيس. دل ۾ هڪ جذبات پيدا ٿي ويئي. سڀ
ڪجهه وساري ويٺس ۽ تاڙيون وڄائي لهرڻ لڳس. هوا جي
پيار سان مون سر ملايو ۽ تارن جي ناچ جو مون ساٿ ڏنو ۽
اسين سڀ لڳي رهيا هئاسين. مان، وڻ، ٻڪرون، لڏيون
تارا، جرڪ، پهاڙ پهاڙيون ۽ هوڏانهن جهنگل ۾ مرون سڀ
قادر جي قدرت جا گيت ڳائي رهيا هئاسين. ايڪتا ۾
ايڪتا جو سنڌ رنڊ روشن هو.
سج افق ۾ لڪي ويو ۽ الله پرو چالاڪي ويو. مون اڳڻ
پند ڪيو. ان سرجڻهار سائينءَ اڳيان سر جهڪي ويو جنهن
هيءَ قدرت پيدا ڪئي هئي جنهن هيءَ سڄو اهو هماليه رچي
هو. منهنجي لي سڪ ۽ الله لاءِ. نه، نه، سچي وشوق لاءِ
حق طرف شانتي ڦهلجي ويئي. ڪوله آواز بڻڻ ۾ ڪوله ت

مولڪي ننڍ ڪٺي وٺي سهڻن ۽ مٺن سپنن جي سنسار ۾ ، حسن
دنيا جي نظارن ۾ جتي سک ئي سک هو ، پريم ئي پريم هو ؛
هر طرف شانتي ئي شانتي ڇانيل هئي . ڪيترن عرصي بعد اهڙي ء
ننڊ جو لطف ماڻيو هو . رڳ رڳ ۾ فرحت ڏيندڙ هون وهي
رهيو هو . انگ انگ ۾ خوشي هئي . من ۾ آنند لهرون
ماري رهيو هو ۽ دنيا جي دردن کان دور ننڍرا ديوي ء
پنهنجي آنند ڀري گود ۾ وهاري مٺڙي لولي ڏئي ليٽائي
ڇڏيو هو .

صبح جو جڏهن معصوم ٻار واري ء ننڊ مان اٿيس تڏهن
پاڻ کي تازو توانو سمجهيم . انگ انگ ۾ نوجوون هئي .
سواس سواس مان سرهاڻ ٿي نڪتي . مون جيون جي ٻرولي
سلي هئي . الهي ء جيون جي جهان ۾ آنند آهي ، سک ۽ آرام
آهي . مولڪي جيت جو هرش هو .

فضا ۾ فرحت هئي . هوا جا ڪيهر ۽ سنڌير جهونڪا لڳي
رهيا هئا . سنڌيا جو سهاڻو ويلو هو . من مچلي اٿيو ۽ مان
ٻاهر نڪري واس قدرت جا خوشنما نظارا پسڻ لاء ۽ مالڪ
سان مشاهدو ماڻڻ لاء . هڪ عجب منظر هو . ڏلم قدرت
جي هر چيز خوش هئي ، نشي ۾ چوُر هئي - زمين ، آسمان ،
پشوُ پکي ، جيوُ جنتو مستي ء ۾ مگن هو . وڻ هوا ۾ جهولي
رهيا هئا . تاري تاري خوشي ء ۾ اڀي رهي هئي . چوطرف
مڌر نغما پيدا ٿي ۾ آيا . ٻرڳان چهرُو پيار جو مڌر گيت ڳائي ڪ
رهيو هو ؛ ٻالڪ ۾ شفق جا شعاع اٿين پئي لڳا جڻ ڪ باکي ء
۾ آگ ٻني ٻري . هڪ سمتل آگ ، ٻالڪ جي ڪناري لي
ندي جي جرڙي "ڪٿ ڪٿ" جو آواز ڪري رهي
هئي ۽ ڇيب ساڻ ملائي ٻرير جو ڪول ڪلي رهي هئي .

ي چاهيو. جيڪڏهن ويچار ناسولت ته آهي ته جيڪي مون
او هو سو اوس سچ ٿي هو. ويچار اصليت آهي، بنياد
آهي جنهنتي هيءَ زندگيءَ جي عظيم ۽ شاندار عمارت کڙي
ڪٿي ويٺي آهي. اهو صرف دماغ جي ڪنهن خاص حصي
جي حرڪت نه آهي جنهنجي بند ٿيڻ سان ليستيءَ ۽ گرمي
وڃي. جيئن انسان جو آواز ٽيليفون رستي دور دور پهچايو
وڃي ٿو تيئن آتما ۽ من جو آواز ويچار دماغ جي جڙن رستي
پکيڙي ٿو. دماغ خيال کي پاڻ وٽ آڻي ٿو ۽ روڪي رکي
ٿو سگهي ۽ ڪيس پنهنجي برقي طاقت سان ٻين دماغن ڏانهن
ٿو موڪلي. اهيءَ لمولي هڪ من ۾ انهن ٿيل ويچار ساري
وشو ۾ وياپڪ ٿي ٿو وڃي. اها هڪ حقيقت آهي. اهيءَ
ڪري زندگيءَ کي هميشه تازو توانو رکڻ ۽ جواني دائم قائم
رکڻ لاءِ ويچار هڪ مکيه ۽ ضروري چيز آهي. جيڪڏهن
انسان سوچيون ٿا يا خيال ٿا ڪريون ته اسين ٻڍا آهيون ته
اسين جلد ٻڍا ٿي وينداسين. جيڪڏهن سوچيون ته اسين جوان
آهيون ته هميشه جوان رهنداسين. انسان جو سوچي ٿو سو
ٿئي ٿو. دک سک من جي ٻرتا آهي.
مون سوچيو جيئن اڳي سوچيندو رهندو هوس ته جهون جي
رهڻ کي سمجهڻ لاءِ پهريون سبق اهو سکڻو پوندو ته زندگي
زنده دلي آهي، پيار آهي، خوشي آهي جنهن ۾ دک جو
ٿالو نه ڪولهي. جهون امر آهي جيئن پرڪرتي امر آهي.
جيون ويس بدلائيندي رهي ٿي. اوان اوان ويس ولي وري
وري ايندي رهي ٿي. ان ويچار جو اثر ڪندي منهنجو
ڪمات ڪلي پيا ۽ منهنجو اهو درد لٿو ويو ته منهنجي
هميشه تازي ۽ جوان رهندي. انهن سوچيندي سوچيندي

هو. پنهنجو پاڻ سان جنگ جوٽي رهيو هوس. مونکي اهو ئي فيصلو ڪرڻو هو ته جيڪي مون ڏٺو ۽ ٻڌو سو سڀ سچا هئي يا سپنو. ڇا، مون پنهنجي ڪمترن خيالن ۽ ڪمترين جيون جي جوٽين ۾ قدرت کان هوشيار ٿيڻ جي ڪوشش نه ڪئي هئي؟ ڇا اها پاڻ سان لڳي ڪري نه هئي. ڇڏڻ نه پر ڪريءَ کان وڌيڪ پريل هوس. مان منجهي پيس. مون سمجهيو ٿي ته جيڪي مون پنهنجي گذريل زندگيءَ ۾ ڪيو هو سو سراسر ٺيڪ ٿي هو. پر مدهنجو اهو خيال غلط هو. مون من کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي:

"اي مغرور ۽ بغاوت ڪندڙ من! وشواس هڻڻ جيون ۾ ڇوڪو آهي. شڪ نه ڪر، خطا کائيندين. مان ٿوکي ساوڌان ٿو ڪريان. جيڪڏهن ايشور، سندس قدرت ۽ پنهنجي آتما جي شڪتيءَ ۾ شڪ ڪندين ته دک پائيندين. هيءَ ٿيڻو ڪر ته ٿون امر آهين. هن برهمانڊ ۾ ڪابه اهڙي وستو نه آهي جا ختم ٿي وڃي. جيڪڏهن تنهنجو جسماني موت پاڻ سان گڏ تنهنجي سڀني ڪرمن، فرضن، ڪشمڪش ۽ مونجهارن جو خاتمو ڪري ڇڏي ته پوءِ روحانيت جو مسئلو بلڪل سولو ٿي پوي. پر اهو "موت" جو خيال انسان جي هڪ مورکتا آهي. جيون جي رنگا ۾، جيون جي ڪوش ۾ موت مائٽ اکر آهيئي ڪونه. جنهنکي موت ڪوٺيو ٿو وڃي سو صرف هڪ جون شڪلين ٿو ڦيرائي پر اصل ٿيو آهي."

مان خيالي پرن تي خيالي دنيا ۾ پرواز ڪندو رهيس ۽ اهو سوچيندو رهيس ته جيڪڏهن دنيا ۾ موت نه آهي، جيڪڏهن ڪابه شيءِ ختم ٿي نٿي سگهي ته وچار به ٿلومري سگهي، ـــ پهتس، جيون جو بنياد وچار ۽ ڪلپنا تي اڏڻ

ٿي چاهيو. جيڪڏهن ويچار ناسوت ته آهي ته جيڪي مون
ڏنو هو سو اوس سچ ٿي هو. ويچار اصليت آهي، بنياد
آهي جنهنتي هيءَ زندگيءَ جي عظيم ۽ شاندار عمارت ڪڙي
ڪٿي وئي آهي. اهو صرف دماغ جي ڪنهن خاص حصي
جي حرڪت نه آهي جنهنجي بند ٿيڻ سان ليسٽيءَ ۾ گم ٿي
وڃي. جيئن انسان جو آواز ٽيليفون رستي دور دور پهچايو
وڃي ٿو ليڪن آتما ۽ من جو آواز ويچار دماغ جي ذرئي رستي
پکيڙي ٿو. دماغ خيال کي پاڻ وٽ آڻي ٿو ۽ روڪي رکي
نٿو سگهي ۽ ڪيس پنهنجي برقي طاقت سان ٻين دماغن ڏانهن
ٿو موڪلي. اهيءَ اصولي هڪ من ۾ اٿيل ويچار ساري
رشتو ۾ وياپڪ ٿي ٿو وڃي. اها هڪ حقيقت آهي. اهيءَ
ڪري زندگيءَ کي هميشه تازو توانو رکڻ ۽ جواني دائم قائم
رکڻ لاءِ ويچار هڪ مکيه ۽ ضروري چيز آهي. جيڪڏهن
اسان سوچيون ٿا يا خيال ٿا ڪريون ته اسين ٻڍا آهيون ته
اسين جلد ٻڍا ٿي وينداسين. جيڪڏهن سوچيون ته اسين جوان
آهيون ته هميشه جوان رهنداسين. انسان جو سوچي ٿو سو
ٿئي ٿو. دک سک من جي پرتا آهي.

مون سوچيو جيئن اڳي سوچيندو رهندو هوس ته جهڙون جي
رهڻ کي سمجهڻ لاءِ پڙهيون سبق اهو سکڻو پوندو ته زندگي
زنده دلي آهي، پيار آهي، خوشي آهي جنهن ۾ دک ج
نالو ئي ڪونهي. جيون امر آهي جيئن پرڪرتي امر آهي
جيون ويس بدلائيندي رهي ٿي. نوان نوان ويس وٺي ور
وري ايندي رهي ٿي. ان ويچار جو اثر ڪنديءَ مهين
ڪمات کلي پيا ۽ منهنجو اهو درد لنگهي ويو ته منهنجي
بالڪ هميشه تازي ۽ جوان رهندي. اهين سوچيندي سوچيند

هو. پنهنجو بابا سان جنگ جوٽي رهيو هوس. مونکي اهو ئي فيصلو ڪرڻو هو تہ جيڪي مون ڏٺو ۽ پڙهو سو سڀ سوپنا هئي يا سچو. ڇا، مون پنهنجي ڪمترن خيالن ۾ ڪيترن جيون جي جوٽين ۾ قدرت ڪان هوشيار ٿيڻ جي ڪوشش نہ ڪئي هئي؟ ڇا اها بابا سان لڳي ڪرڻ نہ هئي. ڇوتہ پسر ڪرليءَ ڪان وڏيڪ بزدل هوس. مان سمجهي پئس. مون سمجهيو ٿي تہ جيڪي مون پنهنجي گذريل زندگيءَ ۾ ڪيو هو سو سراسر ٺيڪ ٿي هو. پر منهنجو اهو خيال غلط هو. مون من کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي:

”اي مغرور ۽ بغاوت ڪندڙ من! وشواس همٿ جيون ۾ جوکو آهي. شڪ نہ ڪر، خطا کائيندين. مان توکي ساوڌان ٿو ڪريان. جيڪڏهن ايئن، سندس قدرت ۽ پنهنجي آتما جي شڪتيءَ ۾ شڪ ڪندين تہ ڏک پائيندين. هيءُ تنهنجو ڪم نہ ٿو امر آهين. هن برهمانڊ ۾ ڪابہ اهڙي وسٽ نہ آهي جا ختم ٿي وڃي. جيڪڏهن تنهنجو جسماني موت بابا سان گڏ تنهنجي سڀني ڪرمن، فرضن، ڪشمڪش ۽ مونجهارن جو خاتمو ڪري ڇڏي تہ پوءِ روحانيت جو مسئلو بلڪل سولو ٿي پوي. پر اهو ”موت“ جو خيال انسان جي هڪ موروثي آهي. جيون جي رٿا ۾، جيون جي ڪوشش ۾ موت مالڪ آهڻي ڪرڻ. جنهنکي موت ڪوٺيو ٿو وڃي سو صرف عين جيون شڪلين تي ڦيرائي پر انت لاءِ آڻي.“

مان خيالي پرن تي خيالي دنيا ۾ پرواز ڪندو رهيس ۽ اهو سوچيندو رهيس تہ جيڪڏهن دنيا ۾ موت نہ آهي، جيڪڏهن ڪابہ شيءِ ختم ٿي نٿي سگهي تہ ويچار بہ لڳو مري سگهي. مون پنهنجي جيون جو بنياد ويچار ۽ ڪلپنا تي اڏڻ

توهان لاءِ ڪجهه ڳالهائي رهيا هئا، جهڙو ٻئي،
"سنياسي! .... سنياسي!! .... سوامي!!! ...." توهان جو
سارو جسم ڪنبي رهيو هو. مان ڪجهه نہ سمجهي سگهيس.
چنتا گهري ويئي تہ آخر هيءَ سڀڪجهه ڇا هو. ڪهڙو
سنياسي ڪهڙو سوامي. مون حيران ۽ پريشان ٿي توهان کي
جاڳايو."

"نہ، نہ، ڪجهه نہ آهي. هل تہ هلون." مون جهو
الهيءَ رات منهنجي لهڻ ۾ لاءِ نہ آئي. سوچيندو رهيس.
جيڪي ڪجهه مون اڄ ڏٺو هو سو ڇا ٿي ٿي سگهيو. خواب
هو يا حقيقت؟ سڀ اسرار ٿي لڳو. ڪجهه بہ هو پر مان يقين
ڇڏي سگهندس نہ منهنجو اندر، منهنجو ضمير، منهنجو روح
بلڪل بيدار هئا. اهو يوگي ڪير هو؟ ڇا وري هن سان
ملاقات ٿي سگهندي؟ جيڪڏهن مون هن کي خواب ۾ ڏٺو
هو تہ ملاقات ڪيئن ٿي سگهندي. جيڪي هن مون کي ٻڌايو
سو سچ هو. مون سمجهيو تہ سنياسيءَ کي مالڪ فرشتو ڪري
مون ڏاهن موڪليو هو ۽ اهو فرشتو منهنجي رهبري ڪندو.

مان پنهنجي جيون سچ لي الڏي ٿي سگهيس. اها منهنجي
پهرين ڪاميابي هئي جو خوفناڪ نظارا ڏسي مان ڊڄي نہ
ويس. ڊپ ٿي نہ هو نہ پوءِ فڪر ڇاجو. مون پنهنجي جسم
تي وهم پاتي هئي. ظاهر رکيو هو. مون نہ ڀاڳ کي لڳڻ تي
چاهيو ۽ نہ اهو ٿي چاهيم تہ ڪو موڪلي لڳي. ڀلا سنياسي
موڪلي لڳڻ جي ڪوشش ڇو ڪندو؟ منهنجو هن سان ڪهڙو
واسطو هو. مون شايد هن کي خواب ۾ ڏٺو هو. عجيب جدوجهد
هئي دل ۾. عجيب ڪشمڪش هئي دماغ ۾. مان ڪنهن
بہ فيصلي تي ڪين اچي سگهيس. لاءِ اڄ جو سوال ٿي ڪوڙ

جي ألجھن ۾ ٻئي اون لمحہ ائون رکڻ جي طاقت کي ڪمزور ڪري ڇڏيندين. ماضيءَ جي ڦيرن مان اکري مستقبل جي روشن ميدان ۾ اچ.“

الهن ڇئي هڙ رمندو رهيو. مان ڏور تائين ڪيس ٽڪ ٽڪ لکيندو رهيس. منهنجي اکين اڳيان سڪڪهه ڪر ٿيندو نظر آيو. الهن محسوس ڪير ته جڄ هوا ۾ أڏامي رهيو آهيان منهنجون اکيون بند ٿي ويئون هيون. پوءِ محسوس ڪير ته آهستي آهستي زمين تي لهي رهيو آهيان. منهنجو سارو جسم ڏڪي رهيو هو. عجيب ماجرا هئي. مان سمجهي نه سگهيس ته مولکي ڇا ٿي رهيو هو. سڀ ان مالڪ تي ڇڏي ڏنم. جنهن ۾ سندس موج. مولکي سڌ نه رهي ته ڪٿي هوس يا ڇا ٿي رهيو هو. پنهنجو هوش گنوائي ويٺس.

مون محسوس ڪيو ته مولکي ڪير ٻانهن کان ڇڪي رهيو هو. منهنجي اک کلي پيئي ۽ ڏٺم ته چندو منهنجي پرسان پرسان بيٺو هو ۽ چئي رهيو هو،

”صاحب .... صاحب .... اُٿو .... گهر هلو.“

مان وٺهي رهيس. چندوءَ طرف خمار سان ڀريل اکين سان نهاريندي مون چيو،

”ڇا مان هيترو وقت ننڊ ۾ هوس؟ لوڻ هتي ڪيئن آئين؟“

”صاحب!“ چندوءَ چيو، ”اڄ صبح جو ڪرهان لمرڪ ڪري لڪتا هئا. منجهند جو نه آيا. شام ٿي ويئي لوهانجو پتو ڪونه پيو. انتظار ڪري ڪري مان لوهان کي ڳولهڻ لاءِ نڪتس. آخر ڪجھ وقت ٿيو جو لوهان کي هتي سمهيل ڏٺم. لوهان گهوڙيءَ ننڊ ۾ هئا. لوهان جيَ اٿڻ جو انتظار ڪندو رهيس پر لوهان جي اک نه کلي. گورو وقت ٿيو ته

ائين چئي سنياسي اٿي کڙو ٿيو. مون اٿي کيس پرڻام ڪيو ۽ چيو،

"سوامي! توهان مونکي جيون جو راز ٻڌايو آهي. مان توهان جو شڪرگذار آهيان."

سنياسيءَ کلندي چيو، "تون هڪ ڳالهه هميشه ياد رک- زندگيءَ جي اڻانگي سفر ۾ ساهس ۽ سمجهه جو ثمر کٽي هل ته تون منزل تي پهچ پائيندين. هيءُ سبق ياد رک ته نه توکي ڪنهن جو شڪرگذار رهڻ جو سبب آهي ۽ نه ڪنهن کي ۾ دوه ڏيڻ جو ڪارڻ. توکي پنهنجو مستقبل پاڻ ٺاهيو آهي. هينئر تون وچ ڪاٺي دنيا تي چڪي آهي."

مون سرجهڪائي سنياسيءَ کان پڇيو،

"وري ملڻ جو اوسر ڪڏهن پراپت ٿيندو؟ سياڻي هن وقت ۽ هتي اوهان اچي سگهندا؟"

سنياسيءَ وراڻيو، "اسڪي قدرت جي دنيا ۾ وقت مدن ۾ ٻڌو آهي ۽ نه منٽن، ڪلاڪن يا ڏينهن ۽ مهنن ۾. پڇيءَ کي ڪاٿ سڌ نه هوندي آهي ته سندس عمر ڪيتري آهي. گلاب جو اڳُنو پنهنجي جيون جا ڏينهن لتو ڳڻي. اسين آهيون رمتا جوڳي. ڪڏهن ڪٿ ته ڪڏهن ڪٿ. ڏينهن هيٺ آهيون ته رات هتي. ڪاٿ خبر نه آهي ته ڪنهن وقت ڪٿي آهيون. منهنجو هتي اچڻ جو وقت ڪهڙو آهي ڪيئن چوان. ڇو جو سمي جي ساڄه ڪولهي. جڏهن مون ضرورت محسوس ڪئي تڏهن پاڻهي اچي توسان گڏ ٿس. اڳتي قدم وڌائيندو هل. هتجي ويندين ڪٿجي ويندين. هن راه ۾ روڪٽو ناهي، هلندو هل. اڳتي کان دور منزل آهي، هلندو هل. فڪر نه ڪر، جيڪي گذريو سو گذريو. ڪيل پلن جو نه سوچ. ماضي

انساني سڀاءُ جو اهو لڇڻ آهي ته هو پنهنجي اهنڪار خاطر پنهنجي جندن جو انت نه آڻي. هٺ ۽ سوارٿ ئي سندس بربادي جا ٻه مکيه ڪارڻ آهن. جي هو پنهنجي شڪتيءَ ۾ وشواس نه رکي ته هو پنهنجي زندگي لاانتها ڀلائي ۾ سکي جنهن ۾ الڪ جڳه سمايل آهن ۽ آهي ۽ سمنڊ ۾ لڙهي ۽ لاڙو رهي سگهي ٿو. هو اوسنا ۽ آستان ئي جهمڻ نه پائي. امرتا جي سنجيولي رس پي خود ۾ امر ٿي وڃي ٿو، جهوڻ مکمل ٿي وڃي ٿو. هڪ خوشيءَ مان ٻي خوشي پيدا ڪري سگهي ٿو- هڪ سونهن مان ٻي ۽ اتر و آساليءَ سان جيئڻ ساه ڪٺ، اکين سان ڏسڻ ۽ ڪنن سان ٻڌڻ."

سياسي ڪجهه وقت ڪجهي ويو ۽ پوءِ پنهنجو ڳالهه اوچو ڪري مڌر آواز سان چوڻ لڳو،

"اهو ياد رک ته جيون جي ڳجهي طاقت ۽ جيون کي لمبو ٿيون رکڻ جو راز آهي 'لهڪڻ'. جيون کي، جن مان جسم لهڪل آهي، آتما جي جڙن سان لهڪائڻ. ان جي لمبوُرتي جي تار آتما جي سُر سان ملائڻ. پنهنجي دل جي دنيا جو مالڪ ٿيءُ. پنهنجي جيون کي پيار ۾ ٻلتي چڏ ۽ ان ۾ واسنا کي واسو ڪرڻ ڏي- ان چاشنيءَ کي چکي آنند ماڻ. پاڻ کي دنيوڪ جيون جو حصو ڪري چاڻ ۽ پنهنجي جيون ۾ دنيوڪپڻو اختيار ڪر. جيڪڏهن پيار جي مشعال سان پنهنجي راه روشن ڪندين ته پنهنجي آتما سچي ڪائنات جي تلاش ڪري سگهندي

اها آهي جيون جنهنڪي نسون جيون جي ڳجهارت کو سمجهڻ. جيڪي مون توکي ٻڌايو آهي ان تي جي واجبي طور عمل ڪندين ته اها ڳجهارت پائيندين جنهنجي تلاش ۾

تو چاهين. مان تنهنجي سهايتا ڪندس. هيٺر ڏيان سان بڌ.
جيون ڇا آهي؟ جيون ايشوري پيار جي پيدائش آهي. برهمالا
جو بنياد يا برهمالا جي پنهنجي شڪتي آهي سا پيار لاءِ لاءِ
بڌل آهي. انهيءَ پيار مان خواهش پيدا ٿئي ٿي ۽ خواهش مان
زندگي. استري ۽ پرش جو ميلاپ پرير ۽ سندرتا جو سنگم
آهي ۽ ان سنگم جو وري نتيجو آهي سندن اولاد پرم سندر
پيار. سندرتا ۽ پرير جو سنبنڌ پرمپرا کان هلندو آيو آهي ۽
هميشه رهندو. ڇو سندر ٿي لڳي جڏهن ته پياري ٿي لڳي
۽ جا ڇيز پياري آهي سا سندر به آهي. پرير سندرتا آهي ۽
سندرتا پرير. ساڳيءَ طرح ٿي ايشور پورڻ سندرتا جو پريمي
آهي ۽ سندس اپاپل پرڪرتيءَ به سندرتا به آهي ته پيار به.
وشو ماڻ کي پرماتما پنهنجي روپ ۾ پيدا ڪيو آهي. منش
ان الست جوت جو هڪ ڪرڻو آهي. منش هڪ ديه نه آهي
پر ان ديه ۾ وسندڙ لرليپ ۽ نرمل آتما آهي جا پرير جي
پياسي آهي. پر جيئن هيرو ڪپ ۾ ملي پنهنجي جوت کوهي
رلو چڏي ٿيئن نجي آتما جي جوت سنساري اڇائن جي ڪپ
۾ گم ٿي وڃي ٿي. جڏهن انسان اڇا رهت ٿئي ٿو ته وري
سندس آتما چمڪڻ لڳي ٿي جيئن سورج ڪرن هٽڻ
ڪالهوءَ وري پنهنجي پرڪاش سان ڌرتيءَ کي روشن ڪندو
آهي. عام طور اين سمجهيو وڃي ٿو ته انسان هڪ ديه آهي
جنهن ۾ الو شڪتي سمايل آهي پر سچ ته انهيءَ ديه ۾ آتما
آهي جا ڪيس هلائي ٿي. آتما ئي هنجو ماحول پيدا ٿي ڪري.
دولند سياه هٽڻ سبب انسان پنهنجي زندگيءَ جي جڙن ڪي
ڪم هيٺ رکي ٿو. هو انهڪي لت لئون رکي ٿو سگهي
ا پنهنجي مرضيءَ موجب انهجو لکوسار ڪري ٿو سگهي.

منتظر آهيان ها، بهرطيڪ ڇا؟ ڪجهه ڇيو ٻئي.“

هن مولڪي هيٺ وهڻ جو اشارو ڪيو. مان ويهي رهيس ۽ هُو به منهنجي سامهون ويهي چوڻ لڳو:-

”ڪيڏو دور ڪان آيو آهين تون ۽ سچ جي تلاش ۾. ائين نه؟“

”ها ۽ نه به.“ مون چيو، ”اهو سچ آهي نه مان ڏور ڪان آيو آهيان. پر سچ مون کان ڏور نه آهي. جيون جي گهراين مان گذريو آهيان ۽ سچ جي کوج به ڪافي ڪئي اٿم. ان ڏس ۾ اڃا پورٽتا نه پائي اٿم. مان پورٽتا جي کوج ۾ لڳي ٿڪي رهيو آهيان.“

”تون سمجهين ٿو نه تنهنجي جيون اڌوري آهي؟ پورن نه آهي؟“ سنياسيءَ پڇيو.

”جيون جيون ئسي آهي.“ مون جواب ڏنو. ”جيون اڌوري ڪڏهن ٿي، ٿي سگهي. پر منهنجي جيون جيون نه آهي جو نه مان اڃا جيون جي پورٽتا جو ڪجهه پائي نه سگهيو آهيان.“

”جيون جي جڙس ۾ ڪجهه ٿئي ٿي ڪوله، پوءِ تون ڪهڙي ڪجهه جي تلاش ۾ آهين؟ جڏهن ڪجهه جيون ۾ لڪي ٿي ڪوله نه پوءِ تنهنجي تلاش بيڪار وڃڻ ي. توکي ڪجهه حاصل نه ٿيندو.“ پوڙهيءَ چيو.

مان منجهي پيس ۽ لاجواب ٿي ويس. ڪجهه گهڙي خيال ۾ غرق ٿي ويس سوچي رهيو هوس نه جيڪڏهن سنياسيءَ جي چوڻ ۾ ڪجهه سچ آهي نه پوءِ مان ڇو ٿڪي رهيو آهيان. پوءِ هتي ڇا لاءِ آيو آهيان.

”خاموش ڇو آهين؟ جواب ڇو نه ٿو ڏين؟“ سنياسيءَ پڇيو ــيو، ”تون اڃا اڻڄ آهين. تون ڏيک جيون جو رهسيه پالڻ

سڀ ڪجهه هتي ۽ هينئر لاءِ ٿيو. پر وري پنهنجو پاڻهي ڪيڏانهن گم ٿي ويو؟ مان پاڻ حيران آهيان."

"يار! تنهنجي اکين لاءِ اکيان جو پردو هو." سنياسيءَ چيو، "انهيءَ ڪري تون ڪجهه نه ڏسي سگهئين ۽ نه سمجهي سگهئين."

مان سوچ ۾ پئجي ويس. سنياسي مون ڏانهن ٽڪٽڪي لڳائي نهاري رهيو هو ۽ مرڪي رهيو هو. مان سوچي رهيو هوس ته جيڪي ڪجهه مون ڏٺو سو غلط ڪيئن ٿي ٿي سگهيو؟ جو نه طوفان ڪي مون نه پنهنجي حڪم سان بند ڪيو هو. وري سوچيم ته مون اهڙي طاقت ڪٿان آئي جو قدرت لي حڪم هلائي سگهان؟ شايد سنياسي ٺيڪ ٿو چوي. پر سنياسي زور سان کلي رهيو هو ۽ مونکي پاڻ ڏانهن اچڻ لاءِ اشارو ڪري رهيو هو. مان خود بخود هن ڏانهن ڇڪجي ويس- ايڏو ڪ ۽ بي خوف. ڏٺو ته مون زندگيءَ مان ٻه ڪيو چليو هو. مون سمجهيو ٿي ته جنهن انسان پڻ ٿي جيئن ته ڀائي آهي سو جيون ڪي ڪيئن سمجهي سگهي.

سنياسي چئي رهيو هو:-

"طوفان تو بند ڪيو يا نه ڪيو، پر اهو ياد رک ته تنهنجي حڪم جي اندازي طوفان ٿئو ڪري سگهي. بشرطيڪ توکي پاڻ ۾ ۽ ايشور ۾ پورن وشواس آهي ۽ تنهن سان گڏ تو اندرين ڪي پنهنجي وس ۾ رکيو آهي. تنهنجي آتما پرٻل آهي ۽ هوءَ ساريءَ ڪائنات تي قبضو ڪري سگهي ٿي. بشرطيڪ......"

هو خاموش ٿي ويو.

مون ادب سان چيو:-

"ها، ها اڳتي چوٿو اتو سو چئو. مان اوهانکي ٻڌڻ لاءِ

اکين مان ڄاڻي آگ ٻري لڳي. مون اهين محسوس ڪيو ته دنيا کي پنهنجي اکين جي آگ سان اگر ڪري ڇڏيندس.

”روڪجي وڃ....“ مون آواز اوچو ڪري چيو، ”رڪجي وڃ اي ڀيو طوفانون، مان لوهان کي حڪم ٿو ڏيان. منهنجو اهو اعلان آهي. بند ڪريو هيءَ ماتم ۽ تباهي. بند ڪريو ....بند ڪريو ....“

مان سمجهي نه سگهيس ته ڇا ٿيو. جهٽ هاهاڪار خاموش ٿي ويئي. بادل هٽي ويا. سورج پنهنجي سونهري ڪرڻن سان وري ڌرتيءَ کي چمڪائي رهيو هو. غار نظرن کان اوجهل ٿي ريو. ڇا ڏٺم سامهون وڻ جي هيٺان هڪ سنياسي ويٺو هو جنهنجي پيشانيءَ تي هڪ اوراڻي جهلڪ هئي ۽ گيڙوءَ رنگ لباس پهريل هوس. هن مونکي مرڪي آشيرواد ڏني. منهنجي من ۾ الله جي لهر ڊوڙڻ لڳي ۽ هردو شانتي ٿي ويو. هن پڇيو،

”ٻچا! ڪٿان کان ٿو ڀڄي رهيو آهين؟“

مون نمرتا ڀريل آواز ۾ کيس جواب ڏنو:-

”نه، مان ڀڄي ڪون رهيو آهيان صرف قدرت جو ڪوپ ڏسي نه سگهيس. دل تي چوٽ لڳي ۽ ڪنهن خيال ۾ غلطان ٿي ويو هوس.“

”ٻچا!“ سنياسيءَ چيو، ”ايشور هميشه مهربان آهي. پيار جو ڀنڊار آهي. هُو ڪيئن پنهنجن ٻارن کي دکي رکندو؟“

”ٻڌڻ هيءَ ڇا هو. ڪهڙو اسرار هو جو مون هينئر ڏٺو؟“

”تو ڇا ڏٺو؟ جيڪي ڪجهه ڏٺئه سو هينئر ڪٿي آهي؟ ڪيڏانهن گم ٿي ويو؟“ هن عجب ڏيکاريندي پڇيو.

مون چيو:- ”هيءَ بيقصورن جو ڪوس هيءَ اڀاچار

سڀ ڪجهه هتي ۽ هيئنر نه ٿيو. پر وري پنهنجو پاڻهي ڪيڏانهن گم ٿي ويو؟ مان پاڻ حيران آهيان."

"پار! تنهنجي اکين لئي اکيان جو پردو هو،" سنياسيءَ چيو، "انهيءَ ڪري تون نيڪ نه ڏسي سگهئين ۽ نه سمجهي سگهئين."

مان سوچ ۾ پئجي ويس. سنياسي مون ڏانهن ٽڪٽڪي لڳائي نهاري رهيو هو ۽ مرڪي رهيو هو. مان سوچي رهيو هوس ته جيڪي ڪجهه مون ڏٺو سو غلط ڪيئن ٿي ٿي سگهيو؟ ڇو ته طوفان کي مون نه پنهنجي حڪم سان بند ڪيو هو. وري سوچيم ته مون ايتري طاقت ڪٿان آئي جو قدرت کي حڪم هلائي سگهان؟ شايد سنياسي ٺيڪ ٿو چوي. پر سنياسي زور سان کلي رهيو هو ۽ مون کي پاڻ ڏانهن اچڻ لاءِ اشارو ڪري رهيو هو. مان خود بخود هن ڏانهن ڇڪجي ويس- ايڏو ڏک ۽ بي خوف. تڏهن ته مون زندگيءَ مان ٻئه ڪڍي ڇڏيو هو. مون سمجهيو ٿي ته جنهن انسان ۾ ٿي جيئڻ جي پالي آهي سو جيون کي ڪٿو سمجهي سگهي.

سنياسي چئي رهيو هو:-

"طوفان تو بند ڪيو يا نه ڪيو، پر اهو ياد رک ته تنهنجي حڪم جي انهرافي طوفان ڪٿو ڪري سگهي. بشرطيڪ توکي پاڻ ۾ ۽ ايشور ۾ پورن وشواس آهي ۽ تنهن سان گڏ تو اندرين کي پنهنجي وس ۾ رکيو آهي. تنهنجي آتما پرپل آهي ۽ هوءَ ساريءَ ڪائنات تي قبضو ڪري سگهي ٿي. بشرطيڪ......."

هو خاموش ٿي ويو.

مون ادب سان چيو:-

"هاڻ ها اڳتي چوڻو اٿو سو چئو. مان اوهانکي پنڌ لاءِ

اڪمن مان جاسي آڳ ٿي لڪتي. مون الهن محسوس ڪيو ته دليا کي پنهنجي اکين جي آڳ سان اگر ڪري ڇڏيندس.

"روڪجي وڃ...." مون آواز اوچو ڪري چيو، "روڪجي وڃو اي ليل طوفانو، مان لوهان کي حڪم ٿو ڏيان، منهنجو اهو اعلان آهي. بند ڪريو هي مالر ۽ لباهي. بند ڪريو ....بند ڪريو ...."

مان سمجهي نه سگهيس ته ڇا ٿيو، جهٽ هاهاڪار خاموش ٿي وئي. بادل هٽي ويا. سورج پنهنجي سونهري ڪرڻن سان وري ڌرتيءَ کي چمڪائي رهيو هو. غار نظرن کان اوجهل ٿي وئي. ڇا ڏٺم سامهون وڻ جي هيٺان هڪ سپاهي بيٺو هو جنهنجي پيشانيءَ تي هڪ نوراني جهلڪ هئي ۽ گيڙوءَ رنگ لباس پهريل هوس. هن مونکي مرڪي آشيرواد ڏني. منهنجي من ۾ آنند جي لهر ڊوڙڻ لڳي ۽ هردو شالسه ٿي ويو. هن پڇيو،

"ٻچا! ڪٿهن کان ڏسجي رهيو آهين؟"

مون لرزندي ٻولي آواز ۾ کيس جواب ڏنو:-

"نه، مان ڏسجي ڪونه رهيو آهيان صرف قدرت جو ڪرشمو ڏسي نه سگهيس دل تي چوٽ لڳي ۽ ڪٿهن خيال ۾ غلطان ٿي ويو هوس."

"ٻچا!" سپاهيءَ چيو، "ايشور هميشه مهربان آهي. پيار جو ڀنڊار آهي. هوُ ڪيئن پنهنجن پيارن کي دکي رکندو؟"

"اهي هيءَ ڇا هو. ڪهڙو اسرار هو جو مون هيٺر ڏٺو؟"

"ڇا ڏٺو؟ جيڪي ڪجهه ڏٺئه سو هيٺر ڪٿي آهي؟

الهن گم ٿي ويو؟" هن عجب ڏيکاريندي پڇيو.

مون چيو:- "هيءَ پنهنجي تصورن جو ڪرشمو هيءَ اڀاچار

چيز غار ۾ ڪم ٿيندي تي ويٺي ۽ مان بيٺي بيٺي پيڪر نظارو
ڏسي رهيو هوس. طوفان زور پڪڙيندو تي ويو ۽ مان ۾
غار طرف طوفان جي زور تي ڇڪجندو تي ويس ۽ آخر
غار جي مٿان اچي پهتس. مون ڏٺو ته غار ۾ انساني ۽ جانورن
جا لاش هئا. زالن مردن جون سرد سسڪيون، آهون ۽ دانهون
جانورن جون ڪيون ۽ هوا جا گهوگهاٽ اچي رهيا هئا.
اندران آگ تي لڳي ۽ چوطرف دونهين جا ڪارا بادل ڇانيل
هئا. مون ۾ انسانن ۽ جانورن جي دردي ور لاهن ٻڌڻ جي
سمرٿي ڪانه هئي ۽ آسمان طرف نهاري اُن عظيم غيبي طاقت
اڳيان هٿ ٻڌي پڪاريم:-

”منهنجا ۽ ٽنهي جهان جا مالڪ! تون ته سڀني جو نگهبان
آهين، مهربان آهين، پوءِ هيءُ ظلم ڇا لاءِ؟ اي پرم پتا
اسين تنهنجا بالڪ آهيون. پنهنجن بالڪن تي هيءُ بيقصو
ظلم ڇو؟ تون برهم جو ساڪشات سروپ آهين. ا...... ه
سيم پريم آهين. رحم ڪر مالڪ. تو دنيا ناهي آهي نه ڊاهڻ
لاءِ پر وڌائڻ لاءِ پوءِ هيءَ نيستي ۽ نابودي ڇو؟“

منهنجا چپ خشڪ ٿي ويا هئا ۽ مون اٽڪندي زبان سان
آلو ڪري وري چيو، ”تنهنجي ئي تجلي جو ترورو مون
آهي. تو ۾ ۽ مون ۾ ڪو فرق ڪونهي پوءِ تون پنهنجو پاڻ
کي ناس ڇو ڪري رهيو آهين.“

بربادي جو شور اڃا جاري هو. دنيا الٽ پلٽ ٿي
رهي هئي. نوبت جو ننگو ناچ هلي رهيو هو، موت جا ملائڪ
چڪر لڳائي رهيا هئا ۽ قيامت ڪاله ڪندي تي آئي.
منهنجو دماغ گرم ٿيندو تي ويو. منهنجي ڏرن ڪنبي
رهي هئي. قدرت جو ڪروڌ وڌيڪ سهي نه سگهيس.

هو. مان سوچي رهيو هوس ته اهي جهرڻي جو روح جو
ڪيس نه لڪون رکي سگهي ٿو ته منهنجي جسم الله جو روح
آهي سو به موٽڪي نه لڪون رکي سگهي ٿو. اهي سڀ
ڳالهيون سوچيندي آن وشتويائڪ سرو شڪتوان جي اڳيان
ازخود منهنجو سر جهڪي ويو. منهنجي مٿان هڪ ڪيف
ڇانئجي ويو ۽ اهڙي مدهوشيءَ ۾ موٽڪي دل جو سڪون ملو
۽ زندگيءَ جو لطف حاصل ٿيو. مون سوچيو ۽ سمجهيو ته
جهرڻي ۽ مون ۾ ڪو تفاوت ڪونه هو. ٻنهي جي جيون ۾
خوشي هئي، آنند هو. ٻنهي جي ٻنيان هڪ ازغيبي طاقت
هئي، روح هو. جهرڻي ۽ منهنجي آتما ۾ ڪو فرق ڪونه
هو ۽ مون اهو محسوس ڪيو ته مان اهيءَ مالڪ جو هڪ
حصو هوس ۽ منهنجي آتما هنجو هڪ جزو هئي ۽ پرماتما ۽
مون ۾ ڪوئي فرق نه هو. اهو سڀ سمجهندي ئي منهنجي
ذوق ڪي ويئي، منهنجي جسم جو انگ انگ ٽڙڻ لڳو.
منهنجا ننڊ پوڻي ويا. ڪن ٻند ٿي ويا. اهڙيءَ دشا ۾
سڏ ۽ سرس وساري ويٺس، جهرڻي جو آواز به ٻڌڻ ۾ نه
آيو. هوا جا گهوگهاٽ منهنجي ڪنن تي پهچي نٿي سگهيا.
مون سمجهيو ته مان گويا هڪ گهرو خواب ڏسي رهيو هوس
۽ موٽڪي هڪ نظارو نظر آيو. دور دور هڪ عجيب غار هئي
جنهن ۾ مون ٻڌيون، تارا، ٻڌيون، جهرڻا ڪرندا ڏٺا. پهاڪ
طوفان لڳي رهيو هو. چوڌاري اولاد الله وڪار ڇانئجي ويو،
اسرار ڀريا آواز ٿي ٻڌڻ ۾ آيا. وڻ ٻاڙن ڪان ڪري رهيا هئا
۽ طوفان جي لهريءَ سان ڪسڪندا اهيءَ غار ۾ ٿي پيا. چوڌاري
جهنگلي جانور رڙيون ۽ واڪا ڪري رهيا هئا. هر طرف
هاهاڪار مچي ويو هو. قدرت جو ڪوپ ٿي نظر آيو. هر

سان پنهنجو قدم لٿي ملائي سگهيو. قدرت کي همٿ ڪرڻ جي بدلي قدرت کان ڏنڊ ٿي ويو. حقيقت ۾ پڙ ڪرلي مالا ڪيڏي نه ڏيالو ۽ ڪروڻامو آهي.

سامهون جهرڻي جي ڪلڪل اسانجي گهر ۾ چٽي پڌرڻ ۾ اڀندي هئي. پهاڙي چوٽيءَ تان جهرڻو ڪرندو هو ۽ مان نهر جي ڪناري تي ويهي اهو الاهي رنگ ۽ ازغيبي اسرار ڏسندو هوس. جهرڻو مڌر آلاپ آلاپيندو رهندو هو ۽ مان اُن جي لئي ۽ لين تي ويندو هوس ۽ منجهس مالڪ کي پسي مستو مگن ٿي ويندو هوس. ان آتما ۽ پرماتما جي انوکي ميل لئين جوالي ٿي پيدا ڪئي ۽ منهنجي جسم ۾ جان اچي ٿي وئي ۽ روح کي هڪ عجيب راحت ٿي محسوس ٿي. منهنجي زندگي سڄي روپ ۾ زندگي هئي اهيءَ نهر وانگر جا جهرڻي مان ٿي نڪتي. اها نهر جا ڳائيندي، ٽپندي ٽپندي موج ۾ پنهنجي پريتم ساگر سان ملڻ لاءِ اتاولي وهندي وئي. اهيءَ جهرڻي عجيب اثر ڪيو هو منهنجي جيون تي. جهرڻو، جو پنهنجي اڇل زور سان سيني ۾ ڪاوڙن کي دور ڪندو، اوکن ۽ اٽالڪن گهٽين ۽ گهمرن مان لنگهندو، مشڪلات سان مقابلو ڪندو اوچين چوٽين تان هيٺ ڏرليءَ تي ڪرندو رهي ٿو ۽ پنهنجي سهائي سوڀ تي ڪلندو ۽ ٽپندو رهي ٿو، ڪهڙو نه دلپذير آهي هيءُ جهرڻو. هزارن سالن کان هيءُ آبشار اهڙي خوش ٿيندو، اچندو ۽ گيت ڳائيندو رهيو آهي پر آبشار تي وقت جو ڪو اثر ڪو نه ٿيو آهي.

هڪ ڏينهن هميشه وانگر مان نهر جي ڪناري تي ويٺو هوس ۽ جهرڻي جي باري ۾ سوچي رهيو هوس. جهرڻو سدا سندر ۽ دائما جوان هو، گويا سلسبيل چشمي جو آبحيات

ڪري غلطان ٿي وڃن. باهرين دنيا جي موڙڪي مهر نه رهي.
منهنجي پنهنجي دنيا هئي ۽ ان پنهنجي دنيا ۾ خوش هوس-
بيحد خوش. منهنجي دنيا سهڻي هئي، سندر هئي جنهن ۾
دک ۽ غم جو پاڇو به ڪونه هو. ڪيڏي نه هئي منهنجي
عجيب دنيا جنهن لاءِ مون ڪيئي سال انتظار ڪيو، جنهن لاءِ
مان ڪافي تڙپندو رهيو هوس.

اسانجو گهر پهاڙن جي وچ ۾ هو. هڪ قسم جي ماٿري
هئي. انڪل سؤ قدمن جي مفاصلي تي جهرڻو هو جو مٿان پهاڙ
تان ٿي ڪري ۽ پوءِ هڪ لهر لهي دور دور ٿهلجي ٿي وئي.
چوڌاري ساوي گاهه جو سرسبز غاليچو وڇايل هو ۽ ڪٿي ڪٿي
گوناگون گلن جا ٻوٽا هئا. گلن ۽ ٻوٽن سان ڀرپور ڊگها ڊگها
ڇانئدار درخت. دلڪش نظارو هو ۽ مان ان نظاري ۾ محو ٿي
ويندو هوس. دور دور پهاڙن جون برفاني چوٽيون نظر ٿي
آيون. سوج جي ڪرڻن ۾ جن مان جٽا اُڀر جا ڦوهارا چمڪندا
هئا. بارش جي موسم ۾ بادل اچي انهن چوٽين سان ٽڪرائيندا
هئا ۽ پوءِ آهستي آهستي هيٺ لهندا هئا ۽ پهاڙن کي
ڏيندا ۽ پوءِ آهستي آهستي نظر کان ڇپائي ڇڏيندا
جي ٻولر گرد ۾ وهاري عام جي اکر لڌو هوس ۽ قادر جي
مان روز صبح جو ليٽي ڪري دور دور هليو ويندو هوس.
قدرت جو مشاهدو ماڻڻ لاءِ دور دور هليو ويندو هوس. آهي
قدرت اڻ پوري قدرت نه هُو اهو پورڻ قدرت هئي. انسان
کڏهن سردي ۽ کڏهن گرمي آهي نه کڏهن سخت
جي قدرلي بدل سدل برداشت نٿي ڪري سگهيو.
قدرت کي ته جي پاڻ سان لي ذلو ۽ سدن نظر قدرت
حيثناڪ پهلوءَ تي ٿي پيئي. قدرت پورڻ هئي.
اصول هو جو قدرت جي بدل سدل، موسم جي

سان پنھنجو قدم لئي ملائي سگھيو. قدرت کي ھٿ ڪرڻ
جي بدلي قدرت کان نہ جي تي واو. حقيقت ۾ ٻرڪرلي
مالا ڪيڏي نہ ڏيالو ۽ ڪروڻامي آھي.

سامھون جھرڻي جي ڪلڪل اسالجي گھر ۾ چٽي ٻڌڻ ۾
ايندي ھئي. ٻھاڙي چوٽيءَ تان جھرڻو ڪرندو ھو ۽ مان
ڏسندو ھوس. جھرڻو مڌر آلاپ آلاپيندو رھندو ھو ۽ مان
ان جي ليءِ ۾ لين ٿي ويندو ھوس ۽ منجھس مالڪ کي پسي
مست مگن ٿي ويندو ھوس. ان آتما ۽ پرماتما جي انوکي ميل
لئين جوالي تي پيدا ڪئي ۽ منھنجي جسم ۾ جان اچي ٿي ويئي
۽ روح کي ھڪ عجيب راحت ٿي محسوس ٿي. منھنجي
زندگي سچي روپ ۾ زندگي ھئي الھيءَ نھر وانگر جا
جھرڻي مان ٿي نڪري - اھا نھر جا ڳائيندي، لڏندي ٽپندي
موج ۾ پنھنجي پريتم ساگر سان ملڻ لاءِ اڙقندي وھندي ٿي
ويئي. الھيءَ جھرڻي عجيب اثر ڪيو ھو منھنجي جيون تي.
جھرڻو، جو پنھنجي اجھل زور سان سڀني رڪاوٽن کي دور
ڪندو، اوکن ۽ اٽالکن گھٽن ۽ گھمرن مان لنگھندو، مشڪلاتن
سان مقابلو ڪندو اوچين چوٽين تان ھيٺ ڌرتيءَ تي ڪرندو
رھي ٿو ۽ پنھنجي سھاڻي سوڀ تي کلندو ۽ نچندو رھي ٿو.
کھڙو نہ دلپذير آھي ھيءَ جھرڻو. ھزارن سالن کان ھيءَ
آبشار ائين خوش ٿيندو، نچندو ۽ گيت ڳائيندو رھيو آھي
۽ آبشار تي وقت جو ڪو اثر ڪونہ ٿيو آھي.

ھڪ ڏينھن ھميشہ وانگر مان نھر جي ڪناري تي ويٺو
ھوس ۽ جھرڻي جي باري ۾ سوچي رھيو ھوس. جھرڻو
سدا سندر ۽ دائما جوان ھو، گويا سلسبيل چشمي جو آب حيات

نڪر ۽ غلطان ٿي ويس. ٻاهرين دنيا جي مونکي خبر نه رهي. منهنجي پنهنجي دنيا هئي ۽ مان پنهنجيءَ دنيا ۾ خوش هوس- بيحد خوش. منهنجي دنيا سهڻي هئي، سندر هئي جنهن ۾ دک ۽ غم جو پاڇو به ڪونه هو. ڪهڙي نه هئي منهنجي عجب دنيا جنهن لاءِ مون ڪيئي سال انتظار ڪيو، جنهن لاءِ مان ڪائي ترڦندو رهيو هوس.

اسانجو گهر پهاڙن جي وچ ۾ هو. هڪ قسم جي ماٿري هئي. اٽڪل سؤ قدمن جي مفاصلي تي جهرڻو هو جو مٿان پهاڙ تان ڪري ٿو ۽ پوءِ هڪ نهر ٿي دور دور ڏهلجي ٿي وڃي. چوڌاري سائي گاهه جو سرسبز غاليچو وڇايل هو ۽ ڪٿي ڪٿي گوناگون گلن جا ٻوٽا هئا. ڦلن ۽ ڦولن سان ڀرپور ڏگها ڏگها ڇانواڻا درخت، دلڪش نظارو هو ۽ مان اُن نظاري ۾ محو ٿي ويندو هوس. دور دور پهاڙن جون برفائي چوٽيون نظر ٿي آيون. سورج جي ڪرڻن ۾ جن مان جڻ اوُر جا فوهارا ڇٽڪندا هئا. بارش جي موسم ۾ بادل اچي اُنهن چوٽين سان ٽڪرائيندا هئا ۽ پوءِ آهستي آهستي هيٺ لهندا هئا ۽ پهاڙن کي پنهنجي ٻولرگرد ۾ وهاري عام جي نظر کان ڇپائي ڇڏيندا هئا.

مان روز صبح جو ليٽ ڪري اکرندو هوس ۽ قادر جي قدرت جو مشاهدو ماڻڻ لاءِ دور دور هليو ويندو هوس. پورڻ قدرت هئي. پڌو اثر نه قدرت اڻ پوري آهي. ڪڏهن سخت گرمي آهي نه ڪڏهن سردي. انسان موسم جي قدرتي بدل سدل برداشت نٿي ڪري سگهيو. ماڻهن قدرت کي پڙ جي پاڻ سان ٿي ڏٺو ۽ سندن نظر قدرت جي هيبتناڪ پهلوءَ تي ٿي پيئي. قدرت پورڻ هئي. انسان ئي اڻپورو هو جو قدرت جي بدل سدل، موسم جي لهدڻهيءَ

هلائيندو هو. مون کي ياد آهي ته دادا ٻه ڏينهن اَن نه چکيو هو. پر زمانو انسان کي سنڀالي ٿو وٺي. وقت دادا جي دل جي زخم جي مرهم پٽي ڪئي. زخم ڀرجي ويو ۽ ڪجهه وقت ڪانپوءِ هُو سڀڪجهه ڀلجي ويو ۽ پنهنجي ڪم ڪارن ۾ لڳي ويو. چندرڀان جنهن کي اسين چندو چوندا هئاسين، پيءُ جي جاءِ ورتي ۽ روزمره واڳ ڪم هلائڻ لڳو. جڏهن مون مسوريءَ اچڻ جو خيال ڪيو ته اهو ئي سوچيم ته چندوءَ کي پاڻ سان وٺي هلجي. پر کانئس پڇڻ لازمي هو ۽ مون موقعو ڏسي ساڻس ڳالهه ڪئي.

”چندو! ڏس. دادا ته هينئر آهن ڪونه. مان هت رهڻ نٿو چاهيان. تون اڪيلو هتي رهندين؟

”مالڪ، ائين ڪيئن ٿيندو؟“ چندوءَ چيو، ”منهنجي پتا پنهنجي زندگي توهانجي سيوا ۾ پوري ڪئي ۽ منهنجو توهان کان سواءِ ڪير آهي؟ مان به پنهنجي جيون توهانجي سيوا ونيمت ڪرڻ ٿو چاهيان.“

مون چيو، ”پر مان هيءُ ملڪ ڇڏڻ ٿو چاهيان. پرديس ۾ مون سان گڏ هلڻ لاءِ تيار آهين؟“

”مان توهان وٽ ٿي رهڻ ٿو چاهيان. پوءِ ديس هجي يا پرديس.“ چندوءَ چيو.

سو چندوءَ سڄو گهر سنڀالي ورتو. سڄي ذميواري هن پاڻ تي کنئي. هن مالهيءَ کي سمجهايو ته ڪيئن باغ کي ٺاهي. هن چوڪيدار کي ٻڌايو ته ڪيئن چوڪيداري ڪري. چندو منهنجي سڀاءَ ۽ خيالن سان واقف هو. هن مون کي دنيا جي فڪرن کان بيفڪر ڪري ڇڏيو. فڪر مون کي صرف هڪ هو. پنهنجي جيون جي پرولي پوري لکڻ جو ۽ مان اُن

کي اڄ مون رئندو ڏٺو. پيار پيار ۾ نتيجو پالي هئي. مجموعي
جي ترقي پٽ کي پالي ڪيو هو. مون پنهنجي همٿ جي ڪرڻ
سان هنجا ڳوڙها اگهيا ۽ اسان ٻنهي دل سان جدا ٿياسين.
.سالول مسوريءَ مان روانو ٿي ويو، دل ۾ هڪ بوجهه هو
سو لهي ويو. هميشه مان آزاد هوس- بلڪل آزاد. البت اهيءَ
ڳالهه سالول کي پنهنجي خيالن مان ڪڍي نه سگهيس. هو نه
صرف منهنجو سؤٽ هو پر عزيز دوست به- منهنجو هميشه
خير خواه.

چندرپال رام ٺمر جو پٽ هو. رام ٺمر اسانجو پراڻو نوڪر
هو. اسين کيس رامو ڪري ڪوٺيندا هئاسين. جڏهن کان مان
سمجهو ٿيو هوس تڏهن کان کيس گهر ۾ ڏٺو هوم. هو وفادار
۽ ايماندار نوڪر هو. گهر جو سڄو ڪم ڪار هنجي هٿن ۾ هوندو
هو ۽ کيس ڪم ۾ نوڪرن وانگر نه هلائيندو هو. ڪجهه سالن
کان پوءِ هنجي زال گذاري ويئي ۽ کيس پنهنجي ڳوٺ پورب
پاسي وڃڻو پيو. دادا جي زور رکڻ تي هو انجام ڪري ويو
نه جهٽ مهين اندر موٽي آيندو. کيس ٿوري زمين هئي جا
سندس ڀائر سنڀاليندا هئا. هن اها نيڪال ڪئي. کيس ننڍڙو
ستن سالن جو پٽ به هو. جڏهن واپس آيو نه اهيءَ کي به
پاڻ سان وٺي آيو. پٽ ۾ هن ننڍي هوندي کان ئي وفا
وفاداريءَ ۽ ايمانداريءَ جا سنسڪار وڌا هئا. گهر جو ڪم به
آهستي آهستي سيکاريندو هوس ۽ ڪجهه سالن کانپوءِ چندرپال
به گهر جو پالي ٿي ويو. چندرپال جڏهن سترهن سالن جو هو
تڏهن رام ٺمر موٽر جي حادثي ۾ مري ويو. موٽر اسانجي هئي.
دادا کي رامو جي موت جو گهرو اثر ٿيو. رامو گهر جو پالي
هو. کيس نوڪر ڪري ڪونه سمجهندو هو ۽ نه نوڪر ڪري

باب ٻيو

مسوريءَ کان انڪل ٽي ميل ٻري پهاڙين جي گوديءَ ۾ هڪ بنگلو هو. مولکي ڏسڻ سان بيحد پسند آيو. ساول کي مون چيو ته پڇا ڪري اهو خريد ڪري ڇڏي. ستٽ هزار رپيه ڏيڻا پيا. بلڪل معمولي رقم هئي. پيسي جو ته مولکي قدر ئي ڪونه هو. پنهنجي دنيا ۾ سمجهه نه هو. وصيت ۾ مون سڀ مڪان ۽ زمينون ساول کي لکي ڏنيون هيون. بنڪ ۾ ايترا پئسا هئا جنهن مان وياج نه لڻي ڪاڻي سگهيس. مون اها به وصيت ڪئي ته جڏهن مان هيءَ دنيا ڇڏي وڃان ته اها سڄي ملڪيت ساول جي ٻارن کي ملي. مان مسوريءَ ۾ هفتو کن ڪنهن هوٽل ۾ رهيو پيو هوس. چندريان مولسان گڏ هو. ساول سڀ ڪم پنهنجو پاڻ ڪيو. بنگلو خريد ڪيو ويو جنهنکي عمدي فرنيچر سان سجايو ويو. باغ لاءِ مالهي رکيو ويو ۽ هڪ چوڪيدار به.

هفتي کان پوءِ مان هوٽل ڇڏي، چندريان سان وڃي پنهنجي جڳهه ۾ ديرو ڄمايو. ساول مولکان مسوريءَ ۾ ئي موڪلايو. هُني سڪ ۽ اُڪير سان پاڪر پائي جدا ٿياسين. وڃڻ کان اڳ مون ساول کان انجام ورتو ته منهنجو پتو ڪنهنکي نه ڏيندو. موت ۾ هن مولکان اهو واعدو ورتو ته زندگيءَ ۾ هڪ دفعو، صرف هڪ دفعو، ڪو موقعو مليو ته مان هن سان گڏ جندس. ”الــوداع“ ساول ڏک ۾ چيو، ”منهنجا عزيز دوست! الوداع. سائين توسان ساٿي ٿيندو. هن يارڙي کي نه وسارج.“

هنجي اکين مان بي اختيار ڳوڙها وهي آيا. هوُ روڪي نه سگهيو. هنجو مولسان اسير پيار هو. زندگيءَ ۾ پهرين دل ساول

”ڇا لاءِ جوڙڻ چاهين؟ منهنجي ڪهڙيءَ مدد جي توکي درڪار آهي؟“

”ڇو ته اِها ته توکي دادا جي سڄيءَ جائداد جي تحصيل لاحقي پوندي. دستاويز ۽ ٻيا ڪاغذ تجوريءَ ۾ آهن. انهيءَ کان پوءِ وڪيل جو بندوبست ڪرڻ جو مان وصيت ڪرڻ لاءِ چاهيان. ٻي مدد توکي اها ڪرڻي پوندي جو توکي مون سان مشوريءَ علحدو پوندو. مان آسي ڪجهي جاءِ ولي ايڪالت ۾ رهڻ لاءِ چاهيان.“

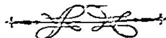
”۽ ابو، اي. جو امتحان ۽ ٻڌائي؟“ هن پڇيو.

”مونکي ڏاڍي وڏيءَ جي درڪار ڪونهي. مان منهنجو ٻاٻا کان سکڻ لاءِ چاهيان. اهو سڄو ڪم هڪ هفتي ۾ لڳي ڪيو. پوءِ توهين ٻل وڃي امتحان جي تياري ڪر.“ مون چيو.

”بس، ٻيو ڪجهه؟“

”بس.“

”مونکي منظور آهي.“

"آخر پنهنجي پاڳلپڻي مان ڄاڳي اُٿيو آهين،" ساوِل چيو.

"شڪر آهي. نيٺ هوش آيءِ. ڪن کولي ٻڌ. مان اڄ رات جو وڃي رهيو آهيان. مان نيم پاڳل سان رهڻ لاءِ تيار نه آهيان. سمجهيءِ؟ تون ڄاڻ تنهنجو ڪم ڄاڻي. تو جهڙي چريءَ سان رهي پاڻ کي چريو ڪرڻ نٿو چاهيان." ساوِل ڪجهه غصي ۾ چيو.

"اوهو. اهو غصو اڄ ڪٿان آيو آهي؟" موهن مرڪي چيو. پوءِ مان هن ڏانهن وڌيس ۽ کيس هٿ کان ڇڪي اُٿاري وهاريم ۽ سانس گڏ پلنگ تي ويهي رهيس ۽ چيم:

"اڄ اچ ته پاڻ ۾ فيصلو ڪريون. توکي سڌ آهي ۽ مان به ڄاڻان ٿو ته تنهنجو ۽ منهنجو رستو الڳ الڳ آهي. تون جسماني فرحت ۽ خوشيءَ ۾ غلطان آهين ۽ مان پنهنجي جيون ۾ روحاني خوشي ٿو چاهيان. مان پنهنجي خوشيءَ ۾ خوش آهيان ۽ تنهنجي خوشي تو سان."

"پر مان اهڙن ڳالهين تي بحث ۾ پوڻ نٿو چاهيان." ساوِل چيو.

"۽ مان پڻ، جو بحث جو آنت ڪونهي." موهن چيو.

"ته پوءِ منهنجي جان بخش ۽ مونکي وڃڻ ڏي." ساوِل چيو.

"خوشيءَ سان. پر وڃڻ کان اڳ ٿي سگهين ته منهنجي ٿوري مدد ڪر." موهن چيو.

اسان ٻئي چپ هئاسين. پنهنجي پنهنجي خيال ۾ گم.

موهن وري چيو

"مان توکان مدد نه مٽيءَ مائٽيءَ جي خيال کان ٿو گهران پر دوستيءَ جي لحاظ کان. ڇا منظور آهي؟"

ٿو اچي ۽ ناممڪن ٿو ڏسجي سو بلڪل رواجي ۽ ممڪن آهي. غيرمعمولي ۽ ناممڪن صرف اهي ءِ انسان کي ٿو نظر اچي جنهن کي گيان نه آهي يا انڀو نه آهي. جوانيءَ جو جوش يا آپي حياتي هڪ ڪهنو ۽ قديم خيال آهي. اهي ءَ ڪري مون فيصلو ڪري ڇڏيو آهي ته منهنجو هتي رهڻ ناممڪن آهي. مولکي شانتي کپي. ايڪانت کپي. قدرت جا نظارا کپن. مولکي پڻهنجي ملڪيت جي ضرورت نه آهي. مولکي قدرت جو اڪيلو خزانو کپي. ساٿـوال! تون منهنجي مدد ڪري سگهين ٿو؟ هل نه هلون. ڇا خيال آهي تنهنجو؟"

مون اکيون کوليون. سڄو جهان مولکي خوش نظر آيو مون جيون جي پروڙي سلي هئي پر ڪجهه قدر. مان خوش هوس. مولکي سڄيءَ ڪائنات ۾ خوشي لهندي نظر آئي پر ساٿول سامهون نظر نه آيو. مان ڇٽي نٿو سگهان ته هو ڪهڙي وقت اٿان اٿي هليو ويو هو. هنکي منهنجون ڳالهيون پسند نه هيون. هو مولکي پاڳل سمجهي رهيو هو. ويچارو ساٿول! جنهنجي زندگيءَ جو اصول صرف عيش عشرت هو ۽ انهيءَ ۾ ئي سندس خوشي هئي. هو جيون جي وسعت کان بيخبر هو ۽ نه جيون کي ڄاڻڻ جي هن ڪا ڪوشش ئي ڪئي هئي ۽ نه ڪا ضرورت ئي محسوس ڪئي هئي. مولکان کل اڪري ويئي ۽ سوچيم نه پرماتما ڪيس پنهنجن خيالن ۾ ئي نڪسين ڏئي، ڪيس خوشي حاصل ٿئي.

مان ڪيس ڳولهڻ لاءِ اٿيس. ڏٺم ۽ دل جي ڪشمڪش کان آزاد هوس ۽ آزاد پکيءَ وانگر اڏامي سندس ڪمري ۾

اولاد سڀهو پيو هئو

آهي؟ اولاد سڀهو پيو آهين؟" مون پڇيو.

ڪوشش ۾ بہ ڪري نہ پوي ۽ ناڪامياب ٿي نہ پوي.
اهو انسان جي ٿي وس ۾ آهي تہ هو پنهنجي طاقت وڌائي ۽ پنهنجي جواني قائم رکي، ۽ ٿنهن هوندي بہ هو پنهنجيءَ ڪمزوريءَ ۾ ٻڏي نہ وڃي، پنهنجو پاڻ کي ڇڏي نہ ڏئي ۽ وڃائي نہ وهي. مخالف طاقتن جي هٿ ۾ پاڻ کي سونپي نہ ڇڏي. اهي طاقتون جنکي هو پنهنجي قبضي ۾ رکي نہ سگهي.

جيئن ايشور يا ايشور جي اشاري تي هلائيندڙ روح، برهماند تي راڄ نہ ڪري، الهيءَ جي ڪمن تي ڌاڪو نہ رکي، الهنکي لٺ لٺون نہ رکي ليڪن انسان جو روح جو خود ايشوري درياه جو هڪ قطرو آهي، پاڻ کي لٺ لٺون رکي نہ سگهي. انسان جو چاهي سو ڪري نہ سگهي. هو ديوتا ٿي سگهي نہ يا هڪ دشت جو جوڳين جي آواگونءَ ۾ پنهنجو اُولڪ سمهه آڪارنہ وڃائيندو رهي جيسيتائين وري انهيءَ پورڻتا کي پائي. سو مان جو انساني طاقت جو اُپٽو ڪرڻ نہ چاهيان، چاهيان نہ تہ پنهنجيءَ قسمت جو منهان منهن مقابلو ڪريان ۽ نہ چاهيان تہ قسمت کي ٻئي ڏيئي ٻئي وڃان جو هوءَ اچي مولتي ٻنيان وار ڪري ۽ اُن ڪان ٿي پوءِ مان سبق سکان نہ مولکي ڇا ڪرڻ کپندو هو.

آتما جا هر شيءِ جو لٺ آهي، ڪيترن تي لمولن ۾ ڪم نہ ڪري ۽ هميشه مٿي چڙهڻ جي ڪوشش ٿي ڪري ۽ اُن ڪوشش ۾ سندس رستي تي ايندڙ هر رڪاوٽ کي ناس ٿي ڪري. آتما جا ايشور جو جزو آهي، سڀيءِ ڪالناس جي جيون آهي. دنيا ۾ ڪا بہ شيءِ غير معمولي يا غير قدرتي ڪانهي. جيڪي ڪجهہ اسانکي غير معمولي يا اسپاوڪ لڳو

انسان جي اندر جو روح آهي، امر آهي. اهو هميشه امر رهندو آهي ۽ رهندو. انسان جسم جي جدا جدا جونين مان لنگهي ٿو، هر هڪ پنهنجي آتما جي اُڌار جي ڪوشش ڪري ٿو جيئن انسان پورڻتا پرايت ٿئي. آتما ۾ هڪ مهان شڪتي آهي. آتما، آسمان ۽ آوستا ۾ هيڪڙي ڪجهه آهي، ان ۾ پنهنجو زور هلائي نٿي سگهي. سڀ وشنو ۾ وجهي نٿي ٻالي سگهي. هوا، باه ۽ پاڻي سڀ آتما جي امر هجڻ آهن. هي ۽ رمڻيڪ ڌرتي ۽ منوهر آڪاش، قدرت جا سندر نظارا سڀ انسان ڪي ملڻ آهن. نه صرف سندس دنيوي گهرجون پوريون ڪرڻ خاطر، پر سندس روحاني خيالن جي خوراڪ لاءِ. سندس روح کي پورڻتا لاءِ. سچ جي روشنيءَ مان انسان تازي گرمي حاصل ٿو ڪري ۽ پنهنجو خون وڌائي ٿو. هوا مان هڪڙي جسم جي لئين طاقت حاصل ٿئي ٿي. وڻن، ٻوٽن ۽ گلن مان هو پنهنجي طاقت لئين ڪندو ٿو رهي ۽ هن دنيا ۾ ڪابه شيءِ خلقي نه وئي آهي جا انسان جي خوشي ۽ صحت لاءِ نه هجي. جڏهن ڪڏهن دنيا جو ٻاهريون پهار لي بدل آهي، جيئن آهي، نه پوءِ بيمار پنهنجي پيدا ڪمل ڪالنات کي هميشه خوش ڏسڻ ٿو چاهي. ڏک کي هن برهمانڊ ۾ ڪابه جڳهه ملڻ نه آهي. ڏک خود انسان جي قدرت جي خلاف هلڻ جو نتيجو آهي قدرت جي قانون موجب ڪالنات جي هر چيز انسان جي چڱائيءَ لاءِ صبر سان ۽ آهستي ڪم ڪري ٿي. قدرت هڪ اٽل قانون لي بدل هي. پر انسان ان سچ جي خلاف سوال جواب ٿو ڪري، بحث ٿو ڪري ۽ بغاوت ٿو ڪري. نتيجو اهو ٿو نڪري جو هن جي طاقت وڃائي ٿو ڇڏي ۽ پنهنجي وڏي ۾ وڏي

دو ليند آهي. ذهن، سياڻپ، خيال يا آتما ڪجهہ بہ چئجي،
هڪ قسم جو ڪرم آهي جو پنهنجي طاقت ظاهر ڪرڻ لاءِ
ٻاهر نڪرڻ جو رستو ڳولهي رهيو آهي. اها ٻاهر نڪرڻ جي
ضرورت پيار جي هڪ اڃا پيدا ٿي ڪري. انهيءَ مان ظاهر
آهي تہ پيار برهمالا جو پايو آهي، پيڙهہ آهي هن ڪائنات
جي هرهڪ جزو ۾ هڪ خواهش آهي جنهنجا جزا هڪ ٻئي
ڏانهن ڇڪجي ٿا وڃن ۽ ملن ٿا. نتيجو اهو ٿو نڪري جو
انهنجي ميلاپ مان پيا جزا ٿا ٺهن. يعني مطلب اهو ٿيو تہ ٻنهين
پيار آهي، ٽنهڪان پوءِ ڇڪ، ميلاپ ۽ نتيجو پيداوار. جيڪڏهن
ٽون انهيءَ حقيقت کي سمجهندين تہ جيون کي سمجهڻ جي
ويجهو ايندين. انهي قاعدا ڪيئن ٿا اسان تي اثر وجهن. اسان
سڀني لي ۽ هرهڪ انسان لي جدا جدا. سمجهہ تہ هڪ روحاني
خيال يا اشاري لي هلائيندڙ ذهن آهي ۽ اهو طاقت بخش ۽
پيداوار جزن جي بنيان آهي. انهي جزا پنهنجي ميلاپ ۽ پيداوار
مان هسن برهمالا جون عجيب و غريب شيون ناهن ٿا ۽ اسين
ڏسون ٿا تہ انهيءَ روحاني خيال جي ڪمن جو هڪ نتيجو
انسان آهي. چوندا آهن تہ انسان ايشور جو روپ آهي. اها
هڪ حقيقت آهي. انسان پنهنجو پاڻ ۾ ئي هڪ برهمالا آهي
هوَ بہ انهن جزن جو ٺهيل آهي جي چست آهن ۽ پنهنجو پاڻ
مان پيداوار ڪرڻ جا خواهشمند آهن. انسان جي اندر (جيئن
روحاني ڪائنات جي اندر) هڪ روح آهي جو دو ليند آهي.
انهيءَ خيال يا من کان سواءِ، جو کيس هلائي ٿو، انسان جو
وجود اجايو آهي جيئن برهمالا ايشور جي راڄ کان سواءِ هجي.
توکي صرف اهو ياد ڪرڻو آهي تہ جيئن قدرت جي پليان يا
قدرت کي هلائيندڙ روح أمر آهي، ساڳئي نموني هرهڪ

مان سوچي رهيو هوس. منهنجون اکيون آهستي آهستي بند ٿينديون ٿي ويون مان اهترو ضرور سمجهي رهيو هوس تہ سائول منهنجي سامهون ويٺو آهي ۽ سون ڏاڍهن گهوڙيءَ گهوڙي ٿڌاري رهيو آهي ۽ آهستي آهستي هنهي چوڌاري ڌاڳو ڪلو ٿيندو تو وڃي ۽ هتيا روش ۽ جسم آهستي آهستي ان ڌاڳي ۾ کر ٿيندا تا وڃن. منهنجو آواز مولکي چٽو ۽ چگيءَ طرح ٻڌڻ ۾ ٿي آيو. ٿي سگهي تو شايد مان زور سان ڳالهائي رهيو هوس يا سوچي رهيو هوس.

” اڄڪلهہ جو وگيان قدرت جو هڪ الف بي وارو ٻاراڻو ڪتاب آهي- جنهن ڪرڻ جو ڪتاب مورلن ۾ لکتل. لوکي وڏا وڏا وگيانڪ جي قدرت جي وگيان ۾ پنهنجي لٽمن همت ڪيل سيائنس ۾ اڃا اُتڻ ٻار آهن، ٻڌائن تا تہ انسان ذات جو وڪاس هڪ الميبا مان ٿيو آهي. ٻر هو لوکي اهو ٻڌائي تنا سگهن تہ اها ڦستو ڪيئن پيدا ٿي ۽ ڇو؟ اهترا پدارٿ ڪٿان آيا جن مان سڀ، چنڊ، الڪ تارا ۽ گره ٿيا؟ ڪيترا ناستڪ چون تا تہ ايشور ڪا چيز ٿي ڪونهي. ٻر الهن مان ڪي اهترو ضرور تا قبول ڪن تہ هن برهمانڊ جي پلٽان ڪو اهڙو ذهن ضرور هولدو جنهنڪي اپار شڪتي آهي ۽ جو هرهند موجود آهي. ڪوبہ حڪم ان لطامي حالتن مان اچي ٿو سگهي جيسين ان کي اشاري ٿي هلائيندڙ ويچار وجود ۾ نہ آهي ۽ اهو حڪم وري انهن حالتن ۾ کر ٿي ويندو جيسين اهو اشاري ٿي هلائيندڙ خيال ان حڪم کي الهيءَ حالت ۾ زلده تثو رکي. الهيءَ ڪري مان لوکي ان حڪم ڪندڙ ذهن يا سيائنس يا اشاري ٿي هلائيندڙ خيال کان واقف ٿو ڪريان. اهو ذهن، اها سيائنس يا خيال دو ٿند آهي، جيئن اسانجو دماغ.

مون اهو اڳ ئي سمجهيو ٿي ته، منهنجي هلڻ هنجي سپاهه جي ورتڻ هئي. پر مان سندس ڪهڙي ٿي سهائتا ڪري سگهيس. هنجي خيالن ۽ منهنجي خيالن ۾ عظيم فرق هو.

”تون جواب ڇو نه ٿو ڏين؟“ هن چيو، ”چڱو، مولڪي ڀلاءِ تون ڇا ٿو چاهين؟ تو آخر ڪهڙو خيال ڪيو آهي؟“

”سانول، ٻڌ.“ مون چيو، ”جيڪي مان چاهيان ٿو، مولڪي سڌ آهي تون ڏيئي نٿو سگهين. تون ٻڌين ٿو ته مون پنهنجو مستقبل جو ڇا سوچيو آهي؟ اهو ۽ مان توکي ٻڌايان ٿو. مان اهوئي سوچي رهيو آهيان ته جيون ڪيئن ڪاٽجي ۽ انهيءَ لاءِ اهو سمجهڻ لازمي آهي ته اسان گذريل زندگيءَ ۾ ڇا ڪيو هو ۽ ايندڙ زندگيءَ ۾ ڇا ڪبو. جيڪڏهن ان ڳالهه ۾ ٿورو ٻوڙهو وڃجي ته اهين معلوم ٿيندو ته اسانجو حال ماضيءَ لئي بدل آهي ۽ اها به خبر آهي ته انهيءَ حال جي بنياد تي اسانجو مستقبل ٺهڻو آهي. ڪابه طاقت، ڪوبه ديوتا، ڪوبه موقعو، ڪوبه دنيا جو حساب ڪتاب انهيءَ مستقبل کي بدلي نٿو سگهي. قدرت جي مداوطي جي قانون موجب يا قدرت جي ڏي-وٺ جي قاعدي موجب ڪجهه به معاف نٿو ڪيو وڃي. ڪنهن به سوارٿ سڌ ڪرڻ لاءِ پرارٿنا ڪرڻ اجائي آهي جڏهن سڀ ڪجهه انسان جي آتما جي خوشيءَ خاطر پيدا ڪيو ويو آهي. سانول! ڌيان سان ٻڌ. مان نه صرف توکي جيون جو ڳجهه ٿو ٻڌايان، پر توکي اهو به ٿو ٻڌايان ته جيون ڪيئن ڪاٽجي. مان جيڪي توکي ٻڌايان ٿو سو قدرت هزارن سالن کان ڏيکاريندي رهي آهي. جيتوڻيڪ تو انهن قدرت جي سبقن کي ياد ڪرڻ يا سمجهڻ جي ڪوشش يا پرواهه ئي نه ڪئي آهي.“

ئي اُتم آهي ۽ جا پنهنجو ماحول پاڻ ٺاهي ٿي، جا پنهنجو سرگ پاڻ ٺاهي ٿي ۽ هڪ دفعو جڏهن اهو آتما سرڳ ۾ گهڙي ٿي تڏهن سندس اندرين جوتي ٻاهر ڦهلجي ٿي، ۽ وڪوڙهن دنيا ۾ پري ساري وڃي ٿي. آتما پنهنجو پاڻ جهڙو آهي جا پنهنجو پاڻ کي بار بار پيدا ٿي ڪري، جنهن کي موت جي ڪابه خبر نه آهي.

انهن ويچارن ۾ مان ڏينهن رات غلطان رهندو هوس، مون پنهنجي زندگي ناهڪ ٿي ڄاتي ۽ وقت وڃائڻ لئي چاهي. فيصلو ڪرڻو هو. هڪ ئي فيصلو ۽ هميشه جو فيصلو. ڪجهه وقت لاءِ دنيا کي ڇڏي وڃان. پنهنجو ئي هوش ڪونه هو ته دنيا جو ڪهڙو ئي فڪر ڪري سگهان؟

هڪ ڏينهن صبح جو انهن ئي خيالن ۾ هوس ته ساوَل منهنجي ڪلهي تي هٿ رکيو. هو هڪ ٽڪ منهنجي اکين ۾ نهارڻ لڳو. اڄ هن عجيب قسم جو چهرو ٺاهيو هو. هو بلڪل گبرو هو جو سندس سياه جي ورڻ هو. مون هن کي ڪڏهن ۾ رنج ۾ نه ڏٺو هو. هميشه خوش گذار ٿيندو هو ۽ سندس الڪ الڪ مان هوش جا ڦوهارا پيا ڇٽندا هئا. هو چئي رهيو هو،

”مان توهنجي خيالات ۽ جذبات جو قدر ٿو ڪريان. پر مولڪان توهنجي اهڙي حالت ڏٺي نٿي وڃي. ٿن ڏينهن کان اڻ کيو رهيو آهين. ٿن ڏينهن کان نه تو سنان ڪيو آهي ۽ نه الهيءَ ڪرسيءَ تان اٿيو آهين. مان توهنجي چوڻ موجب ۽ سياه موجب توکي ڪجهه به نه چيو آهي. پر هينئر مولڪان رهيو نٿو وڃي. مان توهنجي اهڙي پوالتي شڪل ڏسڻ نٿو چاهيان، مان هت وڌيڪ رهڻ لاءِ تيار نه آهيان.“

مان مشڪي رهيو هوس ۽ هو وڌيڪ پريشان ٿي رهيو هو.

جيئن ريشم پيدا ڪندڙ ڪيئون پاڻ ماري ريشم پيدا ڪندو آهي. ڇا انسان اهڙي اٿيي ۽ اپوڳ زندگي گذارڻ لاءِ پيدا ڪيو ويو آهي؟ ڇا انسان کي انهيءَ ڪري اپار شڪتي ڏني وئي آهي؟ دنيا وري ائين چوندي آهي ته "انسان کي پنهنجي ۽ قدرت جي زورن جي خبر ڪونهي ۽ ان ڪري اهي زور انسان تي قبضو ڪري ويا آهن." جيڪڏهن ائين آهي ته اهو انسان جو ئي ڏوهه آهي ڇو ته اهڙي ڪا به طاقت نه آهي، انساني يا روحاني، جا انسان کي اٽڪاڻ رهڻ لاءِ مجبور ڪري. انسان کي بند ٿيل دروازن جون چاٻيون آهن. انسان جيڪي پاڻ لاءِ ڪري سگهي ٿو سو ٻيو ڪير به نٿو ڪري سگهي. البت انسان کي پاڻ سڃاڻڻ جي پربل اڇا هجي. انسان سمجهي ٿو ته ڪوبه ڏوهه جو دنيا جي نظرن کان ڇپائي ڪيو ٿو وڃي ان جي ڪا به سزا نٿي ملي. انهيءَ ۾ انسان ڀليل آهي. انسان دئوي سرڪار جي رکيل پران پولن تي گوڙ ۽ شور ٿو مچائي پر اهو وساري ٿو ڇڏي ته هميشه دائم ۽ قائم ايشور جي سرڪار ڪيل ڏوهن ۽ گناهن جي پول دئوي سرڪار جي پول کان وڌيڪ لڪي نه ڪي ٿي وڃي. اها دائم سرڪار انهن گناهن جي سزا ضرور ٿي ڏئي جي انسان هن دنيا ۾ ڪيا آهن. دنيا، جا انسان جي واڌاري ۽ سک لاءِ پيدا ڪئي وئي آهي. دنيا، جنهنکي ذاتي لوڀ ۽ خود مطلبيءَ خاطر هڪ قبر بڻايو ويو آهي جنهن ۾ دنيا جي خوشي ۽ سڀيتا دفن ڪئي وئي آهي.

هرهڪ انسان ۾ هڪ امر آتما آهي جنهنجو ڪوبه محدود مقدار ڪونهي، جنهن لاءِ غير موافق ماحول ڪونهي. آتما وشال آهي جنهنجي طاقت بي انت آهي جيئن ايشور جي طاقت

ڪَري نه سگهي ۽ سندس روح جو اسمع ٿي ڪونهي. پر
انسان اِهو آءِ غيبي طاقتن جو انڪار ڪرڻ لاءِ تيار نه هو. هن
پنهنجي طاقت کوڙ ڪي چيزن ۽ جسماني ضرورتن کي حاصل
ڪرڻ ۾ ٿي لڳائي ۽ هڙ پنهنجي روحاني طاقتن کي وساري
ويٺو هو. انسان جنهن جي حوض مان اٿي انسان ۾ حون ٿي ويو.
جنهن جي جسم مان پيو جسم ٿي لهو، جنهن ڪي مضبوط
لڳ هئا، جسم جا جزا هئا، انهن کي ڪم آڻڻ کان انڪار ٿي
ڪيو يا انهن جي جو اڪثر حوالي ۽ پرپل پندار جو مالڪ
هو سو پاڻ کي هڪ بيڪاري سمجهي رهيو هو.

مون هڪ ڳالهه ياد رکي هئي ۽ صاف صاف ٿي سمجهي.
اها هئي نه زندگي پورڻ زندگي آهي ۽ سندس الاوس ۾
اهڙي ڪا ڳالهه ڪانه آهي يا اهڙي ڪا شيءِ نه آهي جنهن
کي موت چئجي ۽ - ڊس اڪيچار ۽ پي الس تبديلين جا
نمونا هڪ ڳجهارت هئي. اها هڪ ڪائنات جي پرولي هئي.
عام طور اهو ٿي سمجهيو ٿي ويو نه انسان کي اها پرولي سمجهڻي
نه آهي. اها ڳجهارت ڏڙهي، گهري ۽ گنڀير آهي ۽ انسان
جي محدود طاقت ۽ ناقص دماغ ان پرولي کي سلي نٿو
سگهي ۽ جيڪڏهن سمجهي نه سگهون ٿا نه ان مان ڪو ڪڙ ليل
نه نڪرندو جو جو انسان قدرتي قاعدن سان انتري قدر نه
پدل آهيون جن کي انسان جو ڪو به طابطو ڪونهي. پراڻيون
ڳالهيون ڏهرايون ٿيون وڃن نه انسان جي جيون جو اديش
آهي هن دنيا ۾ جنم وٺڻ، ننڍي مان جوان ٿيڻ، شادي ڪرڻ،
رهڻ ۽ ٻچان اچڻ وارن لاءِ سمر ڪٺو ڪرڻ جيئن انهن کي
ڪا تڪليف نه رهي ۽ پوءِ موت، بس، اهو ٿي آهي الف
جيون جو اهو نه موڪن جو رهڻ ليو. پي معني ۽ بي سود

الهن ڌرم جي ٻڌواري ڪئي ٿي؟ ڇا الهن سچ پچ ائين
سمجهو ٿي ته جڏهن موت ٿو اچي تڏهن اهو موت نه آهي
پر صرف جوڻ جي بدل سدل آهي. ڇا الهن جو آتما جي امرتا
۾ وشواس هو؟ جي هئو ته اهي ڌرم جي اصولن موجب رهيا
ٿي؟ ڇا هو اميريءَ ۽ غريبيءَ ۾ خوش هئا؟ جي هئا ته پوءِ
سماج ۾ ڪنهن عزت ۽ عهدي جي هئڻ پرواهه ڇو ٿي ڪئي؟
سماج کان هو ڇو ٿي ڊنا؟ پاڪيزه پٽي ۾ ڇو ٿي پيا؟ پوءِ لڳي
۽ دوکيبازي هئڻ ڇو ٿي ڪئي؟ پوءِ موت کان ڇو ٿي ڊنا؟
مون ڄاتو ٿي ته دنيا مونکي الهيءَ آتمڪ گيان ۽ وگيان
۾، الهيءَ روحاني راز جي سمجهڻ ۾ ساٿ نه ڏيندي. دنيا
مطلب پرست هئي، جنهن کي حرص ۽ هوس تي قابو نه هئو.
دنيا جسماني خواهشن کي دٻائي نٿي سگهي. دنيا روح جي
خوشيءَ خاطر جسم جي سُکن کي قربان ڪرڻ لاءِ تيار نه هئي.
خير، منهنجا خيال نرالا هئا. دنيا جا خيال منهنجا خيال نه هئا.
منهنجو ڌرم پرڪرتيءَ سان ٺهڪيل هو. پرڪرتيءَ سان اٽل
هو. پرڪرتي، جا پورڻ هئي. قدرت، جنهن کي ڪير به وجهه
پائي نٿي سگهيو. طاقت سان ڀرپور قدرت، جنهن کان دنيا
ڪنبي ٿي، پر ڪيتري قدر مهربان. قدرت، جنهن اسان کي
ڏيکاريو ٿي ته جيون جا هن وقت اسان کي مليل آهي ڪيتري
قدر پر اسرار آهي ڪيتري قدر زورواري آهي. افسوس!
دنيا اهو نٿي سمجهي سگهي. دنيا جي اکين تي پردو چڙهيل
هو موهه جو، لوڀ جو، اهنڪار، ڪام ۽ ڪروڌ جو جنهن
آتمڪ جوتيءَ کي ڍڪي ڇڏيو هو. دنيا عيش عشرت ۾
مشغول هئي آتما جي بل ۽ آنند کان وانجهيل. دنيا کي ڪهڙي
خبر ته آتما کي ڪيترو زور آهي، آتما جهڙي چاهي ٿي سو

ڪيئي ڌرم آهن. ڪيترا ئي مذهب انسان جي دماغ جي
وچ مان نڪتل آهن ۽ انهن ۾ ڪو به ديوتا نه آهي.
ڪجهه زمانو اڳ ڌرم اٿيا ۽ ڪمزورن کي ستائڻ جو طريقو
هو. ڪو ڪو ڌرم نه اهڙو انقلابي هو، اهڙو نه جهنگلي ۽
خون جو پياسي هو جو اڄ به ان جي ڪارنامن کي پڙهڻ سان
ڏرن ڏکي ٿي وڃي. خير، جڏهن انسان ۾ سمجهه آئي
تڏهن هن محسوس ڪرڻ لڳو ته دنيا ۾ اهڙي ڪا شيءِ ضرور
آهي جا ڪائنات وڏي طاقت واري آهي ۽ وڏي پائدار
آهي ۽ الهيءَ طاقت جي سچ جي تلاش سندس من ۾ اٿلي
ونڌار انهن ڪيو ته ڪائنات اها شيءِ وڏي ظالم ۽ زبردست
آهي ۽ اهو ڪيس خيال ٿي نه آيو ته اها شيءِ ڪائنات وڏي
پيار سان ڀرپور به آهي. انسان اهو نه سوچيو ته پريم ۽ ڪروڌ،
ڪوس، بدلي جي ڀاءُ ۽ ظلم کان وڏي بلوان آهن.

هندو ڌرم ۾ ڇا ٿي رهيو هو. هندو ڌرم مان اها آتما ۽
من اڪري چڪو هو ۽ لتهو اهو لڪتو هو جو ڌرم جو زور
ڏيهون ڏينهن گهٽ ٿيندو ٿي ويو. مان يقين سان چوندس
ته ڪي ٿورا ماڻهو جن هندو مندر ۾ پوڄا ٿي ڪئي، ڌرم
جا سچا پوڄڪ هئا. باقي ٻين جو صرف دکو ۽ دلبو هو. هنن
جي چوٽي ۽ ڪرٽي قربل هئي. ٻارا باهڻ به الهيءَ مڪر کان
جٽل نه هئا، جن ايشور کي حاضر ناضر ڄاڻي قسم ٿي کنيا ۽
الهيءَ خبر هوندي نه سندن ايشور ۾ ڪوبه اعتبار نه هو،
ڪوبه صدق نه هو. ڪوڙ ڳالهائڻ، ٺڳي ڪرڻ ۽ دوکو ڏيڻ
ماڻهن جو روزمره جو ڌنڌو هو. ڌنڌي وارا، خواه سماج
سيٺي جا ڪرم پاڪ ڌرم سان ڀرپل هئا. ماڻهن پاڻ کي هندو ٿي
سڏايو الهيءَ ۾ ڪوبه شڪ نه هو. پر سچ پچ آهي هندو هئا

الهن ڌرم جي ٻوٽواري ڪئي تي؟ ڇا الهن سچ پچ ائين سمجهو ٿي ته جڏهن موت ٿو اچي تڏهن اهو موت نه آهي پر صرف جوڻ جي بدل سدل آهي. ڇا الهن جو آتما جي امرتا ۾ وشواس هو؟ جي هئو نه آهي ڌرم جي اصولن موجب رهيا ٿي؟ ڇا هو اميريءَ ۽ غريبيءَ ۾ خوش هئا؟ جي هئا نه ٻوءِ سماج ۾ ڪنهن عزم ۽ عهدي جي هئن پرواه ڇوٿي ڪئي؟ سماج کان هو ڇوٿي ڊنا؟ پاڪيزه پڻي ۾ ڇوٿي پيا؟ ٻوءِ لڳي ۽ دوکيبازي هئن ڇوٿي ڪئي؟ ٻوءِ موت کان ڇوٿي ڊنا؟

مون چاتو ٿي نه دنيا مولکي الهيءَ آتمڪ گيان ۽ وگيان ۾ الهيءَ روحاني راز جي سمجهڻ ۾ ساٿ نه ڏيندي. دنيا مطلب پرست هئي، جنهن کي حرص ۽ هوس ٿي ظاهرو نه هئو. دنيا جسماني خواهشن کي دٻائي نٿي سگهي. دنيا روح جي خوشيءَ خاطر جسم جي مزن کي قربان ڪرڻ لاءِ تيار نه هئي. خير، منهنجا خيال نرالا هئا. دنيا جا خيال منهنجا خيال نه هئا. منهنجو ڌرم پرڪرتيءَ سان گڏيل هو. پرڪرتيءَ سان اٽيل هو. پرڪرتي، جا پورڻ هئي. قدرت، جنهن ٿي ڪير نه وڃي پائي نٿي سگهيو. طاقت سان ڀرپور قدرت، جنهن کان دنيا ڪنبي ٿي، پر ڪيتري قدر مهربان. قدرت، جنهن اسان کي ڏيکاريو ٿي نه جيون جا هن وقت اسان کي مليل آهي ڪيتري قدر پر اسرار آهي ڪيتري قدر زورواري آهي. افسوس! دنيا اهو نٿي سمجهي سگهي. دنيا جي اکين ٿي پردو چڙهيل هو موه جو، لوڀ جو، اهنڪار، ڪام ۽ ڪروڌ جو جنهن آتمڪ جوتيءَ کي ڍڪي ڇڏيو هو. دنيا عيش عشرت ۾ مشغول هئي آتما جي ٻل ۽ آنند کان والجهي. دنيا کي کهڙي خبر نه آتما کي ڪيترو زور آهي، آتما جڪي چاهي ٿي سو

۽ ڪيئي ڌرم آهن. ڪيترا ئي مذهب انسان جي دماغ جي
سوچ مان نڪتل آهن ۽ اُهن ۾ ڪو مالڪ يا ديوتا نه آهي
ڪجهه زمانو اڳ ڌرم اٿيا آهن ۽ ڪمزورن کي ستائڻ جو طريقو
هو. ڪو ڪو ڌرم نه اهڙو انقلابي هو، اهڙو نه جهنگلي ۽
خون جو پياسو هو جو اڄ به ان جي ڪارنامن کي پڙهڻ سان
ڏڪڻ ڏڪي ٿي وڃي. خير، جڏهن انسان ۾ سمجهه آئي
تڏهن هن محسوس ڪرڻ لڳو ته دنيا ۾ اهڙي ڪا شيءِ ضرور
آهي جا ڪائنات وڏيڪ طاقت واري آهي ۽ وڏيڪ پائدار
آهي ۽ الهيءَ طاقت جي سچ جي تلاش سندس من ۾ اٿولي
ويچار اُنهن ڪيو ته ڪائنات اها شيءِ وڏيڪ ظالم ۽ زبردست
آهي ۽ اهو ڪيس خيال ٿي نه آيو ته اها شيءِ ڪائنات وڏيڪ
پيار سان ڀرپور به آهي. انسان اهو نه سوچيو ته ڀرڀر ۽ ڪروڙين
ڪوس، بدلي جي پاڻ ۽ ظلم کان وڏيڪ بلوان آهن.

هندو ڌرم ۾ جا ٿي رهيو هو، هندو ڌرم مان اها آتما ۽
من اڳري چڪو هو ۽ لتيڙو اهو لڪيو هو جو ڌرم جو زور
ڏينهون ڏينهن گهٽ ٿيندو ٿي ويو. مان يقين سان چوندس
ته ڪي ٿورا ماڻهو جن هندو مندر ۾ پوڄا ٿي ڪئي، ڌرم
جا سچا پوئلڳ هئا. باقي ٻين جو صرف دکو ۽ دلموهو. هئن
جي چوٽي ۽ ڪرٽي ٿي پيل هئي. پاڻا پالڻ ۾ الهيءَ مڪر ڪار
چٽل نه هئا، جن ايشور کي حاضر ناضر ڄاڻي قسم ٿي کنيا ۽
اهيءَ خبر هوندي ته سندن ايشور ۾ ڪوبه اعتبار نه هو
ڪوبه صدق نه هو. ڪوڙ ڳالهائڻ، ٺڳي ڪرڻ ۽ دوکو ڏيڻ
ماڻهن جو روزمره جو ڌنڌو هو. ڌنڌي وارا، خواه سماج
سڀني جا ڪرم پاکنڊ سان ڀريل هئا. ماڻهن پاڻ کي هندو ٿي
سڏايو الهيءَ ۾ ڪوبه شڪ نه هو. پر سچ پچ آهي هندو هئا؟

سبق پڙهيو هو ته، جيون ايشور جو هڪ انش آهي ۽ ڪو بہ
انسان جنهنکي زندگيءَ جي حسين قالب ۾ ملئو ويو آهي،
جنهن ۾ روح آهي، سو امر آهي، جيئن ايشور امر آهي.
زندگيءَ جو بيابان ڪشاد و تيند و آهي جنهن ۾ اسين سڀ
آهيون. ڪي گمراه ٿي ويا آهن، ڪي نقلي پاڇن پٺيان
سرگردان آهن، ڇوڙڻ پرڻ کان لاچار ۽ لاڳوئي سوچي رهيا آهن
ته ڪٿي هن زندگيءَ جي پاڙا سمايت ٿيندي.
ڪن لورن اهو سمجهيو آهي ته هيءَ بيابان نه آهي پر بينظير
بوستان آهي، هڪ حسين ۽ حيرت انگيز منظر جتي مٺڙا
موهيندڙ آواز آهن جتي هر هڪ ڏيهن جمال آهي ۽ هرهڪ
راحت فرحت بخش ۽ خوشگوار آهي. ڇو نه جلدهن ڏيکاءُ جو
پردو هٽي ٿو وڃي ۽ ڌهن اصليت کي پسجي ٿو. جيون جي
سچي معلو آهي سگهہ پراپت ڪرڻ. جيون کي نه سمجهڻ ڪري
ئي اسين دکہ پيدا ٿا ڪريون ڇو نه جنهن وقت اسين پنهنجو
پاڻ کي لڳڻ جي ڪوشش ٿا ڪريون تنهن وقت انسان ڪي
سچ ڏسڻ ۾ ٿي لتواچي جيئن هڪ انسان جو اندو ڇائو هجي
سو ڏيهن جي چمڪ جو اندازو ڪيئن ٿو لڳائي سگهي. پر
هڪ آتما جنهن پاڻ کي سڃاتو آهي تنهن لاءِ ڪي بہ راهہ
پسلا ٿيندڙ روشنيون يا پاڇا نه آهن جي ڪيس ڏرو بہ شڪ ۾
وجهي سگهن ته سندس امرتا ۽ ايشور جي امرتا ۾ ڪو بہ انتر
ٿي سگهي ٿو.

مان ڏن رات دماغي ڪشمڪش جي الجهڻ ۾ رهندو
هوس. دل ۾ هڪ جدوجهد هئي. مان زندگيءَ جي رازڪي
سمجهڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هوس ۽ هميشه سوچ ۾
ملخان ۽ ڪوهيو ڪوهيو رهندو هوس. مون سمجهيو ٿي ته دنيا

جو زور رکڻ ٿي چاهيو، خود انهور ۽ ڪڏهن کي زور رکي ٿو سگهي جو نہ اهو انهور جو قاعدو آهي نہ هرهڪ انسان پنهنجو مستقل ٻاڻ ناهمندو. ڪوبہ انسان ٻئي جي خوشيءَ جو معمار ٿو ٿي سگهي ۽ نہ وري ڪنهن ڏک مان ڇوٽڪارو ٿو ڏياري سگهي.

مان ۽ ٻيون والڪر ٻيابان ۾ هوس ۾ مولڪي سڌ هئي نہ مان انهيءَ ٻيابان جي خونخوار خارن کي گلاب جي ٽڙيل گلن والڪر لئيس ۽ سندر ٻڌائي نہ سگهيس. دنيا ڏکي هئي ۽ دنيا جي "رلڪمن" ڏوڪن ۽ "سهڻن" ڪراڙن دنيا کي لهاء لي ڪيو. انسان جي ڇرالي هوا والڪر اڏامندي لي ويئي ۽ انسان زندگيءَ کي سمجهڻ کان سواءِ پنهنجي زندگي ختم ڪري رهيو هو. جيون جا سهڻي وستن ۾ اثر وستو هئي، جيڪا سهڻي وستن جو لمس هئي، جا انسان لاءِ هئي، جا ايڪ بار انهيءَ انسان ۾ پيدا ٿئي ٿي. هڪ قيمتي عمر جو انسان ٿو لي ڪري ڇڏيو ۽ اهو هيرو جڏهن سنڌس هٿن مان نڪري لي ويو نڌهن انهن سمجهڻو لي ويو نہ آخر انسان انهن لي اڇڻو هو. زندگي انهن ٿي ختم ٿيڻي هئي. آها......... ڪيڏو نہ انسان، پنهنجو ٻاڻ ۾ پورو، مغرور ۽ اڻ ڄاڻ. هڪ ابوجهه ٻڙناٽي والڪر جنهن هڪ هيرو لڌو ۽ سمجهائين نہ شيشي جو ٽڪر آهي ۽ ٿو ڪري ڇڏيائين. انسان جنهنجي ڇوڏاري سڄي دنيا پيئي آري جنهن دنيا ۾ سک ۽ شانتيءَ جون سرجڻ شڪتيون آهن. شڪتي، جنهن لي انسان کي ظاهر رکڻ کپي، جا انسان کي ڪم آڻڻ کپي. منهنجو اهو عقيدو

وچ ۾ منهنجي جسم ۾ ٽڙي رهيو هو ان جو انس موٽ

ون روحاني علم سکڻ جي شروعات ۾ پهريون اهو

زندگي ڏاوي ڳالهين ۾ بسر ڪرڻ نه ٿي چاهي. ٻالڪي سماج
جي بندشن ۾ ٻڌڻ لئي چاهين. اهو ئي سمجهڻ چاهين ته
"زندگي ڇا آهي؟" انسان کي ڇو پيدا ڪيو ويو آهي.
دنيا وارن سان انهن ڳالهين تي بحث ڪرڻ فضول هو. دنيا
کي سمجهائڻ اجايو هو. مون کي خبر هئي ته منهنجو آواز هڪ
ويراني ۾ آواز جي برابر هو جتي ڪير به ٻڌڻ وارو ڪونه هو.
جتي مون جهڙا هزارين آواز وڃي رهيا هئا جن جو ڪو به اثر
نه ٿيو هو. بيابان انهن آوازن کي ٻڌڻ جي ڪابه پرواه نه ڪئي
هئي ۽ نه وري مون کي ٻڌي ها جتي مون کان وڌيڪ وڏا
آواز گم ٿي چڪا هئا. انهي ڪري مون پنهنجو آواز بلند ڪرڻ
لئي چاهيو ته دنيا مون تي ٺٺولي ڪري ۽ مون کي بيوقوف
سمجهي کلي، مون ٿي چاهيو ته منهنجو آواز ڪا ڏڪار پيدا
ڪري. دنيا جا رستا ۽ منهنجا رستا نرالا هئا. سماج جي
رسمن ۽ منهنجي رسمن ۾ فرق هو. پنهنجيءَ گلا جو مون تي
ڪو اثر ڪونه ٿيندو هو ۽ نه وري پنهنجيءَ ساراهه ۾ ڪا
مون کي خوشي حاصل ٿيندي هئي. مون کي دنيا جي انهن
ڳالهين کي ٻڌڻ جو وقت ئي ڪونه هو. اهي ڳالهيون جي
منهنجي باري ۾ هيون، سٺيون يا خراب، منهنجي لاءِ بي
اوائتيون هيون. مون کي زندگيءَ جي ٻاچن ۾ وقت وڃائڻ
نه وڻندو هو. اهي ٻاچا جي در حقيقت زندگي نه هئا،
جن ۾ ڪابه اصليت ڪونه هئي. مون سڀ ڪجهه پيدا ڪرڻ
ٿي چاهيو ۽ نه ڏکيو. مون پنهنجي زندگيءَ ۾ انقلاب پيدا
ڪرڻ لئي چاهيو ٿي. مون سمجهيو ٿي ته جيڪڏهن ائين
ڪيم ته مان به ان انقلاب ۾ هميشه لاءِ گم ٿي ويندس جتان
منهنجو اڀرڻ محال ٿي پوندو. سو مون دنيا تي سانت ڏيڻ

ڏک جو اظهار ڪري رهيا هئا پر مون تي دادا جي موت جو
ڪوبه اثر ڪونه ٿيو هو. مان انهن کي سمجهي رهيو هوس ته
سندس وڃڻ جو وقت پورو آيو هو ۽ هو آزاد ٿيڻو هو سو
ٿيو. کيس وڃڻ کان ڪير ٿي روڪي سگهيو. ڪنهنجو
وس ئي هلي سگهيو. قدرتي قانون جو ڪير ٿي مقابلو ڪري
سگهيو. مون انهن سمجهيو ته مون تي انهي ڏينهن کان پوءِ
ڪابه جوابداري نه هئي. مان جيڪي چاهيو ٿي سو ڪري
ٿي سگهيس. مون کي روڪڻ وارو ڪوبه نه هو. باقي رهيو
دادا جي موت جو ڏک. سو مون موت کي موت نٿي سمجهيو.
مون هميشه انهن سمجهيو هو ته دنيا جنهنکي موت ٿي چوي
سا صرف تبديلي هئي هڪ زندگي مان ٻي زندگي ۾ ٿيڻ
جو چڙهڻ ۽ لهڻ ٿي نه موت آهي.

هفتي کن کان پوءِ سڀ مهمان روانا ٿي ويا. منهنجو سوٽ
ساڻول ۽ وڃڻ جي تياري ۾ هو پر مون کيس روڪيو ۽ ڪجهه
ڏينهن رهڻ لاءِ مجبور ڪيو. منهنجي ساڻول سان ڏاڍي دل
هوندي هئي. کيس وڌيڪ رهائڻ ۾ لڳي چاهيم جو سندس
مهني ٻن کان پوءِ بي. اي. جو امتحان هو. ساڻول جسم جو
مضبوط، چسمت ۽ تندرست هو. شڪل جو صاف ۽ سهڻو پر
ٿورو جوشيلو هو. مون چاهيو ٿي ته دادا جي جائداد جو ڪجهه
حصو کيس ملي. مون اهو فيصلو نه ڪري سگهيو هوس ته وڌيڪ
پڙهڻ منهنجي لاءِ ممڪن نه هو. صرف دادا کي خوش ڪرڻ
لاءِ پڙهي رهيو هوس. هاڻي نه اهو سبب به نه رهيو. دنيا
جي روش مونکي پسند نه هئي. سماج جي بيهودن رواجن
۽ رسمن لاءِ مونکي نفرت هئي. مون سچ لوڪن ٿي چاهيو
ڪان سواءِ ملڻ مشڪل هو. مون پنهنجي

باب ٻهريون

مان ڇهن سالن جو هئس، تڏهن مون کي وقت جي ڪا سمجهه ڪانه هئي. مون کي اهو گهڻو وقت ٿي ويو آهي.
هو. منهنجي سمجهه موجب ڪيترائي سال گذري ويا هوندا.
قدرتي قانون موجب مان وقت، ڏينهن، رات ۽ مدتن موجب
ڳڻيندو هوس. ڪلاڪن يا منٽن جي مون کي شناخت ڪانه
هئي. مان صرف اهو سمجهندو هوس ته صبح ٿيو آهي، صبح
کان پوءِ منجهند ايندي ۽ پوءِ سانجهي ۽ رات. مون کي اها
سڌ هوندي هئي ته ڪڏهن بهار آهي، ڪڏهن سردي ۽
ڪڏهن گرمي.

مون کي اهو چڱيءَ طرح ياد آهي ته مان ڪراچيءَ ۾ اچي
رهيو هوس. منهنجو پيءُ جو وڏو زميندار هو. زمين کان سواءِ ڪيس
لڳ ڀڳ پيسو به ڪافي هو. مان سندس هڪ ئي پٽ هوس. اتي
اٿم ته منهنجي ماءُ، جڏهن مان هڪ سال جو هوس، ته گذاري
ويئي هئي. منهنجي پيءُ ٻي شادي ڪانه ڪئي. ڇو؟ اهو
مان اڄ تائين سمجهي سگهيو آهيان ۽ نه ڪڏهن مون وري دادا
کان ئي پڇيو هو. ايترو ضرور چئي سگهندس ته دادا هميشه
خوش گذاريندو هو ۽ ڪيس ڪوبه فڪر يا ڳڻتي ڪانه هوندي
هئي. مون کي بيحد پيار ڪندو هو ۽ چوندو ته مان ئي سندس
زندگي هوس ۽ سندس اڪيلو جائداد جو مالڪ. مون جائداد
جي باري ۾ ڪڏهن ڪونه سوچيو هو ۽ نه وري منهنجي ڪا
دلچسپي هئي. مان سمجهندو هوس ته دنيا ۾ صرف پيسو
ئي سڀ ڪجهه نه آهي.

منهنجي دادا جي قضيي تي سڀ مٽ مائٽ آيا هئا. سڀ

"سِڪَ ۽ سُورُ ٻَئِي ضامن آهن جيءَ جا
ٻوءِ ڪُٺُ ۽ چُورُ جو وڃي ڀڃاياٽون پٽَ ۾."

* هيءَ ڪهاڻي آهي هڪ اِن ناريءَ جي جنهنکي آتمائن جي ملڪ ڪاسواءِ جسماني سڄوڳ لاءِ ترسڻ آهي. سندس ٿس ٿس ۾ پيار ڀريل آهي. سندس رڳ رڳ پيار جا آلاپ ٿي آلاپي ۽ هوءَ پنهنجيءَ ”جاڙي آتما“ جي کوج ۾ لولين ٿي وڃي ٿي. ڇا، ڪيس پنهنجي ”جاڙي آتما“ پراپت ٿئي ٿي؟....

هيءَ ناول لصفو بالڪل ڪي آچيندي لج مراڻا شل پسند پوين.

پرم آنند ايبيچنداڻي
آءِ-٢۴١، سروجني نگر
نئي دهلي- ٣

منهنجا ب ڪي گفتا....

* هيءَ ڪهاڻي آهي هڪ ان شخص جي، جو زندگيءَ جوانيءَ ۽ پيار جي ڳجهه ڳولهڻ لاءِ ٻهاڙن جي پناه ڏو ونئي، جو لنگهيءَ ۽ جهنگلاي قدرت جي زورن جو مقابلو تو ڪري ۽ جو سمجهي ٿو ته زندگي مڪمل زندگي آهيءَ منجهس اهڙي ڪا به چيز نه آهي جنهنڪي مؤت چئجي. دنيا جنهنڪي مؤت ٿي سمجهي سا ته صرف جسماني جامي جي بدل سدل آهي....

* هيءَ ڪهاڻي آهي هڪ ان شخص جي، جو نفس جي وس ٿي جسماني عشق ۾ پاڳل ٿي ٿو پوي. هن جو پيار سندس پريتما جي جسم تائين محدود آهي ۽ هن جي آتما جي گهراين تائين پهچي ئي نٿو. هو مجازي عشق جي نشي ۾ ايتري قدر ته مست ٿو ٿي وڃي جو پنهنجي زندگيءَ جي اردگرد هڪ تاريڪي پيدا ڪري ٿو ڇڏي ۽ آخر پاڻ به ان تاريڪيءَ جي اونڙاه ۾ هميشه لاءِ غرق ٿو ٿي وڃي....

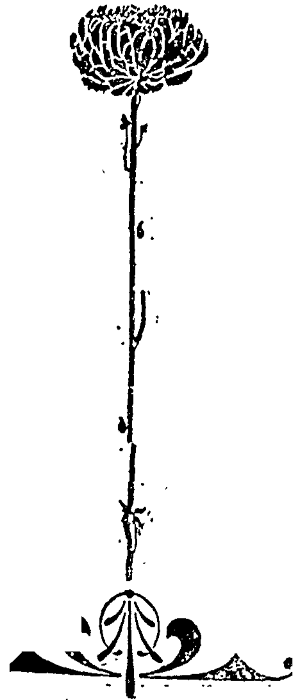
* هيءَ ڪهاڻي آهي هڪ ان شخص جي جو زندگيءَ جي بي پناه بيابان ۾ پاڻ کوهي ٿو ڇڏي. هو هڪ ٿڪل ٽٽل مسافر وانگر پنهنجي سر تي زندگيءَ جو ڀاري بوجو کڻندو ٿو هلي، بنا ڪنهن منزل مقصود جي، ان ئي حيرانيءَ ۾ ته آخر سندس زندگيءَ جي مسافري ڪڏهن ۽ ڪٿي پوري ٿيندي....

ليکڪ جا سڀ حق ۽ واسطا قائم.

آربان ٿو اهي پکيئڙن کي جن کي زندگيءَ
۾ امن جو سڪون حاصل ٿيو آهي.

جهرڻا

ليکڪ

پرم آنند آيءچنداڻي

ڇپائيندڙ

سنڌو سماج

بي ١٥، جنهت پئرڪ

نئي دهلي- ١٠

[قيمت ٤-٠٠ رپيه

آڪٽوبر ١٩٦٢]